

Pylväskäytävien suojassa

Pompejilainen peristyylipuutarha sosioekonomisen edustamisen muotona

Pro gradu -tutkielma

syyskuu 2010

Samuli Simelius

Helsingin yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Sisällysluettelo

1 Johdanto	3
1.1 Johdatus aiheeseen, tutkimuskysymykset, aiheen rajausta ja tutkimuksen toteutustapa	3
1.2 Lähteet.....	5
1.3 Tutkimuskirjallisuus	6
2 Kaupunki, yksityistalo ja peristyyli	8
2.1 Pompejin monivaiheinen historia.....	8
2.2 Roomalainen yksityistalo Pompejissa.....	10
2.3 Peristyyli tulee puutarhaan.....	17
3 Peristyylin suhde arkkitehtuuriin: sijainti talossa ja pylväskäytävät.....	23
3.1 Vitruviuksen talo, peristyyli tablinumin takana	23
3.2 Peristyyli suoraan atriumin takana.....	25
3.3 Peristyyli eteisen jälkeen.....	26
3.4 Peristyyli sisäänkäyntinä.....	28
3.5 Peristyyli ei ole talon akselilla	30
3.6 Pylväskäytävät eli porttiikit.....	32
3.7 Peristyylin arkkitehti viestittäjänä?.....	44
4 Toiminta ja elämä peristyylipuutarhassa.....	47
4.1 Vesielementit	47
4.2 Kiinteät rakenteet	52
4.3 Irtaimisto	60
4.4 Kasvit ja istutukset.....	65
4.5 Monikäyttöinen peristyyli	68
5 Pompejilaisen peristyylin koristelu	73
5.1 Veistoskoristelu.....	73
5.2 Dionysos-peristyyli.....	75
5.3 Muut koristeaiheet peristyyliissä.....	80
5.4 Maalauskoristelu	86
5.5 Koristelu vain varakkuuden indikaattori?	94
6 Yhteenveto	96
7 Kirjallisuusluettelo.....	100

7.1 Lähteet.....	100
7.2 Tutkimuskirjallisuus	100
Liite.....	107

1 Johdanto

1.1 Johdatus aiheeseen, tutkimuskysymykset, aiheen rajaus ja tutkimuksen toteutustapa

Pro gradu-tutkielmani käsittelee antiikin Pompejin yksityistalojen¹ peristyylipuutarhoja. Tutkimusta tehdessäni kävi ilmi, ettei aiheesta juurikaan ollut tehty peruskartoitusta, joten se oli tehtävä ensiksi. Tämän vuoksi työssäni on alkuun käsitelty sellaisia perusasioita kuin peristyylin sijoittuminen talon pohjakaavassa ja yksinkertainen kysymys siitä, mitä peristyyleissä on ollut tai mitä niistä on löydetty. Alkuperäisenä tarkoituksena oli tutkia peristyylipuutarhojen veistoskoristelua sosioekonomisen edustamisen muotona. Tämän olen tehnyt työni viidennessä luvussa. Sosio-ekonomista analyysia olen kuitenkin laajentanut myös veistoskoristelun ulkopuolelle. Sitä olen tehnyt muun muassa peristyylin arkkitehtonisista ratkaisuista luvussa kolme ja peristyylipuutarhasta tehdyistä niin suurista kuin pienistä löydöistä luvussa neljä.

Tutkimus keskittyy siihen, mitä pompejilaisissa peristyyleissä on ollut, ja mitä nämä asiat viestivät asukkaista. Aluksi keskityn peristyylin arkkitehtuuriin. Tarkastelen, mihin peristyyli on yksityistaloissa sijoitettu. Huomion myös, mitä arkkitehtonisia ratkaisuja peristyyleissä on käytetty. Onko näille mahdollisesti nähtävissä joku syy? Mitä talo- ja peristyyliarkkitehtuuri kertoo pompejilaisista? Sitten kartoitan peristyylien rakenteita, irtaimistoa ja kasveja. Kertovatko nämä jotain peristyylin omistajasta ja mitä ne

---

¹ Yksityistaloiksi olen laskenut vain sellaiset rakennukset, jotka ovat toimineet pääasiassa perheen tai yksityishenkilön kotina. Tämän vuoksi rakennukset, joissa on ollut liiketoimintaa, tai ne ovat olleet yhteisön käytössä, ovat työni ulkopuolella. Rajanveto kodin ja liikehuoneiston välille ei ole Pompejissa kuitenkaan selkeää. Peristyylejä kerätessä olen lähinnä huomioninut, mitä taloja koskeva tutkimus sanoo rakennuksen käyttötarkoituksesta. Työni ulkopuolella ovat muun muassa peristyyllillä varustetut talot I.v.2, I.vi.7, I.viii.10, I.ix.12, I.xii.8, II.i.12, II.iv, V.v.3, VI.viii.20/2, VI.xiv.22, VII.ii.3, VII.ii.11, VII.iii.11-12, VII.iv.57, VII.vii.16, VI.xiv.5/17, VIII.ii.39, VIII.vi.3, VIII.iii.14, IX.v.14-16 ja IX.vi.18-21.

kertovat peristyylin käytöstä? Viimeisenä analysoin koristelun. Onko sillä mahdollisesti haluttu välittää jotain ulkopuolisille? Mitä peristyylien koristelu kertoo asukkaasta?

Ajallinen raja on lähinnä vuodessa 79 jKr., jolloin Pompejin kaupunki tuhoutui tulivuori Vesuviuksen purkauksessa, koska peristyylipuutarhat ovat säilyneet meille siinä muodossa, kuin ne olivat silloin. Joissain tapauksissa olen välillä kaivautunut myös hieman pidemmälle menneisyyteen. Aiheellista rajausta olen joutunut suorittamaan monessa suhteessa. Peristyylin sosio-ekonomisessa suhteessa jouduin jättämään kokonaan ulkopuolelle talojen oletetut asukkaat ja omistajat, jotka olisivat avanneet aivan uuden puolen työhöni. Tämä olisi vaatinut huomattavasti lisää tilaa, jota minulla ei pro gradu -työni puitteissa ole. Lisäksi huomattavasti suuremman käsittelyn tarvitsisivat irtaimisto ja pienet löydöt, kasvit ja istutukset sekä seinämaalaukoristelu. Olen käsitellyt näitä asioita vain pintapuolisesti, osaksi siksi että aiemmassa tutkimuksessa nämä osa-alueet ovat olleet laajasti huomioituina. Samoin peristyylin ympärillä olevia huoneita ei ole työssä tarkasteltu.

Pompejin yksityistalojen peristyylipuutarhat, kaiken kaikkiaan 168 kappaletta, on kerätty luetteloon työni liitteeksi. Luettelossa ovat talojen nimet², numerot ja pinta-alat sekä peristyylipihojen rakenteet sekä sijainti talossa, pinta-alat³, vesi-elementit, eli suihkulähteet, vesikourut, altaat, kaivot, vesisäiliöt sekä niiden suuaukot, kiinteät koristerakenteet, veistokset, irtaimisto, maalauskoristelu, piirtokirjoitukset, lattiakoristelu, talon omistaja ja kasvit sekä istutukset. Olen työssäni vertaillut eri peristyyliä keskenään. Näin olen koettanut luoda yleiskuvaa pompejilaisesta peristyylipuutarhasta. Sitä kautta olen voinut nähdä, miten yksittäiset peristyyliit ovat

² Käytän selvyuden vuoksi italiankielisiä nimiä, koska vakiintuneita suomalaisia muotoja ei aina ole. Nämä olen kursivoinut, kuten muutkin vierasperäiset termit ja sanat lukuun ottamatta niitä, jotka löytyvät *Antiikin käsikirjasta* (2000).

³ Peristyylien pinta-aloista ei ole koottua tietoa, joten olen suurimmassa osassa tapauksista joutunut mittaamaan ja laskemaan pinta-alat Jashemskin teoksesta *Gardens of Pompeii Herculaneum and the villas destroyed by Vesuvius, Volume II: Appendices* (1993). Tämä tarkoittaa, että pinta-alat ovat enemmän suuntaa antavia arvioita kuin tarkkoja mittoja.

kuvanheet asukkaan tai omistajan asemaa yhteiskunnassa. Valitettavasti työn rajauksellisista syistä en ole pystynyt vertaamaan peristyylin antamaa kuvaa siihen, mitä tiedämme talon oletetusta asukkaasta tai omistajasta.

1.2 Lähteet

Työni perustuu arkeologiselle aineistolle, jota Pompejista on säilynyt. Pääasialliset lähteet ovat itse peristyylipihat ja koko talo niiden kontekstina, sekä tietysti peristyylipihojen veistokset ja muu koristelu. Peristyylipuutarhat sijaitsevat Pompejin arkeologisella alueella Etelä-Italiassa. Olen tehnyt yhden vierailun kaupunkiin kerätäkseni aineistoa paikan päältä. Valitettavasti aika oli niin rajallinen, että ehdin vieraillla vain murto-osassa Pompejin peristyyleistä. Käynti antoi vain osviittaa siitä, millainen työ peristyylien dokumentoinnissa paikanpäällä olisi tehtävä.

Lähdeaineistoani löytyy myös runsaasti kirjallisuudesta. Peristyylipuutarhojen osalta keskeinen on Wilhelmina Jashemskin kaksiosainen teos *Gardens of Pompeii Herculaneum and the villas destroyed by Vesuvius* (1979 ja 1993). Teoksen jälkimmäinen osa, *Volume II: Appendices* (1993), sisältää kuvailut kaikista Pompejin, Herculaneumin ja niiden lähi alueiden villojen puutarhoista. Kirjan Pompeji-osio on yksi tärkeimmistä lähdeaineistoistani. Jashemski on käsitellyt Pompejin puutarhoja ja niihin liittyvä toimintaa erittäin laajasti. Erityisesti tutkija on kiinnittänyt huomion kasveihin ja niiden jäänteisiin. Teoksen suurimmat panokset vaikuttavat olevan näissä keittiöpuutarhoissa, joissa on voitu jopa harrastaa pienimuotoista maataloutta. Hans Eschebach on kerännyt työssään *Gebäudeverzeichnis und Stadtplan der antiken Stadt Pompeji* (1993) perustiedot kaikista Pompejin rakennuksista. Teoksesta on hyödyllinen myös peristyylien osalta. Pompejista on julkaistu kymmenenosaan teossarja *Pompei pitture e mosaici* (1990–2003), mikä on pääasiallinen lähteeni koristelun osalta. Vaikka se nimensäkin mukaan keskittyy lähinnä maalaus- ja mosaiikkikoristeluun, on sarjassa myös usein muuta tietoa niin yksityistaloista, peristyyleistä kuin veistoskoristelusta.

Omistajatiedot olen kerännyt Matteo Della Corten kirjasta *Case ed abitanti di Pompei* (1954).

Vaikka tutkimukseni pääpaino on aineellisessa kulttuurissa, on huomioitava myös muitakin lähderyhmiä. Olen välillä viitannut antiikin kirjalliseen traditioon, joka antaa historiallisen taustan Pompejille ja kertoo myös kaupungin historiasta. Kirjallista aineistoa ei Pompejin osalta ole kovinkaan paljon, mutta esimerkiksi Vesuviuksen purkauksesta kertovat Plinius Nuoremman kirjeet (*Epistulae*) antavat meille tärkeää tietoa Pompejin viimeisistä hetkistä. Vitruvius roomalaisena arkkitehtina antaa teoksessaan *De Architectura* tärkeää tietoa muu muassa yksityistalojen arkkitehtuurista ja käsittelee siinä samalla myös peristyyliä.

1.3 Tutkimuskirjallisuus

Pompeji on parhaiten arkeologisesti säilynyt maalaiskaupunki antiikista, joten siitä on tehty paljon tutkimusta. Kaikkea sitä ei ole tietenkään mahdollista luetella tässä. Uusinta yleistietoa kaupungista antaa John J. Dobbinsin ja Pedar W. Fossin toimittama *The World of Pompeii* (2007), joka käsittelee lähes jokaista kaupunkiin liittyvää teemaa. Yleensä antiikin puutarhoista on kirjoittanut Linda Farrar kirjassaan *Ancient Roman Gardens* (1998). Teoksessa käsitellään esimerkiksi puutarhojen arkkitehtonista koristelua ja veistokoristelua. Roomalaisia puutarhoja on kattavasti tutkinut myös Pierre Grimal kirjassaan *Les jardins romains* (italiaksi *I giardini di Roma antica*, 1984). Annamaria Ciarallo on tehnyt tutkimusta Pompejin kasveista. Niitä hän on käsitellyt kirjassa *Gardens of Pompeii* (2000).

Pompejilaista arkkitehtuuria ja sen vaiheita on käsitellyt Lawrence Richardson teoksessaan *Pompeii: An Architectural History* (1988). Tutkija sivuaa useaan otteeseen myös yksityistalojen peristyyliä. Roomalaisen talon yksityisyys ja julkisuus on

synnyttänyt suuren joukon tutkimusta. Roomalaista kirjallisuutta antropologisella otteella on tarkastellut Annapaola Zaccaria Ruggiu kirjassaan *Spazio privato e spazio pubblico nella città romana* (1995). Työssä käsitellään myös pompejilaisia taloja vaikka huomio on kiinnitetty koko kaupunkiin tilana. Myös antropologisen katselukannan on omaksunut Shelley Hales, joka tarkastelee roomalaisen talon suhdetta sosiaaliseen identiteettiin. Tutkimus *The Roman House and Social Identity* (2003) kattaa Pompejin lisäksi myös koko muun Rooman valtakunnan. Aktiivisesti roomalaista taloa tutkinut Andrew Wallace-Hadrill on käsitellyt pompejilaisten ja herculaneumilaisten talojen suhdetta yhteiskuntaan. Hänen teoksistaan tärkeimpiä on *Houses and Society in Pompeii and Herculaneum* (1994). Toinen tunnettu Pompejin tutkija, Paul Zanker, on niin ikään tehnyt laajan tutkimuksen Pompejin yksityisestä ja julkisesta elämästä. Teoksessa *Pompeji: Stadtbild und Wohngeschmack* (1995) hän on tuonut esille myös Vesuviuksen alueen villojen vaikutuksen kaupunkiin. Pompejilaisten kotien veistoksia on tutkinut Eugene J. Dwyer työssään *Pompeian Domestic Sculpture: A Study of Five Pompeian Houses and Their Contents* (1982).

2 Kaupunki, yksityistalo ja peristyyli

2.1 Pompejin monivaiheinen historia

Varhainen historia on Pompejin osalta suureksi osaksi vielä selvittämättä. Tämä johtuu paljon siitä, että kaivauksia ei ole tehty kaupungissa juurikaan vuoden 79 jKr. tason alapuolelle. Napolinlahden alue on ollut viljavuutensa ja kulkuyhteyksiensä vuoksi asuttu jo pitkälle esihistorialliseen aikaan esimerkiksi Italian rautakautinen Villanova-kulttuuri vaikutti myös Campanian maakunnassa, jossa Pompeji sijaitsee. Tästä voidaan olettaa, että myös Pompejin alueella on saattanut olla asutusta tai ainakin kauppapaikka rautakaudella. Satamakaupungiksi Pompeji kehittyi 600-luvulla eKr. ja varhaisimmat asukkaat olivat oskilaisia. Se toimi välittäjänä sisämaan etruskien ja rannikon kreikkalaisten välillä. Kummaltakin näiltä kaupunki sai runsaasti vaikutteita.⁴

Kreikkalaisten ja etruskien välienselvittelyt vähensivät kummankin voimia ja syntyneeseen valtatyhjiöön tulivat vuoristoheimo samnilaiset 400-luvun lopulla eKr. Samnilaisen kauden voidaan katsoa kestäneen ensimmäiselle esikristilliselle vuosisadalle asti. Tämä oli voimakasta taloudellista nousukautta ja kaupunki kukoisti. Roomalaisten vaikutus alkoi kuitenkin jo samnilaissodista (343–290 eKr.), jolloin Pompeji kuului Nucerialan johtamaan kaupunkiliittoon, jolla oli liittolaissopimus Rooman kanssa.⁵

Ensimmäisen esikristillisen vuosisadan alkupuolella käydyssä liittolaissodassa Pompeji taisteli muiden alueen kaupunkien tavoin Roomaa vastaan. Sodan aikana, vuonna 89 eKr., Sullan johtamat roomalaiset joukot valtasivat kaupungin. Valtakunnan sisäisten taisteluiden jälkeen vuonna 80 eKr. Sulla lähetti Pompejin sotilassiirtokunnan ja kaupungin viralliseksi nimeksi tuli *Colonia Cornelia Veneria Pompeianorum*.

---

⁴ Castrén 2008, 11. Jashemski 1979, 16.

⁵ Castrén 2008, 12.

Kaupungin vanha väestö kärsi tästä ja uudet asukkaat ottivat kaupungin hallinnon käsiinsä. Tasavallan lopulla osa vanhoista mahtisuvuista sai omaisuutensa takaisin ja ne muodostivat kaupungin eliitin muutamien sotilaskolonian sukujen kanssa. Keisariajalla keisarikultti saapui kaupunkiin. 40-luvulla jKr. kaupungin sosiaalinen rakenne uudistui ja syntyi sisäisiä levottomuuksia sekä kiistoja naapurikaupunkien kanssa. Vuonna 62 jKr. sattui Pompejissa tuhoisa maanjäristys. Samoin tapahtui vain muutamia kuukausia ennen kaupungin tuhonnutta Vesuviuksen purkausta. Vuoden 79 jKr. lopulla tulivuori purkautui ja tuhosi Pompejin kivisateeseen ja tuhkaan.⁶

Pompejin kaivaukset aloitettiin 1748 ja niiden avulla on saatu tärkeää tietoa antiikin taiteesta. Tunnetuksi ovat tulleet erityisesti seinämaalaukset ja vuosien 200 eKr. ja 100 jKr. välillä vaikuttaneet seinämaalaukset onkin nimetty pompejilaisiksi maalauksiksi. Ensimmäinen eli kivi-imitaatiotyyli oli voimissaan 100-luvulla eKr. ja se vaikutti ympäri hellenististä maailmaa. Nimensä mukaan tyyli pyrki jäljittelemään kivien ja marmorien ulkonäköä. Toinen eli arkkitehtoninen tyyli vaikutti noin 90–15 eKr. Siinä pylväiköillä ja palkistoilla pyrittiin luomaan illuusio tilan jatkumisesta seinän toisella puolella. Kolmas eli ornamentaali- tai kandelaaberityyli ajoittuu vuosille n. 15 eKr. – 50 jKr. Se suosi voimakkaita punaisia ja mustia värejä. Seinäpinnat jaettiin ohuilla pylväillä tai kandelaabereilla symmetrisiksi alueiksi, joiden keskellä oli usein mytologisia ja uskonnollisia miniatyyreja tai maisemia. Viimeinen eli neljäs tyyli, joka tunnetaan myös eklektisenä tyylinä, vaikutti noin 50–100 jKr. Punaisen ja mustan lisäksi käyttöön otettiin myös valkoiset ja keltaiset seinäpinnat. Neljäs tyyli sekoittelee vapaasti muita aiempia tyyliä. Seinäpintojen keskelle pieniin tauluihin maalattiin kuvia ulkomaailmasta tai figuureja. Tyylien ajoituksissa on huomioitava se, että usein tyyli vaikuttivat päällekkäin toistensa kanssa.⁷

---

⁶ Castrén 2008, 13–17.

⁷ Tammisto & Kuivalainen 2008, 75–76.

Arkkitehtuurin kannalta Pompeji on tuonut myös arvokasta tietoa. Erityisesti yksityisrakennusten osalta Pompeji ja Herculaneum ovat tärkeitä. Tasavaltaisten yksityistalojen osalta nämä ovat melkein ainoat kunnolliset esimerkit. Pompeji on myös edustanut julkisessa rakentamisessa valtakunnan kärkeä. Esimerkiksi kaupungin foorumin basilika on suurin piirtein yhtä vanha kuin Rooman ensimmäiset basilikarakennukset eli toisen esikristillisen vuosisadan alkupuolelta. Samoin Pompejin amfiteatteri on Sullan kolonian perustamisen ajalta ja teatteri on noin 20 vuotta vanhempi kuin Rooman ensimmäinen pysyvä teatteri.⁸

2.2 Roomalainen yksityistalo Pompejissa

Pompejissa voidaan nähdä lähes 400 vuoden kehitys antiikin italialaisessa asuintalossa. Tutkimus on kanonisoinut Vitruviuksen näkemyksen roomalaisesta talosta oikeaksi ja tässä on usein käytetty apuna Pompejin löytöjä. Vitruvius kuvaakin roomalaisen talon eroa kreikkalaiseen, eikä ole ihme, että osa Pompejin taloista sopii kirjailijan kuvaukseen. Pompejilaisia taloja voidaan ajoittaa niiden rakennusmateriaalien ja – tekniikoiden perusteella. Varhaisimmat talot tunnistaa niissä käytetystä opus quadratum - tai opus Africanum -tekniikasta sekä niissä käytetystä Sarnon uoman lähetyviltä hankitusta paikallisesta kalkkikivestä. Nämä voidaan ajoittaa vuoden 200 eKr. toiselle puoliskolle. Seuraavaksi tuleva vaihe ajoittuu 100-luvulle eKr. Taloissa käytettiin raaka-aineena paljon tuffia ja niiden arkkitehtuurissa oli runsaasti hellenistisiä piirteitä, kuten korinttilaiset kapiteelit, mosaiikkikoristelu ja ensimmäisen tyylin seinämaalaukset. Aikaa, jolloin tätä rakennustekniikkaa suosittiin, kutsutaan tuffikaudeksi. Tästä eteenpäin rakennustyyli eivät ole niin selviä ja niiden perusteella ei oikein voi ajoittaa kovinkaan tarkasti. Richardson on silti jakanut vuodet 80 eKr. – 79 jKr. kolmeen jaksoon, jotka poikkeavat rakennustekniikaltaan. Ensimmäinen eli aikaisen kolonian vaihe ajoittuu vuosille 80–50 eKr. Tällöin tuffin käyttö jatkuu ja stukolla päällystetyt pylväät yleistyvät. Seuraavana on Julius-Claudinen rakennustyyli, joka ajoitetaan 30

---

⁸ Blagg 1983, 29. Rasmussen 1983, 22.

eKr. – 62 jKr. Kaudella otetaan käyttöön pienet tarkasti leikatut nucerialaisen tuffin ja Sarnon kalkkikiven kappaleet. Viimeinen kausi on maanjäristyksen jälkeinen aika eli 62–79 jKr. Silloin suosioon nousee opus reticulatum- ja opus mixtum vittatum- tyylit. Samoin myös tiilirakennus yleistyy, vaikka sitä on käytetty jo kolonian perustamisen ajoista lähtien Pompejissa.⁹

Rooman valtakunnan laajuuden huomioiden ei voida määrittää mitään erityistä yksityisasumisen valtakunnallista muotoa, vaan erilaisia tapoja asua oli laidasta laitaan ympäri imperiumia. Maaseudulla rikkaat asuivat suurissa kartanotyyppisissä villoissa kun taas köyhemmän väestön rakennukset ovat olleet huomattavasti vaatimattomampia. Roomalaisissa kaupungeissa suurin osa väestöstä asui kerrostalojen eli insuloiden vuokra-asunnoissa, varakkaampi väestö taas domuksissa. Alun perin se oli yhden perheen asuttama talo, jossa oli ovi kadulle ja mahdollisesti myymälöitä (taberna) julkisivulla. Talot olivat orientoituneet lähinnä sisäänpäin ja ulkopuolelle ne saattoivat vaikuttaa tylsiltä ja samankaltaisilta. Julkisivukin paikoin viittasivat varakkuuteen ja sosiaaliseen asemaan. Talon julkisivua hyödynnettiin usein vaalimainonnassa. Tämä tila oli kaikkien käytössä, eikä siis pelkästään omistajan.¹⁰

Pompejissa voidaan kahdella viimeisellä esikristillisellä vuosisadalla havaita roomalaistumista myös asuintalojen osalta. Hellenismin vaikutus roomalaiseen maailmaan tasavallan viimeisillä vuosisadoilla ja keisariajan alussa on selkeä. Hellenisoitumista ei pidä kuitenkaan käsittää ilmiönä, jossa itämainen ja kreikkalainen vaikutus korvasi kaiken traditionaalisen ja italialaisen, vaan vanhaan perinteeseen liitettiin uusia hellenistisiä vaikutteita. Hellenismi näkyy Pompejissa selvästi koko talon ja huonetilojen suunnittelussa sekä kalustamisessa että koristelussa. Parhaimpia esimerkkejä hellenismin vaikutuksesta on *Casa del Fauno* Aleksanteri-mosaiikkeineen. Suurimmat talot, kuten *Casa del Fauno* saivat vaikutteita myös roomalaisesta villa-

⁹ Richardson 1988, 376–381. Wallace-Hadrill 2007, 279–280.

¹⁰ Hales 2003, 103–104. Jashemski 1979, 15–16. Zanker 1995, 17.

rakentamisesta, joka taas oli saanut vaikutteensa hellenistisestä maailmasta. Pompejissa vaikutteet ovat levinneet suurista taloista keskikokoisiin. Tämä näkyy erityisesti koristelusta. Tällä tyylien kopioinnilla haluttiin antaa kuva omasta roomalaistumisesta.¹¹

Suuri osa Pompejin yksityistaloista ovat niin sanottuja atrium-taloja eli domuksia. Sana ”atrium” tuli etruskeilta. Näihin taloihin on kiinnitetty paljon huomiota tutkimuksessa, koska myös Vitruvius kertoo tämän tyyppisistä taloista. Samoin hänen teoksensa mukaan on annettu nimityksiä talon eri huoneille ja osille. Pompejin asukkaat eivät kuitenkaan välttämättä käyttäneet näitä nimityksiä asuintalojensa huonetiloista. Vitruviuksen kuvailemassa perinteisessä domuksessa astuttiin ensin käytävämäiseen vestibulumiin eli sisäänkäyntiin, joka johti atriumiin eli keskushalliin. Atriumia reunustivat sivuhuoneet (ala ja cubiculum). Myös pieni keittiö (*culina*) sekä käymälä (latrina) sijaitsivat myös atriumin lähellä. Atriumin päässä oli tablinum, joka alkuperäisesti oli ollut isäntäparin makuuhuone, mutta siitä oli kehittynyt myöhemmin isännän työhuone, joka oli tärkeä osa jokapäiväistä klienttien vierailutraditiota. Atrium oli muutenkin keskeinen osa roomalaisen julkista ja poliittista elämää. Siellä muun muassa säilytettiin suvun rintakuvia, jotka kertoivat merkittävistä esi-isistä. Taloissa saattoi olla myös hyötypuutarha eli hortus, joka sijaitsi tablinumin takana. Valo tuli taloon atriumin kattoaukosta (*compluvium*) ja tablinumin isoista ikkunoista. Samoin sadevesi kerättiin kattoaukon kautta lattiassa olleeseen altaaseen (*impluvium*), josta se johdettiin vesisäilöön eli *cisternaan*. Sieltä vettä käytettiin talon tarpeisiin ja mahdollisesti myös puutarhan kasvien kasteluun.¹²

Vitruvius kuvaa atriumia tilaksi, joka on aina ainakin osaksi katettu. Hänen vaikutuksestaan nykytutkijat eivät nimeäkään avointa keskustilaa atriumiksi, vaikka se muilta osin siltä vaikuttaisi. Uusi tutkimus on osoittanut, että atrium saattoi myös poiketa Vitruviuksen kuvaamasta. Wallace-Hadrill on kuitenkin sitä mieltä, että atrium

¹¹ Wallace-Hadrill 1994, 169–174. Zanker 1995, 148–162.

¹² Vitr. 6.3. Allison 2007, 269–270. Dickmann 1999, 114–121. Farrar 1998, 17. Hales 2003, 41–47, 99. Jashemski 1979, 16. Ruggiu 1995, 387–391. Wallace-Hadrill 2007, 282.

oli yksinkertaisesti keskustila, jonka ympärille huoneet on aseteltu, oli se sitten täysin avoin tai osaksi katettu, katto saattoi myös olla kokonaan suljettu. Vitruvius erottaa atriumilla roomalaisen talon kreikkalaisesta, jossa tätä tilaa ei ole. Toisella vuosisadalla eKr. atrium-taloon tulee toinen keskeinen tila eli hellenistisvaikutteinen peristyylipuutarha, joka myöhemmin korvaa talossa atriumin, eli roomalainen korvaantuu hellenistisellä. Tälle teorialle ei kuitenkaan ole riittävästi stratigrafisesti kaivettua lähdeaineistoa.¹³

Pompejilaisen talon aksiaalisuus on korostunut tutkimuksessa ja näköyhteyttä talon ovelta sen perälle pidetään itsestään selvyytenä. Tällöin usein unohdetaan, että näköakseli voitiin katkaista esimerkiksi puusermeillä. Atrium-tablinum-peristyyli - akselin ulkopuolella saattoi olla huoneita. Nämä mielletään usein keittiöiksi ja niistä on löytynytkin runsaasti keittotarvikkeita. Tällaiset huoneet sijaitsivat usein puutarhan läheisyydessä. Suurissa taloissa oli useita akselin ulkopuolisia huoneita. Näiden on epäilty olleen palvelusväen ja orjien käytössä. Nykytutkimus on kuitenkin kyseenalaistanut oletuksen, että roomalainen talo olisi jaettu tiukasti isäntäperheen ja palvelusväen kesken. Tätä tukee muun muassa se, että aksiaalisuuden ulkopuolella olevista huoneista on löytynyt runsaasti luksusesineitä. Zanker on toista mieltä ja hän näkee, että muun muassa seinäkoristelussa tapahtuvat muutokset viestittivät vierailijoille, mistä palvelusväen tilat alkoivat. Zankerin mukaan talon omistaja eli vain rakennuksen sosiaalisissa eli julkisissa tiloissa. Hän perustelee väitettä sillä, että Plinius Nuorempi rajoittaa villa-kuvauksensa näihin tiloihin. Zankerinkaan mukaan rajat tilojen välillä eivät ole täysin selviä. Zankerin kuvaama tilanne on ehkä ollut mahdollinen suurissa villoissa, joissa tilaa riitti, mutta pienemmissä kaupunkitaloissa on käytännön syistä varmasti ollut lähes mahdotonta vetää näin tiukkaa linjaa. Pompejilaisen talon jakaminen julkiseen ja yksityiseen ei ole loppujen lopuksi kovinkaan selkeää. Eikä

---

¹³ Vitr. 6.3.1–2 ja 6.7.1. Dickmann 1999, 49, 127. Wallace-Hadrill 1994, 220. Wallace-Hadrill 2007, 282.

rakennusta ja sen tiloja loppujen lopuksi voidaan selkeästi luokitella julkiseksi tai yksityiseksi.¹⁴

Yläkerrosten tiloista on säilynyt meille selvästi vähemmän tietoa kuin alakerrosten ja tilanne on tämän vuoksi vielä aika epäselvä ylempien kerrosten osalta. Ne eivät kuitenkaan todennäköisesti olleet kovinkaan julkisia ja niitä käytettiin nukkumiseen, pieniin kokoontumisiin, ruokailuun ja varastointiin. Pompejilainen talo on selvästi kooltaan suurempi kuin nykyiset asunnot. Jo domuksien alakerrat olivat varsin suuria ja yläkerrat vain kasvattavat pinta-alaa.¹⁵

Talojen huonetilojen funktiot saattoivat vaihdella talojen käyttö historian aikana, vaikka talon perusrakenne pysyi suunnilleen samana useita vuosisatoja. Huoneiden käytön tutkimuksessa auttavat niissä olleet koristelu ja huoneista löytyneet esineet. Tässä kysymyksessä auttaa niin huoneiden koristelu kuin huoneista tehdyt löydöt. Pompejissa oli käynnissä suuret korjaustyöt kaupungin viimeisinä vuosina tapahtuneiden maanjäristysten vuoksi. Tämän takia tavaroita on saatettu liikuttaa huoneista toisiin, eikä yksittäisten talojen kohdalla löytöjen perusteella voida päätellä huoneiden käyttötarkoitusta. Myös huonekaluja oli vähemmän ja ne olivat kevyitä ja helposti liikuteltavia, joten huoneiden käyttötarkoitusta oli helpompi muunnella. Atriumista on usein löytynyt pöytiä, patsaita sekä muuta koristelua, mutta myös erilaisia kirstuja, joissa on säilytetty kodin tarpeellista esineistöä. Samoin myös amforoita on löytynyt atriumista. Nämä löydöt viittaavat siihen, että atriumia olisi käytetty sekä talon vastaanottotilana, että eräänlaisena varasto- ja läpikulkutilana, jonka kautta koko talon toiminta tapahtui. Pompejissa on myös yhdistetty kaksi domusta toisiinsa, esimerkiksi *Casa del Faunossa*. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa talossa on kaksi atriumia. Tällöin on arvioitu, että toinen näistä olisi ollut perheen yksityisessä käytössä. Monet atriumin ympäröivistä huoneista viittaavat löytyneen aineiston perusteella siihen, että niitä on

¹⁴ Allison 2007, 275–276. Hales 2003, 5–6, 124, 162. Wallace-Hadrill 2007, 282–283. Zanker 1995, 17 – 18.

¹⁵ Allison 2007, 276. Zanker 1995, 17.

käytetty lähinnä varastoina. Näistä huoneista käytetään nimitystä cubiculum, joka käännetään useimmiten makuuhuoneeksi. Tämän vuoksi termi ei ole välttämättä paras näille huoneille. Atriumia ympäröivistä huoneista on löytynyt hyvin vähän viitteitä nukkumiseen, mutta monet löydöt antavat kuvan, että huone olisi ollut jonkun perheenjäsenen yksityisessä käytössä. Pompejilaisilla ei välttämättä ollut selkeää makuuhuonetta, vaan ihmiset saattoivat nukkua kuka missäkin oman statuksen ja tilanteen mukaan. Alat toimivat lähinnä vain atriumin toimintojen jatko paikkoina samoin kuin tablinum. Tricliniumilla ei tunneta mitään erikoista käyttötapaa, minkä vuoksi se mielletään usein talven aikana käytetyksi ruokailutilaksi. Pompejilaisten talojen atriumin ympäristöstä näyttää kyllä puuttuvan lähes kaikenlainen ruuanlaittoon ja syömiseen liittyvä toiminta.¹⁶

Vaikka roomalainen talo saattoi näyttää karulta ulospäin, jo ovelta usein avautui näkymä läpi asunnon tärkeimpien julkisten osien. Roomalainen talo oli julkinen kokonaisuus, joka oli avoinna muille. Jako hienompiin ja koristeellisempiin julkisiin tiloihin sekä vaatimattomimpiin yksityisiin huoneisiin on nähty tulevan Kreikasta. Atriumia ympäröivät julkiset tilat oli varattu klienttien vierailuille, kun taas tärkeät vieraat ja ystävät ohjattiin syvemmälle talon uumeniin pienempiin huoneisiin, joissa voitiin keskustella rauhassa. Domus oli sosiaalisen elämän keskus. Se koristeineen kuvasteli asukkaan identiteettiä, varakkuutta ja sosiaalista asemaa ympäröivälle yhteiskunnalle. Asuintalo oli myös tärkeä osa omistajan poliittista elämää. Roomalaista taloa ei suunniteltu pelkästään vieraita varten, vaan sen oli miellytettävä myös asukkaitaan. Tämän vuoksi valinnat niin talon arkkitehtuurissa ja koristelussa, kuvastavat myös omistajan arvoja ja makua. Talon yksityiset osat voidaan nähdä myös varallisuuden merkinä, sillä vain rikkailla oli varaa yksityisyyteen, kun taas köyhien elämä keskittyi lähes täysin kaupungin julkisiin palveluihin. Pompejista on löytynyt suora yhteys talojen koon ja koristelun välillä, joten ne kulkivat käsi kädessä. Koristelu kuvasti enemmän talon omistajan kulttuurintuntemusta ja arvoja kuin varakkuutta.

---

¹⁶ Allison 2007, 270–273. Dickmann 1999, 52–58, 108–113. Hales 2003, 127. Wallace-Hadrill 2007, 285. Zanker 1995, 18.

Kulttuurintuntemuksen suosio kasvoi keisariajan alussa ja siitä tuli tärkeä osa roomalaisen yläluokan elämää. Siitä tuli, niin tärkeää, että keisaritkin joutuivat kiinnittämään enenemän huomiota kulttuuriin. Myös kalliit luksustuotteet ovat usein maalauskoristelun aiheita. Ne, kuten myös mahdollisesti talossa olleet oikeat kalliit esineet, kuvaavat asukkaan varallisuutta. Pompejilla oli samnilainen historia, joten alueella ei ollut niin voimakasta kielteistä kantaa luksukseen kuin roomalaisessa traditiossa. Zankerin mielestä luksusesineisiin liittyvät Dionysoksen kuvat. Ne antoivat asukkaalle kuvan siitä, että he elivät iloisessa maailmassa. Tutkijan mukaan ne heijastelevat myös aikakauden keisarillista taidetta, joka antoi kuvan hyvästä ja kultaisesta aikakaudesta (*felicitas temporum* ja *aurea aetas*). Augustuksen ajalla yksityinen luksus kasvatti suosiotaan. Muuten valtakunnan julkisissa rakennuksissa suosittua mytologista symboliikkaa ei juuri löydy yksityisasunnoista. Poliitiikka näiltä osin ei siis tunkeutunut taloon.¹⁷

Pompejin kaivausten alusta asti kiinnostusta on herättänyt se, kuka taloissa asui. Rakennuksia on pyritty identifioimaan kaupungin piirtokirjoituksista tunnetuille asukkaille. Tämä ei kuitenkaan ole helppoa, koska mitään postilaatikon tapaista, jossa asukkaan nimi olisi, ei ole pompejilaisista taloista löytynyt. Della Corte on pyrkinyt tunnistamaan talon asukkaat rakennuksesta löydettyistä piirtokirjoituksista. Metodi on osoittautunut ongelmalliseksi, koska samaan henkilöön viittaavia piirtokirjoituksia on löydetty monesta talosta Pompejissa. Mouritsen on kehittänyt metodia pitemmälle. Hänen mukaan talon asukkaan todistamiseksi ei riitä pelkästään vaalipiirtokirjoitus, graffito, sinettileimasin tai piirtokirjoituksellinen amfora. Talon omistaja voidaan sanoa varmuudella, jos nämä tukevat toisiaan. Talosta on löydyttävä vähintään kaksi piirtokirjoitustyyppiä, jotka tukevat tietyn henkilön asuneen talossa. Jos esimerkiksi henkilön sinettisormus löytyy talosta ja julkisivussa on saman henkilön vaalipiirtokirjoituksia, voidaan aika varmasti todeta hänen kuuluneen talon asukkaisiin. Tämä on johtanut siihen, että äärimmäisen harvoissa tapauksissa voimme olla aivan

¹⁷ Dickmann 1999, 49–52. Hales 2003, 29–32, 132–134. Ruggiu 1995, 326–338, 370–377. Wallace-Hadrill 1988, 44–47, 72. Wallace-Hadrill 1994, 82–83, 145, 149–155. Zanker 1995, 17–21, 27–32, 147–148.

varmoja talon asukkaista.¹⁸ Ongelmia tuottaa myös omistussuhde. Aina talon omistaja ei ollut sen asukas. Asunto saattoi siis olla muun kuin omistajan käytössä, tavallaan kuin vuokralla.¹⁹ Pompejin taloille oikean omistajan ja asukkaan löytäminen on siis monessa suhteessa ongelmallista.

2.3 Peristyyli tulee puutarhaan

Vitruvius ei juuri keskity peristyyliin domus -kuvailussaan. Hän antaa lähinnä arkkitehdin tarvitsemia mittasuhteita. Peristyylin leveyden pitää olla kolmasosa pituutta suurempi. Pylväiden korkeus saisi olla sama kuin portiikin leveys ja pylväiden välien olisi hyvä olla kolmen ja neljän pylvään halkaisijan mittaisia. Lisäksi hän mainitsee, että doorilaisissa pylväissä on tehtävä tämän viimeisen neuvon suhteen poikkeus.²⁰ Antiikinaikainen arkkitehti ei siis paljon auta peristyylin määrittelyssä, kun vielä nopealla vilkaisulla huomaamme, etteivät mittasuhteet juurikaan päde Pompejissa. Termi ”peristyyli” (*peristylum* tai pikemminkin *peristulos*) tulee julkisesta kreikkalaisesta arkkitehtuurista. Sanana peristyyli on rakentunut muinaiskreikan sanoista *peri* ja *stylos*. Yhdistettynä ne tarkoittavat vapaasti suomennettuna ”ympärillä olevaa pylväikköä”. Peristyyli oli alun perin pihaa tai puutarhaa ympäröinyt nelisivuinen pylväshalli. Myöhemmin se alkoi tarkoittaa myös näiden molempien yhdistelmää sekä pylväikön ympäröimää huonetilaa tai rakennusta. Tämä peristyylin määritelmä on jo aika selkeä, mutta se vaikuttaa kovin samanlaiselta kun atrium. Varro kuitenkin kertoo, etteivät atrium ja peristyyli ole samanlaisia.²¹ Ruggiun mielestä peristyyli on tila, jossa on yli neljä pylvästä ja atriumissa on neljä tai vähemmän.²² Tässäkin määrittelyssä on ongelmansa. Esimerkiksi korintilaisissa atriumeissa voi olla yli neljä pylvästä. Peristyylin määrittely on hankalaa, kuten Wallace-Hadrill’kin on

¹⁸ Allison 2001, 57, 69. Mouritsen 1988, 18–19. Katso Della Corten teos *Case ed abitanti di Pompei* (toinen editio 1954).

¹⁹ Wallace-Hadrill 1994, 105.

²⁰ Vitr. 6.3.7.

²¹ Var. De Ling. Lat. 8.14.29. Ruggiu 1995, 377. Wallace-Hadrill 1988, 66.

²² Ruggiu 1995, 377–381.

todennut. Itse lähdän siitä, että peristyyliässä on oltava pylväskäytävä ja katoton tila. Peristyyli puutarhan erottaa atriumista ja sisäpihasta se, että peristyylin piha ei ole päällystetty. Sen on siis oltava avointa maata. Puutarhaosa tarvitsee multaa. Rakennusteknisesti voidaan ajatella, että peristyyli on pylväikkö joka on rakennettu avoimen tilan ympärille, kun taas atrium on huone, jonka kattoon on avattu reikä. Peristyyli oli alue, joka sekoitti ulko- ja sisätilan. Se toi puutarhan sisälle taloon ja oli avoin ulkotila.²³

Vielä on toinen ongelma koskien peristyylin määrittelyä. Ideaali peristyyli piha on nelikulmainen ja sitä kiertää joka sivulla yksi pylväiden reunustama portiikki. Useissa tapauksissa kuitenkin vain kolme tai kaksi sivua on reunustettu pylväskäytävillä. Aikaisimmat tällaiset esimerkit löytyvät Pompejista 100-luvulta eKr.²⁴ Olen itse huomionut Pompejin peristyylien puutarhoihin kaikki yksityistalojen puutarhat, joissa on ollut edes yksi portiikki. Kolmi- ja kaksiportiikkisia peristyyliä, niin sanottuja pseudoperistyyliä, on Pompejissa runsaasti ja ne toimivat täysin samoin kuin neliportiikkiset peristyyli. Yksiportiikkiset peristyyli ovat ongelmallisimpia, sillä ne eivät teknisesti ole peristyyliä, koska yksi pylväskäytävä ei voi kiertää puutarhaa, jos se ei ole pyöreä. Yksiportiikkiset ovat kuitenkin niin lähellä kaksiportiikkisia tyyliltään ja toiminnoltaan, ettei niitäkään voinut sivuttaa.

Peristyyliä voidaan luokitella niiden pylväskäytävien mukaan. Näitä ovat rhodoslainen doorilainen, joonialainen ja roomalainen. Rhodoslaisen peristyylin erottaa siitä, että yksi pylväskäytävä kohoaa muita korkeammalle. Rhodoslainen peristyyli on *Casa delle nozze d'argentossa*, jossa korkea pylväskäytävä on kerännyt talvella matalalla olevan auringon valon luoden mukavan ja lämpimän oleskelutilan. Rhodoslainen peristyyli ei ole ollut kovin suosittu Pompejissa.²⁵ Muut peristyyliä ovat saaneet nimensä niissä

²³ Hales 2003, 131.

²⁴ Farrar 1998, 17.

²⁵ Richardson 1988, 156, 158. Muita rhodoslaisia peristyyliä Pompejissa on muun muassa *Casa di Pacciassa*, *Casa dell'ancorassa*, *Casa della Parete nerassa* ja *Casa della Fortunassa*. (Eschebach 1993,

käytettyjen pylvästylien mukaan. Doorilainen peristyyli on esimerkiksi *Casa dei capitelli coloratissa*, *Casa della Caccia anticassa* ja *Casa di C. Iulius Polybiuksessa*. Joonialainen on ollut puolestaan *Casa del Gallossa* ja *Casa della Calcessa*, kun talossa VI.xvi.36/37 on ollut roomalainen peristyyli. Tyylejä voitiin yhdistellä, varsinkin jos peristyyliässä oli useampi kerros. *Casa del Centaurossa* on doorilais-joonialainen peristyyli.²⁶

Peristyylipuutarhan historia voidaan ulottaa aina puutarhan kehitykseen asti. Antiikin puutarhan juuret ovat luonnollisesti Egyptissä ja Mesopotamiassa. Egyptistä tehdyistä hautalöydöistä on saatu tietoa suljetuista puutarhoista talon yhteydessä. Nämä muistuttivat jo hieman peristyyliä. Keskellä oli usein allas, jota reunustivat puiden rivit, kuten peristyylipuutarhan keskusta reunustivat pylväät. Kuitenkin Egyptin puutarhojen voidaan katsoa enemmän muistuttaneen roomalaisten hortuksia eli hyötypuutarhoja.²⁷

Kreikassa tunnetaan vähän arkeologista materiaalia ja kirjallisia mainintoja puutarhoista. Varsinkin yksityiset puutarhat tuntuvat harvinaisilta ja julkisissa puutarhoista suosittiin luonnonmukaisia lehtoja. Persian valtakunnassa puutarhaperinne oli omaksuttu muun kulttuurin mukana assyrialaisilta ja babylonialaisilta. Kreikkalaiset kutsuivat persialaisten puutarhoja nimellä *paradeisos*. Nämä olivat aidattuja, mutta silti pitkälle luonnon tilassa olevia alueita. Niissä saatettiin metsästä villipetoja ja kasvattaa hyötykasveja. Peristyylipuutarhojen synty voidaan nähdä olleen hellenistisellä ajalla. Aleksanteri Suuren sotaretket ja valloitukset toivat uusia vaikutteita idästä. Erityisesti Aleksanteria seuranneiden hellenististen valtakuntien hallitsijat omaksuivat niin sanotun persialaisen paratiisipuutarhan. Pian tämä levisi myös muualle hallitsevaan luokkaan ja rikkaaseen ylimystöön. Kreikkalaiset omaksuivat samalla persialaiseen tyyliin rakentaa pylväshalleja laajan avoimen alueen ympärille. Peristyylin syntyyn vaikuttivat

---

132, 194, 434, Richardson 1988, 332 ja Staub-Gierow 1997, 93.) *Casa degli amorini doratin* peristyyli on Seilerin mielestä rhodoslainen, kun taas Eschebach luokittelee sen roomalaiseksi (Seiler 1994, 741 ja Eschebach 1993, 225).

²⁶ Eschebach 1993, 189–190, 232, 278–279, 281–282, 379–380, 383–384, 449–450.

²⁷ Farrar 1998, 1–4.

kreikkalaisten suosimasta pylväskäytävästä, stoasta, ja urheilutilasta gymnasionista. Tästä voidaan katsoa syntyneen pohja roomalaiselle peristyylihallalle. Se leviää myöhemmin kreikkalaisten arkkitehtien vaikutuksesta Italiaan. Vaikuttavimmat Pompejin taloista rakennettiin 100-luvulla eKr. ja niissä voidaan havaita loistokkaiden hellenististen peristyylihallojen vaikutus. Etruskit vaikuttivat olennaisesti roomalaiseen kulttuuriin ja arkkitehtuuriin, mutta puutarhojen osalta vaikutusta on vaikea havaita. Meille on säilynyt hyvin vähän tietoa etruskien puutarhoista.²⁸

Roomalaisten puutarhat olivat alusta alkaen tärkeä osa perheen kotia ja ne olivat hyötykäyttöä varten rakennettuja vihannespuutarhoja. Alun perin tällaista vihannespuutarhaa kutsuttiin nimellä *heredium*. Termi hortus taas luultavasti tarkoitti aluksi vielä koko maatilaa. Viimeistään 100-luvulla eKr. hortus alkoi tarkoittaa talon puutarhaa. Puutarha, aluksi hortus ja myöhemmin peristyyli, oli osa talon julkisesta puolesta. Talon tärkein akseli leikkasi ovelta atriumin ja tablinumin kautta puutarhaan. Roomalainen yksityistalo muuttui peristyylin käyttöön oton myötä. Peristyyli korvasi hortuksen Pompejin keskikokoisissa taloissa viimeistään kolonian perustamisen jälkeen. Suurissa yksityistaloissa, kuten *Casa del Faunossa*, peristyyli oli ollut jo 100-luvulla eKr.²⁹

Koko Pompejin kaivetusta pinta-alasta 18 hehtaaria eli 38,2 prosenttia on talojen valtaamaa. Talojen yhteydessä olleet puutarhat vievät noin 5,4 prosenttia eli 2,6 hehtaaria kaivetusta alueesta. Pompejista on löydetty yhteensä 450 puutarhaa. Ne vaihtelevat niin tyyliltään kuin kooltaan. Puutarha oli Pompejilaisen talon sydän ja keskus. Se tarjosi niin valoa kuin ilmaa ja oli tärkeä osa eri huoneiden välisenä kulkureitinä. Atriumilla ja peristyyllillä varustettu talo kasvatti suosiota Rooman kaupungeissa myös Pompejissa. Jashemski on arvioinut, että puutarhalla ja sen yhteydessä olevalla ainakin yhdellä portiikilla varustettuja taloja olisi ollut Pompejissa

²⁸ Dickmann 1999, 349. Farrar 1998, 4–11. Grimal 1984, 75–76, 85–88, 207–209. Jashemski 1979, 16. Wallace-Hadrill 1988, 67.

²⁹ Farrar 1998, 12–15. Grimal 1984, 48–49. Jashemski 1979, 16. Wallace-Hadrill 1994, 82–83.

ja Herculaneumissa yhteensä noin 240.³⁰ Itse olen löytänyt Pompejin yksityistaloista 168 peristyylipuutarhaa.³¹

Domus alkoi laajentua puutarhaan päin 100-luvulta lähtien, jolloin hortuksen usein korvasi pylväikön ympäröimä peristyylihiha ja ruokasaleja. Peristyyli peri aluksi hortuksen tehtävät. Diodoros Sisiliainen olettaa peristyylin tulleen roomalaisille etruskeilta.³² Roomalaiset omaksuivatkin atriumin ja atrium-talon etruskeilta, joten myös peristyyli on saattanut saada vaikutteita siltä suunnalta. Peristyylin varhaisimmat esimerkit löytyvät kuitenkin Kreikan palatsimaisista rakennuksista 300-luvulta eKr. Samoin vahvana vaikuttimena ovat toimineet hellenistisen ajan palaestrat. Itse sana peristyyli ja myös sen ympärillä olleiden huoneiden nimet *exedra* ja *oecus* tulevat kreikkankielestä. Tämä voi viitata kreikkalaiseen alkuperään tai ainakin osoittaa vahvaa hellenististä vaikutusta roomalaiseen maailmaan. Hellenistisissä taloissa peristyyli oli koristeltu mosaiikein eikä ole löytynyt todisteita sen olleen istutettu alue. Roomalainen peristyylipuutarha on todennäköisesti sekoitus hellenistis-persialaista ja etruskilaista ideaa.³³

Peristyylin merkitys talon julkisena osana kasvoi ajan myötä ja pian sen avulla alettiin esittää omaa julkista asemaa ja vaurautta. Puutarhoista tuli tärkeä statussymboli, siksi puutarhoja pyrittiinkin tämän vuoksi suurentamaan. Esimerkiksi *Casa di Obellius Firmus* Pompejissa sai tämän seurauksena L-kirjaimen muotoisen peristyylin ja *Casa del Faunoon* rakennettiin vanhan peristyylin taakse rakennettiin uusi ja suurempi. Domus muuttui pikkuhiljaa ja lopulta talon keskellä sijainnut peristyyli korvasi atriumin. Arkeologisesti tämän voi havaita siinä, että yhä useampi huonetiila aukeaa kohti peristyyliä atriumin sijaan. Samoin peristyyleistä on löytynyt atriumille tyypillisiä esineitä, huonekaluja ja rakenteita, kuten pöytiä, pieniä veistoksia ja altaita. Muutos

³⁰ Farrar 1998, 17. Jashemski 1979, 22.

³¹ Liite.

³² Diod. Sic. 5.40.1. Farrar 1998, 17.

³³ Dickmann 1999, 144–151. Farrar 1998, 1–4, 17. Grimal 1984, 215–217. Jashemski 1979, 16–17. Wallace-Hadrill 2007, 286–287. Zanker 1995, 18–20.

tapahuu noin ensimmäisen kristillisen vuosisadan puolivälissä, jolloin neljäs pompejilainen seinämaalustyli otetaan käyttöön. Arkkitehdit alkoivat kiinnittää enemmän huomiota peristyylin, jotta se kuvastelisi talon mahtavuutta. Roomalaisen talon kääntyessä peristyyliä kohti myös sen ympärillä sijainneiden huoneiden merkitys korostui. Niistä avautui usein näkymä puutarhaan. Puutarhan ympärille sijoitettiin mahdollisimman moni talon vieraiden vastaanottotiloista. Näissä oleskelivat talon tärkeimmät vieraat. Näin vieras näki mahdollisimman monta upeaa huonetta kulkiessaan peristyyliin tilaan, johon hänet ohjattiin. Peristyylin ympärillä olleista huoneista tuli yksityistalon tärkein statussymboli eli, mitä enemmän hienosti ja erilailla koristeltuja vastaanottohuoneita talossa oli, sitä tärkeämpi henkilö rakennuksessa asui. Pompejilaisen kaupunkitalon ja puutarhan koristelu kertoo roomalaisen yhteiskunnan materiaalisista arvoista varhaisen keisariajan aikana. Pompejin viimeisessä vaiheessa puutarhoissa on havaittavissa villojen vaikutus. Se ei sinänsä ole ihme sillä Napolinlahden alueella oli useita suuria huviloita. Tätä kautta roomalaisen aristokratian asenteet välittyivät myös Pompejiin ja alueen omat traditiot saivat väistyä.³⁴

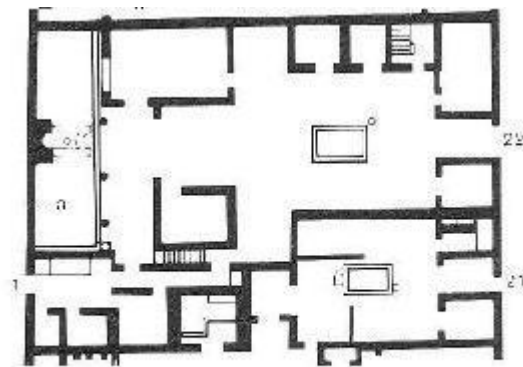
³⁴ Dickmann 1999, 307, 347. Farrar 1998, 17 ja 19. Wallace-Hadrill 2007, 289. Zanker 1995, 19, 26–27, 174, 200, 206–210.

3 Peristyylin suhde arkkitehtuuriin: sijainti talossa ja pylväskäytävät

3.1 Vitruviuksen talo, peristyyli tablinumin takana

Perinteisen vitruviaanisen mallin mukaan rakennettu talo, jossa atriumia seuraa tablinum ja sitä peristyyli (Kuva 1), on nähty kuvastelevan roomalaistumista. Rakennus pyrki antamaan kuvan, että omistaja oli todellinen roomalainen. Sosiaalinen ja poliittinen paine pakotti pompejilaiset toimimaan yhteiskunnan ehdoilla ja siksi myös roomalaiset muodot hyväksyttiin nopeasti.³⁵

Peristyyli löytyy tablinumin takaa 91 Pompejin talosta,³⁶ joten selkeästi Vitruviuksen mainitsema talon malli oli kaupungissa suosittu. *Casa dei Guerrierin* kohdalla pohjakaavasta puuttuu atrium, mutta peristyyliä edeltää kuitenkin tila, jonka voidaan katsoa olevan tablinum. Kaikissa tapauksissa

Kuva 1. *Casa della Fontana grande* (VI.viii.22/1) pohjakaava. Peristyyli merkitty kirjaimella a. (Lähde: Jashemski 1993, 133.)

suhde tablinumin ja peristyylin välillä ei ole aivan selkeä. Esimerkiksi tablinumista ei ole näköyhteyttä puutarhaan, vaikka se on tablinumin takana. Talossa VI.xiii.13/18, *Casa del Principe di Montenegrossa*, *Casa dei Suetti Elaineus e Potituksessa* ja *Casa di C. Iulius Polybiuksessa* ei ole tablinumista ollut näköyhteyttä peristyyliin, vaikka se on sijainnut tabliniumin takana.

³⁵ Hales 2003, 5, 101.

³⁶ Liite.

Suurissa taloissa huonejärjestys on perinteinen ja sitä kautta myös peristyyli on tablinumin takana. Merkittävää on, että yksikään 94 talosta ei ole alle 300 neliömetrin.³⁷ Toki tämä on varsin luonnollista, koska Vitruviuksen perinteisessä pohjakaavamallissa on eniten huoneita, ennen kuin saavutaan peristyyliin, joten myös talojen pinta-ala kasvaa tätä kautta. Peristyyliäkään eivät ole kauhean pieniä. Vain talon I.iv.2 peristyylipuutarha jää alle 50 neliömetrin ja alle 75 neliömetrin jää tämän lisäksi vain seitsemän peristyyliä.³⁸

Jopa yli kolmasosa tablinumin taakse sijoitetuista perityyleistä olivat neliportiikkisia.³⁹ Tämäkin viittaa siihen, että näissä taloissa ei ollut tilan puutetta, koska mitään huoneita perinteisestä pohjakaavasta ei jouduttu jättämään pois ja samoin pystyttiin rakentamaan myös kaikki neljä pylväskäytävää. Myös kolmiportiikkisia on 26,⁴⁰ joten niidenkin määrä on suuri. Kaksiportiikkisia on 25.⁴¹ Yksiportiikkisia on vain yhdeksän,⁴² mutta yksiportiikkisia on muutenkin selvästi vähemmän kuin muita. Portiikkien määrä ei vaikuta olevan kuitenkaan mitenkään merkittävä tekijä tässä ryhmässä, koska neli-, kolmi- ja kaksiportiikkisten peristyylien määrät ovat lähes yhtä suuret.

Lähestulkoon kaikki peristyylipuutarhat, joissa on säilynyt runsaasti koristelua, kuuluvat tähän ryhmään, mutta se tuskin on suuri yllätys, koska ryhmässä on lähes puolet Pompejin peristyylipuutarhoista. Peristyyli ulkomuodostaan huolimatta mielellään lisättiin tablinumin taakse. Yleensäkin tämän ryhmän sisällä on vähän yhtäläisyyksiä ja paljon vaihtelua, koska ryhmä on niin suuri.

---

³⁷ Liite.

³⁸ Liite: 8, 11, 62, 106, 112, 146, 154, 161,

³⁹ Liite.

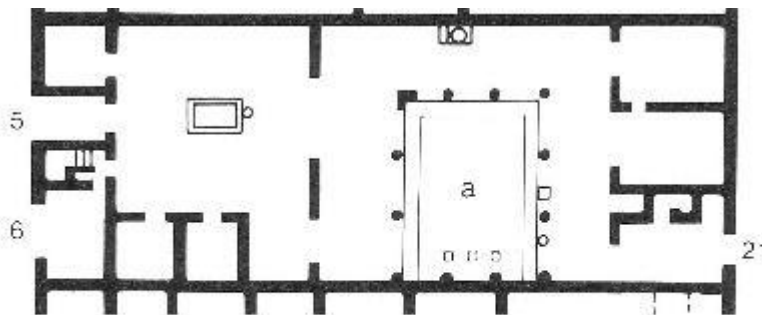
⁴⁰ Liite.

⁴¹ Liite.

⁴² Liite: 26, 52, 64, 67, 72, 86, 126, 143 ja 156.

3.2 Peristyyli suoraan atriumin takana

Talot, joista puuttuu tablinum, mutta joissa on silti peristyylipuutarha, ovat jo harvinaisempia (Kuva 2). Niitä on Pompejissa 25 kappaletta.⁴³ Joskus atriumin takana oleva peristyyli oli hieman vinossa oven näköakselilta, mutta puutarhan pystyi silti näkemään jo sisään tullessaan.⁴⁴ *Casa del Principe di Montenegro* peristyyli sijaitsee talon toisen atriumin takana.⁴⁵ Yleensä joku peristyylin ympärillä olevista tiloista on nähty tablinumin korvaajana, kuten *Casa dei Vettiin* suuremman peristyylin pohjoispuolella oleva *cenatio*.⁴⁶ Tällöin peristyylin merkitys talossa on muuttunut, koska siitä on tullut läpikulkutila matkalla isännän luokse, kun perinteisessä Vitruviuksen pohjakaavassa peristyyli on luonut taustan isännän työhuoneelle eli tablinumille. Atriumin takana olleista peristyyleistä viisi on hienosti koristeltua.⁴⁷ Suhteessa määrään koristeltuja peristyyliä ei siis ole kuitenkaan yhtään sen enempää kuin Vitruviuksen pohjakaavamallissa. Runsaasti koristeltuja peristyyliä on atriumin jälkeen 20 prosenttia, kun tablinumin jälkeen niitä on noin 18 prosenttia.⁴⁸

Kuva 2. *Casa del Granduca Michele di Russian* (VI.v.5/21) pohjakaava. Peristyyli merkitty kirjaimella a. (Lähde: Jashemski 1993, 125.)

⁴³ Liite.

⁴⁴ Katso esimerkiksi Liite: 93,144 ja 150.

⁴⁵ Liite: 102.

⁴⁶ Pesando 2006, 199, 201–202.

⁴⁷ Liite: 14, 28, 88, 93 ja 164.

⁴⁸ Liite. Tablinumin jälkeen sijaitsevat runsaasti koristellut peristyyliä ovat: 4, 12, 27, 40, 42, 44, 49, 65, 73, 79, 80, 87, 90, 146, 157, 162 ja 165.

Tähänkin ryhmään kuuluvat talot ovat sangen kookkaita, vain kaksi on alle 300 neliometriä eli *Casa del Medico* ja talo IX.i.12.⁴⁹ Yksityistalojen suuri koko on selitettävissä huoneiden määrällä, joka jo sisältyy talon perusoletukseen eli atrium ja peristyyli ovat usein suuria tiloja pompejilaisessa talossa ja jo niiden kautta rakennusten pinta-alat kasvavat paljon. Lisäksi niitä nostavat myös atriumin ja peristyylin ympärillä olevat huoneet. 300 neliömetrin jälkeen talojen koko vaihtelee ryhmässä huomattavasti.

Atriumin takana olevissa peristyyliä ovat yleensä keskikokoisia. Suurin on *Casa di M. Cerrinius Vatian* peristyyli, joka noin 750 neliometriä ja seuraava on *Casa dei Vettiin* suurempi peristyyli, joka on yli 470 neliometriä.⁵⁰ *Casa degli amorini doratin* peristyyli on hieman yli 340 neliometriä ja viisi peristyyliä on välillä 200–300 neliometriä.⁵¹ Merkittävästi suurimpien peristyylien joukkoon kuuluu kolme vahvasti koristeltua peristyyliä, jotka ovat atriumin jälkeen talossa. Koristelu on luonnollisesti vaatinut tilaa. Kuudessa talossa peristyyli on alle 100 neliometriä.⁵² Loput ovat noin 100–200 neliometriä. Ryhmän peristyyliä on usein neljä (10 kappaletta), tai kolme portiikkia (12 kappaletta).⁵³ Vain kolmessa peristyylipuutarhassa on kaksi pylväskäytävää eikä yhdessäkään ole vain yhtä portiikkia.⁵⁴

3.3 Peristyyli eteisen jälkeen

Atriumin menettäessä merkitystä talon keskeisimpänä julkisena tilana peristyyliä alkoi Pompejissa esiintyä yhä vapaampia yhdistelmiä atriumin ja peristyylin välillä.

Huonejärjestys, jossa peristyyli on heti eteisen jälkeen (Kuva 3), on mielenkiintoinen, sillä siinä peristyyli on korvannut atriumin, joka nähdään usein talon roomalaisena piirteinä ja peristyyli taas hellenistisenä. Näissä taloissa on pohjakaavan takia katsottu

⁴⁹ Liite.

⁵⁰ Liite: 88 ja 99.

⁵¹ Liite: 14, 93, 103, 117 ja 145.

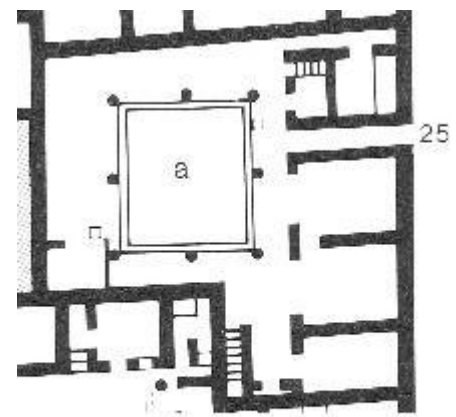
⁵² Liite: 29, 31, 37, 124, 144 ja 148.

⁵³ Liite: 1, 14, 28, 29, 31, 37, 39, 58, 88, 93, 99, 102, 103, 117, 125, 135, 144, 145, 148, 150, 160 ja 164

⁵⁴ Liite: 47, 119 ja 124.

olevan voimakas hellenistinen vaikutus.⁵⁵ Tähän ryhmään kuuluu noin kymmenesosa Pompejin taloista, joissa on peristyyli, mikä sinänsä on kohtalaisen paljon.⁵⁶ Talot ovat kaiken kokoisia. Kahdessa yli 2000 neliömetrin talossa peristyyli on heti eteisen jälkeen.⁵⁷ Suurin osa taloista on pinta-alansa puolesta kuitenkin noin 200–400 neliömetrin paikkeilla.⁵⁸ Myös peristyylien koot vaihtelevat tässä ryhmässä suuresti. Pylväskäytäviä on faucesin jälkeisissä peristyyliissä kahdesta neljään. Yksiportiikkisia ei ole yhtään.⁵⁹ Selvästi yleisin on kolmiportiikkinen peristyyli, joita on melkein puolet.⁶⁰

Erityispiirre tälle ryhmälle on, että koristelua on löydettävissä hyvin vähän. Vain neljässä puutarhassa on veistoksia ja niissä kussakin vain yksi veistos paitsi talossa I.iii.30, jossa on kolme.⁶¹ Suihkulähteitä on vain kahdessa puutarhassa ja allas vain yhdessä. Lisäksi *Casa della nave Europassa* on eräänlainen vesisammio.⁶² Maalauskoristelua on vain kahdeksassa peristyyliissä, jotka ovat heti eteisestä saavuttua. Esittävää maalauskoristelua on löytynyt neljässä näistä ja *Casa di Cippius*

Kuva 3. Talon V.Lii.25 pohjakaava.
merkitty kirjaimella a.
(Lähde: Jashemski 1993, 121.)

Pamphiluksen peristyylipuutarhassa on marmorijäljitelmiä.⁶³ Sinänsä olisi ollut odotettavaa, että näissä peristyyliissä olisi ollut runsaasti koristelua, koska ne ovat heti paraatipaikalla taloon saavuttaessa. Tosin vaikuttaa siltä, että usein nämä puutarhat ovat olleet muuten hyödynnettyjä. Suurta osaa tämän ryhmän peristyyliistä on ehkä käytetty

⁵⁵ Dickmann 1999, 49, 158. Zanker 1995, 148.

⁵⁶ Peristyyliä on 17. Liite: 2, 6, 10, 30, 32, 33, 34, 38, 50, 51, 57, 59, 95, 115, 136, 137 ja 151.

⁵⁷ Liite: 33 ja 34.

⁵⁸ Liite: 2, 30, 32, 38, 57, 59, 95, 115, 137 ja 151.

⁵⁹ Liite.

⁶⁰ Liite: 6, 10, 32, 33, 59, 95, 115 ja 136.

⁶¹ Liite: 2, 6, 10 ja 151.

⁶² Liite: 2, 30, 33 ja 115.

⁶³ Liite: 10, 32, 33, 50, 51, 95, 115 ja 136.

hyötytarkoituksiin. Tähän viittaa se, että kahdeksasta on löytynyt kaivo tai vesisäiliön suu. Neljässä näistä on löytynyt myös vesisäiliö. Talon I.xii.6 peristyylistä on löytynyt myös vesisäiliö, mutta ei suuaukkoa.⁶⁴ Yli puolissa on siis ollut jonkunlainen vesielementti. Tämä saattaa viitata puutarhan olleen hyötykäytössä, mutta toki esimerkiksi altaat ovat saattaneet toimia vain koristeina. Kaivo tai vesisäiliön suuaukko viittaa peristyylipuutarhan olleen myös hyötykäytössä ainakin vesihuollon suhteen. Neljästä puutarhasta on löytynyt merkkejä istutuksista. Kolmessa niistä ne ovat olleet puita ja pensaita, joten on hyvin mahdollista, että niistä on saatu satoa kodin tarpeisiin.⁶⁵

Kooltaan näiden peristyylien puutarhaosa ei kuitenkaan usein ole järin suuri, joten niitä tuskin pystytty kovin suurella määrällä hyödyntämään kasvimaana tai viljelytarkoitukseen. Peristyylien avoimen osan koko jää yleensä alle 75 neliömetrin. Vain kolmen peristyylin koko on yli 200 neliometriä avoimen osan ollessa 75–100 neliometriä.⁶⁶ Lähestulkoon jokaisessa portiikit peittävät yli puolet tai melkein puolet peristyylin kokonaispinta-alasta. Voi siis olla peristyylien varjoisia pylväskäytäviä on hyödynnetty muun muassa työskentelyssä.⁶⁷

3.4 Peristyyli sisäänkäyntinä

Neljäs ryhmä peristyylin sijoittamisessa talon pohjakaavaan on peristyylipuutarha, joka alkaa talossa heti ovesta sisään astuttaessa (Kuva 4). Ryhmä on siis lähestulkoon samanlainen kuin kolmas ryhmä, mutta tässä ei ole enää oven ja puutarhan välissä faucesia eli käytävää tai muuta eteistilaa, vaan tulija astuu suoraan talon peristyyliin. Tällaisia peristyyliä on vain kuusi kappaletta. Talot eivät suuria, mutta eivät myöskään pienimmästä päästä. Ne mahtuvat välille 300–420 neliometriä.⁶⁸ Tämä ei sinänsä ole ihme, sillä todennäköisesti omistaja on halunnut tai tarvinnut peristyylin ja on

⁶⁴ Liite: 2, 6, 30, 32, 33, 95, 136, 137 ja 151. Talon I.xii.6 peristyylin vesisäiliön suuaukko on mahdollisesti tuhoutunut.

⁶⁵ Liite: 30, 33, 34 ja 115.

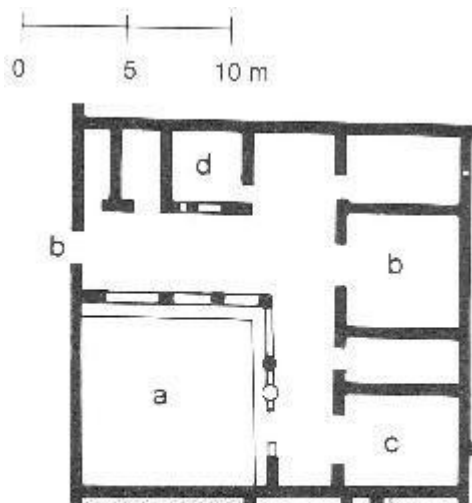
⁶⁶ Liite: 2, 33 ja 136.

⁶⁷ Liite: 2, 6, 10, 30, 32, 33, 34, 38, 50, 51, 57, 59, 95, 115, 136, 137 ja 151.

⁶⁸ Liite: 36, 41, 77, 92, 121 ja 166.

tilanpuutteen vuoksi joutunut luopumaan muista tiloista kuten atriumista ja tablinumista, että on saanut kotiinsa peristyylipuutarhan. Peristyyliit ovat sangen kookkaita talojen pinta-alaan nähden. Ainostaan *Casa degli archin* peristyyli jää alle 100 neliömetrin, muuten ne ovat 100–200 neliömetrin välillä. Poikkeuksena on talon VI.xv.23/(25) peristyylipuutarha, joka on melkein 210 neliometriä. Portiikkeja näissä puutarhoissa on aina yhdestä neljään.⁶⁹

Näiden peristyylipuutarhojen kohdalla voisi ajatella, että niillä olisi saattanut olla tärkeä

Kuva 4. *Casa di Ifigenian* (III.iv.b) pohjakaava. Peristyyli merkitty kirjaimella a. (Lähde: Jashemski 1993, 102.)

merkitys, koska se oli ensimmäinen tila, johon vieras talossa saapui. Siksi sitä olisi ehkä haluttu koristella ja tehdä vaikutus tulijaan. Tilanne on kuitenkin sama kuin kolmannen ryhmän kohdalla eli koristelua on vähän. Yhdessäkään näistä ei tiedetä olleen veistoksia. *Casa degli archin* peristyyliissä on löytynyt mahdollinen patsaan alusta. Myös talossa IX.viii.c on muurattu alusta, joka on saattanut olla koristekäytössä.

Maalauskoristelua on ollut kolmessa puutarhassa, joista vain kahdessa se on ollut esittävää. Talossa VI.xv.23/(25) on ollut

veisisuihku ja *Casa di Ifigenian* sekä talon IX.viii.c peristyyliissä on ollut allas.⁷⁰ Tämän ryhmän puutarhat ovat saattaneet olla hyötykäytössä kuten kolmannessa ryhmässä.

Kolmessa peristyyliissä ei ole jälkiä minkäänlaisesta koristelusta.⁷¹ Merkkejä hyötykäytöstäkin on silti kovin vähän. Vain yhdessä peristyyliissä on vedenottoaukko ja veisäiliö vain kahdessa. *Casa degli archin* peristyyliissä on jälkiä istutuksista, joiden joukossa on ollut hedelmä- ja pähkinäpuita.⁷² Kooltaan näiden peristyylien puutarhaosat

⁶⁹ Liite: 36, 41, 77, 92, 121 ja 166.

⁷⁰ Liite: 36, 41, 92 ja 166.

⁷¹ Liite: 77, 121 ja 135. Talon VI.xi.4/17 peristyyliissä on todennäköisesti ollut kukkia koristeena.

⁷² Liite: 36, 41 ja 92.

ovat 40–60 neliometriä välillä ja *Casa di Ifigenian* peristyyli 81 neliometriä. Kooltaan puutarhaosat ovat siis varsin pieniä, joten tuskin niitä on käytetty esimerkiksi kasvi- tai viljelymaana. Todennäköisesti peristyylien hyödyntäminen on tapahtunutkin enemmän pylväskäytävissä, jotka näissä ovat olleet varsin kookkaita. Esimerkiksi talon VI.xv.23/(25) portiikit vievät yli kolme neljäsosaa peristyylin pinta-alasta.⁷³

3.5 Peristyyli ei ole talon akselilla

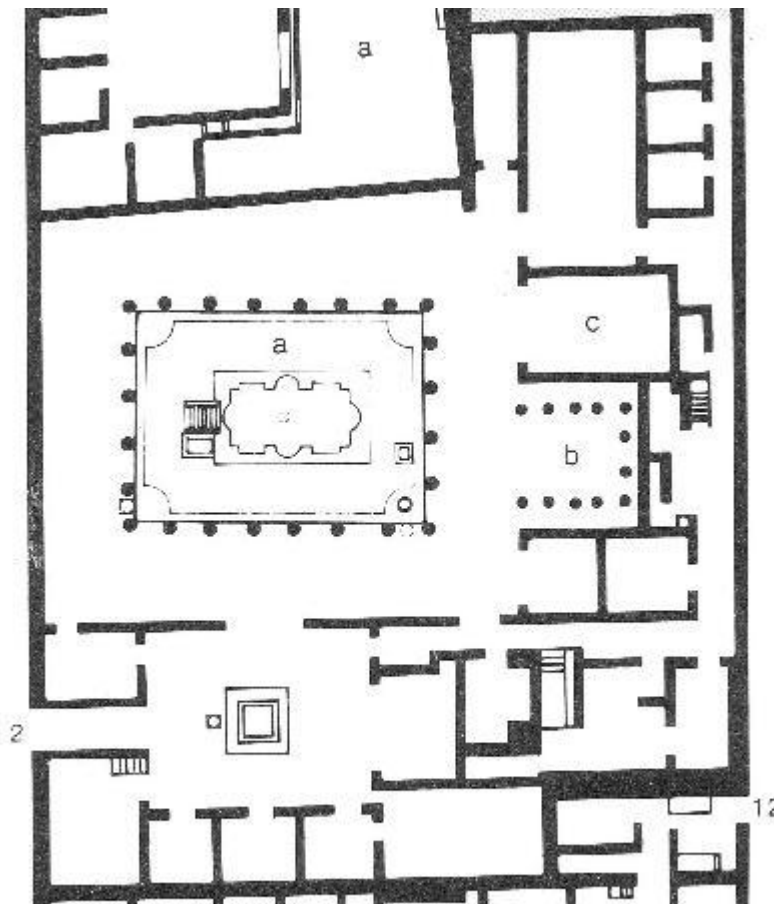
Viimeinen ryhmä peristyylejä on kaikista monipuolisin, kun katsotaan talojen pohjakaavoja. Näissä peristyyli voi olla missä tahansa kohtaa taloa. Ainoa yhdistävä piirre on, että se ei ole talon ovelta alkavalla näköakselilla (Kuva 5), kuten kaikissa muissa neljässä ryhmässä. Peristyyli on ikään kuin piilotettu ulkopuolisten katseilta. Yhteensä näitä piilotettuja peristyylejä on Pompejissa 37.⁷⁴ Tähän ryhmään kuuluu usein talon toinen peristyylipuutarha, eli jos rakennuksessa oli useampi kuin yksi peristyylipuutarha toinen oli usein asetettu pois akselilta.⁷⁵ Poikkeuksiakin löytyy kuten *Casa del Fauno*, jossa molemmat peristyyliä ovat oven näköakselilla. Tähän on luonnollisesti vaikuttanut se, että toinen peristyyli on rakennettu sinne, missä on ollut tilaa. Samoin monen tämän ryhmän peristyylin paikan kohtalon on mahdollisesti sanellut ennemminkin tilanjako, kuin se että peristyyli olisi haluttu piilottaa näköakselilta.

⁷³ Liite: 36, 41, 77, 92, 121, 135 ja 166.

⁷⁴ Liite.

⁷⁵ Esimerkiksi peristyyliä 13, 16, 35, 48, 74, 89, 96, 97, 102, 108 ja 150.

Ryhmän hajanaisuuden takia myös talot ovat kooltaan laidasta laitaan. Ryhmässä on monia varsin suuria rakennuksia, koska moni talo, jossa on ollut useampi peristyyli, kuuluu tähän joukkoon. Myös peristyyliä ja niiden puutarhaosien koot vaihtelevat suuresti. Portiikien määrässäkään ei ole havaittavissa suurta johdonmukaisuutta, vaan kaksi-, kolmi- ja neliportiikkisia on lähes yhtä paljon. Yksiportiikkisia on huomattavasti

Kuva 5. *Casa di Meleagron* (VI.ix.2) pohjakaava. Peristyyli merkitty kirjaimella a. (Lähde: Jashemski 1993, 137.)

vähemmän kuin muita.⁷⁶ Ryhmän hajanaisuuden takia ei siitä voi tehdä kovinkaan yhtenevää analyysiä, vaan siihen kuuluu kaikenlaisia peristyylipuutarhoja

Nämä peristyyliä ovat piilossa vieraiden katseilta ja siksi niiden voisi olettaa olleen vaatimattomasti

koristeltuja. Ryhmään kuuluu kuitenkin useita varsin koristeellisia peristyylipuutarhoja ja muutenkin monissa on jonkinlaisia koriste-elementtejä. Yhteensä 30 ryhmän puutarhassa on havaittavissa jonkinlaista koristelua. Edustavin ryhmän puutarhoista on

⁷⁶ Liite.

Casa degli amorini doratin peristyylipuutarha useine veistoksineen.⁷⁷ Tässä näkyy muutos atriumin ja peristyylin tärkeys järjestyksessä. Peristyyli, josta on muodostunut asunnon keskus, ei enää ole suhteessa atriumiin, vaan sivulla akselista, jolloin atrium jää syrjään talossa.⁷⁸ Kymmenessä akselilta sivussa olleessa peristyyliässä on ollut jonkunlainen suihkulähde. Niin ikään kymmenessä on ollut allas ja kahdeksassa näistä on ollut suihkulähde. Ainoat altaalliset jossa ei ole ollut suihkua ovat *Casa del Cinghialen* ja VIII.ii.14/16:n peristyyli ja ainoat suihkulähteelliset, jossa ei ole ollut allasta ovat *Casa del Centauron* ja *Casa dell'ancoran* peristyyli.⁷⁹ Seitsemässä peristyyliässä on ollut erilaisia kiinteitä rakenteita koristeille ja neljässä näistä on ollut myös erilaisia koristeellisia vesielementtejä.⁸⁰ Maalauskoristelua on 23 peristyyliässä. Esittävä-aiheita on 15 peristyylin seinämaalauskoristelussa.⁸¹ Veistoksia on ollut 12 ryhmän peristyyliässä. Niissä on melkein kaikissa myös muita koriste-elementtejä.⁸² Kaivo tai vesisäiliön vedenottoaukkoja on löytynyt 14 ryhmän puutarhasta, joten monissa on myös ollut tämä käytännön aspekti. Aina se on kuitenkin ollut koristellussa puutarhassa. Kymmenestä puutarhasta, jossa on vedenottoaukko, on löytynyt myös vesisäiliö. Tämän lisäksi vielä kuudessa ryhmän peristyyliässä on ollut vesisäiliö.⁸³ Lukuisat koristellut peristyyliät tässä joukossa osoittavat, ettei niitä aina asetettu talon näkyvimpään paikkaan, vaan koristeellinen puutarha saattoi yhtä hyvin olla piilossa katseilta.

3.6 Pylväskäytävät eli portiikit

Peristyyli on tila, jossa luonto kohtaa arkkitehtuurin.⁸⁴ Pylväskäytävät eli portiikit ovat tärkeä osa myös pompejilaista peristyylipuutarhaa. Pompejin yksityistalojen 168:sta

⁷⁷ Liite: 93.

⁷⁸ Hales 2003, 117–122.

⁷⁹ Liite: 19, 53, 54, 60, 69, 71, 74, 76, 93, 97, 108 ja 133.

⁸⁰ Liite: 3, 18, 19, 74, 76, 93 ja 102.

⁸¹ Liite: 3, 5, 8, 16, 18, 19, 48, 52, 53, 54, 69, 74, 89, 91, 93, 94, 102, 105, 123, 147, 150, 152 ja 153.

⁸² Liite: 3, 8, 13, 18, 19, 71, 76, 93, 97, 102, 105 ja 133.

⁸³ Liite: 5, 13, 16, 18, 19, 22, 48, 54, 69, 71, 89, 91, 93, 94, 102, 108, 123, 147, 150 ja 153.

⁸⁴ Grimal 1984, 213–215.

peristyylistä reilusti yli puolessa portiikit vievät peristyylipuutarhan pinta-alasta yli puolet.⁸⁵ Joten pylväskäytävä on ollut merkittävä osa peristyyliä, vaikka huomio helposti kiinnittyy puutarhaan. Pompejissa on peristyyliä, joissa on pylväskäytäviä yhdestä ainokaisesta täyteen neljään asti.⁸⁶ Joissain tapauksessa pylväskäytävien lukumäärää on vaikea selvittää, koska alue on jo niin huonossa kunnossa, ettei selkeitä merkkejä pylväiköstä ole jäänyt.⁸⁷ Toisaalta portiikit ovat tärkeitä myös liikkumisen kannalta. Esimerkiksi jotkut puutarhat, kuten Casa degli amorini doratin ja Casa di Marco Lucrezion, ovat niin täynnä veistoksia, että ne tuskin ovat tarkoitettu oleskeluun vaan pelkästään katseluun.⁸⁸

Pylväskäytävä kulki joka sivulla 51 pompejilaisessa peristyyliässä on neljä portiikkia eli ne ovat niin sanottuja täysperistyyliä (Kuvat 3 ja 5). Monissa Pompejin hienoimmissa ja suurimmissa taloista löytyy juuri tällainen neliportiikkinen peristyyli.⁸⁹

Neliportiikkiset peristyyliät ovat pääosin pinta-alaltaan suurissa taloissa. Vain kuudessa tapauksessa talon koko on alle 500 neliometriä,⁹⁰ kun taas jopa 22 talossa pinta-ala kohoaa jopa yli 1000 neliometriin.⁹¹ Tämä on luonnollista, sillä suurissa taloissa on ollut tilaa neljälle pylväskäytävälle, kun taas pseudoperistyyliässä usein tilan puute sanelee sen kuinka monta portiikkia puutarhaan voidaan rakentaa. Neliportiikkiset peristyyliä ovat suuria myös pinta-alaltaan, koska pylväskäytävät lisäävät peristyylin kokoa. Toisin sanottuna vaativat enemmän tilaa rakennuksesta. Vain kolme Pompejin neliportiikkisistä peristyyliä on pinta-alaltaan alle 100 neliometriä,⁹² mutta viisi peristyyliä on kooltaan yli 500 neliometriä. Ne ovat Pompejin yksityistalojen viisi suurinta peristyyliä.⁹³ Suurin osa neliportiikkisistä peristyyliäpuutarhoista sijoittuu siis

---

⁸⁵ Katso Liite.

⁸⁶ Jashemski 1979, 22.

⁸⁷ Katso esimerkiksi Jashemski 1993, 212–213, n. 430.

⁸⁸ Farrar 1998, 99–102.

⁸⁹ Katso Liite, esimerkiksi peristyyliä: 12, 14, 27, 28, 49, 69, 74, 79, 80, 88, 93, 107, 108 ja 165. Wallace-Hadrill 1994, 86.

⁹⁰ Liite: 1, 9, 23, 28, 51, 57, 92 ja 159.

⁹¹ Liite: 12, 14, 27, 49, 53, 61, 69, 70, 74, 78, 79, 80, 81, 102, 107, 108, 117, 139, 141, 142, 165 ja 168.

⁹² Liite: 9, 30, 70 ja 159.

⁹³ Liite: 78, 80, 97, 99 ja 165

jonnekin näiden välimaastoon ja yleensä ne ovat kooltaan 200–400 neliometriä.⁹⁴

Neliportiikkisen peristyylipuutarhan pinta-alasta suurin osa on pylväskäytävien alla. Yli kaksi kolmasosaa peristyylin pinta-alasta on portiikkia 26 tapauksessa.⁹⁵

Neliportiikkisissa peristyyleissä vain todella suurissa tapauksissa puutarha osa valloittaa yli puolet pinta-alasta, kuten *Casa del Faunon* suurempi peristyyli (n. 80), *Casa del Leonen* tablinumin takana oleva peristyyli (n. 97) ja *Casa di M. Cerrinius Vatian* peristyyli (n. 99). Lisäksi talon I.xii.6 peristyylin (n. 30) puutarhaosa kattaa yli puolet koko peristyylin pinta-alasta, vaikka kokonaisala jää alle 100 neliömetrin.

Kolmiportiikkinen peristyyli (Kuva 2) on Pompejissa määrällisesti hivenen suosituimpi kuin neliportiikkinen. Kolmipylväskäytäväisiä peristyyliä on kaupungissa 55. Tähän suosioon on varmasti vaikuttanut helpompi toteutettavuus sekä tilan asettamat rajat. Kolmella pylväskäytävällä varustetut puutarhat ovat jakautuneet taloihin joiden pinta-ala on väliltä 150–2700 neliometriä. Kolmiportiikkinen peristyyli on 18 kappaleessa 500–1000 neliömetrin kokoisessa talossa. Seitsemän on yli 1000 neliometriä käsittävässä talossa. Kohtalaisen suuri ryhmä eli 24 puutarhaa on taloissa joiden koko jää alle 500 neliömetrin.⁹⁶ Ero talojen koossa neljällä portiikilla varustettuihin yksityistaloihin on huomattava. Rakennukset ovat keskimäärin kaksi kertaa pienempiä, jos niissä on kolmiportiikkinen peristyyli.⁹⁷

Kolmipylväskäytäväinen peristyyli on talon perällä 20 tapauksessa. Näin ollen takaseinälle on usein jätetty rakentamatta neljäs portiikki, joka sinänsä olisi myös ollut lähes tarpeeton, sillä pylväskäytävien tehtävä oli myös luoda varjoa niiden takana olleille huoneille.⁹⁸ Jossain tapauksissa maalauksilla ja puolipylväillä on voitu luoda

⁹⁴ Liite: 12, 14, 24, 49, 61, 74, 92, 93, 100, 103, 104, 105, 107, 108, 111, 117, 129, 133, 134, 139, 141, 142, 147, 162 ja 163.

⁹⁵ Liite: 1, 9, 14, 17, 20, 24, 28, 49, 61, 69, 74, 81, 88, 92, 102, 103, 107, 117, 129, 130, 131, 134, 141, 142, 159 ja 163.

⁹⁶ Katso Liite.

⁹⁷ Wallace-Hadrill 1994, 86.

⁹⁸ Peristyyli 25, 31, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 56, 60, 66, 76, 82, 95, 114, 118 ja 135.

vaikutelma, että puutarhan takana olisi vielä se neljäs portiikki, kuten talossa VII.vi.28 (eli peristyyli n. 114).⁹⁹ Myös seinään upotettuja pylväitä illuusion neljästä portiikista luomiseksi on käytetty *Casa di Dianassa* (n. 135) ja *Casa della parete nerassa* (n. 110). Näissä tapauksissa puolipylväillä varustettu seinä ei kuitenkaan ole talon näköakselin päässä vaan peristyylin jollain muulla seinällä. Näissä tapauksissa peristyyli on ulos näyttänyt vielä enemmän neliportiikkiselta, koska ovelle näkyneen takaseinän edessä on todella kulkenut oikea pylväikkö.

Kolmiportiikkisia peristyyliä on myös varsin varakkaissa taloissa. Näitä on *Casa del Citaristan* pohjoisin peristyyli (n. 13), *Casa di Trebius Valensin* (n. 40), *Casa del Toron* (n. 42), *Casa dell'Argenterian* (n. 65), *Casa di M. Pupius Rufuksen* (n. 90), *Casa di Marco Lucrezion* (n. 157) ja *Casa di C. Iulius Polybiuksen* (n. 167) puutarhat. Myös *Casa dei Vettiin* pienemmässä peristyyliässä (n. 89) on kolme pylväskäytävää. Lukuun ottamatta joitain seinämaalauksia itse puutarha on varsin vaatimaton, mutta se on silti osa varsin varakasta taloa.¹⁰⁰ Lähes kaikille näille yhteistä on tilan puute. *Casa del Citaristan* peristyyliässä on alun perin ollut neljä pylväskäytävää, mutta Pompejin viimeisellä kaudella läntisen portiikin pylväiden väliin on rakennettu seinät niin, että sinne on muodostunut uusi huone. Nappo näkee tämän olevan seurausta talon viimeisen vaiheen aikaisista talousvaikeuksista.¹⁰¹ Muissa taloissa tilan puute näkyy peristyylikoon suhteessa talon pinta-alaan. Nämä varakkaat ja koristellut talot, joissa on kolmiportiikkinen peristyyli, kuuluvat kokoluokkaan 500–1000 neliometriä. Niiden peristyyliä ovat keskimäärin noin yhden viides- tai kuudesosan koko rakennuksen pinta-ala. Pompejin suurimmat peristyyliä ovat yli 400 neliometriä ja ne ovat lähes poikkeuksetta neliportiikkisia. Suurimmat peristyyliä sijaitsevat myös aina taloissa, jotka ovat yli 1000 neliometriä. Näissä peristyyliä on uhrattu yleensä kolmas osa. Varakkaissa taloissa kolmiportiikkisellä peristyyliä on ollut siis huomattavasti

⁹⁹ Wallace-Hadrill 1994, 84.

¹⁰⁰ Eschebach 1993, 218. Jashemski 1979, 21, 35, 87. Jashemski 1993, 155. Sampaolo 1994, 565. Richardson 1988, 327. Varakkuus näkyy muun muassa erittäin rikkaassa maalauskoristelussa, katso Pesando 2006, 199–202.

¹⁰¹ Nappo 1998, 32. Nappo mainitsee talousvaikeuksien näkyvän myös siinä, että osa talon tiloista annettiin kaupalliseen käyttöön ja yläkerroksia alettiin vuokrata.

vähemmän tilaa peristyyliille. Tämän vuoksi mahdollisesti on jouduttu luopumaan yhdestä portiikista, oli sitten taustalla rahavaikkeudet tai vain tarve lisähuoneille, eikä muitakaan vaihtoehtoja siinä tilanteessa ollut. Monesti riitti, että ovelta katsoja sai vaikutelman, että takana avautui täydellinen peristyyli. Oikeasti arkkitehtoniset yksiköt oli aseteltu vain niin, että tällainen illuusio syntyi, kuten *Casa di M. Lucretius Frontossa* ja *Casa del poeta tragicossa*.¹⁰²

Kolmiportiikkiset pompejilaiset peristyyliit ovat kooltaan jo huomattavasti vaatimattomampia kuin neljä pylväskäytäväiset. Yksikään ei ylitä 300 neliömetriä. Yli 200 neliömetrin peristyylipuutarhoja on 15 kappaletta.¹⁰³ Alle 100 neliömetrin peristyyliä on 16.¹⁰⁴ Eniten tämän ryhmän peristyyleistä on välillä 100–200 neliömetriä. Myös portiikkien pinta-alan suhteessa koko peristyylipuutarhan pinta-alaan tapahtuu muutos. Kolmiportiikkisiä puutarhoja, joissa puutarha osan koko on yksi kolmasosa tai alle kokonaispinta-alasta on 21.¹⁰⁵ Peristyyliä, joissa puutarhaosa on yli puolet kokonaisalasta, on puolestaan seitsemän.¹⁰⁶ Kolmiportiikkisissä puutarhoissa pylväskäytävien ja puutarhaosan pinta-ala jakautuu yleensä tasan eli kummallakin on noin 50 prosenttia.

Kaksiportiikkisiä puutarhoja (Kuva 4) on Pompejissa 47 kappaletta. Tässä on hyvä kuitenkin muistaa, että raja yksi- ja kaksiportiikkisten, sekä välillä kolmiportiikkisten, puutarhojen välillä on usein hyvin epäselvä ja lähes tulkintakysymys. Kaksiportiikkiset peristyyliit ovat selkeästi keskittyneet alle 500 neliömetrin taloihin, vaikka kahdeksassa yli 1000 neliömetriä käsittävässä talossa on peristyyli, jossa on kaksi pylväskäytävää.¹⁰⁷ Kaksiportiikkisten puutarhojen rakennuksista 11 on kooltaan väliltä 500–1000

¹⁰² Dickmann 1999, 135–139. Farrar 1998, 27. Hales 2003, 112, 153. Wallace-Hadrill 1994, 84.

¹⁰³ Liite: 5, 13, 33, 39, 40, 65, 76, 90, 96, 110, 120, 136, 140, 145 ja 167.

¹⁰⁴ Liite: 10, 25, 29, 31, 32, 37, 54, 56, 66, 89, 115, 118, 122, 144, 148 ja 157.

¹⁰⁵ Liite: 21, 25, 29, 58, 59, 65, 89, 118, 122, 148, 150 ja 166.

¹⁰⁶ Liite: 31, 40, 43, 56, 76, 96 ja 114.

¹⁰⁷ Liite: 15, 34, 35, 44, 71, 73, 101 ja 127.

neliometriä,¹⁰⁸ ja 25 kuuluu yksityistaloihin, joiden koko on alle 500 neliometriä.¹⁰⁹ Näistä viisi on välillä 500–400 neliometriä.¹¹⁰ Saman verran on alle 300 neliömetrin taloissa.¹¹¹ Loput ovat välillä 400–300 neliometriä.

Kahdella pylväskäytävällä varustetut puutarhat ovat kooltaan pienempiä kuin kolmiportiikkiset ja huomattavasti pienempiä kuin neliportiikkiset. Se on toisaalta ihan luonnollista, sikäli että yksi tai kaksi portiikkia yleensä lisää pinta-alaa. Suurin on *Casa del Marinaion* (n. 127) peristyyli, joka on pinta-alaltaan hieman yli 400 neliometriä. Se on selkeästi poikkeus, sillä kaikki muut peristyyliit ovat alle 250 neliometriä. Yli 200 neliömetrin puutarhoja on vain kaksi eli talon I.ii.16 (n. 2) ja *Casa della pittura dell'anfiteatron* (n. 7) peristyyliit. Peristyylijä, jotka mahtuvat 100–200 neliömetrin väliin, on 25.¹¹² Loput ovat siis alle 100 neliömetrin. Kaksiportiikkista peristyyleistä avoimen osan koko on yli puolet 25 tapauksessa.¹¹³ Poikkeus puutarhan ja pylväskäytävien koon välisessä suhteessa ovat taas talo I.ii.16 ja *Casa della pittura dell'anfiteatro*, koska jälkimmäisessä puutarha on selkeästi alle yksi kolmasosa koko peristyylin koosta ja talossa I.ii.16 portiikit ovat lähes kaksi kolmasosaa kokonaisalasta. Näiden lisäksi vain kaksi puutarhaa kaksiportiikkisista peristyyleistä jättävät puutarhaosan kooksi alle yksi kolmasosaa peristyylin kokonaispinta-alasta.¹¹⁴

Kahdella pylväskäytävällä varustettujen peristyylien joukkoon mahtuu vielä muutamia koristeellisiakin puutarhoja, kuten talon I.ii.17:n (n. 3), *Casa della grata metallican* (n. 24), *Casa di L. Caecilius Iucunduksen* (n. 44), *Casa degli scienziatin* (n. 87) ja *Casa della Pareti rossen* (n. 146) peristyyliit. Näistä kahdessa viimeisessä on suihkulähde- ja

¹⁰⁸ Liite: 16, 19, 22, 47, 48, 50, 63, 68, 83, 87 ja 138.

¹⁰⁹ Liite: 2, 3, 4, 7, 8, 11, 18, 38, 55, 62, 75, 77, 106, 109, 112, 119, 123, 124, 137, 146, 151, 153, 154, 155 ja 161.

¹¹⁰ Liite: 75, 77, 109, 112 ja 146.

¹¹¹ Liite: 2, 8, 11, 18 ja 154.

¹¹² Liite: 3, 4, 22, 34, 35, 38, 41, 44, 47, 48, 63, 68, 73, 75, 77, 83, 87, 101, 109, 119, 123, 137, 138, 151 ja 155.

¹¹³ Liite: 4, 11, 18, 19, 35, 36, 44, 48, 50, 62, 63, 83, 87, 101, 109, 119, 124, 127, 132, 137, 138, 146, 151, 153 ja 161.

¹¹⁴ Liite: 2, 7, 47 ja 106.

veistoskoristelua.¹¹⁵ Talossa I.ii.17:ssa ja *Casa di L. Caecilius Iucunduksessa* on suhteellisen runsaasti veistoskoristelua.¹¹⁶ *Casa della grata metallicassa* on muurattu tricinium ja tuffialttari.¹¹⁷ Lisäksi *Casa dei Dioscurin* tablinumin takana avautuva puutarha on ja varsin koristeellinen. Siellä on muun muassa ollut runsaasti neljänneen tyylin maalauksia aina puutarha-aiheista mytologisiin asti.¹¹⁸

Yhdellä pylväskäytävällä varustettuja puutarhoja (Kuva 1) on Pompejissa vain 13. Yksiportiikkinen peristyyli sijaitsee usemmiten tablinumin takana. Ainoa pylväskäytävä sijoitettiin yleensä atriumia vasta päätä olevalle sivulle, jotta syntyisi mahdollinen vaikutelma täydellisestä peristyylistä.¹¹⁹ Yksiportiikkinen on ollut myös *Praedia di Giulia Felicen* upea puutarha.¹²⁰ Vaikka rakennus on ollut yhteisökäytössä, eikä niinkään yksityisasunto,¹²¹ todistaa tämä sen, ettei portiikkien määrä aina ollut peristyyliä suunniteltaessa tärkein asia. Tosin myös itä- ja eteläseinillä tässä peristyyliissä on saattanut olla puupilarit, joista on jäljelle jäänyt enää muuratut tuet. Richardsonin mukaan ne ovat kuitenkin saattaneet olla kesäkuukausien ruokailujen suojarakenteiden kannattelijoina.¹²² Myös *Casa del Centaurossa* on yksiportiikkinen peristyyli ja talon pinta-ala on lähes 1100 neliometriä. Tosin talossa on useita muita puutarhoja.¹²³ Tämän talon lisäksi yksiportiikkiset peristyyliet eivät vaikuta muutenkaan

¹¹⁵ Liite: 87 ja 146. Eschebcahin (1993, 385) mukaan *Casa delle Pareti rossessa* on kolme pylväskäytävää, joka sinänsä on hyvin mahdollista, kun katsotaan esimerkiksi vesikourua, joka kiertää joka sivulla, mutta pylväitä on vain itäreunassa.

¹¹⁶ Liite: 3 ja 44.

¹¹⁷ Liite: 24.

¹¹⁸ Liite: 73. Eschebach (1993, 191) on laskenut pylväskäytäviä olevan kolme, mutta hän on todennäköisesti ottanut mukaan pohjoisen osan portiikin, joka ei kuitenkaan ole portiikki vaan seinä, jossa on puolipylväitä.

¹¹⁹ Wallace-Hadrill 1994, 84.

¹²⁰ Jashemski, 1993 86–88.

¹²¹ Della Corte 1954, 324–326. Richardson 1988, 290, 292–295. Della Corten mukaan kyseessä olisi *Iuvenes Venrii et Nongenti Pompeiani* -nuorisojärjestön tila, gymanisum, mutta Richardson ei usko tätä koska sitä ei olisi siinä tapauksessa kuvailtu balneumiksi. Hän esittää talon olleen jonkun järjestön tila, mahdollisesti kyseessä on ollut ruokailu- ja kylpy-yhteisö

¹²² Jashemski 1993, 86–87. Richardson 1988, 296.

¹²³ Liite:72. Muut *Casa del Centauron* peristyyliet ovat 70 ja 71.

olevan kovin pienissä taloissa. Neljän pinta-ala on yli 500 neliometriä.¹²⁴ Vain yksi on alle 300 neliometriä eli *Casa del Principe di Napoli* ja sekin on yli 240 neliometriä.¹²⁵

Kooltaankaan yksiportiikkiset peristyyliit eivät ole pienimmästä päästä, mutta eivät suurimmastakaan. Vain kolme peristyyliä on pinta-alaltaan alle 100 neliometriä.¹²⁶ Muuten peristyyliit ovat kooltaan 100–200 neliometriä paitsi *Casa di Cereren* peristyyli (n. 26), joka on yli 240 neliometriä. Tilan puute ei siis välttämättä ole syy, miksi näissä puutarhoissa on vain yksi portiikki. Yksiportiikkisissa peristyyleissä puutarhaosa on lähes aina suhteessa suurempi kuin portiikin vaatima pinta-ala. Vain kolmessa tapauksessa portiikki on pinta-alaltaan suurempi kuin avoinosa.¹²⁷ Puutarhoja, joissa portiikin pinta-ala on yksi kolmasosa kokonaisalasta, on kahdeksan.¹²⁸

Portiikkien tärkein osatekijä on luonnollisesti pylväät. Ne sijaitsivat puutarha osan ja portiikin rajalla ja kannattelivat kattoa tai ylempiä kerroksia. Pylväitä on yleensä vain roomalaisen talon julkisessa osassa, kuten peristyyliissä.¹²⁹ Pompejin peristyylipuutarhoissa on 2–43 pylvästä. Pylväiden tilalla käytettiin myös pilastereita. Lähes kahdessa kolmasosassa peristyylipuutarhoista ainakin osa pylväistä on muurattuja. Peristyylin pylväät ovat ainakin osaksi tiilestä 59 tapauksessa. Tuffisia tai samasta materiaalista muurattuja pylväitä tai pilastereita on 45 peristyylipuutarhassa. Näissäkin vain osa pylväistä voi olla tuffista. Lisäksi on 11 peristyyliä, joiden pylväät ovat osaksi erilaisista kalkkikivistä valmistettuja, muun muassa *Casa del Citaristan* peristyylien pylväissä on käytetty Sarnon kiveä. Myös laavakiveä on käytetty pylväiden materiaalina.¹³⁰ Marmoripylväitä ei löydy yksityistaloista, mutta *Praedia di Giulia Felicessä* sellaiset on.¹³¹ *Casa della Calcesta* on löytynyt marmorinen kapiteeli,¹³² joten

¹²⁴ Liite: 26, 67, 94 ja 126.

¹²⁵ Liite: 91.

¹²⁶ Liite: 86, 91 ja 152.

¹²⁷ Liite: 86, 121 ja 143.

¹²⁸ Liite: 26, 64, 72, 91, 94, 126, 152 ja 156.

¹²⁹ Wallace-Hadrill 1988, 64–66.

¹³⁰ Liite.

¹³¹ Jashemski 1993, 86.

myös kalliimpaa kiviaineista on voinut olla käytössä. Marmoriosat on mielletty arvokkaiksi ja ne on voitu kerätä turvaan varastoihin, jolloin tietoa niiden alkuperäisestä sijainnista ei ole säilynyt. On myös mahdollista, että marmoriset pylväät ovat olleet liian kalliita yksityishenkilöille. Stukkopinnoite oli pylväissä yleinen. Tällä tavalla muuratut pylväät saatiin helposti vaikuttamaan kokonaisista kivistä valmistetuilta.¹³³ Jäänteitä rappauksesta on löytynyt 79:n peristyylipuutarhan pylväistä.¹³⁴ Lähes kaikissa koristeellisimmassa peristyyliissä on ollut stukkopinnoite pylväiden päällä.¹³⁵ Tästä voi päätellä, että oli varsin tärkeää ainakin varakkaille, että talon peristyyli jäljitteli mahdollisimman paljon julkisia esikuviaan, joissa pylväät olivat marmoria tai jotain muuta kiveä.¹³⁶ *Casa del Toron*, *Casa della Duchessa di Aostan* ja *Casa dell'ancoran* peristyylien pylväissä on maalattuna marmorijäljitelmiä,¹³⁷ joten selkeästi on pyritty jäljittelemään eri kivilajeja, vaikka ei olisi ollut varaa tehdä pylväitä marmorista. Jälkiä stukosta pylväiden pinnalla ei ole säilynyt 89 peristyyliissä. Stukkopinnoite on kuitenkin ollut myös suurimman osan muiden peristyylien pylväiden tavoite, mutta joko sitä ei ollut ehditty vielä tehdä tai sitten jälkiä siitä ei ole löydetty syystä tai toisesta.

Maalattuja pylväitä on 77 peristyyliissä. Näistä 20 puutarhassa ei ole lähteissä merkintää, että pylväät olisivat olleet päällystetty stukolla. Näin kuitenkin on todennäköisesti ollut, koska maalaukset on tehty stukon päälle. Pylväiden maalaaminenkin oli suosittua kaikenlaisissa taloissa, joissa on peristyyli. Useimmiten käytettiin kahden värin yhdistelmiä, mutta myös yksivärisiä löytyy. *Casa dei Dioscurin* pilastereihin on maalattu erilaisia kuva-aiheita.¹³⁸ Aina kaikki pylväät eivät olleet maalattu samalla tavalla peristyyliissä. Esimerkiksi yhden portiikin pylväät saattoivat olla kaksivärisiä kun toisessa portiikissa oli vain valkoisia pylväitä. Suosituin väriyhdistelmä on se, jossa

---

¹³² Liite: 145.

¹³³ Blagg 1983, 42–43.

¹³⁴ Liite.

¹³⁵ Katso esimerkiksi Liite: 4, 12, 13, 14, 27, 28, 40, 42, 49, 67, 68, 69, 79, 80, 87, 88, 90, 93, 146, 162 ja 164.

¹³⁶ Blagg 1983, 48. Pompejin osalta katso esimerkiksi Richardson 1988, 83, 105, 200.

¹³⁷ Liite: 42, 51 ja 76. Richardson 1988, 332.

¹³⁸ Liite: 74.

pylvään alaosa on punainen ja yläosa valkoinen. Se löytyy 37 kappaleesta puutarhoja.¹³⁹ Yhdeksässä talossa on pylväiden alaosa keltainen ja yläosa valkoinen.¹⁴⁰ *Casa della venere in conchigliassa* keltainen on komeasti korvattu kultaisella maalilla.¹⁴¹ Talossa VI.xiv.40 ja *Casa del Principe di Napolissa* pylväiden väritys on alaosasta keltainen ja yläosasta punainen.¹⁴² Viidessä peristyyllissä pylväiden alaosa on musta ja yläosa valkoinen.¹⁴³ Muuten pylväät on saatettu maalata kokonaan punaisiksi tai valkoisiksi. Yksivärisistä pylväistä suosituimpia olivat valkoiset, joita on 15 peristyyllissä.¹⁴⁴ *Casa di Amanduksen* on täysin valkoisten pylväiden lisäksi myös pylväitä, joiden alaosa on punainen.¹⁴⁵ *Casa dell'ancoran* pylväisiin on jäljitelty maalaamalla vaaleita marmoreita ja *Casa dei Vettiin* suuremmissa peristyyllissä on valkoisissa pylväissä värikkäät kapiteelit.¹⁴⁶ *Casa degli amorini doratin* pilasterit ja niihin liitetyt puolipylväät ovat valkoiset, kun muuten peristyyllin pylväät ovat alaosasta joko punaisia tai keltaisia ja yläosasta valkoisia.¹⁴⁷ Kolmessa peristyyllissä on täysin punaiset pylväät ja *Casa del Cervon* peristyyllissä on tumman punaiset pylväät. *Casa di L. Caecilius Iucunduksessa* on myös alaosasta keltaisia ja yläosasta valkoisia pylväitä täysin punaisten pylväiden lisäksi.¹⁴⁸ *Casa dei Pigmein* ja *Casa della Fortunan* peristyyllissä on keltaiset pylväät, samoin kuin *Casa del Triclinion* pylväistä osa on ollut keltaisia.¹⁴⁹ Neljässä peristyyllissä tiedetään, että pylväiden alaosa on punainen, mutta yläosan väristä ei ole tietoa.¹⁵⁰

Pylväitä koristeltiin maalauksen lisäksi myös urilla. Pylväät ovat ainakin osaksi uritettuja 45 puutarhassa. Yleisesti pylvästä vain yläosa oli koristeltu urilla. Näin on 25 puutarhassa. Näissä tapauksissa lähes kaikissa pylvään alaosa on ollut sileä ja maalattu

¹³⁹ Liite.

¹⁴⁰ Liite: 44, 49, 61, 63, 90, 93, 102, 107 ja 139.

¹⁴¹ Liite: 39.

¹⁴² Liite: 86 ja 91.

¹⁴³ Liite: 28, 40, 127, 161 ja 162.

¹⁴⁴ Liite: 18, 46, 50, 76, 79, 88, 92, 100, 105, 114, 122, 129, 134, 135 ja 142.

¹⁴⁵ Liite: 18.

¹⁴⁶ Liite: 76 ja 88. Richardson 1988, 332.

¹⁴⁷ Liite: 93.

¹⁴⁸ Liite: 16, 44, 54 ja 115.

¹⁴⁹ Liite: 45, 160 ja 164.

¹⁵⁰ Liite: 32, 53, 94 ja 125.

punaiseksi, keltaiseksi tai kultaiseksi.¹⁵¹ Poikkeuksia ovat vain *Casa del Citaristan* eteläisin, *Casa del Menandron* ja *Casa dei Dioscurin* eteläisempi peristyyli. Niiden maalauksesta ei ole säilynyt tietoa.¹⁵² Koko pylväs oli uurrettu 18 peristyyliässä.¹⁵³ Niistä seitsemässä pylväät ovat olleet valkoisia.¹⁵⁴ Poikkeus on selkeästi *Casa di Romulo e Remo*, jossa pylväiden alaosa on punainen ja yläosa valkoinen, mutta silti pylväät ovat uritettuja niin ylä- kuin ala-osasta.¹⁵⁵ *Casa degli amorini doratin* pilasterit ja niihin rakennetut puolipylväät ovat myös kokonaan uritettuja.¹⁵⁶ *Casa del Citaristan* pohjoisimman peristyylin pylväistä osa on ollut uurrettuja.¹⁵⁷ *Casa delle Nozze d'arenton* pylväistä osa on ollut kahdeksankulmaisia.¹⁵⁸ Jopa 25 peristyyliässä on pylväissä merkkejä koko koristelusta eli stukkopinnasta, maalauksesta ja urituksista.¹⁵⁹

Puutarhoissa kulki usein erilaisia aitauksia.¹⁶⁰ Jonkunlainen aitaus pylväiden välissä 89 peristyyliipuutarhassa sekä *Casa degli amantissa* on puutarhassa (n. 28) aitaus, mutta se ei kulje pylväiden välissä. Tosin tämä aita on luultavasti ollut puisilla aidan pätikillä kiinni pylväissä. Useimmiten aita on matala muurattu muuri eli 72 tapauksessa. Muuratun aidan päällä saattoi olla tila, eräänlainen ura, istutuksille.¹⁶¹ Puinen aita löytyy yhdeksästä puutarhasta.¹⁶² Jashemski väittää puuaidan olleen suositumpi kuin muuratun muurin peristyyliipuutarhoissa. Hän epäilee, että puutarhoissa, joissa ei ollut matalaa muuria, olisi todennäköisesti ollut puinen aitaus.¹⁶³ Jos näin on, puuaita on suositumpi kuin muurattu muuri. Tosin puuaidasta jää pylväisiin merkiksi kaksi koloa ja mahdollisesti suuria nauvoja.¹⁶⁴ Näitä jäänteitä on vain yhdeksän peristyyliipuutarhan

---

¹⁵¹ Liite.

¹⁵² Liite: 13, 27 ja 74.

¹⁵³ Liite: 50, 55, 64, 67, 78, 80, 87, 88, 118, 122, 129, 134, 135, 141, 142, 143, 144 ja 145.

¹⁵⁴ Liite: 50, 88, 122, 129, 134, 135 ja 142.

¹⁵⁵ Liite: 118.

¹⁵⁶ Liite: 93.

¹⁵⁷ Liite: 14.

¹⁵⁸ Liite: 49.

¹⁵⁹ Liite: 12, 37, 39, 49, 50, 52, 53, 56, 61, 66, 68, 70, 74, 84, 88, 93, 107, 110, 117, 118, 122, 125, 129, 134, 135, 139, 142 ja 150.

¹⁶⁰ Farrar 1998, 30–35.

¹⁶¹ Liite.

¹⁶² Liite: 66, 69, 110, 117, 118, 139, 141, 149 ja 165. Allison 2006, 67, 71. Ling 1997, 199.

¹⁶³ Jashemski 1979, 49–50.

¹⁶⁴ Jashemski 1979, 50.

kohdalla.¹⁶⁵ Puuaita saattoi kulkea pylväiden välissä, kuten *Casa delle Nozze d'aregntossa*, tai niiden ulkopinnalla, kuten *Casa del Faunon* suuremmassa peristyyliissä. Alempi kolo oli noin puoli metriä (42–52 cm) pylvään pohjasta ja ylempi noin metrin (96–106 cm) korkeudella. Seinämaalauksissa puuaidan kuvio on usein risti, jonka päällä on rasti. Herculaneumissa *Casa di Relievo di Telefuksen* peristyylipuutarha oli jaettu kahteen osaan aidalla.¹⁶⁶ Samanlaista ei ole tavattu Pompejin peristyylien osalta, mutta *Casa di Loreius Tiburtinuksen* suuressa puutarhassa sellainen on mahdollisesti ollut. Samoin *Casa di Efebon* puutarhaa on mahdollisesti jaettu aidoilla osiin.¹⁶⁷ Kolmessa peristyyliissä pylväiden välissä kulkevat kaaret ja *Casa del Leonessa* samalla paikalla ovat olleet lasi-ikkunat.¹⁶⁸ Säännölliset istutukset alkoivat pikkuhiljaa korvata puita peristyylipuutarhoissa. Kun puut eivät enää luoneet varjoa, täytyi se hankkia muilla keinoin. Tällöin verhot peristyyliissä yleistyivät.¹⁶⁹ Kolmessa domuksessa on pylväiden välissä ollut verhot aidan lisäksi. *Casa dell'Efebon* peristyyliissä on ollut pylväiden välissä vain verhot.¹⁷⁰

Pylväskäytävin suojatut alueet päällystettiin erilaisilla lattioilla. Lattioita on löydetty 38 portiikista. Todennäköisesti suurimmassa osassa peristyyliissä on ollut maalattia, joka on saatettu olla tampattu kovaksi. Murskatusta terrakotasta ja vaaleasta laastista tehdyt cocciopesto-lattiat on ollut 23 eri peristyyliissä. Useissa tapauksissa se on ollut koristeltuna valkoisilla ja mustilla mosaiikkiteSSeroilla tai erivärisillä kivillä sekä marmoreilla. Tällaisia lattioita suosittiin talon julkisessa osassa.¹⁷¹ Myös vaaleasta laastista ja laavakiven paloista tehtyjä lavapesto-lattioita on löytynyt kuudesta portiikista. Nekin on usein koristeltu samalla lailla kuin cocciopesto-lattiat.¹⁷² Mosaiikkilattiat on ollut seitsemässä peristyyliissä, jotka ovat kaikki kuuluneet suuriin taloihin. Viidessä näistä puutarhoista on ollut allas ja myös viidessä on ollut kaikki neljä

¹⁶⁵ Katso alaviite 162.

¹⁶⁶ Jashemski 1979, 50–51.

¹⁶⁷ Jashemski 1979, 50–51.

¹⁶⁸ Liite: 36, 97, 159 ja 164.

¹⁶⁹ Jashemski 1979, 53.

¹⁷⁰ Liite: 19.

¹⁷¹ Wallace-Hadrill 1988, 60–64.

¹⁷² Katso Liite.

portiikkia. Veistoskoristeltua taas ei ole juurikaan löytynyt peristyyleistä, joissa on mosaiikkilattiat portiikeissa. Ainoa poikkeus on *Casa di Cerere*. Vaikuttaa, että mosaiikkilattiasilla puutarhoilla on hyvin paljon yhteistä toistensa kanssa. Erityisesti *Casa delle Vestali*, *Casa dei Dioscuri* ja *Casa di Trittolemo* ovat tässä monin tavoin samanlaisia. Kaikissa on neljä portiikkia ja allas, ne on koristeltu neljännen tyylin maalauksilla, sekä niissä on mosaiikkilattiat portiikeissa. Kooltaan nämä peristyyliyt ovat noin 200–250 neliometriä ja avoin osa on noin 70–95 neliometriä. *Casa delle Vestalin* ja *Casa dei Dioscurin* eteläisempi peristyyli ovat siltä osin vielä toistensa kaltaisia, että niissä on molemmissa, jopa kaksi allasta ja suihkulähteet. Lisäksi nämä puutarhat on rakennettu piiloon talon pääasialliselta näköakselilta. Nämä puutarhat ovat siis suunnittelultaan todennäköisesti vaikuttaneet toisiinsa.¹⁷³ *Casa degli amorini doratin* peristyyliössä on ollut arvokkaat opus sectile -lattiat, jotka ovat harvinaisia Pompejissa.¹⁷⁴ Myös *Casa del Citaristan* keskimmaisessä peristyyliössä on opus sectile -lattia.¹⁷⁵ *Casa del Faunon* pienemmässä peristyyliössä on ehkä yritetty jotain opus sectilen kaltaista, sillä ne ovat tehty värikkäistä kivistä ja lasista.¹⁷⁶ *Casa dell'Argenterian* portiikkien lattiat on tehty pikkukivistä, kun taas osa talon VIII.ii.14/16 peristyylin lattiat ovat tehty suuremmista valkoisista, harmaista ja kellertävistä kalkkikiven paloista.¹⁷⁷ Omalaatuinen ratkaisu on *Casa di A. Ubricius Scauruksen* peristyyliössä, jossa lattia on tehty travertiinista. Se on koristeltu värikkäillä kalkkikivillä.¹⁷⁸

3.7 Peristyylin arkkitehti viestittäjänä?

Suurin osa peristyyleistä on sijoitettu Vitruviuksen talomallin mukaan tablinumin taakse. Pompejissa on myös joukko muita taloja, joissa talo on rakennettu muun kaavan

¹⁷³ Liite: 26, 53, 74, 117, 122, 130 ja 134.

¹⁷⁴ Liite: 93.

¹⁷⁵ Nappo 1998, 37.

¹⁷⁶ Liite: 79.

¹⁷⁷ Liite: 65 ja 133.

¹⁷⁸ Liite: 129.

mukaan. Peristyyli on osassa taloista korvannut atriumin. Vitruviuksen malli on kuitenkin selvästi suositumpi, joten atriumilla oli vielä merkitystä. Peristyyli oli siis vasta saamassa atriumin asemaa kuin Pompejin tuho tapahtui. Perinteisen roomalaisen kaavan mukaan rakennettu talo, jossa oli tablinum ja atrium sekä peristyyli, kertoo myös kaupungin roomalaistumisesta. Asukkaat halusivat mahdollisesti osoittaa kuuluvuttaan roomalaiseen yhteiskuntaan suosimalla atrium-taloa.

Taloista, joissa peristyyli ei ole ovelta avautuvalla näköakselilta, on havaittavissa, että koristeltua ja hienoa peristyyliä ei aina sijoitettu näkyvään paikkaan. Tämä voisi indikoida, että oman varakkuuden esittely ei ollut täysin hyväksyttävää pompejilaisessa yhteiskunnassa vielä vuonna 79. Samaa ilmaisevat myös talot, joissa peristyyli on korvannut atriumin. Voisi kuvitella, että ne peristyyliet olisivat koristeltuja, koska ovat avautuneet heti ovelta kaikkien nähtäväksi. Peristyylien tarkastelu on kuitenkin osoittanut, etteivät ne olleet erikoisemmin koristeltuja, vaan pikemminkin suurimmaksi osaksi aika vaatimattomia. Toisaalta monessa talossa peristyylin sijaintiin on varmasti suurimmaksi osaksi vaikuttanut talon tilan jako. Peristyyli on asetettu sinne, mistä talosta on sille tilaa löydetty.

Portiikit ja pylväät heijastelevat talon varakkuutta. Yksinkertainen kaava on, että mitä enemmän pylväitä ja niillä reunustettuja käytäviä oli, sitä varakkaampia oltiin. Sama kaava pätee myös hyvin pitkälle portiikkien määrän talon koon suhteessa eli mitä useampi portiikki sitä suurempi talo. Toki poikkeuksiakin löytyy. Myös pylväiden koristeellisuus on yksi mittari eli mitä enemmän olin käytetty maalia tai uurrettuja pylväitä, sitä todennäköisemmin voimme olettaa, että talossa oli myös runsaasti rahaa käytössä. Toki myös portiikkien lattioissa varakkuus näkyi. Rikkaat saattoivat päällystää pylväskäytävänsä mosaiikki- tai opus sectile -koristelulla, kun köyhemmän oli tyytyminen maalattiaan. Esimerkiksi kuudessa seitsemästä peristyylistä, joissa on

mosaiikkilattiat puutarhoista on ollut myös neljännen tyylin seinämaalauksia.¹⁷⁹ Kummatkin kertovat varakkuudesta. Nämä lainalaisuudet näkyvät jo peristyylien pylväskäytävistä, kun niitä vertailee Pompejin koristeltujen ja suurien rakennuskompleksien sekä pienempien ja vaatimattomimpien talojen kesken.

Huomion arvoista on, että neli- ja kolmiportiikkisia peristyyliä on selvästi yli puolet yksityistalojen peristyylipuutarhoista. Selkeästi on pyritty täysperistyyliin tai sitten on ainakin yritetty luoda vaikutelma siitä. Illuusio voitiin luoda asettelemalla pseudoperistyylin arkkitehtoniset elementit niin, että kauempaa katsottuna ei huomattu yhden puuttuvaa portiikkia. Apuna voitiin myös käyttää koristelua, kuten seinämaalauksia ja puolipylväitä. Sama pätee myös osaan kaksiporitiikkisista peristyyleistä, niissäkin voitiin oikealla asettelulla hämätä katsoja luulemaan, että peristyyliässä on enemmän pylväskäytäviä, kun siellä oikeasti oli.¹⁸⁰

Portiikit olivat merkittäviä myös talon jokapäiväisen elämän kannalta. Ne tarjosivat suojaisen ja hyvän reitin kulkea talossa, mutta niitä voitiin hyödyntää myös työnteossa. Pylväskäytävät ovat olleet suojaisia työpaikkoja niin miehille kuin naisille. Niistä on löytynyt muun muassa kutomistarvikkeita.¹⁸¹ Isot portiikit on voitu varata taloissa työskentelyyn.

---

¹⁷⁹ Liite: 26, 53, 74, 117, 122, 130 ja 134.

¹⁸⁰ Katso esimerkiksi peristyyliä 7, 23, 46 ja 153.

¹⁸¹ Plin. Ep. 9.36. Jashemski 1979, 101–102.

4 Toiminta ja elämä peristyylipuutarhassa

4.1 Vesielementit

Vesi on yksi puutarhan tärkeistä elementeistä, koska se pitää puutarhan kasvit elossa. Puutarha oli roomalaisessa domuksessa atriumin lisäksi lähes ainoita katottomia tiloja. Katolta valunut vesi otettiin peristyyliin talteen ja se käytettiin myöhemmin. Siksi pylväiden juuressa kiersi usein vesikouru. Näitä on löytynyt 120 puutarhasta.¹⁸² Niissä tapauksissa, joissa vesikourua ei ole löytynyt on se saattanut kulkea jo katolla, kuten Jashemski epäilee tapahtuneen *Casa del Faunon* pienemmän peristyylin kohdalla.¹⁸³ Kouruista vesi kerättiin vesisäiliöihin eli *cisternoihin*, jollaisia on 75 peristyylipuutarhassa. Vesisäiliöt olivat puutarhan alla.¹⁸⁴ Säiliöistä vettä käytettiin talon tarpeisiin ja mahdollisesti myös puutarhan kasvien kasteluun.¹⁸⁵ Joskus vesi saattoi mennä suoraan peristyylipuutarhan käyttöön kuten *Casa del Faunon* pienemmässä peristyyliin.¹⁸⁶ Neljästä puutarhasta on löydetty kaksi vesisäiliötä ja *Casa di Championnet II:n* peristyyliin niitä on ollut jopa kolme.¹⁸⁷ Lisäksi täytyy muistaa, että Pompejiin toi vettä Augustuksen ajalta alkaen Apenniineilta akvedukti, jonka vettä ohjattiin myös yksityistalojen käyttöön. Sen rakentamisen jälkeen erilaiset altaat ja suihkulähteet yleistyivät suuresti Pompejin puutarhoissa.¹⁸⁸

Säiliöistä vesi saatiin käyttöön muun muassa eräänlaisten kaivojen tai suuaukkojen, putealien kautta. Näitä on löytynyt 62 Pompejin peristyylipuutarhasta.¹⁸⁹ Aina suuaukko ei ollut puutarhassa, kuten *Casa dei Dioscurin* tablinumin takana olevan puutarhan toisen vesisäiliön suuaukko, joka on vestibulumissa.¹⁹⁰ Kaivot ja niiden peittämät

---

¹⁸² Liite.

¹⁸³ Jashemski 1993, 145.

¹⁸⁴ Liite. Jashemski 1979, 16.

¹⁸⁵ Farrar 1998, 17.

¹⁸⁶ Jashemski 1993, 145.

¹⁸⁷ Liite: 31, 69, 73, 78 ja 131.

¹⁸⁸ Jashemski 1979, 32–33. Richardson 1988, 51, 55, 62.

¹⁸⁹ Liite.

¹⁹⁰ Dickmann 1999, 301. Richardson 1955, 42.

vesisäiliön aukot on saatettu tehdä myös jostain tuhoutuvasta materiaalista kuten puusta, joten aina niistä ei ole välttämättä jäljellä mitään. Lisäksi 12 puutarhassa on kaivo, mutta ei lainkaan vesikourua. Näistä kolmasosassa ei ole vesisäiliötä. Niissä kaivot on saatettu olla kaivettu maahan.¹⁹¹ Maahan kaivettu kaivo tunnetaan *Casa di C. Vibius Italuksen* peristyylipuutarhassa ja *Casa degli scienziatin* peristyylin kaivo saattaa olla myös maahan kaivettu. Näissä kummassakin on ollut myös kouru veden keräämiseksi.¹⁹² On myös mahdollista, että vesisäiliötä ei ole vielä kaivettu esiin, koska ne ovat aina vuoden 79 tason alapuolella. Samoin kourun jäljet ovat voineet tuhoutua tai sitä ollaan oltu uusimassa taloissa olleiden remonttien vuoksi. Kouruttomia peristyylipuutarhoja, joissa on vesisäiliö, tunnetaan yhteensä 16. Peristyylin koko ei ole ollut ratkaiseva vedenottopisteen kannalta vaan sellaisen voi löytää lähes minkä kokoisesta puutarhasta tahansa. Kovin suurissa peristyyleissä oli kuitenkin harvemmin vedenottopiste. Vain kuusi peristyyliä on laajempia kuin 400 neliometriä.¹⁹³ Yli 300 neliömetrin peristyylejä on aiempien lisäksi kuusi.¹⁹⁴

Kaivon tai vesisäiliön päälle laitettiin kaivonrenkas, puteal, joka oli tehty marmorisia, laavakivestä, travertiinista tai tuffista. Suosituin materiaali oli kuitenkin terrakotta, jollaisia putealeja on 18 Pompejin peristyylipuutarhoissa.¹⁹⁵ Travertiiniputealeja on 10 peristyyliissä.¹⁹⁶ Laava- tai marmoriputealeja on ollut viidessä eri puutarhassa.¹⁹⁷ Tuffinen puteali on taas neljässä peristyyliissä.¹⁹⁸ *Casa dei Pittorin* ja talon IX.ii.18 peristyylien putealit on tehty muuraamalla.¹⁹⁹

¹⁹¹ Liite: 16, 18, 19, 26, 32, 71, 81, 101, 147, 150 ja 166.

¹⁹² Liite: 87 ja 104.

¹⁹³ Liite: 17, 27, 69, 80, 88 ja 165.

¹⁹⁴ Liite: 12, 104, 108, 141, 142 ja 162.

¹⁹⁵ Liite: 1, 2, 6, 16, 26, 27, 29, 32, 33, 48, 95, 101, 119, 143, 151, 153, 160, 164 ja 166. Dickmann 1999, 301.

¹⁹⁶ Liite: 14, 24, 56, 73, 88, 102, 120, 125, 141 ja 156.

¹⁹⁷ Liite: 13, 12, 17, 42, 80, 114, 141, 153, 162 ja 165.

¹⁹⁸ Liite: 5, 69, 136 ja 142.

¹⁹⁹ Liite: 31 ja 154.

Allas oli usein puutarhan keskipiste. Jonkinlainen allas, on se sitten ollut maahan kaivettu tai irrallinen ja ammemainen, jossa on myös jalat, on ollut 58 puutarhassa. Se oli roomalainen sovellus peristyylipuutarhassa. Usein altaat olivat pieniä ja matalia. Joissain tapauksissa altaat olivat niin suuria, että ne täyttivät lähes koko peristyylin avoimen osan.²⁰⁰ Suuria maahan kaivettuja altaita on muun muassa *Casa dei capitelli coloratissa*, jonka allas oli 2,00 metriä leveä, 5,90 pitkä sekä 1,00 syvä, *Casa di Meleagrossa*, jonka altaan mitat olivat 3,55, 5,73 sekä 1,77 metriä, ja *Casa del Citaristan* keskimmaisessä peristyyliässä, jonka allas on 10,80 metriä leveä, 3,50 pitkä ja 1,40 syvä.²⁰¹ Myöhemmin tämä suurempi allas korvattiin pienemmällä.²⁰² Yleensä altaat olivat pienempiä ja jättivät enemmän tilaa istutuksille. Pyöreät ja nelikulmaiset altaat sijoitettiin yleensä keskelle puutarhaa.²⁰³ *Casa della Parete neran* peristyyliässä puolipyöreä allas sai vetensä maanalaisia putkia pitkin, jotka tulivat puutarhan pienemmästä altaasta, johon sadevesi johdettiin.²⁰⁴ Joissain tapauksissa altaat ovat voineet olla nykyaikaisen ammeen tyyliä, niin että niissä on ollut jalat, kuten *Casa dei Vettiin* suuremmassa puutarhassa.²⁰⁵ *Casa dell'Efebossa* altaan virkaa hoitaa *dolium*, kun *Casa della nave Europassa* on eräänlainen vesisammio, jonka lisäksi puutarhassa on ollut kaksi muuta allasta.²⁰⁶

Vesialtaat ovat myös olleet tyypillinen osa keisariajan luksusperistyyliä. Sellainen löytyy useasta koristeellisesta pompejilaisperistyylistä.²⁰⁷ Puutarhan koko ei ole ollut kovinkaan merkittävä altaiden kannalta, vaan niitä löytyy kaiken kokoisista peristyyleistä. Allas vaikuttaa enemminkin olleen tärkeä osa runsaasti koristeltua puutarhaa ja se on tarvittaessa mahdutettu hyvinkin pieneen tilaan kuten *Casa di Marco*

²⁰⁰ Liite. Jashemski 1979, 33–34. Wallace-Hadrill 1988, 67.

²⁰¹ Jashemski 1979, 33–34.

²⁰² Jashemski 1993, 30.

²⁰³ Jashemski 1979, 34. Katso esimerkiksi peristyyliä 79, 109 ja 117.

²⁰⁴ Jashemski 1979, 34.

²⁰⁵ Liite: 88 ja Jashemski 1979, 35–37.

²⁰⁶ Liite: 19 ja 33.

²⁰⁷ Pesando 2006, 202. Katso esimerkiksi peristyyliä: 12, 27, 28, 40, 42, 65, 69, 74, 79, 80, 87, 88, 93, 107, 108, 157 ja 165.

Lucreziassa.²⁰⁸ Altaan sisäosa saattoi olla maalattu siniseksi ja koristeltu erilaisia kasvi tai kala-aiheisilla maalauksilla, kuten *Casa di Pansassa* ja *Casa della Fontana granden*.²⁰⁹ Kalamaalauksella on koristeltu myös *Casa di Parnasoksen* peristyylin allas.²¹⁰ Siniseksi maalattu allas on ollut vielä *Casa delle Vestalin*, *Casa di Teseon* ja *Casa di Trittolemon* peristyylipuutarhassa.²¹¹

Suihkulähde on yhtä tärkeä osa koristeltua peristyyliä kuin allas. Usein ne kulkevat käsi kädessä. Erilaisia suihkulähteitä on löytynyt 42 peristyylistä, joista 35:ssä on ollut myös allas. Suihkulähteitä on löytynyt isoista ja koristelluista puutarhoista, mutta myös moneen pieneen puutarhaan pyrittiin hankkimaan suihkulähde. Se on siis ollut varsin merkittävä osa pompejilaista puutarhaa.²¹² Pompejin koristelluimmista peristyyleistä oli aina kummatkin.²¹³ Puutarhojen vesijärjestelmät ja suihkulähteet olivat usein niin taidolla rakennettuja, että ne eivät vaatineet kovinakaan paljon vettä, kunhan ne kerran olivat täytetty. Vesi tavallaan uudelleen käytettiin useaan kertaan. Silti altaat ja suihkulähteet olivat niitä jotka veivät Pompejissa suurimman osan taloon johdetusta vedestä, jos siellä ei ollut yksityiskylpylää.²¹⁴

Pompejin viimeisinä vuosina suosiota oli kohottanut mosaiikein ja simpukoin koristellut suuret suihkulähdennisit. Niihin vesi suihkusi naamiosta tai suihkulähdepatsaasta. Sivustat taas koristeltiin puutarhamaalauksilla. Tällainen suihkulähdderakennelma sijoitettiin yleensä puutarhan perälle, mutta ovelta tulevalle näköakselille. Yhteensä tällaisia suihkulähdekomplekseja on löytynyt 11 Pompejin puutarhasta ja kaksi muuta Vesiviuksen alueelta. Näistä kuuluisimmat ovat *Casa della Fontana grandessa* ja *Casa della Fontana piccolassa*. Lisäksi sellainen löytyy *Casa degli scienziatin*, *Casa di*

²⁰⁸ Liite ja *Casa di Marco Lucrezion* kohdalla peristyyli 157.

²⁰⁹ Jashemski 1979, 33 ja Liite: 61 ja 67.

²¹⁰ Liite: 61.

²¹¹ Liite: 53, 103 ja 117.

²¹² Liite. Zanker 1995, 188–189.

²¹³ Katso esimerkiksi peristyyli: 12, 27, 40, 42, 44, 69, 74, 79, 87, 88, 93, 107, 108, 157, 164 ja 165.

²¹⁴ Jashemski 1979, 53. Richardson 1988, 62–63.

Marco Lucrezion ja Casa del centenarion peristyylistä.²¹⁵ Tällaiset komeat suihkulähteet voidaan nähdä roomalaisten korostamien nöyrien arvojen vastaisina. Hales kuitenkin näkee näiden kuvastelevan omistajan menestystä, joka tekee niistä sallittavaa luksusta, eivätkä nämä näin ollen ole roomalaisten arvojen vastaisia.²¹⁶

Jotkut puutarhat ovat olleet varsinaisia vesikeitaita. *Casa di Trebius Valensissa* on ollut peräti 13 suihkulähdettä sekä tietenkin puolipyöreä allas. Näiden lisäksi puutarhassa oli muuratulla rakennelmalla amfora, joka on toiminut peristyylin vedenjakelukeskuksena.²¹⁷ *Casa del Conte di Torinon* peristyylin altaassa on ollut 12 suihkulähdettä ja myös *Casa di Dianan* puutarhassa on ollut usea suihkulähde.²¹⁸ *Casa del Toron* puutarhassa on ollut matala allas, jossa on ollut suihkulähde keskellä. Lisäksi peristyyli oli varustettu kahdella sylinterin muotoisella vesitankilla, joiden päällä on ollut suihkulähteet tai mahdollisesti jopa vettä suihkuttavat veistokset. Kaiken on kruunannut peristyylin perällä ollut kolme nissinen nymfaion, jossa on ollut myös allas ja suihkulähteet jokaisessa nississä.²¹⁹ Samantyylinen nymfaion rakennelma on mahdollisesti ollut myös *Casa dell'ancoran* peristyylin perällä. Tässä kolmesta nissistä keskimäinen olisi toiminut pyhäkkönä ja sivuilla olisi ollut suihkulähteet.²²⁰

Komea on ollut *Casa dei Vettiin* suurempi peristyyli, jossa peräti 14 suihkulähdettä jakoivat vettä 10 pieneen altaaseen. Missään muussa Pompejin jo kaivetuista taloista ei ole näin montaa suihkulähdettä. Peristyylin jokaisessa kulmassa on ollut pyöreä allas ja jokaisella sivustalla nelikulmainen allas. Lisäksi puutarhassa oli valkoisesta marmorista tehty neliskulmainen astia alustalla pohjoisosassa, sekä pyöreä jalallinen astia etelässä. Peristyylipuutarhassa oli kymmenen marmorista suihkulähdepatsasta ja kaksi

²¹⁵ Liite: 67, 68, 87, 157 ja 166 ja Jashemski 1979, 41–42.

²¹⁶ Hales 2003, 116.

²¹⁷ Liite: 40.

²¹⁸ Liite: 139 ja 168.

²¹⁹ Liite: 42. Farrar 1998, 43–44. Jashemski 1979, 43–45. Jashemski (1993, 107) korjaa pepporinotankkien olleen suihkulähteen alustoja, koska hän aiemmin (1979, 45) oli epäillyt niiden olevan istutusastioita.

²²⁰ Liite: 76. Jashemski 1979, 45.

pronssista. Lisäksi puutarhan eteläosassa on matala suihkulähteen alusta ja pohjoisessa kävynmuotoinen suihkulähde nelikulmaisella alustalla. Puutarhan useat suihkulähteet olisivat voineet aiheuttaa tulvimisongelman, mutta se oli peristyyllissä ratkaistu siten, että vesi ohjattiin suihkulähteistä jalallisiin altaisiin, jotka seisoivat vesikourun päällä, johon vesi valui altaista niiden pohjassa olleen reiän kautta. Tämän lisäksi kaksi pienempää suihkulähdettä keskellä puutarhaa levitti vettä kasveille.²²¹ Vähän *Casa dei Vettiin* tyylinen vesipuutarha on voinut olla *Casa del Faunon* pienempi puutarha, koska siellä on ollut myös matala allas keskellä ja pienempi allas joka kulmassa että sivustalla. Valitettavasti suihkulähteistä ei ole tämän puutarhan osalta tietoja. Tulviminen on kuitenkin jouduttu ratkaisemaan eri tavalla kuin *Casa dei Vettiissä*, koska vesikourua puutarhassa ei ole.²²² Pompejin mahtavimmat vesikoristelut löytyvät kuitenkin muista kuin yksityistalojen peristyylipuutarhoista. Ne ovat *Casa di M. Loreius Tiburtinuksen* kanopepuutarhassa ja *Casa di Giulia Felicen* puutarha.²²³

4.2 Kiinteät rakenteet

Pompejilaisessa peristyylipuutarhassa saattoi olla erilaisia kiinteitä rakennelmia. Näitä ovat muuratut tricliniumit, larariumit eli kotijumalien pyhäköt,²²⁴ alttarit, nissit ja pergolat eli eräänlaiset katokset sekä niitä kannatelleet pylväät. Lisäksi oli kiinteitä pöytiä, jotka saattoivat olla osaksi muurattuja. Pöydät voidaan laskea kuuluvaksi puutarhan kiinteisiin rakenteisiin tai irtaimistoon, koska osa niistä oli muurattuja kiinteitä rakennelmia ja osa taas irtaimia kuten suurin osa moderneista pöydistä. Tätä eroa on välillä vaikea tehdä. Yleisiä kiinteitä rakennelmia ovat myös erilaiset

²²¹ Liite: 88. Jashemski 1979, 35–36, 38, 53, Jashemski 1993, 153–154 ja Richardson 1988, 326.

²²² Liite: 79.

²²³ Jashemski 1979, 45–48.

²²⁴ Jashemski (1979, 115) mainitsee, ettei lararium-nimitystä löydy kirjallisuudesta ennen *Historia Augustaa* (*Marcus Aurelius Antoninus* 3.5), mutta se on tutkijoiden yleisesti käyttämä nimitys kodin pyhäkölle.

koristeiden jalustat, mutta nämä liittyvät enemmän puutarhan koristeluun. Yleensä näiden päällä on ollut patsaita, koristevaaseja tai istutuksia.

Joskus peristyyliissä saattoi olla monia jokapäiväiselle elämälle tärkeitä rakennelmia, kuten talossa I.vi.8-9 on ollut puutarhassa koirankoppi ja *Officina o Casa del garumissa* (I.xii.8) käymälä löytyy peristyylipuutarhasta.²²⁵ Kotieläimet olivat osa peristyylipuutarhaa. Tästä kertoo myös *Casa del poeta tragicon* peristyylistä löytynyt kilpikonna kuori, jonka Jashemski epäilee kuuluneen lemmikkikilpikonnalle.²²⁶ Toisaalta kilpikonna kuorta käytettiin myös soittimissa, kuten lyyrassa. Myös musiikki kuului olennaisena osana puutarhaan.²²⁷ *Casa di Panen* keittiö on toiminut peristyyliissä.²²⁸ *Casa del Toron* peristyyliissä on puolestaan ollut ruokavarasto.²²⁹ *Casa di Teseon* ja *Casa di C. Vibius Italuksen* peristyylin yhteydessä on ollut talon kassakaappi.²³⁰ Kiinteäksi rakennelmaksi voidaan laskea myös *Casa delle nozze d'argenton* peristyylin keskiosa, jossa maata on korotettu.²³¹ Tämä on voinut olla patsaiden tai istutusten alusta tai sitten sitä on voitu käyttää esitystilana, kuten *Casa del Faunon* suuremman peristyylin takana ollutta keskimmäistä nissää tai *Casa degli amorini doratin* peristyylin korotettua länsiosaa. Richardson pitää *Casa degli amorini doratin* puutarhaa lukuisine koristeineen liian hankalana ja epäkäytännöllisenä paikkana näytäntöjen yleisölle.²³² Antiikissa on kuitenkin voitu järjestää teatteriesityksiä myös pienemmälle joukolle,²³³ joten ei mahdollisuus ole täysin poissuljettu. Todennäköisesti

²²⁵ Jashemski 1993, 35. Myös taloista IX.v.2 ja II.viii.6 on löytynyt koirankoppi (Jashemski 1979, 103). Jashemski 1993, 54–55. Jashemskin mukaan käymälä on lisätty puutarhaan, kun *Officina o Casa del garumissa* on muutettu garum-kaupaksi. Talo I.vi.8-9 ja *Officina o Casa del garum* eivät kuitenkaan ole olleet yksityiskäytössä vaan ne ovat olleet kaupallisia rakennuksia. Yksityistalojen peristyyliissä koirankoppeja tai käymälöitä ei ole löytynyt.

²²⁶ Liite: 66. Jashemski 1979, 103–112. Jashemski 1993, 133.

²²⁷ Jashemski 1979, 97–101.

²²⁸ Liite: 138.

²²⁹ Liite: 42.

²³⁰ Liite: 103 ja 104.

²³¹ Liite: 49.

²³² Liite: 49, 80 ja 93, Jashemski 1979, 101. Pesando 2006, 195–196. Richardson 1988, 315.

²³³ Plin. Ep. 3.1.9. Jashemski 1979, 101.

Casa delle nozze d'argentossa korotettu keskiosa on ollut patsaiden alusta, koska sen päältä on löytynyt puutarhan terrakottaveistokset.²³⁴

Puutarhoista on löytynyt ruokailulle ja oleskelulle tarkoitettuja rakennelmia eli tricliniumeja. Ne olivat leposohvilla ja pöydällä varattu tiloja. Pompejista löydetty tricliniumit ovat yleensä U-kirjaimen muotoisia eli niissä oli kaksi samansuuntaista leposohvaa (*lectus imus* ja *lectus summus*) sekä ne yhdistävä kolmas sohva (*lectus medius*). Pöytä oli näiden välissä.²³⁵ Triclinium sijoitettiin aina avoimeen puutarhaosaan peristyyliin. Puutarhaosa on mielellään saanut olla tilava, koska triclinium on vaatinut paljon alaa. Muurattu triclinium on neljässä puutarhassa.²³⁶ Tricliniumeja on voinut olla myös kaupallisessa käytössä olevissa peristyyliissä, kuten *Officina Coriariorum di M. Vesonius Primuksen* (I.v.2).²³⁷ Luonnollisesti kova muurattu triclinium pehmustettiin patjoilla ja tyynyillä.²³⁸ Puisen tricliniumin jäänteitä on löytynyt *Casa di P. Paquius Proculuksen* ja *Casa del Menandron* peristyylistä.²³⁹

Triclinium ei ole ollut kovin suosittu osa peristyylipuutarhaa. Tähän on monia syitä. Yksi voi olla, että ne veivät paljon tilaa puutarhasta. *Casa di P. Paquius Proculuksen* ja *Casa del Menandron* puutarhat ovatkin yli 400 neliometriä, joten tilaa on ollut. *Casa di Trebius Valensin* puutarha on yli 200 neliometrin laajuinen ja *Casa della grata metallica* peristyylipuutarha ei jää kokonsa puolesta kauhean kauaksi 200 neliometristä. Yhteistä näille puutarhoille on se, että niiden avoimen osan koko on 120–170 neliometriä.²⁴⁰ Puutarhaosa on yli 120 neliometriä vain 28 peristyyliissä Pompejissa,²⁴¹ joten jopa viisi kuudes osaa puutarhoista oli tätä pienempiä. Triclinium

²³⁴ Liite: 49. Jashemski 1993, 113.

²³⁵ Farrar 1998, 40–42. Jashemski 1979, 89–90.

²³⁶ Liite: 4, 40, 47 ja 161.

²³⁷ Jashemski 1993, 33.

²³⁸ Jashemski 1979, 89–90.

²³⁹ Liite: 17 ja 27, Jashemski 1979, 92. Allison 2006, 304.

²⁴⁰ Liite: 4, 17, 27 ja 40.

²⁴¹ Liite: 4, 12, 17, 26, 27, 35, 39, 40, 69, 76, 78, 79, 80, 87, 88, 93, 96, 97, 99, 105, 108, 127, 133, 145, 156, 162, 165 ja 168.

vie tilaa noin 15–20 neliometriä.²⁴² *Casa del Menandron* puinen triclinium vie tilaa vain vajaat 5 neliometriä,²⁴³ joten puinen triclinium on ollut huomattavasti pienempi vaihtoehto kuin muurattu. Poikkeuksen kokonsa takia tekee talon IX.v.11/13 peristyyli, joka on vain hieman yli 50 neliometriä ja puutarha osan pinta-ala on vain reilut 30 neliometriä, joten triclinium on tässä puutarhassa vienyt lähes koko avoimen tilan.²⁴⁴

Toinen syy tricliniumien harvinaisuudelle pompejilaisessa peristyyliissä on se, että suosituin paikka tricliniumille olivat syrjäiset puutarhat.²⁴⁵ Mahdollisesti haluttiin ruokailu rauhassa. Peristyyliit olivat harvemmin syrjässä. Tärkein syy on kuitenkin se, että usein tricliniumille ja ruokailulle oli varattu oma tila peristyylin viereisistä huoneista. Esimerkkejä tästä ovat muun muassa *Casa dei Dioscurin* tablinumin takana oleva peristyyli ja sen luoteiskulmassa oleva triclinium-huone,²⁴⁶ *Casa dei Vettiin* suurempi peristyyli ja siihen avautuvat tricliniumit,²⁴⁷ *Casa del Citaristan* keskimäinen peristyyli ja sinne avautuva suuri triclinium,²⁴⁸ *Casa del Toron* peristyyliin avautuva triclinium,²⁴⁹ samoin kuin *Casa delle nozze d'argentossa*²⁵⁰ ja *Casa del Faunon* kaksi tricliniumia, jotka avautuvat myös pienempään peristyyliin.²⁵¹ Ruokailuhuone pyrittiin rakentamaan niin, että sieltä näki puutarhaan.²⁵² Aina triclinium-huone ei pois sulkenut puutarhassa ollutta tricliniumia, kuten käy ilmi *Casa del Menandron* kohdalla. Talossa on ollut molemmat, jolloin katettu huone on ollut käytössä talvisin.²⁵³ Taivasalla ollutta on todennäköisesti käytetty kesäisin ja mahdollisesti myös keväisin ja syksyisin.

²⁴² Peristyylien muurattujen tricliniumien *lectus medius* on 5,30-4,10 metriä, *lectus imus* 3,88-3,85 metriä ja *lectus summus* 3,27-2,70 metriä (Jashemski 1993, 25, 99, 237).

²⁴³ *Casa del Menandron* puinen triclinium on mitoiltaan ollut noin 1,74 kertaa 2,69 metriä (Jashemski 1993, 47).

²⁴⁴ Liite: 161.

²⁴⁵ Jashemski 1979, 92.

²⁴⁶ Richardson 1955, 46–48.

²⁴⁷ Richardson 1988, 327.

²⁴⁸ Nappo 1998, 37–38.

²⁴⁹ Pesando 2006, 151–153.

²⁵⁰ Pesando 2006, 157.

²⁵¹ Pesando 2006, 195–197.

²⁵² Zanker 1995, 171–172.

²⁵³ Liite: 27. Ling 1997, 136–137, 234–235. Pesando 2006, 123.

Luonnollisesti ruokailu ja muu oleskelu tricliniumeissa oli mukavampaa katetussa tai auringolta suojassa olevassa tilassa. Se on yksi syy, miksi tricliniumeille varattiin usein oma huone. Avoimen taivaan alla olleen tricliniumin suojaksi voitiin rakentaa pylväiden varassa ollut pergola. Toki triclinium on voinut olla ilman katostakin, mutta varsinkin kesäisin kuumuus vaatii jonkunlaista suojaa auringolta. Siksi on mahdollista, että muiden tricliniumien katokset on ollut tehty materiaaleista, joista ei ole säilynyt jälkiä. Tricliniumin suojaksi voitiin nostaa myös *velum* eli suojarurje, joka loi varjon.²⁵⁴ Joissain puutarhoissa on merkkejä katoksista, kuten *Casa di Trebius Valensissa*. Tricliniumin ympäriltä on löytynyt neljä stukkopintaista pylvästä, joiden alaosa oli punainen ja yläosa keltainen. Muutenkin tricliniumin koristeluun on kiinnitetty huomiota, sillä esimerkiksi pyöreän pöydän jalkana oli todennäköisesti veistos amoriinista, joka nojasi lehdillä koristettuun pylvääseen ja tricliniumin edessä on ollut 12 suihkulähdettä.²⁵⁵ Vesi on ollut tärkeä elementti myös tricliniumeissa.²⁵⁶ Myös *Casa di Cuspius Pansan* ja talon V.ii.15 tricliniumeja on suojannut katos neljän pylvään varassa.²⁵⁷ *Casa di M. Pupius Rufuksen* puutarhassa on alun perin ollut triclinium, joka on tuhottu keskenjääneessä remontissa, mutta josta on jäänyt jotain jälkiä. Neljä kahdeksankulmaista ja vihreällä stukolla päällystettyä pylvästä ovat tukeneet tricliniumia suojaavaa pergolaa. Lähes aina tricliniumin yhteydessä on suihkulähde. *Casa di M. Pupius Rufuksen* puutarhasta on löytynyt marmorikiekko, jossa on reikiä mahdollisia suihkulähteitä varten. Tämä kiekko on tosin voinut olla tricliniumin pöytä.²⁵⁸ Myös *Casa del Menandron* tricliniumissa on todennäköisesti ollut pergola, mutta sen mahdollisilla alueilla ei ole tehty kaivauksia. Tricliniumin edessä oli pieni allas.²⁵⁹

---

²⁵⁴ Jashemski 1979, 90.

²⁵⁵ Liite: 40.

²⁵⁶ Zanker 1995, 181–185.

²⁵⁷ Liite: 17 ja 47.

²⁵⁸ Liite: 90.

²⁵⁹ Liite: 27 ja Jashemski 1979, 92.

Kolmesta puutarhasta on löytynyt vain pergola. *Casa del Granduca Michelle di Russian* peristyyliässä on neljä mosaiikein koristeltua pylvästä. *Casa del Principe di Montenegron* tablinumin takana olevasta puutarhasta on kaivettu neljä pylvästä, joiden varassa ollut pergola on varjostanut puista tricliniumia. Kolmas peristyyli, josta on löytynyt vain suojakatoksen rakenteita, on *Casa della Diana III:ssa*. Näissä puutarhoissa pergola on ollut varsin hallitseva tekijä. *Casa del Granduca Michelle di Russian* ja *Casa del Principe di Montenegron* peristyyliit mahtuvat kokonsa puolesta välille 100–200 neliometriä. Tosin ensimmäisen puutarhaosa on vain reilut 50 neliometriä ja jälkimmäisen reippaat 80 neliometriä. Vielä hallitsevampi se on ollut *Casa della Diana III:n* peristyyliässä, joka on vain reilut 70 neliometriä ja sen puutarhaosa vain hieman yli 30 neliometriä. Puutarhaan on pergolan lisäksi mahdutettu alttari ja pyhäkkö.²⁶⁰ Siellä ei siis tuskin ole ollut tricliniumia suojassa, koska tilaa on ollut vähän, toisin kuin *Casa del Granduca Michelle di Russian* ja *Casa del Principe di Montenegron* pergoloiden alla on voinut olla triclinium.

Puutarha oli Pompejin ja Herculaneumin domuksissa tärkeä uskonnon harjoittamisen kannalta, joskus puutarha itsessään saattoi olla pyhä. Ihmiset viettivät suuren osan ajastaan ulkona, joten puutarha, jonka ympärillä toimi myös paljon muita talon aktiviteetteja saatettiin valita uskonnonkin harjoittamiseen.²⁶¹ Pyhäköt, alttarit ja lararium-maalaukset kertovat peristyylin uskontoon liittyvästä käytöstä. Yleisin näistä on lararium tai pyhäkkö.²⁶² Yhteensä 54 peristyyliässä esiintyy uskontoon viittaavia merkkejä,²⁶³ joten aika usein pompejilainen puutarha oli myös uskonnollinen tila ja viestitti käyttäjänsä suhteesta uskontoon. Tämä uskonnollinen käyttö on ollut todennäköisesti päivittäistä.

---

²⁶⁰ Liite: 58, 101 ja 112.

²⁶¹ Jashemski 1979, 115, 139.

²⁶² Jashemski 1979, 115, 139.

²⁶³ Liite. Boyce 1937, 22, 24, 54, 68, 81.

Lararium eli pyhäkkö on rakennelma, jossa on palvottu kodin jumaluuksia ja sen päällä on usein ollut paikka näiden kuville sekä mahdollisille pienille uhreille kuten ruualle. Lararium oli koristeltu syvennys seinässä tai alttarimainen rakenne seinustalla. Joskus puutarhoissa oli myös erillisiä alttareita. Ne olivat irti seinästä toisin kuin lararium. Dwyerin mukaan monista Pompejin larariumeista on löytynyt pieniä jumalveistoksia. Näin ei kuitenkaan ole ollut peristyylien kohdalla, vaan ne ovat harvinaisia. Jotain on kuitenkin löydetty, suosittuja jumaluuksia Pompejissa ovat Fortuna, Isis, Apollo, Herkules, Diana ja Eusklepius.²⁶⁴ Pyhäkköjä voi löytää lähes mistä tahansa talon huoneesta, myös puutarhasta.²⁶⁵ Kiinteistä rakenteista Pompejin peristyylipuutarhoissa yleisimpiä ovat juuri larariumit. Niitä löytyy 35 kappaletta. Altтари on 14 peristyyliissä.²⁶⁶ Vain neljässä peristyyliissä on sekä pyhäkkö että alttari.²⁶⁷ *Casa del poeta tragicon* peristyyliissä ei ole oikein selvää onko kyseessä lararium vai alttari, kuten myös *Casa del Silenon* puutarhan rakennelma on tulkittu molemmiksi.²⁶⁸ *Casa dell'ancoran* peristyyliin on rakennettu jopa miniatyyri-temppelin fasadi. Se on luonut peristyylistä eräänlaisen sakraalitalan, jonka malli on hellenististen palatsien pihoissa.²⁶⁹ Yleensä lararium oli juuri tällainen pieni temppelinmallinen rakenne, mutta joskus sille saatettiin varata oma huone tai pieni rakennus.²⁷⁰ Larariumina toimi monesti myös nissi, kuten *Casa di Amanduksessa* ja *Casa del Faunon* suuremmassa peristyyliissä.²⁷¹ Viidessä muussa puutarhassa on nissejä larariumin lisäksi,²⁷² joten nissejä on käytetty muutenkin kuin larariumeina peristyyliissä, esimerkiksi puhtaasti koristeena. Tähän

²⁶⁴ Liite. Dwyer 1982, 121. Grimal 1984, 49–53. Jashemski 1979, 115, 118. Myös Ceres, Proserpina, Genita, Lympha, Jupiter, Tellus, Sol, Luna, Liber, Robigus, Minerva ja Bonus Eventus ovat olleet roomalaisten puutarhojen suojelusjumalia (Farrar 1998, 106).

²⁶⁵ Jashemski 1979, 115.

²⁶⁶ Liite. Boyce 1937, 22, 24, 81. Boycen mukaan myös *Casa di Orfeon* ja *Casa di C. Poppaeus Firmuksen* peristyyliissä on ollut lararium, vaikka nissien yhteydessä ei ole selkeitä merkkejä larariumikäytöstä (Boyce 1937, 53). Jashemskin (1979, 115) mukaan larariumeja on 59 peristyyliissä. Itse olen saanut 35 peristyyliä, ja jos siihen lisätään seitsemän peristyyliä, joissa on vain larariummalauksia, saadaan tylokseksi 45 peristyyliä. Tästä siis uupuu siis 20 peristyyliä. Ne voivat olla rakennuksissa, jotka ovat olleet muussa käytössä kuin yksityisasuntona.

²⁶⁷ Liite: 73, 93, 112 ja 155.

²⁶⁸ Liite: 66 ja 91.

²⁶⁹ Liite: 76. Richardson 1988, 331–332. Zanker 1995, 167–168.

²⁷⁰ Boyce 1937, 12–14. Farrar 1998, 42. Grimal 1984, 306–308. Jashemski 1979, 115.

²⁷¹ Liite: 18 ja 80. Boyce 1937, 10–12. Jashemski 1979, 115.

²⁷² Liite: 36, 42, 80, 102 ja 148.

joukkoon voidaan laskea myös *Casa dell'ancoran* miniatyyriremppelin fasadeineen.²⁷³ Larariumin voi tunnistaa myös siihen liittyvistä seinämaalauksista,²⁷⁴ joita on löytynyt ainakin 17 peristyylipuutarhasta.²⁷⁵ Joskus nämä maalaukset saattavat esittää myös jumaluutta, jota larariumissa palvottiin.²⁷⁶ Seitsemässä peristyyliessä on vain maalatut larariumit eli niissä ei ole selkeitä jälkiä muista rakenteista.²⁷⁷ Talossa VII.vii.23/17 on muurattu alttari lararium-maalauksen lisäksi.²⁷⁸ *Casa dei guerrierin* ja *Casa del Triclinion* peristyyliessä on lararium-maalauksia ja nissi,²⁷⁹ joka todennäköisesti on toiminut pyhäkkönä.

Nissejä löytyy 29 Pompejin peristyylipuutarhasta.²⁸⁰ Näistä 11 on käytetty larariumina.²⁸¹ Muuten nissit liittyvät usein koristeluun eli niissä on arveltu olleen patsaita, ruukkukasveja tai vaikka lampuja.²⁸² 14 nissillisestä puutarhasta on löydetty veistoksia, jotka ovat voineet olla nisseissä.²⁸³ Omaa luokkaansa tässä sarjassa on *Casa dell'ancoran* peristyyli, jossa on peräti 18 nissiä ja vielä kolme mosaiikein koristeltua nissiä päälle.²⁸⁴ Puutarhassa ei ole merkkejä laajasta veistoskokoelmasta tai vesiputkistosta, joten todennäköisesti nissit eivät ole olleet varattuja suihkulähteille tai patsaille.²⁸⁵ Siksi onkin mahdollista, että niissä on ollut kukkamaljakkot, kuten Eschebach esittää, tai koristevasi, kuten Zanker on arvioinut.²⁸⁶ *Casa dell'ancoran*

²⁷³ Liite: 76.

²⁷⁴ Boyce 1937, 17–18. Jashemski 1979, 115.

²⁷⁵ Liite: 1, 8, 9, 15, 36, 45, 47, 48, 62, 81, 87, 94, 119, 153 ja 154. Boyce 1937, 54, 68.

²⁷⁶ Jashemski 1979, 115.

²⁷⁷ Liite: 1, 8, 9, 45, 94, 119 ja 153.

²⁷⁸ Liite: 119.

²⁷⁹ Liite: 9 ja 45.

²⁸⁰ Liite: 3, 9, 15, 18, 19, 24, 36, 39, 40, 42, 45, 55, 66, 67, 68, 76, 80, 85, 90, 102, 104, 106, 113, 125, 148, 152, 155, 161 ja 163.

²⁸¹ Liite: 15, 18, 39, 55, 66, 80, 106, 125, 148, 152 ja 155.

²⁸² Farar 1998, 44–45.

²⁸³ Liite: 3, 9, 18, 19, 24, 40, 45, 66, 76, 80, 90, 102, 125 ja 155.

²⁸⁴ Liite: 76. Jashemski 1979, 45.

²⁸⁵ Richardson 1988, 331. Jashemski uskoo nisseissä olleen veistoksia (Jashemski 1993, 141).

²⁸⁶ Eschebach 1993, 194. Zanker 1995, 167. Zanker arvioi, että nisseissä olisi ollut myös mahdollisesti patsaita.

peristyyliille vetää vertoja vain *Praedia di Giulia Felicen* peristyyli, jossa on 11 nissää.²⁸⁷

Nissien lisäksi toinen koristeluun liittyvä seikka, joita on löytynyt Pompejin puutarhoista, ovat erilaiset alustat. Niitä on löytynyt 29 peristyylistä.²⁸⁸ Alustat oli valmistettu tuffista, graniitista, tiilistä, travertiinista, cocchiopestosta tai marmorista. Joskus tiilinen alusta voitiin päällystää marmorilevyillä, jotta se näyttäisi arvokkaammalta, kuten on tehty *Casa di Oppius Gratuksessa*.²⁸⁹ Aina ei voida olla täysin varmoja mihin alustoja on käytetty, mutta todennäköisesti niiden päällä on ollut koristevasseja, ruukkukasveja tai patsaita, josta on yleensä jäänyt jälkiä. Yhdeksässä puutarhassa alustat ovat varmasti olleet patsaita varten.²⁹⁰ Puutarhoissa, joissa on ollut alustoja, on 18 tapauksessa ollut myös veistoksia,²⁹¹ joten todennäköisesti ainakin osaa näiden puutarhojen alustoista on ollut patsaita varten. *Casa di Cippius Pamphiluksen*, *Casa di Dianan* ja *Casa del Conte di Torinon* peristyylin alusta on ollut suihkulähdettä varten.²⁹²

4.3 Irtaimisto

Pompejin puutarhojen irtaimisto koostui pääosin pöydistä, aurinkokelloista, erilaisista vaaseista, amforoista, lampuista ja ruukuista.²⁹³ Irtaimisto voi kertoa paljon talon vauraudesta. Tietoihimme peristyyleistä löytyneestä irtaimistosta vaikuttaa suuresti kaivausten dokumentointi, joka on valitettavasti ollut usein heikkoa.²⁹⁴ Toisaalta pienistä esineistä ei voi tehdä kovinkaan suuria johtopäätöksiä, koska emme tiedä miten

²⁸⁷ Jashemski 1993, 86 – 88.

²⁸⁸ Liite: 4, 18, 31, 36, 37, 40, 42, 45, 58, 61, 74, 76, 79, 80, 86, 90, 93, 95, 100, 115, 139, 155, 157, 161, 162, 164, 165, 166 ja 168.

²⁸⁹ Liite: 18, 37, 42, 45, 58, 93, 95, 100, 115, 162, 164 ja 165.

²⁹⁰ Liite: 31, 36, 40, 45, 58, 61, 76, 155 ja 164.

²⁹¹ Liite: 18, 37, 40, 45, 58, 61, 76, 79, 80, 86, 90, 93, 100, 139, 155, 157, 162, 164, 165 ja 168.

²⁹² Liite: 115, 139 ja 168.

²⁹³ Liite.

²⁹⁴ Wallace-Hadrill 1994, 88–89.

ne ovat peristyyliin joutuneet ja kuka on ne sinne tuonut. Esimerkiksi tilanne on Vesuviuksen purkauksen aikaan ollut varmasti varsin sekava ja ihmiset ovat tavaroineen voineet hakea suojaa myös lähes tuntemattomien taloista. Muutenkin on yksittäisten esineiden pohjalta mahdoton arvioida tilojen käyttötarkoituksia.²⁹⁵ Peristyylien löytöihin kuuluu myös monenlaista erikoista irtainta omaisuutta. *Casa di Caecilius Iucunduksesta* puutarhassa oli vahatauluja, mutta ne ovat luultavasti levinneet sinne purkauksen yhteydessä talon kuuluisasta arkistosta.²⁹⁶ *Casa della Duchessa di Aostan* peristyylistä on taas löytynyt koko joukko erilaista tavaraa: vaaka, kulkunen, pronssinen työkalu, pikari, vaaseja, pulloja, kuppeja, helmiä, veitsi, avain, krateri ja pieni amfora.²⁹⁷ *Casa del labirinton* peristyylistä on löytynyt koruja.²⁹⁸ *Casa di C. Iulius Polybius* peristyylistä on löytynyt tikapuiden jäänteitä ja koralliamuletti.²⁹⁹ Tikkaat ovat todennäköisesti olleet peristyylin esineistöä.

Pöytä tai jäänteitä pöydästä on 20 peristyylipuutarhassa. Usein pöytä oli valmistettu marmorista, mutta joskus jalkaosa saattoi olla muurattuna kenne ja siten kiinteä, eikä niinkään irtaimistoa. Puu oli myös pöytien raaka-aine. Siitä meillä on osituksena useita pöydän jalkoja ilman levyä, joka on todennäköisesti ollut puinen. Myös travertiinia käytettiin pöytien materiaalina.³⁰⁰ *Casa di M. Pupius Rufuksen* puutarhasta on löytynyt yksi muurattu ja kaksi marmorista pöydänjalkaa. Yksi pöytälevyksi sopiva marmorikiekkko on löydetty maasta ja toinen oli marmorisen jalan päällä.³⁰¹ Maksimissaan talon peristyyliissä on voinut olla jopa kolme pöytää, mutta todennäköisemmin kaksi. *Casa degli amorini doratin* puutarhassa on viitteitä siihen, että siellä on saattanut olla myös kolme pöytää. Peristyylistä on kaivettu yksi

---

²⁹⁵ Allison 2007, 270–271.

²⁹⁶ Liite: 44 ja Pesando 2006, 154.

²⁹⁷ Liite: 51.

²⁹⁸ Liite: 78. Korut ovat löytyneet naisen luurangon yhteydestä, joten ne ovat kuuluneet hänelle (Jashemski 1993, 143).

²⁹⁹ Liite: 167.

³⁰⁰ Liite: 18, 27, 31, 36, 47, 58, 73, 79, 80, 83, 85, 88, 90, 91, 95, 100, 139, 161, 163 ja 166. Farrar 1998, 39.

³⁰¹ Liite: 90.

marmorinen jalka ja kaksi monopodiumia.³⁰² Näistä kaikki ovat voineet olla pöydänjalvoja. Tosin ne ovat voineet olla myös alustaja veistoksille. *Casa dei Vettiin* suuremmassa peristyylipuutarhassa on kaksi marmorista pöytää ja yksi travertiininen.³⁰³ *Casa di C. Poppaeus Firmuksesta* on löydetty yksi jalka yhdelle pöydälle ja kaksi marmorista tuke samalle pöydälle.³⁰⁴ Lukuun ottamatta näitä tapauksia ei peristyylipuutarhoista ole löytynyt viitteitä useimpiin pöytiin, vaan yleensä niitä on ollut puutarhassa vain yksi. Vain talossa VII.vii.23/17 on ollut puutarhapenkki,³⁰⁵ mutta peristyylistä ei ole löytynyt viitteitä pöydästä. Tämä kuitenkin viittaa siihen, että puutarhoissa on voinut olla myös istuimia oleskelua varten. Ne on saatettu tehdä puusta, mutta tiedämme, että niitäkin oli marmorisia.³⁰⁶

Aurinkokello, jos sellainen satuttiin omistamaan, sijoitettiin puutarhaan. Toki myös julkisilla paikoilla, kuten Kolmikulmaisella forumilla ja Stabian kylpylässä, oli aurinkokelloja kaikkien hyödyksi.³⁰⁷ Kaupungista on löydetty yhteensä 29 aurinkokelloa.³⁰⁸ Jashemski mainitsee aurinkokellon olleen elegantin puutarhan vakiokalustoa.³⁰⁹ Ainakin peristyylien kohdalla tämä ei pidä paikkaansa, sillä kelloja on löydetty vain kolmesta yksityistalon peristyylipuutarhasta.³¹⁰ Toki aurinkokello tarvitsi mahdollisimman laaja avoimen tilan, jotta siitä saataisiin mahdollisimman suuri hyöty. Aurinkokellolliset peristyyliyt ovat pinta-alaltaan suuria. Näistä *Casa del Menandron* ja *Casa del Conte di Torinon* peristyylipuutarha on yli 400 neliometriä ja *Casa delle Pareti nere* peristyyli yltää lähes 300 neliometriin. Myös avoimen osan, johon kello luonnollisesti oli sijoitettu, koko on varsin suuri: viimeiseksi mainitussa yli 100, ensimmäiseksi mainitussa yli 170 ja *Casa del Conte di Torinossa* jopa yli 210

---

³⁰² Liite: 93.

³⁰³ Liite: 88.

³⁰⁴ Liite: 85. Jashemski (1993, 151) ehdottaa, että jalan päällä olisi ollut allas.

³⁰⁵ Liite: 119.

³⁰⁶ Farrar 1998, 38.

³⁰⁷ Farrar 1998, 128. Jashemski 1979, 112.

³⁰⁸ Jashemski 1979, 112.

³⁰⁹ Jashemski 1979, 112.

³¹⁰ Liite: 27, 110 ja 168. Lisäksi *Casa del Cavaliere Galoppanten* puutarhassa, on aurinkokello. Rakennus on kuitenkin toiminut liikekäytössä. Samoin liikekäytössä on ollut *Casa dei capitelli figurati*, jonka peristyyliässä on ollut peräti kaksi aurinkokelloa (Jashemski 1979, 112. Jashemski 1993, 181, 177).

neliometriä.³¹¹ Vaikka aurinkokello vaikuttaa varsin pieneltä yksityiskohdalta puutarhassa, antaa se tärkeää informaatiota talon omistajasta. Kuten puutarhoista voi huomata ei aurinkokello ollut vielä kovin yleinen eli luultavasti moni pystyi suorittamaan päivän rutiinit ilman sitä tai sitten käyttämällä julkisilla paikoilla olevia kelloja. Aurinkokello oli aikakauteen nähden tekninen laite. Sellaisen valmistamiseen tarvittiin tuntemusta astronomiasta ja matematiikasta.³¹² Tämän vuoksi voidaan olettaa, että sen hankkijalla saattoi olla kiinnostus teknologiaa kohtaan, samalla tavalla kuin nykypäivänäkin jotkut hankkivat koteihinsa huippuelektroniikkaa. Nykypäivänäkin moderni elektroniikka voi toimia eräänlaisena statussymbolina, ilman että sillä on käytännön merkitystä. Aurinkokello on puutarhassa varsinainen luksustuote.

Amforoita ja ruukkuja on löytynyt 19 peristyylipuutarhasta ja näistä 13 on amforoita.³¹³ Niitä on voitu käyttää myös varastointitarkoituksiin, kuten *Casa di Trittolemon* peristyylin amforoita, joissa on ollut hunajaa ja viiniä.³¹⁴ Talossa VIII.ii.14/16 on peristyylistä kaivettu jopa 25 amforaa. Ne ovat olleet altaassa ja näin muodostaneet kaloille hyviä piiloutumis- ja munimispaikkoja.³¹⁵ Amforoilla on siis puutarhassa ollut muitakin käyttötarkoituksia kuin varastointi. Peristyyliä, joista amforoita on löydetty, ovat varsin kookkaita eli yleensä 100–300 neliometriä pinta-alaltaan. Poikkeuksia ovat *Casa del Faunon* suurempi peristyyli joka on yli 1100 neliometriä sekä talon VIII.ii.14/16 peristyyli, joka on kooltaan hieman yli 300 neliometriä. *Casa del Medicon* peristyyli taas on ainoa joka jää alle 100 neliometrin. Puutarhoissa, joissa on amforoita, on vähän koristelua. Vain kahdesta on löytynyt yli kolme veistosta ja yksi veistos on ollut kolmessa puutarhassa. Samoin vain kahdessa on suihkulähde ja viidessä puutarhassa on allas. Koristelluin on ollut *Casa del Faunon* suurempi peristyyli, jossa on ollut kaksi allasta, nissejä, pöytä ja kolme veistosta.³¹⁶ Peristyylien suuri koko ja

---

³¹¹ Liite: 27, 110 ja 168.

³¹² Farrar 1998, 129.

³¹³ Liite: 24, 51, 69, 73, 80, 90, 94, 103, 107, 114, 117, 133, 144, 150, 158, 165 ja 167. Allison 2006, 74, 240–241.

³¹⁴ Liite: 117.

³¹⁵ Liite: 133 ja Jashemski 1993, 205 – 206.

³¹⁶ Liite: 24, 51, 73, 80, 103, 107, 117, 133, 144, 150 ja 158.

suhteellisen vähäinen koristelu osoittaa, että ne ovat todennäköisesti olleet varastotiloina.

Doliumeja on löytynyt kolmesta peristyylistä. Nämäkin peristyyliit ovat kaikki olleet kooltaan yli 100 neliometriä, kuten myös suurin osa peristyyleistä, joissa oli amforoita. *Casa di Meleagron* peristyyli jopa yli 460 neliometriä. Veistoskoristelua ei ole löytynyt näistä peristyyleistä ollenkaan. *Casa di Meleagrossa* on ollut suuri allas ja kaksi pienempää sekä kaksi suihkulähdettä.³¹⁷ Samat lainalaisuudet, kuin amforallisten peristyylien kohdalla, eli suuri koko ja vähäinen koristelu pätevät myös peristyylien, joista on löydetty doliumeja. Todennäköisesti nekin ovat olleet ainakin osittain varastokäytössä. Muunlaisia astioita on löytynyt kahdeksasta peristyylistä.³¹⁸ Astioita ei välttämättä käytetty pelkästään säilyttämiseen, vaan ne ovat kuuluneet osaan ruoan tarjoilua. Tämä näyttää todennäköisemmältä *Casa del Menandron* kohdalla, jonka koristellussa peristyyliissä oli mahdollisuus ruokailla. Sieltä on löytynyt myös runsaasti erilaisia lasiesineitä, joita varmasti hyödynnetty tarjoilussa. Samanlaisia astioita on ollut myös *Casa degli Amantin* peristyyliissä. Yhteistä näille kahdelle peristyyliille ovat myös puiset säilytysastiat kuten kirstut. Näitä kirstuja on hyödynnetty astioiden säilyttämisessä.³¹⁹

Lamppuja on löytynyt vain kuudesta peristyyleistä.³²⁰ Lamppuja on luultavasti käytetty myös muidenkin peristyylien valaisemiseen, sillä niistä on löytynyt lampunjalkoja, kuten *Casa di Pansasta*.³²¹ *Casa del Faunon* suuremmasta peristyylistä on löytynyt kaksi terrakottalamppua ja kaksi kandelaaberia,³²² joten todennäköisesti lamput ovat olleet niiden päällä. Muutenkin useita viitteitä puutarhojen valaisemisesta on säilynyt. Esimerkiksi on epäilty, että *Casa del Citaristan* kuuluisa Apollo-patsas olisi ollut

³¹⁷ Liite: 69, 94 ja 114.

³¹⁸ Liite: 41, 51, 90, 94, 127, 163 ja 167. Allison 2006, 69–70, 73, 240.

³¹⁹ Liite: 27. Allison 2006, 69–70, 73, 237–238, 303, 361–362.

³²⁰ Liite: 80, 95, 110 ja 116. Allison 2006, 73, 238, 240.

³²¹ Liite: 61.

³²² Liite: 80.

puutarhassa lampunkannattimena.³²³ Mahdollisesti arkisena pidettyjä löytöjä ei ole merkitty ylös tai sitten tuhon sattuessa irtonaiset lamput eivät ole olleet peristyyleissä. Jashemski toteaaakin, että useista puutarhoista on löytynyt monia pieniä lamppeja.³²⁴

4.4 Kasvit ja istutukset

Kasvit ja istutukset ovat olennainen osa puutarhaa. Valitettavasti läheskään kaikkien peristyylipuutarhojen kohdalla ei ole tietoja näistä asioista, koska harvat kaivajat ovat olleet kiinnostuneita maaperän muodoista, juurien koloista ja kasvien jäänteistä. Pompejilainen puutarha on ollut ikivihreä eli on suosittu kasveja, jotka säilyttävät vihreän värinsä ympäri vuoden. Ajoittain niiden kukat ovat luoneet puutarhaan myös muitakin värejä. Seinämaalauksista on voitu tunnistaa samoja kasveja, joita vieläkin kasvaa Campanian alueella.³²⁵ Erilaisia merkkejä istutuksista on 42 puutarhassa.³²⁶ Istutukset ovat yleensä olleet peristyylin avoimessa osassa, mutta myös pylväiden välissä kiertävän muurin päällä on voinut olla ura istutuksille. Näin on ollut kahdeksassa peristyyliässä.³²⁷ Ennen Pompejin akveduktin rakentamista on puutarhoissa suosittu kasveja, jotka ovat vaatineet vähän kastelua, kuten puita.³²⁸

Puut olivat yleisiä Pompejin peristyyleissä. Ne loivat portiikin kanssa mukavan varjon puutarhaan etenkin vuoden kuumimpina aikoina. Plataanit olivat suosittuja tässä tehtävässä. Plinius nuorempi mainitsee niitä olleen hänen Toscanan villansa pihalla. Kirjoittaja kuitenkin mainitsee, että puut olivat jo hänen aikanaan tyyliiltään hieman vanhahtavaa puutarhan koristelua.³²⁹ Pompejin peristyylipihoista seitsemästä on

³²³ Jashemski 1979, 113. Myös *Casa dell'Ephebon* puutarhan Efebi-patsas on kannatellut lamppua.

³²⁴ Jashemski 1979, 113.

³²⁵ Grimal 1984, 215. Jashemski 1979, 25, 51, 54, 87. Katso tunnistetuista kasveista ja kasvien tunnistamisesta Annamaria Ciarallon tutkimus *Gardens of Pompeii* (2001).

³²⁶ Liite.

³²⁷ Liite: 44, 45, 56, 60, 70, 81, 95 ja 115.

³²⁸ Jashemski 1979, 33.

³²⁹ Plin. Ep. 5.6. Grimal 1984, 277. Jashemski 1979, 51–53.

löytynyt jälkiä puista.³³⁰ Luultavasti useammassa niitä on ollut, mutta niitä ei ole huomioitu kaivauksissa. Laakeripuun jälkiä on *Casa del Faunon* suuremmassa peristyyliissä, joten laakeripuun on todennäköisesti myös ollut suosittu Pompejin peristyyliissä.³³¹ Samoin sypressejä on voinut esiintyä.³³² Puut saattoivat olla myös pyhiä. Moni alttari seisoo pompejilaisessa puutarhassa ilman veistosta tai pyhäkköä. Jashemskin mukaan ne olisivat kuuluneet pyhille puille. Tällainen olisi ollut muun muassa *Casa di Trittolemon* tablinumin takana olleen peristyylin alttari.³³³

Puutarhoissa saattoi olla ruukkukasveja.³³⁴ Pompejilaisilla oli tapana istuttaa kasveja myös istutusruukuissa, joissa oli reikiä ja koko ruukku haudattiin maahan. Lopulta juuret kasvaessaan hajottivat ruukun. Erilaisia ruukkuja, joissa on ollut kasveja, on löytynyt kuudesta peristyyliipuutarhasta.³³⁵ Jashemski epäilee, että *Casa dei Dioscurin* eteläisemmässä ja *Casa di Championnet I:n* peristyyliissä on ollut ruukkukasveja.³³⁶ Puutarhoissa, joissa on mahdollisesti ollut ruukkukasveja, on usein runsaasti vesielementtejä. Viidessä puutarhassa on altaita ja suihkulähteitä. Näistä *Casa del Toron* peristyyliissä on ollut allas, suihkulähteitä ja nymfaion.³³⁷ Talon I.xii.6 peristyylistä on löydetty istutusruukkuja ja *Casa di Meleagron* doliumia on ehkä käytetty istutusruukkuna.³³⁸ *Casa di Pansan* peristyylin kulmissa on aluksi ollut ruukkukasveja, mutta ne on todennäköisesti myöhemmin korvattu patsailla.³³⁹ Kuudessa puutarhassa on erilaisia rakennelmia kasveille, istutus- tai kukkapenkkejä.³⁴⁰

³³⁰ Liite: 18, 33, 34, 36, 114, 115 ja 167.

³³¹ Liite: 80. Jashemski 1979, 53–54.

³³² Grimal 1984, 277.

³³³ Liite: 116. Jashemski 1979, 133–134.

³³⁴ Grimal 1984, 215.

³³⁵ Liite: 28, 30, 42, 61, 69, ja 165.

³³⁶ Liite: 74 ja 130 ja Jashemski, 139 – 140 ja 205.

³³⁷ Liite: 42, 61, 69, 74 ja 165.

³³⁸ Liite: 30 ja 69.

³³⁹ Liite: 61.

³⁴⁰ Liite: 40, 46, 108, 113, 119 ja 157.

Maasta on kaivettu jälkiä istutuksista 19:sta peristyylipuutarhasta.³⁴¹ Pompejalaisissa puutarhoissa on ollut sekä säännöllisesti että epäsäännöllisesti järjestettyjä istutuksia. Säännölliset istutukset olivat suosiossa Pompejin viimeisinä vuosina. Ensimmäiset merkit sellaisesta Roomasta löytyvät Augustuksen ajalta. Säännölliset istutukset vaativat myös enemmän vettä, joten Pompejissa ne saattoivat yleistyä vasta akveduktin rakentamisen myötä. Muutenkin muutokset kasvien suhteen ovat usein hitaita, esimerkiksi vanhaa oliivi- tai viikunapuuta ei helposti lähdetä poistamaan. Säännöllisessä puutarhassa on kasveina ollut murattia, laakeripuita, myrttiä, akanttia ja rosmariinia.³⁴² Säännöllisiä muotoja on kuudessa puutarhassa. Säännöllisiä istutuksia on löytynyt muun muassa *Casa dei Vettiin* ja *Casa del Gallon* peristyylistä.³⁴³ *Casa dei Vettiin* omistajat vaikuttavat tässäkin suhteessa halunneen uusinta ja viimeisintä muotia puutarhaansa.³⁴⁴ Epäsäännöllisesti järjestettyjä puutarhoja on vain kolme,³⁴⁵ mutta monessa peristyyliässä jälkiä erilaisista kasveista, jotka todennäköisesti eivät ole muodostaneet mitään säännöllistä kaavaa. Tällaisia puutarhoja on ollut ainakin 12.³⁴⁶ Jashemski on tutkinut seitsemän puutarhaa, muun muassa *Casa di C. Iulius Polybiuksen* peristyylin. Viidessä oli epäsäännöllisiä istutuksia, kun vain yhdessä oli säännöllisiä. Tutkija on päätellyt näistä, että usein peristyylipuutarhoissa kasvatettiin ruokaa ja epäsäännölliset istutukset olivat yleisiä myös koristelluissa puutarhoissa. Jashemski olettaa, että puutarhat, joissa ei ollut allasta tai suihkulähdettä eikä mahdollisuutta vesijohtoveteen, ovat olleet vanhanaikaisesti istutettuja eli niissä on suosittu puita.³⁴⁷

Pergoloiden yhteydessä on ollut viiniköynnöksiä.³⁴⁸ Muutenkin viiniköynnöksien kiinnitysmekanismien jälkiä tai jälkiä itse viiniköynnöksistä on löytynyt Pompejin peristyyleistä.³⁴⁹ Näissä peristyyliässä kasvit ovat siis olleet myös muutakin kuin

³⁴¹ Liite: 18, 31, 33, 34, 36, 37, 49, 53, 69, 72, 74, 88, 112, 114, 115, 139, 142, 165 ja 167.

³⁴² Plin. Ep. 5.6. Jashemski 1979, 53.

³⁴³ Liite: 31, 37, 88, 114, 142 ja 165. Jashemski 1979, 32.

³⁴⁴ Jashemski 1979, 53.

³⁴⁵ Liite: 33, 36 ja 115.

³⁴⁶ Liite: 18, 49, 53, 69, 72, 76, 77, 80, 112, 113, 139 ja 167.

³⁴⁷ Jashemski 1979, 25, 32 ja 53.

³⁴⁸ Liite: 47.

³⁴⁹ Katso esimerkiksi Liite: 18, 33 ja 73.

koristeita eli niitä on voitu hyödyntää kodin tarpeisiin. Muutamassa peristyyliä on selkeästi käytetty pienenä kasvimaana. *Casa delle colonne cilindriche* peristyyliässä on ollut hedelmä- ja pähkinäpuita neljässä rivissä.³⁵⁰ *Casa degli archin* puutarhassa on myös ollut hedelmä- ja pähkinäpuita sekä yrttejä.³⁵¹ *Casa di C. Iulius Polybiuksesta* on myös löydetty jälkiä hedelmäpuista.³⁵² *Casa di Trebius Valensin* peristyylin istutuspenkki on taas toiminut pienenä keittiöpuutarhana.³⁵³ *Casa dei Disocurin* tablinumin takana olevasta peristyylistä on löydetty jälkiä suorista istutuspenkeistä, joten se on saattanut toimia myös keittiöpuutarhana.³⁵⁴

4.5 Monikäyttöinen peristyyli

Peristyylipuutarhoissa on ollut erilaisia rakenteita, irtaimistoa ja kasveja. Rakenteet voi olla käytännöllisiä merkityksiä. Ne voivat liittyä talon vesihuoltoon tai uskonnon harjoittamiseen puutarhassa. Niillä on voitu luoda peristyylistä mukavampi oleskelutila tai sitten ne ovat voineet toimia koristeina. Irtaimesta esineistöstä ei voi kovin suuria johtopäätöksiä vetää, mutta kyllä nekin jotain meille peristyylistä ja sen käyttäjistä viestittävät. Kasvit ovat voineet olla hyötykäyttöön tai sitten nekin ovat toimineet peristyylin koristeena.

Vesielementeistä suihkulähteet ja altaat vaikuttavat olevan suosittuja ylellisissä puutarhoissa ja kuvastavan sitä kautta varakkuutta. Vesipisteen asema on monimutkaisempi eli se on käytännön elämän kannalta kullannarvoinen, mutta joissain koristeellisissa puutarhoissa sitä on mahdollisesti vältelty. Vesipiste on selkeä osoitus siitä, että puutarhalla on ollut myös käytännön merkitys talon vesijakelupisteenä ja se on siis ollut talon väen jokapäiväisessä käytössä. Koristelluissa puutarhoissa ei aina

---

³⁵⁰ Liite: 34.

³⁵¹ Liite: 36.

³⁵² Liite: 167.

³⁵³ Liite: 40.

³⁵⁴ Liite: 73.

ollutkaan kaivoa.³⁵⁵ Tilanne on myös varsin selkeä kahden peristyylin talossa *Casa dei Dioscurissa*, jossa koristeellisemmassa eteläisemmässä peristyylyssä ei ole vedenottopistettä, kun taas huomattavasti vaatimattomammassa toisessa peristyylyssä se on.³⁵⁶ Myös *Casa dei capitelli coloratissa* on sama tilanne.³⁵⁷ Vesipiste on mahdollisesti ollut kovassa käytössä talon askareissa, joten on mahdollisesti ajateltu, että tällainen häiritäisi koristeellisen puutarhan harmoniaa ja ulkopuolisille antamaa kuvaa. Toki joissain tapauksissa vedenottopisteen toiminnot on voitu korvata suihkulähteellä tai altaalla. Vedenottopisteettömiä peristyylyjä on 23, mutta niissä on suihkulähde.³⁵⁸ Näiden lisäksi on vielä 14 peristyylipuutarhaa, joissa ei ole suihkulähdettä eikä vedenottopistettä, mutta sen sijaan niissä on allas.³⁵⁹ Tosin on 19 puutarhassa sekä vedenottopiste ja suihkulähde sekä näiden lisäksi on vielä 11 puutarhaa, jossa on sekä allas että vedenottopiste.³⁶⁰ Tämä osoittaa sen, että suihkulähde tai allas ei aina korvannut vedenottopistettä, joka on luultavasti ollut käytännöllisempi ratkaisu. Olihan vesisäiliö suljettu, joten sinne ei päässyt niin helposti roskia kuin esimerkiksi avoimeen altaaseen. Aina vedenottopistettä ei ole sysätty pois talon koristeellisimmasta peristyylistä, kuten käy ilmi *Casa del Citaristan* kohdalla, jonka jokaisessa peristyylyssä on vedenottopiste.³⁶¹ Mahdollisesti pienen peristyylin vesisäiliö olisi ollut liian pieni koko talon tarpeille.

Kiinteät rakenteet antavat erilaista tietoa peristyylistä että sen omistajasta. Uskonnolliset elementit, alttari ja larariumit, kertovat luonnollisesti uskonnollisesta elämästä, mutta saattavat myös valottaa peristyylin merkitystä talolle tai sille millainen kuva

³⁵⁵ Katso esimerkiksi puutarhat: 3, 4, 9, 10, 40, 44, 49, 65, 67, 68, 93, 110, 146, 157,

³⁵⁶ Peristyylien koristelusta katso Liite: 73 ja 74 sekä Pesando 2006, 187 ja Richardson 1955, 40–46, 51–61. Peristyylistä, jossa on vedenottopiste, on löydetty kaivauksissa merkkejä pitkistä suorista penkereistä, mikä viittaisi sen olleen keittiöpuutarha. Peristyylin läntinen portiikki on myös syvä, joka tarjoaa suojan auringolta. (Richardson 1955, 41, 45) Tämä on antanut hyvät puitteet puutarhassa oleskeluun, mitä on varmasti auttanut myös peristyylistä löytynyt pöytä (Jashemski 1993, 138–139). Puutarhassa on myös ollut lararium (ibid.), joten siellä on ollut myös uskuntoon liittyvää elämää.

³⁵⁷ Liite: 107 ja 108. Vesipisteellisessä peristyylistä on löytynyt jälkiä tiilirakenteisista istutuspenkeistä.

³⁵⁸ Liite: 40, 44, 53, 54, 63, 67, 68, 74, 76, 79, 93, 97, 99, 103, 107, 115, 122, 124, 139, 146, 149, 157 ja 168.

³⁵⁹ Liite: 30, 41, 60, 65, 66, 70, 72, 83, 109, 110, 117, 129, 133 ja 140.

³⁶⁰ Liite: 1, 2, 12, 17, 19, 26, 27, 28, 33, 42, 58, 61, 69, 71, 80, 81, 87, 88, 90, 92, 104, 108, 120, 141, 142, 143, 162, 164, 165 ja 166.

³⁶¹ Liite: 12, 13 ja 14.

peristyyllillä on haluttu antaa ulospäin. Triclinium taas kertoo peristyylin olleen tarkoitettu oleskeluun ja vieraiden viihdyttämiseen. Nissit ja koristeiden alustat taas antavat viitteitä puutarhan koristeellisuudesta ja saattavat näin kertoa varakkuudesta ja halusta näyttää sosiaalista asemaa peristyylin avulla.

Triclinium on varma merkki siitä, että peristyyliä on käytetty myös oleskeluun ja elämiseen. Se ei välttämättä ollut aina kauhean jatkuvaa, vaan tilaa käytettiin silloin, kun sille oli tarve tai siihen pystyttiin. Triclinium ei ole kovin tyypillinen piirre pompejilaisessa puutarhassa vaan suhteellisen harvinainen. Triclinium oli puutarhassa usein hallitsevassa asemassa. Se koristeltiin mahdollisuuksien mukaan hyvin, koska sinne vieraat ohjattiin. Tässä suhteessa triclinium kuvastelee omistajansa varakkuutta ja sosiaalista asemaa. Peristyylistä muotoutui pompejilaisten juhlatila.³⁶² Tricliniumit ovat yksi osoitus peristyylin juhlavuudesta. Tosin niiden suhteellinen harvinaisuus ei kerro siitä, että pompejilaiset olisivat juhlineet vähän, vaan yleensä ruokailutilat sijaitsivat jossain peristyylin sivuhuoneessa.

Pompejissa on myös koristeellisia peristyyliä, joissa on uskonnon harjoittamiseen liittyviä rakenteita. Paras esimerkki on *Casa degli amorini dorati*, jonka peristyyllissä on runsaasti koristelua, mutta siellä on myös lararium ja pyhäkkö egyptiläisille jumaluuksille.³⁶³ Tästä voidaan päätellä, että osa halusi välttää uskonnon harjoittamiseen liittyviä elementtejä koristeellisessa peristyyllissä, kun taas osa antoi niiden olla siellä. Voidaankin kysyä, onko tällä haluttu antaa joku tietynlainen vaikutelma. Uskonto liitetään monesti vanhoillisiin lähes tasavaltaisiin arvoihin roomalaisessa maailmassa. On kuitenkin muistettava, että uskonnolla oli pitkät perinteet, eikä mahdollista larariumin paikkaa talossa niin helposti välttämättä

³⁶² Dickmann 1999, 313–322.

³⁶³ Liite: 93 ja Pesando 2006, 206–207. Muita peristyyliä, joissa runsaan koristelun lisäksi on pyhäkkö tai alttari, ovat muun muassa I.ii.17, *Casa della grata metallica*, *Casa del Toro*, *Casa dell'Argenterian* ja *Casa degli scienziati* (Liite: 3, 4, 27, 42, 65 ja 87).

muutettu.³⁶⁴ Siksi tämän perusteella ei voida suoraan tehdä jakoa vanhoillisten ja liberaaleihin. Uskonnon tärkeästä merkityksestä Pompejissa kertoo se kuinka nopeasti ja huolella maanjäristyksen jälkeen kotien pyhäköt rakennettiin uudelleen.³⁶⁵ Larariumilla voitiin antaa kuva uskonnollisesta ja hartaasta perheestä. Esimerkiksi *Casa del poeta tragicon* peristyylin lararium on suoraan näköakselin päässä, jolloin se osui heti sisään astuva tai ohikulkeva ihmisen silmään. Tällä on luultavasti pyritty luomaan kuva hurskaasta asukkaasta.³⁶⁶

Peristyyli ei ehkä ollut talon tärkein tila uskonnollisesti, sillä uskonnollisia rakenteita on vain noin kolmas osassa yksityistalojen peristyyleistä. Joissain taloissa, joissa on koristeellinen puutarha, uskonnolliset elementit ovat toisessa tilassa, kuten *Casa di Marco Lucreziossa*.³⁶⁷ *Casa del Citaristassa* lararium ei ole keskimmaisessä koristellussa peristyyliissä, vaan sen eteläpuolella olevassa peristyylipuutarhassa. Siellä on myös alttari, kun talon muissa peristyyliissä ei ole uskonnollisiin menoihin tarkoitettuja rakenteita.³⁶⁸ Samoin *Casa dei Dioscurissa* lararium ja alttari on sijoitettu talon käytännöllisempään pohjoiseen peristyyliin, kun taas eteläinen ja koristeellinen peristyyli on ilman uskonnollisia funktioita olevia rakenteita.³⁶⁹ Sama kaava toistuu myös *Casa del Faunossa*, jossa lararium on käytännöllisemmässä suuressa peristyyliissä.³⁷⁰

³⁶⁴ Katso esimerkiksi kuinka *Casa del Silenossa* larariumit oli aseteltu niin, että ne pystyivät vartioimaan koko taloa. Näin ollen niiden siirtäminen olisi ollut erittäin hankalaa (Strocka 1994, 677).

³⁶⁵ Jashemski 1979, 115.

³⁶⁶ Hales 2003, 113–114.

³⁶⁷ Koristelusta katso Liite: 157 ja Kuivalainen 2008, 128–137. Lararium sijaitsi *Casa di Marco Lucrezion* atriumissa (Viitanen & Andrews 2008, 62). Sen kanssa samaan ryhmään kuuluvat *Casa di Trebius Valens*, *Casa di Caecilius Iucundus*, *Casa delle nozze d'argento*, *Casa di Meleagro*, *Casa di M. Pupius Rufus*, *Casa della Pareti rosse*, *Casa del centenario*, *Casa della fortuna*, ja *Casa dei Vettii* (Liite: 40, 44, 49, 69, 88, 146, 164 ja 165).

³⁶⁸ Koristeluista katso Liite: 12, 13 ja 14 sekä Jashemski 1979, 34, Pesando 2006, 94 – 97, Nappo 1998, 32, 37. De Vos (1990, 140) esittää ilman perusteluja, että tämä peristyyli olisi ollut naisten käytössä. Alttari tässä tilassa ei tuo oletusta, sillä todennäköisesti myös miehet saivat osallistua uskonnollisiin menoihin. Tosin tulkittamisessa auttaisi suuresti, jos tiedettäisiin mille jumaluudelle tai jumaluuksille alttari oli tarkoitettu.

³⁶⁹ Liite: 73 ja 74.

³⁷⁰ Liite: 79 ja 80. Koska peristyylin yhteydessä ei ole asuin tiloja, Richardson olettaa, että siinä on edelleen toiminut keittiöpuutarha, eikä se ole tarkoitettu oleskelua varten (Richardson 1988, 125).

Irtaimiston osalta on oltava varovainen arvioissa, kuten monesti on todettu. Pöytä on todennäköisesti merkki puutarhan käytöstä ehkäpä jopa jokapäiväisestä. Tosin emme tiedä, mihin pöytiä on käytetty, mutta se voi indikoida, että peristyyliissä olisi työskennelty. Aurinkokello taas vaikuttaa olleen varsinainen luksustuote, joka näin henkii talon väen varallisuutta ja ehkä jopa jonkunlaista kiinnostusta teknologiaa kohtaa.

Kasvit ja istutukset ovat luonnollisesti toimineet puutarhan koristeena, kuten patsaat, suihkulähteet ja altaat. Peristyylipuutarha nähdään usein talon koristeellisena elementtinä.³⁷¹ Toisaalta joissain peristyyliissä on selkeitä merkkejä suuremmastakin hyötykäytöstä. Ne ovat olleet talon keittiöpuutarha, josta on voitu hakea tarpeita ruoanlaittoon. Tällaisia puutarhoja on luultavasti ollut Pompejissa enemmänkin, mutta sellaisesta ei ole jäänyt paljoa jälkiä, eikä niitä ole mahdollisesti huomioitu aiemmissa kaivauksissa.

Toisaalta Zanker mieltää peristyylin korostaneen vain talon mahtavuutta (Zanker 1995, 148). Tähän tarkoitukseen keittiöpuutarha ei ole kaikkein sopivin.

³⁷¹ Hales 2003, 153.

5 Pompejilaisen peristyylin koristelu

5.1 Veistoskoristelu

Yksi tärkeä osa peristyylipuutarhoja on koristelu, joka myös kertoo talon vauraudesta ja omistajan sosiaalisesta asemasta.³⁷² Usein peristyyleissä saattoi olla veistoskoristelua. Yleensä ne olivat tehty valkoisesta marmorista, joskus pronsista ja harvoin värillisestä marmorista, joskus myös terrakotasta. Yksityistalojen veistokset olivat pienempiä, kun muut tuntemamme antiikin veistokset. Puutarhojen veistokset ovat myös usein massatuotettuja ja liittyivät luonnollisesti puutarhojen jumaluuksiin. Puutarhojen veistoskoristelussa on paljon vaikutteita hellenistisestä maailmasta, mutta välillä on myös arkaaisia tai klassisia ihanteita. Roomalaisten tapa keräillä patsaita oli lisännyt kopioiden suosiota. Pompejin veistokset ovat todennäköisesti tehty tai viimeistely Puteolin lähellä sijainneissa marmoriveistospajoissa. Osa voi olla tuotu Roomasta tai Kreikasta.³⁷³

Veistoskoristelua on ollut 58 Pompejin peristyylipuutarhassa. Useimmiten eli 22 tapauksessa on peristyyllissä ollut vain yksi veistos ja 44 peristyyllissä veistoksia on viisi tai alle. Näin ollen varsinaisten veistospuutarhojen eli puutarhojen, joissa on runsaasti veistoskoristelua lukumäärä jää suhteellisen pieneksi. Niitä on siis 13.³⁷⁴ Veistoksin koristellut peristyyllit tulevat usein suurista taloista. Talon koonhan usein nähdään kuvastelevan vaurautta.³⁷⁵ Ryhmän taloista yksi on alle 200 neliömetrin ja vain neljä jää alle 300 neliömetrin.³⁷⁶ Peräti 16 veistoskoristellulla peristyyllillä varustettua taloa on pinta-alaltaan suurempia kuin 1000 neliometriä.³⁷⁷ Tämän lisäksi 19 taloa on pinta-alaltaan ryhmässä 500–1000 neliometriä.³⁷⁸ Näin ollen voidaan siis huomata, että talon

³⁷² Wallace-Hadrill 1994, 147, 149, 154.

³⁷³ Farrar 1998, 97, 103–104. Jashemski 1979, 35.

³⁷⁴ Liite. Allison 2006, 67.

³⁷⁵ Wallace-Hadrill 1994, 72.

³⁷⁶ Liite: 2, 8, 9, 10 ja 18.

³⁷⁷ Liite: 12, 13, 37, 44, 49, 61, 65, 71, 73, 79, 80, 81, 102, 139, 165 ja 168.

³⁷⁸ Liite: 6, 19, 26, 67, 68, 76, 83, 87, 90, 93, 100, 103, 105, 110, 120, 125, 157, 162 ja 164.

suuri koko ja peristyylin veistoskoristelu kulkevat usein käsi kädessä.³⁷⁹ Kummatkin kuvastavat omistajan varakkuutta.

Peristyylien koossa on jo havaittavissa suurempaa jakautumista lähes kaiken kokoiisiin. Esimerkiksi 13 veistoskoristeltua peristyyliä jää kooltaan alle 100 neliometriä, mutta 12 on taas yli 300 neliometriä.³⁸⁰ Usein peristyylien avoin osa ei olekaan kovin suuri veistoksilla koristettujen peristyylipuutarhojen kohdalla. Kattamaton osio jää alle 50 neliometrin 18 peristyyliissä.³⁸¹ Esimerkkejä pienistä runsaskoristeisista peristyyleistä löytyy kuten *Casa di Marco Lucrezion* peristyyli, jossa vain 44 neliometrin puutarhatilasta on löytynyt jopa 17 veistosta.³⁸² Veistokset eivät välttämättä aina olleet puutarhan avoimessa osassa vaan niitä voitiin säilyttää myös pylväskäytävissä.³⁸³ Portiikki saattoi olla parempi suoja monelle arvokkaalle veistokselle.

Peristyylejä koristeltiin myös reliefeillä, *oscillumeilla* ja teatterinaamioilla. Myös hermejä eli rintakuvia, joiden allaosa on usein pilarimainen ja siinä on fallos, löytyy puutarhoista.³⁸⁴ *Oscillumit* olivat levyjä, joissa on reliefikoristelua molemmin puolin. Joskus *oscillumit* saatettiin jättää kaivertamatta ja silloin niiden pintaan maalattiin koristeaihe.³⁸⁵ *Oscillumit* asetettiin roikkumaan portiikkien pylväiden väliin, joten ne yleensä sijaitsivat korkealla, noin 2–2,5 metriä maanpinnan yläpuolella.³⁸⁶ Ne eivät siis kuitenkaan olleet kovinkaan paljoa ihmisten päiden yläpuolella, koska silloin niiden kuva-aiheita olisi ollut vaikea nähdä. Yleensä *oscillat* valmistettiin valkoisesta

³⁷⁹ Vertaa Wallace-Hadrill 1994, 150–155. Hän on päätenyt myös muun koristelun ja talon koon suhteen samaan johtopäätökseen.

³⁸⁰ Liite, alle 100 neliometriä olevat peristyyli: 9, 10, 18, 19, 37, 56, 66, 71, 86, 112, 124, 146 ja 157 sekä yli 300 neliometriä olevat peristyyli: 12, 49, 79, 80, 88, 93, 97, 105, 133, 162, 165 ja 168.

³⁸¹ Liite: 9, 10, 18, 19, 21, 24, 37, 66, 71, 81, 86, 102, 112, 124, 125, 146, 155 ja 157.

³⁸² Liite: 157.

³⁸³ Liite: 65. Jashemski 1993, 130.

³⁸⁴ Farrar 1998, 122–128.

³⁸⁵ Katso esimerkiksi Dwyer 1982, 92–93.

³⁸⁶ Dwyer 1982, 81. *Casa del Citaristan* keskimmäisen peristyylin kaivauksissa *oscillat* löytyivät noin 2,1–2,5 metrin korkeudelta maanpinnasta, joten Dwyer epäilee tämän olleen niiden korkeus myös roomalaisaikana.

marmorista.³⁸⁷ Ne jaetaan muotonsa mukaan kolmeen ryhmään. On ympyrän muotoiset *tondot*, sitten nelikulmiot ja myös peltan, eli kreikkalaisen kevyen jalkaväen kilven, muotoiset. Moni *oscillum* on luultavasti paikallista tekoa.³⁸⁸

5.2 Dionysos-peristyyli

On esitetty, että jokainen puutarha olisi ollut Dionysoksen temppeli.³⁸⁹ Jashemski on eri mieltä, hänen mukaansa päättely on liian pitkälle viety, eikä pompejilainen ehkä tehnyt niin selkeää jakoa maallisen ja pyhän välillä. Hän kuitenkin toteaa Dionysos-teemojen olleen todella suosittuja puutarhan koristelussa ja jumaluuden olleen varsin suosittu Campaniassa, joka oli jo silloin suosittu viininviljelyalue.³⁹⁰ Usean talon peristyylin veistoskoristelun esitykset liittyvät Dionysokseen. Runsaimmat Dionysos-aiheiset koristelut ovat *Casa del citaristan* keskimmäinen, *Casa di Marco Lucrezion*, *Casa dei Vettiin* suuremmassa, *Casa degli amorini doratin* ja *Casa della Fortunan* peristyyliissä. Ne ovat tyyliltään kovin samanlaisia. Itse Dionysos esiintyy usein marmorisissa hermeissä, niin parrallisena kuin parrattomana, nuorena ja vanhana. Patsaissa on usein esitetty satyyreja ja menadeja. Silenos on kunniapaikalla *Casa di Marco Lucrezion* ja *Casa del centenarion* peristyylipuutarhassa eli perällä olevassa suihkulähdenississä. Se on näkynyt ovelta asti. Lisäksi kahdesta muustakin puutarhasta löytyy perältä samanlainen suihkulähdekompleksi, jossa Silenos on sen keskellä suihkulähdepatsaana. Nämä puutarhat ovat *Casa del Gran duca di Toscana* ja talo IX.vii.25. *Casa di Marco Lucrezio* poikkeaa muista, koska siellä suihkulähde on osa suurempaa puutarhakoristelua, kun muissa puutarhoissa se vaikuttaa vievän kaiken huomion.³⁹¹ Lisäksi näissä puutarhoissa on usein ollut *oscillumeja* ja eläinveistoksia.³⁹²

³⁸⁷ Dwyer 1982, 38–40, 91–96. Yhden marmorin kuvataan vain kreikkalaiseksi (”...in marmo greco...”, Dwyer 1982, 39, jonka kuvaus on lainaus San Giorgion inventaariosta), mutta todennäköisesti se on ollut samanlaista marmorista kuin muutkin.

³⁸⁸ Dwyer 1982, 129–134.

³⁸⁹ Grimal 1984, 314–327.

³⁹⁰ Jashemski 1979, 123–124.

³⁹¹ Liite: 100, 157 ja 165 ja Jashemski 1979, 41–43.

³⁹² Liite: 9, 12, 19, 44, 71, 88, 93, 157 ja 164.

Dionysos ja muu jumaluuteen liittyvä aiheisto, kuten Silenos, fauni, satyyrit ja menadit, kuuluvat yhteen puutarhojen kanssa.³⁹³ Ne ovat suosituin aihe pompejilaisten peristyylipuutarhojen veistotaiteessa. Myös Priapos, joka usein liitetään Dionysokseen, korvasi monessa puutarhassa perinteiset laarit ja jumaluudesta tuli puutarhojen sekä niiden kasvun suojelija.³⁹⁴ Viinin jumalaan viittaavia veistoksia löytyy 25 peristyylipuutarhasta.³⁹⁵ Tämä viittaa siihen, että Dionysos oli jo täysin hyväksytty Pompejissa, eikä sillä ollut enää samanlaista epäroomalaista mainetta kuin keskitasavallan tai varhaisella keisariajalla.³⁹⁶ Dionysos-aiheilla on pyritty jäljittelemään suurempia puutarhoja, vaikka Pompejilaisessa peristyyliissä patsas helposti menetti suuremman merkityksensä, mikä sillä olisi ollut esimerkiksi villa-puutarhassa. *Casa del Citaristan* keskimäinen, *Casa dei Vettiin* suurempi, *Casa degli amorini doratin*, *Casa di Marco Lucrezion* ja *Casa della Fortunan* peristyyliit ovat kaikki koristeltu Dionysos-aiheisilla veistoksilla.³⁹⁷ Nämä ovat Pompejin viisi eniten veistoskoristelua sisältävää peristyylipuutarhaa. Dionysos aiheet liittyvät usein myös teatteriin.

Oscillumien koristelu on usein Dionysokseen liittyvää. *Casa di Marco Lucrezion* viidestä säilyneestä *oscillumista* neljä viittaa suoraan Dionysokseen kuvaamalla tähän liittyviä hahmoja.³⁹⁸ Viideskin *oscillum*, joka on peltan muotoinen, liittyy teatterin

³⁹³ Farrar 1998, 117–120. Grimal 1984, 314–327. Hales 2003, 156.

³⁹⁴ Dwyer 1982, 123. Farrar 1998, 110–111. Grimal 1984, 54–56.

³⁹⁵ Liite: 9, 12, 19, 26, 40, 44, 58, 61, 66, 67, 68, 71, 79, 80, 83, 88, 90, 93, 100, 110, 125, 146, 157, 164 ja 165.

³⁹⁶ Hales 2003, 148.

³⁹⁷ Liite: 12, 88, 93, 157 ja 164. Zanker 1995, 174–181. Jashemski (1979, 35–41) mainitsee *Casa dei Vettiin* Pompejin koristelluimpana peristyylinä, jos mitataan koristeiden lukumäärässä. Tämä sinänsä pitää paikkaansa, jos huomioidaan suihkulähteiden, altaiden ja veistosten yhteislukumäärä (maksimissaan 42 kappaletta). Toisaalta puutarhan 12 veistosta on hoitanut myös suihkulähteen virkaa. Tämä johtaa siihen, että yhteensä koriste-elementtejä on todennäköisesti ollut 30. *Casa degli amorini doratin* peristyyliissä on ollut niin ikään maksimissaan 42 koriste-elementtiä, reliefit mukaan laskettuna. Näistä vain yksi veistos on mahdollisesti ollut suihkulähde, joten puutarhassa on ollut luultavasti 41 erilaista koristetta. Lukumäärällisesti *Casa degli amorini doratin* peristyyli on siis Pompejin koristelluin.

³⁹⁸ Liite: 157 ja Dwyer 1982, 38–40. Yksi *oscilloista* on muodoltaan pyöreä. Se esittää toisella puolella parrakasta faunia ja parratonta Silenosta teurastamassa vasikkaa, keltaista ja punaista maalia on säilynyt veistoksessa hieman. Toisella puolella on kuvattuna Silenos lannevaatteessa, joka kantaa uhrikoria vanhalle alttarille. Silenoksen takana on fauninnaamio kallonkielekkeellä. Oranssia, keltaista, harmaata, sinistä, ruskeaa ja punaista maalia on säilynyt. Yksi *oscillum* on nelikulmainen ja toisella puolella on

kautta Dionysokseen. Siinä on kuvattuna toisella puolella komediassa käytetty naamio ja toisella puolella on kolmen kukan asetelma.³⁹⁹ *Casa del Citaristan* keskimmäisen peristyylin *oscillumista* kahdeksassa on esitetty joku Dionysokseen liitettävä hahmo. Kahdessa ovat kuvattuna teatterinaamiot, joten ne liittyvät tätä kautta Dionysokseen. Viimeisessä *oscillumissa*, joka on peltan muotoinen, on aiheena muun muassa viiniryöpyläitä, jotka voidaan tietenkin yhdistää viinin jumalaan. Toisella puolella on anka.⁴⁰⁰ *Casa della Fortunan* peristyylin 11 *oscillumista* kuudessa on suora kuvaviite Dionysokseen.⁴⁰¹ Kahdessa on kuvattuna teatterinaamioita.⁴⁰² Kadonneessa pyöreässä *oscillumissa* on aiempien tietojen mukaan ollut kuvattuna myös teatterinaamio.⁴⁰³ Lopuille kolmelle *oscillumille* yhteistä ovat lintuaiheet: kahdessa on kukko, ja toisessa näistä on vielä joutsen, kolmannessa on kaksi tunnistamatonta lintua.⁴⁰⁴ Linnut ovat

---

kuvattuna hatullinen menadin pään profiili, joka on hieman faunin päänprofiilin päällä, toisella puolella taas on kaksi delfiiniä. Kaksi oscilloista on peltan muotoisia. Ensimmäisessä on parrakas fauni kalliolla ja toisella puolella kolme omenaa. Toisessa on parraton fauni kalliolla ja kääntöpuolella syrinks.

³⁹⁹ Dwyer 1982, 39–40. Valitettavasti Dwyer ei ole löytänyt tätä *oscillum* Napolista tai Pompejista, joten olemme vain San Giorgion inventaario tiedon varassa, joka ei kerro kovinkaan paljon veistoksesta. Todennäköisesti *oscillum*in naamio kuuluu samaan sarjaan kuin peristyylin muutkin *oscillum*eissa esitetyt naamiot. Voidaan siis mahdollisesti olettaa, että tämäkin naamio on esittänyt jotain Dionysoksen maailmaan liittyvä taruolentoa.

⁴⁰⁰ Liite: 12 ja Dwyer 1982, 91 – 96. Nappo 1998, 37. Valkoisia ja marmorisia *oscillum*eja oli 11. De Vos (1990, 141) väittää, että *oscillum*eja olisi löydetty peristyylistä 12 kappaletta. Kuusi oli pyöreää. Niissä oli satyyri toiselle puolelle ja fauni toiselle puolelle. Loput viisi olivat peltan muotoisia, joissa yhdessä oli menadi ja muissa taas samat kuva-aiheet kuin *tondoissa*.

⁴⁰¹ Liite: 164 ja Dwyer 1982, 71–75. Ensimmäinen on pyöreä ja esittää Chironia ja Akillesta. Toisella puolella on alaston fauni tai Silenos. Toisessa on kuvattuna nuori henkilö, joka vaanii lintua. Kääntöpuolella on nuorekkaan faunin naamio, joka on osaksi menadin naamion päällä. Se on myös *tondo*. Kolmannessa, peltan muotoisessa, on esitetty molemmin puolin traagisen sankarittaren naamio, joka toisella puolella katsoo nuoren miehen naamiota ja toisella puolella nuoren faunin naamiota. Neljännessä on kuvattuna amoriinin kasvot, joiden taustalla on siivet, kun taas kääntöpuolella on traagisen sankarittaren naamio, joka katsoo Silenoksen naamiota. *Oscillum* on peltan muotoinen. Kaikkien peltan muotoisien *oscillumien* kärjet on muotoiltu aarnikotkan päiksi. Viides on nelikulmainen ja siinä on kuvattuna Silenoksen naamio ja hänen takanaan on puu. Silenos katsoo tragedian sankarittaren naamiota. Toisella puolella on vuohipaimen ja vuohia. Viimeisessä on kuvattuna nuorukaisen tai nuoren faunin naamio, jonka takana on puu. Naamio katsoo Silenoksen naamiota. Kääntöpuolella on esitetty nuorukaisen turbaanipäinen naamio, joka katsoo tragedian sankarittaren naamiota.

⁴⁰² Liite: 164 ja Dwyer 1982, 74–75. Ensimmäisessä on parrakkaan tragedia sankarin naamio, joka on hieman tragedian sankarittaren naamion päällä. Toisella puolella on kuvattuna alaston nuorukainen istumassa kivellä. Toisessa on esitetty parrakas tragediahahmon naamio ja toisella puolella Daidalos rakentamassa siipeä. Molemmat *oscillumit* ovat nelikulmaisia.

⁴⁰³ Dwyer 1982, 72. Pyöreässä *oscillumissa* on ollut vaetetettu mies, joka soittaa tibiaa ja toisella puolella puu, jossa on ollut kaksi naamiota.

⁴⁰⁴ Liite: 164 ja Dwyer 1982, 72–73. Ensimmäisessä on kuvattuna kukko ja nelijalkainen. Toisella puolella on palmunlehti kuviota. Toisessa on kukko ja toisella puolella joutsen. Viimeisessä on molemmilla puolilla samanlainen kuva, jossa linnut katsovat toisiaan kohti. Kaikki kolme ovat peltan muotoisia.

yleisiä *oscillumeissa*. Tämä voi johtua siitä, että ne ovat taivaan eläimiä ja *oscillumit* roikkuivat korkealla, ikään kuin taivaalla. Myös *Casa degli Amorini doratin* peristyylistä on löydetty kaksi *oscillum*. Molemmat olivat pyöreitä. Toinen esittää kentauria, joka hyppää kalliolta ja vastakkaisella puolella on parrakas kentauri kalliolla. Toiseen on kuvattu alaston nuorukainen ja toisella puolella on menadi.⁴⁰⁵ *Casa di L. Caecilius Iucunduksen* peristyylistä on myös neljä *oscillumia*, joiden kuva-aiheet niin ikään liittyvät Dionysokseen ja samoin myös lintuaiheita löytyy näistäkin.⁴⁰⁶ *Casa della Parete neran* peristyylistä oli kuusi *oscillumia*, joista viisi oli pyöreää ja yksi peltan.⁴⁰⁷ Talosta VIII.ii.14/16 on löytynyt pyöreä *oscillum*, joka on todennäköisesti ollut osa puutarhan koristelua.⁴⁰⁸

Roomalaiset harrastivat reliefikoristelua useissa julkisissa rakennuksissa.

Yksityistalojen peristyyliissä ne ovat huomattavasti harvinaisempia, jos *oscillumeita* ei oteta lukuun. Pompejissa reliefikoristelua on vain kahdessa talossa. *Casa degli Amorini doratin* peristyylin runsaaseen koristeluun kuuluu myös erilaista reliefikoristelua. Marmorireliefit ovat joko reliefikoristeisten marmorialustojen päällä, tai sitten ne on asetettu seinälle. Reliefien vaikuttavuutta ovat lisänneet mustiksi maalatut seinät. Lähes kaikissa peristyylin reliefeissä on Dionysos-teemoja. Kolme neljästä alustalla seisovasta reliefistä liittyy aiheiltaan suoraan Dionysokseen ja neljännessäkin on teatterinaamioita. Seinillä olleista reliefeistä neljässä on satyyreitä. Yhdessä reliefissä on teatterinaamioita ja viimeinen reliefi on koristeltu Venus-aiheella.⁴⁰⁹

Reliefikoristelun yhteydessä on usein löydetty erilaisia teatterinaamioita, joiden epäillään olleen koristeina kuten *oscillumit*, seinäreliefit tai sitten niitä on käytetty suihkulähteinä.⁴¹⁰ Teatteriaiheet luonnollisesti liitetään Dionysokseen. Koristenaamiota on ollut ainakin yhdeksässä peristyylistä. Myös *Casa di Apollosta* on kaivettu naamio,

⁴⁰⁵ Liite: 93. Richardson 1988, 316.

⁴⁰⁶ Liite: 44. 4 marmorista *oscillaa 2 tondoa* ja *2 peltaa*, joiden aiheina: naisfiguuri ratsastaa merihevosella, nuorekas linnustaja pyydystämässä lintua puussa, joka on tietämätön läheisestä käärmeestä, nuorukainen pässinsarvilla, lintu, Silenuksen pää, satyyri.

⁴⁰⁷ Liite: 110. Kuva-aiheista ei ole tietoa.

⁴⁰⁸ Liite: 133.

⁴⁰⁹ Liite: 93. Richardson 1988, 315.

⁴¹⁰ Katso esimerkiksi puutarhat 67, 68, 110 ja 125.

ei tosin peristyylistä, mutta naamio on todennäköisesti ollut puutarhan koristelua.⁴¹¹ *Casa della Fontana granden* ja *Casa della Fontana piccolan* peristyyliissä naamiot olivat osa hienoa suihkulähterakennelmaa, joka näkyi talon ovelta asti. *Casa della Fontana granden* suihkulähteessä keskellä oli maalattu jokijumaluuden naamio, jonka alta vesi virtasi. Sivuilla oli Herkules ja tragedianaamio, jotka olivat onttoja. Niiden alle on saatettu laittaa lamppeja niin, että naamioiden aukot ovat iltaisin valaisseet puutarhaa. *Casa della Fontana piccolan* suihkulähteen naamio oli komedia-aiheinen ja keskellä rakennelmaa. Sen suusta suihkusi vettä.⁴¹² Myös *Casa degli scienziatin* naisen naamioista oli osa suihkulähdettä.⁴¹³

Dionysos ja jumalan seurapiiriläiset eivät aina esiinny puutarhoissa suurissa ryhmissä, vaan joskus ne ovat yksittäisinä veistoksina tai vain muutaman muun veistoksen kanssa. Tällainen on *Casa del Granduca Michelle di Russian* peristyylin eteläseinän lähellä tiilialustalla seissyt kreikkalaisesta marmorista tehty Silenos. Sen lisäksi puutarhassa on ollut Herkulesta ja mahdollisesti Flora esittäneet veistokset. Kaikilla niillä on ollut tiilinen alusta ja myös nämä kaksi jälkimmäistä on tehty kreikkalaisesta marmorista.⁴¹⁴ *Casa di Pansan* peristyyliissä on pronssinen Dionysos-veistos.⁴¹⁵ *Casa del poeta tragicon* peristyyliissä on nississä sijainnut marmorinen faunipatsas.⁴¹⁶ Myös *Casa del Faunon* pienemmässä peristyyliissä on voinut olla pronssinen faunipatsas, joka nykyisin on talon atriumissa. Patsas on antanut nimen koko rakennuskompleksille.⁴¹⁷ Puutarhasta ei ole löytynyt muita veistoksia tai niistä ei ole ainakaan säilynyt tietoa. Myös *Casa del centenarion* peristyyliissä on ollut pronssinen suihkulähtepatsas, joka on esittänyt satyyria.⁴¹⁸ Talon VI.xiii.13/18 peristyylistä on löytynyt veistos, joka esittää bakkantin päätä.⁴¹⁹ Se on voinut olla osa hermiä tai kuulunut kokonaiseen patsaaseen. Puutarhasta ei ole tietoa muista veistoksista, joten sinänsä yksittäinen hermi kuulostaa oudolta

⁴¹¹ Liite: 56, 67, 68, 87, 90 ja 164. Jashemski 1993, 123.

⁴¹² Liite: 67 ja 68. Jashemski 1979, 113. Jashemski 1993, 135–136.

⁴¹³ Liite: 87.

⁴¹⁴ Liite: 58.

⁴¹⁵ Liite: 61.

⁴¹⁶ Liite: 66.

⁴¹⁷ Liite: 79 ja Jashemski 1993, 145. Jashemskin mukaan veistos voinut olla myös talon pienemmän peristyylin koristeena.

⁴¹⁸ Liite: 165.

⁴¹⁹ Liite: 83.

vaihtoehdolta, mutta ei sitäkään voi pois sulkea. *Casa di Marte e Veneren* peristyylistä on kaivettu huonolaatuinen nuoren satyyrin pää.⁴²⁰ Sekin on saattanut olla osa hermiä tai sitten kokonainen veistos. Puutarhan kaksi muuta eläinaiheista veistosta voisivat viitata siihen, että kyseessä olisi hermi ja puutarhassa olisi saattanut olla laajempaakin veistokoristelua. *Casa delle Pareti rossen* peristyylistä on ollut nuoren satyyrin patsas.⁴²¹ Näissä puutarhoissa on voinut olla muitakin veistoksia, mutta niistä ei ole tietoa saatavissa. Jos Dionysos-aiheiset veistokset ovat olleet peristyylien ainoita, se viittaa aika selvästi jumalan suosioon puutarhoissa. Ainoan veistoksen on haluttu viittaavan Dionysokseen.

Useissa peristyylipuutarhoissa on myös eläinaiheisia veistoksia.⁴²² Näistä kuudessa eläinveistokset kuuluvat osaksi suurempaa Dionysos-aiheista kokonaisuutta.⁴²³ Useasti eläinveistokset ovat toimineet myös suihkulähdekoristeina. Puutarhoissa esiintyy myös lapsiaiheisia veistoksia.⁴²⁴ Ne ovat usein Dionysos-aiheiden yhteydessä. Pikkulapset tai lapsenomaiset hahmot on esitetty yhdessä eläinten kanssa.⁴²⁵ Dionysoksen seurassa puutarhassa esiintyy siis lapsia ja eläimiä.

5.3 Muut koristeaiheet peristyyleissä

Dionysoksen lisäksi suosittu jumaluus on Venus, joka miellettiin myös puutarhojen suojelijaksi ja jumalatar oli myös Pompejin suojelijatar. Venus on ollut kaikista suosituin jumaluus Pompejin kaikissa maalauksissa ja patsaissa yhteensä.⁴²⁶

---

⁴²⁰ Liite: 120.

⁴²¹ Liite: 146.

⁴²² Liite: 3, 9, 12, 49, 81, 90, 93, 105, 110, 120, 146 ja 157. Lisäksi *Casa di Apollon* (peristyyli n. 56) peura-aiheinen veistos ei ole löytynyt peristyylistä, mutta on luultavasti ollut sen koristelua (Jashemski 1993, 122–123).

⁴²³ Liite: 9, 12, 90, 93, 120, 146 ja 157.

⁴²⁴ Farrar 1998, 112–113.

⁴²⁵ Liite: 26, 56, 68, 88, 139, 157 ja 164. Lisäksi on *Casa del Leone* (peristyyli 97), jossa suihkulähdeveistos on löytynyt talosta, mutta on todennäköisesti kuulunut puutarhan koristeluun (Jashemski 1993, 165).

⁴²⁶ Farrar 1998, 108–110. Grimal 1984, 56–58. Jashemski 1979, 124–131.

Jumalattareen liittyvää veistoskoristelua löytyy yhdeksässä peristyylipuutarhassa.⁴²⁷ Venus ja Dionysos voivat olla myös samassa puutarhassa. *Casa degli amorini doratin* peristyyliässä on Dionysokseen ja Venukseen liittyvää koristelua. Tosin suurin osa koristelusta on Dionysos-aiheista ja Venus on kuvattuna vain yhdessä reliefissä, jossa on esitetty kaupungin suojeleusjumalatar *Venus Pompeiana*.⁴²⁸ Venus esiintyy myös muissakin hahmoissa kuin kaupungin suojeelijana. *Casa di Oppius Gratuksen* puutarhassa on kreikkalaisesta marmorista Venus Anadyomene. Se oli vahingoittunut ja korjattu jo antiikin aikana. Venuksen seurassa esiintyy amoriinien lisäksi myös satyyreja ja pygmejä, ainakin *Casa di Oppius Gratuksen* peristyylipuutarhassa.⁴²⁹

Venukseen liittyvän veistoskoristelun yhteydessä on usein myös eläinveistoksia. Esimerkiksi talon I.ii.17 peristyyliä on todennäköisesti koristanut myös kaksi kilpikonna sekä kyyhkynen, jotka on löytynyt talosta.⁴³⁰ Eläinaiheinen koristelu on tietenkin varsin yleistä puutarhoissa ja sitä esiintyy myös Dionysos-puutarhoissa. Oma tapauksensa ovat delfiini ja amoriini -ryhmät, joita on löytynyt muun muassa *Casa di Cereren* peristyylistä. Siellä amoriinit ratsastavat delfiineillä.⁴³¹ *Casa della Fontanan* amoriini taas kannattelee olkapäillään delfiiniä, jonka suusta on suihkunnut vettä.⁴³² Amoriineja delfiinien kera esiintyy siis myös Dionysoksen yhteydessä. *Casa della Fontana piccolan* peristyyliässä oli pronssinen amoriini, joka piteli kädessä hanhea, jonka suusta suihkusi vesi. Puutarhassa on ollut myös Venus Proserpinan veistos.⁴³³

Venus-patsaiden yhteydessä on joissain tapauksissa myös rintakuvia. Talon I.ii.17 peristyylin potretti on identifioitu Agrippaksi.⁴³⁴ Tämä ja Venus antavat ymmärtää, että

⁴²⁷ Liite: 3, 26, 40, 65, 68, 93, 125, 162 ja 164.

⁴²⁸ Liite: 93.

⁴²⁹ Liite: 162.

⁴³⁰ Liite: 3.

⁴³¹ Liite: 26.

⁴³² Liite: 164. Nykyisin veistoksen kopio on *Casa della Fontana granden* peristyyliässä, mutta Jashemskin mukaan kyseessä on erehdys (Jashemski 1993, 135).

⁴³³ Liite: 68. Jashemski (1993, 136) ei ole kyennyt löytämään Venus Proserpinan -patsasta.

⁴³⁴ Liite: 3.

talon omistaja olisi ollut yhteyksissä Julius-Claudiusten dynastiaan erityisesti Augustuksen ajalla. *Casa dei Vasi d'Argenton* peristyyliissä on Venuksen rintakuva sekä tunnistamattomat naisen ja nuoren pojan potretit. Ne ovat olleet portiikeissa suojassa.⁴³⁵ On mahdollista, että nämäkin ovat keisariperheen jäseniä tai sitten talon omistajan perhettä. *Casa dell'ancoran* peristyyliissä on ollut Sullan sekä nuoren tytön rintakuvat.⁴³⁶ Tässä tapauksessa puutarhasta ei ole löytynyt viitteitä Venukseen, vaikka jumalatar Sullaan liitetäänkin. Nuori tyttö voi olla talon asukkaita tai hänkin liittyä pääkaupungin politiikkaan.

Dionysoksen ja Venuksen jälkeen suosituin jumaluus peristyyliissä oli Herkules, jonka patsaita on neljässä peristyyliissä, sekä *Casa degli amorini doratin* peristyylistä on löytynyt päätön Omfaleen patsas. Lyydian kuningatar liittyy Herkuleen tarustoon.⁴³⁷ Jumaluutta oli tapana palvoa juuri puutarhoissa.⁴³⁸ Tätä pohjaa vasten Hekuleksen suosio puutarhakoristeluna ei yllätä. Myös Apollo oli suhteellisen suosittu. *Casa del citaristan* eteläisimmän peristyylin eteläkulmasta löydettiin *Apollo Citaredo*, mutta ei ole varmaa kuuluiko se tämän puutarhan koristeluun. Patsas on saattanut toimia myös lampunkannattajana.⁴³⁹ Myös *Casa di Apollon* peristyylistä on löytynyt pronssinen Apollo-veistos. Myös sillä on lyyra. Se on todennäköisesti ollut peristyylin larariumissa, vaikka se ei ole sieltä löytynytäkään.⁴⁴⁰ *Casa del Centauron* peristyyliissä on ollut marmorinen lyyraan nojaava Apollo.⁴⁴¹ Kuten myös *Casa del Menandron* peristyyliissä on ollut valkoisesta marmorista tehty alaston Apollo.⁴⁴² *Casa degli scienziatin* peristyyliissä on ollut nississä Mars-jumalan patsas. Sodan jumalallakin oli yhteys puutarhaan.⁴⁴³ *Casa degli amorini doratin* peristyylistä löytyy runsaan Dionysokseen

---

⁴³⁵ Liite: 65.

⁴³⁶ Liite: 76.

⁴³⁷ Liite: 3, 58, 67, 71 ja 93.

⁴³⁸ Farrar 1998, 116–117. Jashemski 1979, 121–123.

⁴³⁹ Liite: 12 ja Jashemski 1993, 31. Jashemski sanoo patsaan löytyneen 8.11.1853 eli viisi vuotta ennemmin kuin keskimäinen peristyyli kaivettiin, joten varsin todennäköisesti se on siis ainakin löytynyt eteläisemmästä peristyylistä. Toki emme tiedä missä huoneessa se on ollut talon aktiivikäytössä.

⁴⁴⁰ Liite: 56.

⁴⁴¹ Liite: 71.

⁴⁴² Allison 2006, 67.

⁴⁴³ Liite: 87. Katso Farrar (1998, 113–114) Marsin yhteydestä puutarhaan.

liittyvän koristelun ja Venus reliefin lisäksi myös merenjumala Poseidonia kuvaava. Peristyyllissä on kaksi larariumia, joista toinen on omistettu egyptiläisille jumaluuksille ja toisessa on veistoksina perinteinen Capitoliumin triadi, Jupiter, Juno ja Minerva, sekä kaksi Laaria ja Mercurius.⁴⁴⁴ Talon VII.vi.3 peristyyllissä on ollut arkaainen Dianan patsas.⁴⁴⁵ Villin luonnon suojelijana Diana ei luonnollisesti ollut niin suosittu kaupunki puutarhoissa. Yleensä häntä palvottiin lehdöissä, vaikka Pompejin puutarhoista muutama tapaus on löytynytkin. Diana esiintyy usein villieläimien kanssa puutarhoissa.⁴⁴⁶ Muista jumaluuksista muun muassa Floran veistos on löytynyt *Casa del Granduca Michele di Russian* peristyyllistä. Varmasti jumalatarta ei ole Floraksi kuitenkaan pystytty identifioimaan.⁴⁴⁷ Floran suhde luontoon on varsin selkeä, joten jumalatar yhdistettiin helposti puutarhoihin.⁴⁴⁸ Talon I.iii.8 peristyyllistä on löytynyt Vulkanuksen pää.⁴⁴⁹

Myös marmorihhermeissä saattoi esiintyä muita hahmoja kuin Dionysos. *Casa della Fortunan* hermeissä on esitettyä jokijumaluus ja toisessa nainen. Veistokset on löydetty keittiöstä, mutta ovat kuuluneet peristyylin koristeluun.⁴⁵⁰ *Casa del gruppo dei vasi di vetrosta* on löytynyt kolme yksipäistä ja kaksi kaksoispäistä hermiä. Niitä ei ole identifioitu. Veistokset ovat todennäköisesti olleet peristyylin koristelua.⁴⁵¹ *Casa della Parete neran* peristyyllissä on parrakas hermi, jolla on ollut kruunu päässä.⁴⁵² Muuta tietoa hermistä ei ole. Samoin *Casa delle Pareti rossen* peristyyllissä on löytynyt identifioimaton hermi.⁴⁵³ *Casa del Conte di Torinon* peristyyllissä on myös parrakas hermi.⁴⁵⁴ Hermit aseteltiin usein puutarhan polkujen varrelle.⁴⁵⁵ Toisaalta kaupunkien peristyylipuutarhat olivat usein niin pieniä, että poluille ei ollut hirveästi tarvetta.

⁴⁴⁴ Liite: 93. Richardson 1988, 316.

⁴⁴⁵ Liite: 112.

⁴⁴⁶ Farrar 1998, 114–115. Jashemski 1979, 131–133.

⁴⁴⁷ Liite: 58.

⁴⁴⁸ Grimal 1984, 58–59.

⁴⁴⁹ Liite: 6.

⁴⁵⁰ Liite: 164 ja Jashemski 1993, 241–242.

⁴⁵¹ Liite: 81.

⁴⁵² Liite: 110.

⁴⁵³ Liite: 146.

⁴⁵⁴ Liite: 168.

⁴⁵⁵ Zanker 1995, 157–158.

Lisäksi peristyyllissä portiikit olivat pääasiallisesti kulkemista varten. Hermit on siis voitu asetella muuta veistoskokoelmaa silmällä pitäen kuten *Casa di Marco Lucreziossa*.⁴⁵⁶

Pompejissa oli purkauksen sattuessa saavuttanut suosiota erilaiset egyptiläiset virtaukset, kuten Isiksen kultti. Jumalattarella oli kaupungissa oma tempelikin. Isiksen palvonnassa myös puutarha oli tärkeässä osassa.⁴⁵⁷ Egyptiläisyys oli suosittua puutarhojen koristelussa.⁴⁵⁸ Parhain esimerkki on *Casa di D. Octavius Quarton* suuri kanopos-puutarha. Saman talon pienestä peristyylipuutarhasta on löydetty egyptiläisen Bes-jumalan lasitettu terrakottapatsas, samoin kuin samalla tekniikalla tehty faaraoveistos. Lisäksi sieltä on kaivettu fragmentteja lukuisista muista samantyyllisistä veistoksista.⁴⁵⁹ Myös *Casa delle Nozze d'argenton* peristyyllissä on lasitettuja terrakottaeläimiä. Jashemski epäilee, että ne on tuotu Egyptistä. Veistosten eläimet ovatkin aiheiltaan Niiliin viittaavia: kaksi krokotiilia, kilpikonna ja sammakko.⁴⁶⁰ Kahdessa peristyyllissä on siis selkeitä viitteitä Egyptiin. Ensimmäisessä tapauksessa myös muu talon koristelu tukee vahvasti talon suhdetta Niiliin. Jälkimmäinen tilanne ei ole niin selkeä, mutta ei voi pois sulkea egyptiläisvaikutusta puutarhassa. *Casa dei Dioscurin* pohjoisemman peristyylin larariumin edestä on löytynyt Isistä muistuttavan naispatsaan fragmentteja. Itse pyhäköstä ei ole löytynyt patsasta, mutta kuten Eschebach on todennut, on se todennäköisesti ollut pyhitetty Isikselle. Tosin Richardsonin mukaan patsaasta larariumin pohjaan jääneet jäljet viittaavat Dionysokselle tyypilliseen asentoon. Samoin panterimaalaus seinällä viittaisi viinijumalan larariumiin. Pyhäkössä ei ole tilaa kuin yhdelle suurelle veistokselle, ja koska Isiksen patsaan fragmentit ovat löytyneet sen edestä, on veistos todennäköisesti ollut siellä.⁴⁶¹ Pompejilaisilla on peristyylliseissään ollut tapana sekoittaa ja kierrättää erilaisia

⁴⁵⁶ Kuivalainen 2008, 128–137.

⁴⁵⁷ Jashemski 1979, 137–139. Small 2007, 187–188.

⁴⁵⁸ Hales 2003, 155–156.

⁴⁵⁹ Liite: 37. Jashemski 1979, 45–47. Jashemski 1993, 78, 82–83.

⁴⁶⁰ Liite: 49.

⁴⁶¹ Liite: 73. Eschebach 1993, 191. Jashemski 1993, 138 – 139. Jashemski 1979, 56 – 57. Richardson 1955, 45–46.

elementtejä aika vapaasti, joten pantteri Isiksen larariumin yhteydessä ei ole outoa. Kummatkin viittasivat itäiseen maailmaan. *Casa degli amorini doratin* peristyyllissä on ollut kaakkoiskulmassa portiikissa pyhäkkö Isikselle, Anubikselle, Harpocratekselle ja Sarapikselle. Sen ohessa peristyyllissä oli perinteisten roomalaisten jumaluuksien alttari. Jumalat eivät siis olleet uhka toisilleen ja Isiskin näyttää jo vuoteen 79 mennessä saavuttaneen vakaan aseman ainakin pompejilaisessa yhteiskunnassa. Enää Isistä ei koettu pelottavana ulkopuolisena vaikutuksena kuten ehkä aiemmin.⁴⁶²

Leijonapäätä on käytetty koristeena myös puutarhoissa. Eläintä käytetään koristeina erilaisissa kiinteissä rakenteissa, kuten *Casa del gruppo dei vasi di vetron* suihkulähteessä on ollut kaksi leijonan päätä.⁴⁶³ *Casa di Amanduksen* peristyyllissä leijonan päällä on koristeltu pöytä.⁴⁶⁴ Talon IX.ii.19-21 peristyyllistä on löytynyt reliefi, jossa on esitettynä käärme. Se on ollut osa larariumin koristelua. Muita veistoksia ei puutarhasta tunneta.⁴⁶⁵ Erityisiä patsaita, joille ei muista Pompejin peristyylipuutarhoista ole löytynyt vertailukohtia ovat kreikkalainen filosofi Antisthenes, jonka terrakottaveistos on löytynyt talon I.ii.16 peristyyllistä, ja *Casa della Fontana piccolan* peristyyllin pronssinen kalastajapatsas.⁴⁶⁶ Kuuluisien kreikkalaisten veistokset olivat suosittuja villojen puutarhoissa, mutta Pompejissa ne ovat huomattavan harvinaisia.⁴⁶⁷ Dwyerin mukaan niitä on löydetty useista taloista.⁴⁶⁸ Ne ovat luultavasti sijainneet muissa tiloissa, koska ainoa peristyyllistä löytynyt on mainittu Antisthenes.

---

⁴⁶² Liite: 93. Hales 2003, 148.

⁴⁶³ Liite: 81.

⁴⁶⁴ Liite: 18.

⁴⁶⁵ Liite: 155.

⁴⁶⁶ Liite: 2 ja 68.

⁴⁶⁷ Zanker 1995, 178–179.

⁴⁶⁸ Dwyer 1982, 128.

5.4 Maalauskoristelu

Jonkunlaista maalauskoristelua on löytynyt 118 peristyylistä.⁴⁶⁹ Todennäköisesti kaikissa peristyyleissä on ollut ainakin tarkoituksena maalata seinät. On myös mahdollista, että aina seinillä ei ole ollut maalia, vaan esimerkiksi remontin vuoksi se on saattanut olla täysin paljas. Maalit ja rappaukset ovat myös voineet kulua pois seinistä.

Ensimmäinen pompejilainen tyyli esiintyy usein julkisissa tiloissa.⁴⁷⁰ Ensimmäisen tyylin maalauksia on 12 peristyylistä. Talot ovat suuria, sillä vain kaksi on alle 500 neliometriä ja kolme jopa yli 1000 neliometriä.⁴⁷¹ *Casa della Fortunan* peristyylistä on myös toisen tyylin koristelua, kuten *Casa dei Quadretti teatralin*, jossa on myös kolmatta tyyliä. Samoin *Casa delle Pareti neren* peristyylistä on kolmatta tyyliä ensimmäisen lisäksi. *Casa degli scienziatin* ja *Casa di Apollo e Coroniden* peristyylistä on sekä varhaisinta, että myöhäisintä koristelua.⁴⁷² Seinien alaosa on näissä peristyyleissä ollut yleensä musta ja keski- sekä yläosa valkoinen tai vaalea.⁴⁷³ Marmori-imitaatioita on *Casa del Faunon* suuremmassa ja *Casa di Cippius Pamphiluksen* peristyylistä.⁴⁷⁴ Suurin osa peristyyleistä, joissa on ensimmäisen tyylin maalauksia, ovat neljä- tai kolmeportiikkisia.⁴⁷⁵ Seitsemän ensimmäisellä tyyllillä koristettua peristyyliä sijaitsee tablinumin takana.⁴⁷⁶ Viisi ensimmäisen tyylin maalauksilla koristelluista peristyyleistä ovat muutenkin koristeellisia. *Casa del Faunon* suuremmassa, *Casa degli scienziatin* ja *Casa delle Pareti neren* peristyylistä on kaikissa kaksi allasta ja *Casa della Fortunan* peristyylistä yksi. *Casa del Faunon* pienemässä peristyylistä on jopa yhdeksän vesiallasta ja yksi suihkulähde. *Casa degli*

---

⁴⁶⁹ Liite.

⁴⁷⁰ Wallace-Hadrill 1988, 72–73.

⁴⁷¹ Liite: 16, 33, 75, 78, 79, 80, 87, 110, 115, 136, 150 ja 164.

⁴⁷² Liite: 16, 87, 110, 136 ja 164.

⁴⁷³ Liite: 33, 110, 115 ja 150.

⁴⁷⁴ Liite: 80 ja 115.

⁴⁷⁵ Vain peristyyli 16, 75 ja 87 ovat kaksiportiikkisia ja yksiportiikkisia ei ryhmässä ole.

⁴⁷⁶ Liite: 16, 75, 78, 79, 80, 87 ja 110.

scienziatin peristyyliissä on kaksi suihkulähdettä ja *Casa della Fortunan* peristyyliissä peräti kolme. Kaikista viidestä puutarhasta on löydetty myös veistoskoristelua. Runsaasti sitä on ollut *Casa delle Pareti neressä* ja *Casa della Fortunassa*.⁴⁷⁷

Toisen tyylin koristelua on 11 peristyyliissä. Jopa kuudessa ryhmän peristyyliissä on neljä portiikkia. Yksi- ja kolmiportiikkisia on kumpiakin yksi kappale ja kaksiportiikkisia on kolme. Seitsemän peristyyleistä sijaitsee tablinumin jälkeen.⁴⁷⁸ Talot ovat myös kookkaita, vain talo I.iii.30 ja *Casa di Successus* jäävät kooltaan alle 500 neliömetriin.⁴⁷⁹ Näihin kuuluu jo ensimmäisen tyylin kohdalla mainitut *Casa dei Quadretti teatrali* ja *Casa della Fortuna*.⁴⁸⁰ *Casa di Cereren* peristyyliissä on myös kolmannen tyylin koristelua ja *Casa di Marte e Veneressä* neljättä tyyliä toisen tyylin lisäksi.⁴⁸¹ Vain neljässä toisen tyylin maalauksilla koristelussa peristyyliissä on säilynyt esittäviä aiheita ja kahdessa on ollut kivi-imitaatioita.⁴⁸² Kahdeksassa peristyyliissä on veistoskoristelua. Neljässä puutarhassa on allas ja näistä kolmessa myös suihkulähde tain useampi.⁴⁸³ Koristelua on siis maalauksien lisäksi riittänyt näissä puutarhoissa. Yhdessäkään peristyyliissä ei ole jälkiä istutuksista, joten todennäköisesti niitä ei ole hyödynnetty tässä suhteessa, vaikka varmasti jotain kasveja on ollut koristeena. Muuten ryhmän peristyyliissä on viitteitä elämään ja peristyylin hyödyntämiseen muutenkin kuin esteettisenä kokonaisuutena. Kuudessa on vesisäiliö ja neljässä näistä on myös löytynyt suuaukko. *Casa di Cereren* peristyylistä on löytynyt vedenottoaukko, mutta ei itse säiliötä. Kolmessa peristyyliissä on pöytä tai jälkiä siitä. Amforoita on löytynyt kahdesta peristyylipuutarhasta. *Casa di Cereren* peristyyliissä on ollut eräänlainen survin. *Casa di Teseon* peristyylipuutarhassa on ollut amforoiden lisäksi myös kassakaappi. *Casa dei Marmin* peristyylistä on löytynyt puoliksi työstettyjä

⁴⁷⁷ Liite: 79, 80, 87, 110 ja 164.

⁴⁷⁸ Liite: 10, 16, 24, 26, 83, 100, 101, 103, 105, 163 ja 164.

⁴⁷⁹ Liite: 10 ja 24.

⁴⁸⁰ Liite: 16 ja 164. Katso alaviitteet 473 ja 490.

⁴⁸¹ Liite: 26 ja 100.

⁴⁸² Liite: 26, 100, 101, 103 ja 164. *Casa di Teseon* peristyyliissä on sekä puutarhamaalauksia että marmorijäljitelmiä. *Casa della Fortunan* marmorii-imitaatiot on mainittu jo ensimmäisen tyylin kohdalla (katso alaviite 472).

⁴⁸³ Liite: 10, 24, 26, 83, 100, 103, 105 ja 164.

marmoreita.⁴⁸⁴ Vain yhdessä peristyyliissä ei ole mitään merkkejä, siitä että puutarhaa olisi hyödynnetty taloudellisesti.⁴⁸⁵ Toisella tyyllillä koristeltuja peristyyliä on käytetty hyväksi talon jokapäiväisessä elämässä, mutta niitä on myös koristeltu varsin usein. Portiikeissa on ollut varsin paljon tilaa hyötykäyttöön ja työn tekoon. Vain kolmessa puutarhassa portiikit ovat alle puolet peristyylin pinta-alasta. Näistäkin *Casa di Cereren* peristyyliissä on vain yksi portiikki, joka on pinta-alaltaan lähes 80 neliometriä eli varsin suuri.⁴⁸⁶ Jättimäisiä portiikkeja on *Casa di Successuksen* peristyyliissä, jona 240 neliömetrin pinta-alasta, jopa yli viisi kuudesosaa on pylväskäytävien suojassa. Lähes neljä viidesosaa noin 210 neliömetrin peristyylistä on katettu talossa IX.vi.g. Yli kaksi kolmasosaa peristyylin pinta-alasta on portiikkien alla *Casa di Teseossa* ja lähes kaksi kolmasosaa on *Casa dei Marmissa* ja *Casa della Fortunassa*.⁴⁸⁷

Kolmas pompejilainen maalaustyyli on yleensä koristanut intiimejä ja yksityisiä tiloja.⁴⁸⁸ Se ei siis välttämättä ole ollut valinta peristyylin kohdalla. Kolmannella tyyllillä on koristeltu kuitenkin 18 peristyyliä. Talot ovat kooltaan 200–900 neliometriä lukuun ottamatta kolmea suurempaa taloa. Kymmenessä talossa on kolmiportiikkinen peristyyli ja viidessä neliportiikkinen. Kaksiportiikkinen peristyyli on kahdessa ja yksiportiikkinen vain yhdessä talossa. Tablinumin takana sijaitsee 11 peristyyliä.⁴⁸⁹ Seinät ovat olleet yleensä alaosasta mustia tai punaisia, keskiosasta punaisia tai vaaleita ja yläosasta vaaleita.⁴⁹⁰ Esittäviä kuva-aiheita on ollut kolmannen maalaustyylin 11 peristyyliissä.⁴⁹¹ Viidessä peristyyliissä on ollut lisäksi veistoskoristelua. Kuudessa on allas ja kolmessa näistä on ollut suihkulähde, *Casa di Trebius Valensissa* niitä on ollut

⁴⁸⁴ Liite: 16, 24, 26, 83, 100, 101, 103, 105, 163 ja 164.

⁴⁸⁵ Liite: 10.

⁴⁸⁶ Liite: 26, 83 ja 101.

⁴⁸⁷ Liite: 26, 83, 101, 103, 105, 163 ja 164.

⁴⁸⁸ Wallace-Hadrill 1988, 72–73.

⁴⁸⁹ Liite: 1, 5, 14, 16, 17, 19, 26, 32, 40, 84, 85, 110, 114, 131, 142, 148, 158 ja 167. Joukossa on *Casa dei Quadretti teatralin*, *Casa di Cereren* ja *Casa delle Pareti neren* peristyyliä, joissa on myös ensimmäisen ja toisen tyylin koristelua. Kolme suurinta taloa ovat *Casa dell'Efebo*, joka on 955 neliometriä, *Casa del Gallo*, joka on 1295 neliometriä, ja *Casa del Citarista*, joka on 2313 neliometriä.

⁴⁹⁰ Liite: 1, 17, 32, 84, 110, 148, 158 ja 167.

⁴⁹¹ Liite: 1, 14, 17, 19, 26, 32, 40, 84, 110, 114 ja 167.

jopa 13. *Casa dell'Efebossa* on myös suihkulähde ja altaana on toiminut dolium.⁴⁹²

Mitenkään poikkeavan paljon koristelua ei löydy kolmannen tyylin peristyyleistä, mutta nämä peristyyliit ovat olleet osa käytännön elämää. Kymmenessä on vesisäiliö, joissa seitsemässä on suuaukko. Neljästä peristyylistä on löydetty suuaukko mutta ei vesisäiliötä.⁴⁹³

Eniten on neljännen tyylin maalauksia, mikä on luonnollista koska se on viimeinen tyyli ja oli vallitseva Pompejin tuhoutuessa. Neljättä tyyliä löytyy 38 peristyylistä. Ryhmä on selvästi suurin, eikä sen sisällä ole paljoa yhdistäviä tekijöitä. Peristyylien koko vaihtelee laidasta laitaan, samoin portiikkien määrä. Peristyyliit ovat sijoiteltu talossa myös selkeästi vapaammin kuin ensimmäisen, toisen ja kolmannen tyylin peristyyliit. Toki moni eli 19 on perinteisesti tablinumin jälkeen, mutta atriumin jälkeisiä peristyylijä on yhdeksän ja poissa oven näköakselilta sijaitsevia peristyylijä kahdeksan. Talot ovat suhteellisen suuria. Niistä 11 on alle 500 neliömetriä ja näistäkin vain kuusi alle 400 neliömetriä.⁴⁹⁴ Seinät olivat useimmiten maalattu alaosasta mustiksi ja keskiosasta punaisiksi. Joskus värit olivat myös päinvastoin. Yleensä tummimmat värit olivat alhaalla ja vaaleimmat ylhäällä.⁴⁹⁵ Erilaisia esittäviä kuva-aiheita löytyy 29 peristyylistä.⁴⁹⁶ Osassa ryhmän peristyyleistä on myös muuta koristelua. Allas on 18 puutarhassa, joista 13 on myös suihkulähde. Vain talon VI.xv.23/(25) peristyyliissä on suihkulähde ilman allasta ja se on koristeltu neljännen tyylin maalauksilla. Veistoskoristelua on 15 peristyylipuutarhassa. Siinä missä löytyy koristelua, löytyy myös käytännön esineitä ja rakenteita. Vesisäiliö on 22 peristyyliissä. Vedenottoaukko on kymmenessä näistä, jonka lisäksi neljästä peristyylistä on löydetty vedenottoaukon rengas ilman vesisäiliötä. *Casa degli scienziatissa* on ollut mahdollisesti maahan

⁴⁹² Liite: 1, 17, 19, 26, 40, 110, 142 ja 167.

⁴⁹³ Liite: 1, 5, 14, 16, 17, 19, 26, 32, 85, 114, 131, 142 ja 167

⁴⁹⁴ Liite.

⁴⁹⁵ Liite: 27, 28, 31, 36, 39, 44, 49, 53, 54, 56, 58, 65, 66, 68, 69, 73, 74, 92, 93, 94, 102, 107, 109, 117, 122, 125, 139 ja 160.

⁴⁹⁶ Liite: 15, 27, 31, 36, 39, 44, 49, 51, 53, 54, 56, 58, 66, 68, 69, 73, 74, 87, 93, 94, 100, 109, 117, 122, 125, 139, 157 160 ja 161.

kaivettu kaivo. Lisäksi joistain peristyyleistä on löytynyt pöytiä, amforoita ja doliumeja.⁴⁹⁷

Yleisesti peristyyleissä seinien väreinä musta, punainen ja valkoinen ovat suosituimmat. Yleensä ne ovat juuri tässä järjestyksessä alhaalta ylöspäin mentäessä. Alaosassa suositaan myös punaista, violetta ja sinistä. Toki myös vaaleampia värejäkin tapaa. Keskiosan kirjo on lähes laidasta laitaan. Punaisen lisäksi myös valkoinen on suosittu. Yläosassa on usein vaaleampia värejä kuten valkoisen lisäksi keltaista. Yleensä värit vaalenevat kohti yläosaa, mutta toki näin ei aina ole.⁴⁹⁸

Mytologiset maalaukset ovat yhteydessä roomalaisen eliitin käsityksiin luksuksesta. Niiden mallit ovat tulleet kreikasta.⁴⁹⁹ Mytologisia aiheita löytyy 33 peristyylistä. Niitä on vain kolmannen ja neljännen maalaustyylin kanssa, jos tyyli on pystytty tunnistamaan. Mytologiset aiheet olivat näille tyyleille tunnusomaisia. Neljäs tyyli on 13 tapauksessa. Peristyylien seinämaalauksissa suosittiin myös dionysisiä aiheita, mutta ne eivät olleet lähellekään niin suosittuja kuin veistoskoristelussa. Niitä on kuudessa peristyyliissä.⁵⁰⁰ Venus-aiheinen seinämaalaukset on neljässä peristyylipuutarhassa.⁵⁰¹ Muista jumaluuksista seinämaalauksissa esiintyvät Artemis, Urania, Okeanos, Apollo, Herkules, Mars, Minerva, Merkurius, Jupiter ja Hera.⁵⁰² Suosittuja ovat myös siivekkäät hahmot kuten Pegasos, aarnikotkat ja sfinksit. Niitä on kuudessa peristyyliissä.⁵⁰³ Kymmenessä peristyyliissä on mytologisten aiheiden lisäksi veistoskoristelua. Erityisen

⁴⁹⁷ Liite: 27, 28, 31, 36, 44, 54, 56, 58, 66, 68, 69, 73, 87, 91, 92, 93, 94, 100, 102, 107, 109, 117, 125, 130, 134, 136 ja 160.

⁴⁹⁸ Liite.

⁴⁹⁹ Wallace-Hadrill 1994, 150.

⁵⁰⁰ Liite: 31, 43, 69, 74, 88 ja 167.

⁵⁰¹ Liite: 19, 39, 69 ja 113.

⁵⁰² Liite: 15, 39, 48, 54, 88, 109, 120 ja 165.

⁵⁰³ Liite: 9, 36, 39, 68, 88 ja 93.

paljon sitä on *Casa dei Vettiin* suuremmassa ja *Casa degli amorini doratin* peristyyliissä.⁵⁰⁴

Erilaisia arkkitehtonisia aiheita on 19 peristyyliissä. Ne ovat aina olleet neljännen tai kolmannen tyylin puutarhoissa, jos tyyli on vielä pystytty tunnistamaan. Lisäksi veistoskoristelua on ollut 11 peristyyliissä, näihin kuuluvat *Casa dei Vettiin* suurempi ja *Casa degli amorini doratin* upeasti koristeltu peristyyli. Allas on jopa 11 peristyyliissä, jossa on arkkitehtonisia aiheita seinämaalauksissa.⁵⁰⁵ Maisemamaalauksilla pyrittiin laajentamaan puutarhoja myös seinän taakse. Se on nähty olevan puhtaasti roomalainen keksintö ja tyyli. Näitä seinämaalauksia kutsutaan sakraalisidyllisiksi maalauksiksi. Niitä esiintyy usein myös kolmannen ja neljännen tyylin paneeleissa, aiheina ovat usein villat. Joidenkin mielestä ne ovat samoja villoja joita on ollut maalaushetkellä Napolin lahden alueella.⁵⁰⁶ Sakraalisidyllisiä maalauksia on kahdeksassa Pompejin peristyylipuutarhassa.⁵⁰⁷ Zankerin mukaan ne, kuten myös paradeisos- ja Niili-aiheiset maalaukset, löytyvät usein pienien talojen yhteydestä, missä ei ole arkkitehtonisia villa-elementtejä.⁵⁰⁸ Peristyylien osalta tämä ei niinkään pidä paikkaansa sillä usein juuri sakraalisidylliset maalaukset sijaitsevat suurien talojen koristelluissa peristyyliissä.

Maalauksissa on myös erilaisia teatteriaiheita. Neljässä viidesosassa puutarhoista, joissa on maalattuja teatteriaiheita, ne ovat teatterinaamioita.⁵⁰⁹ Myös maalauksissa teatteriaiheet voidaan löyhästi liittää Dionysokseen. Teatteriaiheita on kymmenestä puutarhasta. Ne ovat aina olleet kolmannella tai neljännellä tyylillä koristeltuja, jos tyyli on voitu identifioida. Seitsemässä peristyyliissä on lisäksi ollut veistoskoristelua.

⁵⁰⁴ Liite: 1, 9, 14, 15, 18, 19, 27, 31, 36, 37, 39, 43, 48, 51, 53, 54, 58, 63, 66, 68, 69, 73, 74, 84, 88, 94, 109, 113, 114, 120, 127, 165 ja 167. Wallace-Hadrill 1988, 75.

⁵⁰⁵ Liite: 1, 12, 14, 17, 18, 26, 31, 39, 49, 54, 63, 66, 88, 93, 109, 125, 139, 165 ja 167.

⁵⁰⁶ Vittr. 7.5.2. Jashemski 1979, 83, 87.

⁵⁰⁷ Liite: 1, 12, 14, 17, 39, 49, 109 ja 167.

⁵⁰⁸ Zanker 1995, 190.

⁵⁰⁹ Liite: 1, 27, 36, 43, 49, 68, 73, 93, 139 ja 167.

Kolmessa, *Casa della Fontana piccolassa*, *Casa dei Vettiissä* ja *Casa degli amorini doratissa*, se on ollut Dionysos-aiheista.

Marmorijäljitelmiä tai kivi-imitaatioita on kymmenessä peristyyliissä. Marmorimitaatioita on luonnollisesti ensimmäisen tyylin maalauksin koristelluissa puutarhoissa, mutta niitä löytyy muillakin tyyleillä maalatuista peristyyleistä. Tosin *Casa di Trebius Valensin* ja *Casa di M. Pupius Rufuksen* peristyyliissä ne eivät korista seinää vaan pöytää. Peristyyliit, joissa kalliita kiviä on matkittu maalamalla, ovat olleet varsin koristeellisia. Viidessä on allas, kuudessa on suihkulähde ja kuudessa peristyyliissä on myös ollut veistoskoristelua.⁵¹⁰ Sinänsä ei ole ihme, että hienoista puutarhoista on haluttu antaa vielä hienompi kuva maalaamalla kalliiden marmorien imitaatioita puutarhaan.

Peristyylejä koristeltiin luontoaiheilla, joka teemana on varsin sopiva puutarhaan. Erilaisia luontoaiheita löytyy 59 peristyylistä.⁵¹¹ Monessa tapauksessa puutarha jatkui seinällä, jonka pintaan oli maalattu kasveja ja pieniä eläimiä. Maalauksissa kuvattiin myös suihkulähteitä, aitoja sekä veistoksia. Tällaisia puutarhamaalauksia on 45 peristyyliissä ja useimmiten ne sijoittuvat seinän alaosaan tai muurattuun aitaan. Suurin osa puutarhamaalauksista on pikkuhiljaa haihtunut olemattomiin. Puutarhamaalauksilla saatiin peristyyli näyttämään suuremmalta kuin se on. Se loi illuusion, että puutarha jatkui pitkälle seinän toiselle puolelle. Suuri osa peristyylien puutarhamaalauksista oli takaseinällä ja ne näkyivät talon ovesta sisään astuttaessa. Tämä luonnollisesti antoi puutarhasta suuremman vaikutelman kuin tila todellisuudessa oli. Tietenkään kaikki peristyyliit eivät olleet talon sisäänkäynnin akselilla, joten puutarhamaalauksia löytyy myös seiniltä, jotka eivät suoraan näy ovelle. Lisäksi puutarhamaalauksia saatettiin yhdistää muihin seinämaalauksiin kuten mytologia-aiheisiin. Puutarhamaalaukset ovat

⁵¹⁰ Liite: 3, 40, 42, 80, 90, 93, 101, 115, 127, 155 ja 164.

⁵¹¹ Liite.

roomalainen keksintö ja viittaavat roomalaiseen vaikutukseen kaupungissa.⁵¹² Toinen suosittu luontoon liittyvä aihe olivat suuret eläimet. Eläinmaalaukset ovat nähty suorana jatkumona persialaisten suurista paradeisos-puutarhoista, joissa harrastettiin myös metsästystä. Se oli tärkeä osa näitä puutarhoja ja välittyi myös hellenistiseen maailmaan, josta se luonnollisesti kulkeutui myös roomalaisille. Eläinmaalaukset voidaan nähdä hellenistisenä vaikutuksena roomalaisessa talossa, vaikka ne ovat omistajalleen voineet tuoda mieleen myös amfiteatterin näytännöt.⁵¹³ Erilaisia eläinmaalauksia on 32 peristyyliissä. Ne esittävät usein metsästystä, mutta myös erilaisia lintuaiheita tapaa monesti.⁵¹⁴ Asetelmia, joissa usein esitettiin riistaa ja satoa, löytyy seitsemästä peristyylipuutarhasta.⁵¹⁵

Muitakin maalauskoristeaiheita löytyy peristyylien seiniltä kuten vaaseja ja ruukkuja.⁵¹⁶ Sotimiseen ja taistelemiseen liittyviä aiheita on myös osassa peristyyleistä. Gladiaattori-aiheet esiintyvät kahdesti ja toinen näistä on kuuluisa kuva vuoden 59 kahakasta Pompejin amfiteatterissa *Casa della pittura dell'anfiteatron* peristyyliissä.⁵¹⁷ Jokapäiväiseen elämään ja ammatin harjoittamiseen liittyviä maalauksia on myös harrastettu. Yhdessä on papitar uhraamassa. Toisessa taas on esitetty kalastusta ja myös rakentamiseen liittyvä ammatti eli mies, joka levittää laastia seinälle.⁵¹⁸ Eroottisia maalauksia on vain *Casa di L. Caecilius Iucunduksen* peristyyliissä. Peristyyli ei ollut erotiikkaan liittyvä tila, vaikka siellä juhlia saatettiinkin järjestää. *Casa di L. Caecilius Iucunduksen* peristyylistä on löydetty myös muotokuvamaalauksia, joiden henkilöt on mahdollisesti identifioitu talon asukkaiksi, mikä sinällään on mielenkiintoista.

⁵¹² Liite: 8, 14, 17, 18, 19, 26, 27, 32, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 52, 54, 56, 58, 63, 66, 67, 72, 73, 68, 84, 87, 88, 89, 93, 94, 103, 113, 114, 118, 124, 126, 149, 157 ja 165. Jashemski 1979, 55–59, 63–68, 87. Hales 2003, 154.

⁵¹³ Hales 2003, 158–159. Jashemski 1979, 68–73.

⁵¹⁴ Liite: 8, 14, 19, 27, 31, 32, 39, 40, 41, 43, 46, 49, 52, 53, 54, 63, 67, 68, 73, 84, 87, 89, 93, 100, 109, 110, 118, 122, 125, 160, 161 ja 167.

⁵¹⁵ Liite: 39, 49, 53, 63, 88, 139 ja 167.

⁵¹⁶ Esimerkiksi peristyyli 18, 49 ja 88.

⁵¹⁷ Liite: 7, 36, 53, 101, 104 ja 118. Tac. Ann. 14.17.

⁵¹⁸ Liite: 117 ja 160.

Asukkailla ei ole ollut ongelmaa asettaa omia kuviaan eroottisten aiheiden viereen.⁵¹⁹ Egypti näkyy myös seinäkoristelussa, Niili-aiheita on kahdessa peristyyliissä.⁵²⁰

5.5 Koristelu vain varakkuuden indikaattori?

Koristelun yhteys varakkuuteen on harvinaisen selkeä. Laajalla koristelulla on voinut luoda itsestään myös huomattavasti rikkaamman vaikutelman. Voiko koristelu kertoa meille muusta? On esitetty, että se kertoisi omistajan kiinnostuksesta kulttuuriin. Onko koristelussa viittauksia hellenistisiin ja roomalaisiin vaikutuksiin Pompejissa.

Dionysos-peristyyliä koristellut peristyyliä voisivat olla hyvä merkki omistajan kiinnostuksesta kulttuuria kohtaan, sillä muun muassa teatteri liitetään jumaluuteen. Dionysoksen yleisyys peristyylien koristelussa antaisi pompejilaisista kulttuuria rakastavan kuva. Uskon kuitenkin, että Dionysoksen suosio peristyyliissä selittyy muulla kuin kiinnostuksella kulttuuriin. Dionysos-teema puutarhassa vaikuttaa trendiltä. Tähän vaikuttaa se, että Dionysos ja satyyri olivat tärkeitä elementtejä keisariaikaisissa luksuspuutarhoissa.⁵²¹ Dionysos-teema on todennäköisesti levinnyt puutarhasta toiseen Pompejissa, jonne se on saapunut lähialueen villoista.⁵²² Lisäksi Zanker on havainnut, että Pompejin puutarhojen veistokset vaikuttavat yleensä sattumanvaraisesti valituilta. Hän on kuitenkin havainnut kaksi toistuvaa teemaa: Dionysoksen maailman ja eläinaiheet. Zanker uskoo, että Campanian alueella oli juuri näihin liittyvää veistostuotantoa Vesuviuksen purkauksen aikoihin.⁵²³ Juuri eläinaiheet esiintyvät usein Dionysos-aiheiden kanssa samoissa peristyyliissä. Vaikuttaa siltä, että usein puutarhan veistoskoristelu oli koottu elementeistä, jotka olivat helpoiten saatavilla.

---

⁵¹⁹ Liite: 44.

⁵²⁰ Liite: 109 ja 147

⁵²¹ Pesando 2006, 202.

⁵²² De Carolis 2007, 128. Guidobaldi & Pesando 2007, 123. Zanker 1995, 26–27.

⁵²³ Dwyer 1982, 135. Zanker 1995, 178–179. Dwyer on kuitenkin sitä mieltä, että vain marmoriveistokset ovat tehty Campaniassa ja pronssiset on tuotu muualta.

Dionysoksen suosio peristyyleissä on selitettävissä alueella vallinneella trendinä ja sillä, että juuri sellaisia veistoksia oli helppo hankkia. Dionysos jumalana sopi myös puutarhaan ja antoi peristyyllille. Dionysos-koristelu ei siis välttämättä kerro asukkaan suuresta kiinnostuksesta kulttuuriin, vaan ehkä pikemminkin alueen roomalaistumisesta. Koristelu oli tullut alueelle lähiseudun huviloista, joiden roomalaisia haluttiin kopioida ja näin osoittaa omaa uskollisuutta pääkaupungin hallintoa kohtaan.

Puutarha on symboli talossa ulkopuolisuudelle ja maalaisuudelle. Se on osa villiä luontoa, joka kuitenkin pysyy talon omistajan käsissä, kunhan puutarha on rajattu pylväskäytävillä.⁵²⁴ Peristyylin koristelussa näkyy usein luontoon liittyvät teemat, esimerkiksi puutarha- ja eläinmaalauksissa. Lisäksi monet jumaluudet, jotka esiintyvät veistoskoristelussa liitetään puutarhoihin, kuten Venus, Herkules ja Flora. Nämä jumaluudet on valittu puutarhojen koristeluun, koska ne yhdistettiin muutenkin luontoon ja puutarhaan. Venuksella oli myös erikoisasema Pompejin suojelijana.

Peristyylipuutarhojen koristelussa välittyy kuva pompejilaisista, jotka helposti yhdistelivät eri kulttuurien elementtejä. Hellenistisvaikutteiset eläinmaalaukset voitiin yhdistää roomalaistyyliin puutarhamaalauksiin. Egyptiläiset jumaluudet olivat samoissa peristyyleissä roomalaisten kanssa. Koristelun osalta vaikuttaa siltä, että peristyyleissä ei suuremmin ollut teemoja vaan aika vapaasti sekoiteltiin eri aiheita. Havaittavissa on niin roomalaiset ja hellenistiset vaikutteet. Tärkeämpää peristyylin koristelun osalta vaikuttaa olleen antaa kuva, että asukas oli osa hellenistis-roomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa, kun selkeästi viestittää omia sympatioita esimerkiksi keisariperhettä kohtaan.

---

⁵²⁴ Hales 2003, 153.

6 Yhteenveto

Tutkimuseni on keskittynyt Pompejin peristyylipuutarhoihin ja siihen millaisen kuvan ne välittävät talon omistajasta, asukkaasta tai yleisemmin ajateltuna pompejilaisista. Kuten työni on osoittanut, ovat peristyyli erittäin monipuolisia kokonaisuuksia, joissa monet elämän osa-alueet ovat kohdanneet aina arkielämästä uskontoon. Peristyyllillä on voitu välittää kuvaa asukkaan varakkuudesta tai sosiaalisesta asemasta. Jossain tapauksissa peristyyli on myös kuvastanut omistajan suhdetta Roomaan ja pääkaupungin politiikkaan.

Varakkuudesta viestii moni varsin selkeä asia, kuten peristyylin koko ja koristelu. Suuri peristyyli kertoi heti omistajan olleen varakas. Runsaalla koristelulla haluttiin mahdollisesti myös kertoa hyvästä taloudellisesta tilanteesta. Pylväiden määrä ja koristelu antaa heti kuvan talon varakkuudesta. Samoin on todennäköisempää, että varakkaan talon peristyyllissä oli täydet neljä pylväskäytävää, kun köyhemmän oli ehkä vain tyydyttävä yhteen. Portiikkien koristellut lattiat kuvaavat myös varakkuutta. Vesielementeistä altaat ja suihkulähteet kertoivat varakkuudesta, varsinkin jos useita niitä pystyttiin sijoittamaan peristyyliin. Toinen keino oli hankkia laaja veistoskokoelma tai hienoja seinämaalauksia. Oli myös mahdollista antaa itsestään vauraampi kuva kuin mitä todellisuus vastasi. Esimerkiksi kolmi- tai kaksiportiikkiset peristyyliit saatiin koristelulla ja suunnittelulla vaikuttamaan neliportiikkisilta ja siten suuremmilta.

Aina varakkuutta ei haluttu laittaa kaikkien näkyville. Monet koristeelliset peristyyliit olivat poissa talon oven näköakselilta. Tämä kertoo siitä, ettei yhteiskunnassa aina ollut sallittua esitellä varakkuuttaan kovin leveästi. Samaan suuntaan osoittaa se, että usein heti ovella tai eteisen jälkeen sijainnut peristyyliit olivat vaatimattomia. Oman varakkuuden esittely ei siis ollut kaikki kaikessa Pompejissa ja välillä sitä saatettiin hieman piilotellakin. Joskus peristyylin paikan talossa on voinut sanella pakko eli tilaa ei ollut muualla. Tällöin peristyylin paikka ei siis välttämättä ole ollut asukkaan toive.

Sosiaalista asemaa on huomattavasti vaikeampi huomata peristyyleistä. Samat varakkuuden indikaattorit kertovat myös hyvästä sosiaalisesta asemasta siinä missä taloudellisesta tilanteesta. Niillä voidaan kuitenkin tehdä vain karkea ero ala- ja yläluokan välillä. Peristyyli eivät juuri anna selkeitä viitteitä siitä onko asukas ollut esimerkiksi rikas vapautettu orja vai perinteinen pompejilainen aristokraatti.

Uskonto oli tärkeä osa peristyyliä, kuten muutakin roomalaista yhteiskuntaa. Tämä näkyy erilaisina uskonnon harjoittamista varten tarkoitettuina elementteinä, kuten larariumeina ja alttareina. Reilusti suurin osa peristyyleistä on kuitenkin ilman uskonnon harjoittamiseen liittyviä rakenteita, joten rituaalit hoidettiin suurimmaksi osaksi muissa huonetiloissa. Koristelussa mytologia oli vahva teema. Monia eri jumaluuksia esiintyy peristyyleissä. Kuinka suuri uskonnollinen merkitys niillä oli sitä, on vaikea sanoa, mutta esimerkiksi veistoskoristelun osalta vaikuttaa, että patsaat olivat enemminkin sattumanvaraisesti tai trendien mukaan valittuja, kuin että niillä olisi haluttu viestittää omia uskonnollisia mieltymyksiä. Toki puutarhoihin liittyvät jumaluudet olivat suosittuja myös peristyyleissä. Peristyyli pyrittiin ennemminkin muodostamaan juhla- ja viihdetilaksi, jossa oli iloisia ja juhlavia aiheita, kuin uskonnolliseksi tilaksi. Juhla- ja oleskelukäytöstä peristyyliissä kertovat muun muassa triclinium ja katos eli pergola. Ruokailutilat kuitenkin useimmiten sijaitsivat puutarhan ympärillä olevissa huoneissa.

Peristyyli olivat myös talon hyötykäytössä. Niissä voitiin työskennellä, muun muassa portiikkeja hyödynnettiin työnteossa. Vedenottopiste, vesisäiliö tai kaivo kertovat peristyylin olleen tärkeä osa jokapäiväistä elämää. Jossain koristelluissa peristyyleissä tällaisen katsottiin pilaavan tunnelman ja vesihuolto toimi jossain muualla. Suurimmassa osassa taloista ei ollut varaa valita, vaan samasta peristyylistä otettiin niin esteettinen kuin käytännöllinen hyöty. Hyötykäytöstä kertovat puutarhan kasvit ja istutukset, vaikka ne saattoivat myös olla koristelua.

Suoria viittauksia Roomaan tai pääkaupungin politiikkaan on yksityistalojen peristyyliessä selkeästi vältetty. Epäsuorasti roomalaistuminen ja roomalaissympatiat välittyvät peristyylienkin osalta. Vaikka talojen pohjakaavoista on havaittavista, että atrium oli alkanut korvautua peristyyllillä, oli Vitruviuksen kuvaama perinteinen atrium-tablinum-peristyyli -talo selkeästi suosituin Pompejissa. Perinteistä roomalaista taloa suosimalla haluttiin ehkä antaa kuva omista roomalaissympatioista.

Dionysos tuli roomalaiseen maailmaan hellenistisenä, mutta oli jo vakiinnuttanut asemansa roomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 79 mennessä. Tämä näkyy muun muassa laajassa suosiossa Pompejin veistoskoristelussa. Jumaluudesta oli tullut puutarhatrendi, joka oli levinnyt kaupunkiin läheisistä villoista. Pompejilaiset näkivätkin Dionysoksen puutarhassa assosioituvan roomalaiseen yläluokkaan eikä hellenismiin, siksi Dionysos peristyyliässä kertoo todennäköisesti vahvasta roomalaisvaikutuksesta talon omistajaan.

Pompejilainen peristyyli on tila, jossa monet ominaisuudet ja tehtävät yhdistyvät. Sillä ei selkeästi ollut yhtä tarkoitusta, vaan monesti siellä kohtasivat niin uskonto, juhlinta, hyötykäyttöä ja puhtaasti esteettinen koristelu. Myös eri kulttuurit yhdistyivät peristyyliässä. Roomalaiset ja hellenistiset vaikutteet kohtasivat toisensa peristyylipuutarhassa. Peristyyliä antavat siis monenlaisia viitteitä omistajiensa ja käyttäjiensä elämästä ja asenteista. Selkeät poliittiset viitteet ovat kuitenkin lähes täysin poissa peristyylipuutarhasta, vaikka se varmasti talon julkisena osana oli olennainen myös omistajan poliittisessa elämässä.

Työni on osoittanut, että aiheessa olisi useita hyviä jatkotutkimuksen aiheita. Yksi olisi verrata informaatioita, jota peristyyli antaa rakennuksen asukkaasta, niihin tietoihin, mitä piirtokirjoitukset antavat talojen oletetuista asukkaista. Tämä voisi antaa lisää

tietoa itse asukkaista. Lisäksi se voisi vahvistaa tai kumota jotain hypoteeseja taloista joiden asukkaiden identifioiti ei ole kovin vahvalla pohjalla. Toinen jatkotutkimuksen aihe olisi peristyyliä ympäröivät huoneet ja niiden suhde peristyyliin. Tässä tärkeässä roolissa olisi seinämaalauskoristelu, jota myös peristyylien osalta olisi tutkittava tarkemmin. Myös peristyylin kehityshistoriaa, Pompejissakin, olisi tarkasteltava huomattavasti lisää. Peristyylien esine- ja pienlöydöt tarvitsisivat myös laajemman kartoituksen. Tutkimukseni on vasta luonut pohjan peristyylien laajemmalle kartoitukselle ja aihettaa voisi syventää monesta näkökulmasta.

7 Kirjallisuusluettelo

7.1 Lähteet

CIL = *Corpus inscriptionum latinarum*. 1862 –

Diod. Sic. = Diodorus Siculus, *Bibliotheca historica*

Historia Augusta, Marcus Aurelius Antoninus

Plin. Ep. = Plinius nuorempi, *Epistulae*

Tac. Ann. = Tacitus, *Annales*

Vitr. = Vitruvius, *De Architectura*

7.2 Tutkimuskirjallisuus

Allison, Penelope M.

“Domestic spaces and activities”, 269–278, John J. Dobbins & Pedar Foss (ed.), *The World of Pompeii*, New York 2007.

Allison, Penelope M.

The Insula of Menander at Pompeii: Volume III: The Finds, a Contextual Study, Oxford 2006.

Allison, Penelope M.

“Placing Individuals: Pompeian Epigraphy in Context”, 53-74, in *Journal of Mediterranean Archaeology* 14.1, Sheffield 2001.

Berry, Joanne

Unpeeling Pompeii: Studies Region I of Pompeii, Milan 1998.

Blagg, Thomas

”Architecture”, 26–65, Martin Henig (ed.) *A Handbook of Roman Art. A Survey of the Visual Arts of the Roman World*, London 1983.

Boyce, George K.

“Corpus of the Lararia of Pompeii” in *Memoirs of the American Academy in Rome, Volume XIV*, Horn 1937.

Castrén, Paavo (toim.)

Domus Pompeiana: talo Pompejissa, Helsinki 2008.

Castrén, Paavo

”Pompejin historia”, 11–17, Paavo Castrén (toim.) *Domus Pompeiana: talo Pompejissa*, Helsinki 2008.

Castrén, Paavo & Pietilä-Castrén, Leena

Antiikin käaikirja, Keuruu 200.

Ciarallo, Annamaria

Gardens of Pompeii, Rome 2001.

De Carolis, Ernesto

“Gli spazi Verdi nelle domus vesuviane”, 128–135, Giovanni di Pasquale e Fabrizio Paolucci (a cura di) *Il giardino antco da Babilonia a Roma*, Livorno 2007.

De Vos, Mariette

”I 4, 5, 25 Casa del Citarista”, 117–177, Giovanni Pugliese Carratelli (direttore di redazione) *Pompei: Pitture e mosaici, vol. I*, Roma 1990

Della Corte, Matteo

Case ed abitanti di Pompei, Roma 1954 (toinen edition).

Di Pasquale, Giovanni & Paolucci, Fabrizio (a cura di)

Il giardino antico da Babilonia a Roma, Livorno 2007.

Dickmann, Jens-Arne

Domus frequentata: Anspruchsvolles Wohnen im pompejanischen Stadthaus, München 1999.

Dobbins, John J. & Foss, Pedar (ed.)

The World of Pompeii, New York 2007.

Dwyer, Eugene J.

Pompeian Domestic Sculpture: A Study of Five Pompeian House and Their Contents, Roma 1982.

Eschebach, Hans

Gebäudeverzeichnis und Stadtplan der antiken Stadt Pompeji, Köln 1993.

Farrar, Linda

Ancient Roman Gardens, Stroud 1998.

Grimal, Pierre

I giardini di Roma antica (Les jardins romains), 1984 (Uusintapainos Milano 2000)

Guidobaldi, Maria Paola & Pesando, Fabrizio

“I giardini nelle residenze di lusso romane: la documentazione dell’area vesuviana”, 118–127, Giovanni di Pasquale e Fabrizio Paolucci (a cura di) *Il giardino antico da Babilonia a Roma*, Livorno 2007.

Hales, Shelley

The Roman House and Social Identity, Cambridge 2003.

Henig, Martin (ed.)

A Handbook of Roman Art. A Survey of the Visual Arts of the Roman World, London 1983.

Jashemski, Wilhelmina

Gardens of Pompeii Herculaneum and the villas destroyed by Vesuvius, New Rochelle 1979.

Jashemski, Wilhelmina

Gardens of Pompeii Herculaneum and the villas destroyed by Vesuvius, Volume II: Appendices, New Rochelle 1993.

Kuivalainen, Ilkka

”Puutarhan veistokset”, 127–138, Paavo Castrén (toim.) *Domus Pompeiana: talo Pompejissa*, Helsinki 2008.

Ling, Roger

The insula of the Menander at Pompeii. Vol. 1, The structures, Oxford 1997.

Mouritsen, Henrik

Elections, magistrates and municipal élite: studies in Pompeian epigraphy, Roma 1988.

Nappo, Salvatore Ciro

“Insula I.4 and the House of the Lyre-Player: The Italian Project”, 27–40,
Joanne Berry *Unpeeling Pompeii: Studies Region I of Pompeii*, Milan
1998.

Pesando, Fabrizio & Guidobaldi, Maria Paola (ed.)

Pompei, Oplontis, Ercolano, Stabiae, Roma 2006.

Pesando, Fabrizio

“Pompei”, 4–277, Fabrizio Pesando & Maria Paola Guidobaldi (ed.)
Pompei, Oplontis, Ercolano, Stabiae, Roma 2006.

Pugliese Carratelli, Giovanni (direttore di redazione)

Pompei: pitture e mosaici, vol. I–X, Roma 1990–2003.

Rasmussen, Tom

“Early Roman Art”, 13–25, Martin Henig (ed.), *A Handbook of Roman
Art. A Survey of the Visual Arts of the Roman World*, London 1983.

Richardson, Lawrence Jr.

Pompeii: An Architectural History, Baltimore 1988.

Richardson, Lawrence Jr.

“Pompeii: The Casa dei Dioscuri and It’s Painters” in *Memoirs of the
American Academy in Rome, Volume XXIII*, Roma 1955.

Ruggiu, Annapaola Zaccaria

“Spazio privato e spazio pubblico nella città romana” in *Collection de
L’École Française de Rome - 210*, Roma 1995.

Sampaolo, Valeria

”VI 15, 1 Casa dei Vettii”, 468-572, Giovanni Pugliese Carratelli (direttore di redazione) *Pompei: Pitture e mosaici, vol. I*, Roma 1994.

Schoonhoven, Astrid V.

“Metrology and Meaning in Pompeii: The Urban Arrangement of Regio VI” in *Studi della Soprintendenza archeologica di Pompei 20*, Roma 2006.

Small, Alastair M.

”Urban, suburban and rural religion in the Roman period”, 184–211, John J. Dobbins & Pedar Foss (ed.), *The World of Pompeii*, New York 2007.

Strocka, Volker Michael

”VI 15, 7,8 Casa del Principe di Napoli”, 647–679, Giovanni Pugliese Carratelli (direttore di redazione) *Pompei: Pitture e mosaici, vol. V*, Roma 1994.

Tammisto, Antero & Kuivalainen, Ilkka

”Marcus Lucretiuksen talon sinämaalaus- ja lattiakoristelu”, 72–103, Paavo Castrén (toim.) *Domus Pompeiana: talo Pompejissa*, Helsinki 2008.

Viitanen, Eeva-Maria & Andrews, James

”Marcus Lucretiuksen talon rakennushistoria ja arkkitehtuuri”, 51–72, Paavo Castrén (toim.) *Domus Pompeiana: talo Pompejissa*, Helsinki 2008.

Wallace-Hadrill, Andrew

”The development of the Campanian house”, 279–291, John J. Dobbins & Pedar Foss (ed.), *The World of Pompeii*, New York 2007.

Wallace-Hadrill, Andrew

Houses and Society in Pompeii and Herculaneum, New Jersey 1994.

Wallace-Hadrill, Andrew

“The Social Structure of the Roman House” in *Papers of the British School at Rome, Volume LVI*, London 1988.

Zanker, Paul

Pompeji: Stadtbild und Wohngeschmack, Mainz am Rhein 1995.

Liite

Pompejin peristyylipihat

Listan lukuohje: Juokseva peristyylipihan numero, talon tiedot: osoitenumero, *nimi* ja pinta-ala neliömetreinä, peristyylin tiedot: (Jashemskin antaman puutarhan juoksevanumero), rakenne ja sijainti talossa, pylväiden lukumäärä, pylväiden materiaali, aitaus, pylväiden maalaus ja uritus, pinta-ala neliömetreinä, vesi-elementit: suihkulähteet ja altaat; kiinteät rakenteet; veistoskoristelu; irtaimisto; maalauskoristelun aiheet ja seinillä oleva mosaiikkikoristelu; piirtokirjoitukset; lattiakoristelu sekä viimeisenä omistaja. Viimeisenä ovat lähteet.

CIL = *Corpus inscriptionum latinarum*.

Della Corte = Della Corte, Matteo, *Case ed abitanti di Pompei*, 1954.

Eschebach = Eschebach, Hans, *Gebäudeverzeichnis und Stadtplan der antiken Stadt Pompeji*, 1993.

Jashemki = Jashemski, Wilhelmina, *Gardens of Pompeii Herculaneum and the villas destroyed by Vesuvius, Volume II: Appendices* 1993.

Pitture e mosaici = Giovanni Pugliese Carratelli (direttore di redazione), Pompei: Pitture e mosaici, vol. I–X, Roma 1990–2003.

Schoonhoven = Astrid V. Schoonhoven, “Metrology and Meaning in Pompeii: The Urban Arrangement of Regio VI” in *Studi della Soprintendenza archeologica di Pompei* 20, Roma 2006.

Esimerkki:

1. (=Juokseva peristyylipihan numero) I.ii.6. (=osoitenumero), *Casa degli attori/Casa dei mimi* (=nimi), 370 (=pinta-ala neliömetreinä), 13 (=huoneiden lukumäärä)
(2.) (=Jashemskin antaman puutarhan juoksevanumero) Pieni ja nelikulmainen peristyyli suoraan atriumin takana (=rakenne ja sijainti talossa). 8 pylvästä (=pylväiden lukumäärä), tiilestä, jossa stukko pinta (=pylväiden materiaali), - (=aitaus), - (=pylväiden maalaus ja uritus). 165 (35) (pinta-ala, sulussa puutarhaosan pinta-ala, neliömetreinä).

Vesikouru, terrakottaputeal, pyöreä allas (ei ole enää olemassa) (=vesi-elementit: suihkulähteet ja altaat); lararium(=kiinteät rakenteet); - (=veistoskoristelu); - (=irtaimisto); 3. tyyli, punaiset neliöt, naamioita ja pastoraalimaalauksia, Perseus ja Andromeda -aihe (=maalauskoristelun aiheet ja seinillä oleva mosaiikkikoristelu); CIL IV 3890 (=piirtokirjoitukset); - (=lattiakoristelu).

- (=kasvit).

- (=omistaja).

Eschebach, 15–16. Jashemski, 21–22. Pitture e mosaici, I, 8–15. Schoonhoven, 195 (=lähteet).

Luettelo:

1. I.ii.6, *Casa degli Attori/Casa dei Mimi*, 370
(2.) Neliportiikkinen, atriumin takana. 8 pylvästä, tiilestä, joissa stukko pinta, -, -. 165 (35).
Vesikouru, terrakottaputeal, pyöreä allas (ei ole enää olemassa); lararium; -; -; 3. tyyli, punaiset neliöt, naamioita ja pastoraalimaalauksia, Perseus ja Andromeda -aihe; CIL IV 3890; -.
-.
-.
Eschebach, 15–16. Jashemski, 21–22. Pitture e mosaici, I, 8–15. Schoonhoven, 195.

2. I.ii.16, -, 220
(5.) Kaksiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. 6 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), muurattuja, matala muuri pylväiden välissä, -. 220 (75).

Vesikouru, terrakottaputeal; lararium; terrakottaveistos Anthisthenesta (Herofilos, Epikuros tai tragediarunoilija, Mus. Naz. inv. 109622); -; -; -; -.
-.
-.
Eschebach, 17. Jashemski, 22–23. Pitture e mosaici, I, 30–36. Schoonhoven, 195.

3. I.ii.17, -, 375
(7.) Kaksiportiikkinen, itään atriumista. Länsiseinä on vinossa muihin seiiniin nähden. Pohjois- ja itäseinillä on ylimääräiset kulmat. Kaakkoisnurkka jatkuu muuta eteläseinää syvemmälle. 2 pylvästä, -, -. 150 (70).

Vesikouru; pyhäköntapainen rakenne, jossa marmorinen nissi ja sinistä kangasta sekä simpukka-tyylistä aaltokoristelua; marmorinen Venus-patsas (Mus. Naz. inv. 109608), kaksi pientä marmorista rupikonna-veistosta (Mus. Naz. inv. 109609, 109610), marmorinen kyyhkyinen (Mus. Naz. inv. 120407), marmorinen Agrippan pää (Mus. Naz. inv. 109611), marmorinen Herkules (Mus. Naz. inv. 109677); -; Itä- ja eteläseinillä puutarha-aiheisia maalauksia; -; -.
-.
-.
Eschebach, 17–18. Jashemski, 23–24, 313. Pitture e mosaici, I, 37–44. Schoonhoven, 195.

4. I.ii.28, *Casa dell’Atrio tetrastilo/Casa della Grata metallica*, 370
(11.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin takana. Koillisnurkassa poikittainen seinä, kaakkoisnurkka työntyy sisään ja lounaisnurkka on korvattu huoneella. 5 pylvästä (joista kaksi puolipylväitä), tiilestä stukkopinnoitteilla, pylväiden välissä matala muuri, jossa sisäänkäynnit etelä- ja itäpäädyissä, pylväät punaisia muurinkorkeudelle asti ja siitä eteenpäin valkoisia. 180 (120).

Vesikouru, cisterna; muurattu triclinium, jossa keskellä pyöreä pöytä ja neljä nissää jokaisessa sohvassa, muurattu koroke, jolle pääsi portaita, pyöreä tuffialttari; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 19–20. Jashemski, 25. Pitture e mosaici, I, 58–63. Schoonhoven, 195.

5. I.iii.3, *Casa di Epidius Fortunatus*, 595

(12.) Kolmiportiikkinen peristyyli, jonka etelä seinä kääntyy loivasti lounaaseen. Peristyyli sijaitsee talon perällä. 10 doorilaista pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), tiilestä stukkopinnalla, -, pylväät punaisia. 230 (85).

Vesikouru, tuffiputeal, cisterna; -; -; -; 3. tyyli; -; cocchiopesto.

-.

Epidius Fortunatus.

Della Corte, 220. Eschebach, 20–21. Jashemski, 26. Pitture e mosaici, I, 64–70. Schoonhoven, 195.

6. I.iii.8, -, 510

(13.) Kolmiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. Länsiseinä vinossa muihin seiniin nähden. 5 pylvästä (sekä kaksi kaarellista pilasteria), doorilaiset pylväät tuffista itä- ja pohjoisosissa (op.vitt.), mutta tiilestä länsiosassa (op. test.), pylväiden välissä matala muuri, jossa sisäänkäynti lännessä, -. 160 (55).

Vesikouru, terrakottaputeal; holvi, *lararium*-nissi; parrakas terrakottapä, ehkä Vulcanuksen; -; -; -; -;

-.

Q. Spurennius Priscus ?.

Eschebach, 21–22. Jashemski, 26. Pitture e mosaici, I, 71–74. Schoonhoven, 195.

7. I.iii.23, *Casa di Actius Anicetus/Casa della Pittura dell'anfiteatro/ Casa della Rissa nell'Anfiteatro*, 315

(15.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 5 pylvästä ja 2 pilasteria kiinni seinässä, -, pylväiden välissä matala maalattu muuri, -. 230 (45).

Vesikouru, kaksi puteala, vesisäiliö; alttari; -; -; Länsiseinällä maalaus pompejilaisten ja nucerialaisten välisestä taistelusta amfiteatterissa (Mus. Naz. inv. 112222); -; -.

-.

Actius Anicetus.

Della Corte, 223–224. Eschebach, 24. Jashemski, 27. Pitture e mosaici, I, 77–81. Schoonhoven, 195.

8. I.iii.24, *Casa di Capella*, 245

(16.) Kaksiportiikkinen peristyyli, talon perällä. 3 pylvästä, tiilestä, -, -. 70 (40).

Vesikouru; -; -; -; eteläseinällä *lararium*-maalauksia, pylväiden välisessä muurissa maalaus julmasti teloitetusta eläimestä (ei enää ole olemassa), se on ollut uhrimaalaus, puutarhamaalauksia ja eläinmaalauksia; -; -.

-.

Capella.

Della Corte, 224. Eschebach, 24. Jashemski, 28, 313. Pitture e mosaici, I, 82–85. Schoonhoven, 195.

9. I.iii.25, *Casa dei Guerrieri*, 230

(17.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen, tosin talossa ei ole atriumia. 4 pylvästä, tiilestä stukkopinnoitteella, pylväiden välissä matala muuri, joka on avoin itäpuolelta. 45 (15).

-; -; pieni Bacchuksen marmoripää, joka on ollut hermissä ja pieni marmorinen pässi löytynyt *tricliniumista*, molemmat ovat luultavasti puutarhakoristeita; -; siivekäs naishahmo runsaudensarven ja kruunun kanssa maapallonpäällä; -; -.

-.

-.

Eschebach, 24–25. Jashemski, 28. Pitture e mosaici, I, 86–110. Schoonhoven, 195.

10. I.iii.30, -, 160

(19.) Kolmiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. Osa eteläpäädyistä ja itäpääty on suljettu seinällä. 5 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), -, matala muuri pylväiden välissä, -. 50 (20).

-; kaarellinen nissi; kaksi pientä rintakuvaa (ehkä talon omistajasta), pieni marmoripylväs basreliefillä on löytynyt talosta, se kuului ehkä puutarha koristeisiin; -; amoriineja, länsiseinällä nissin lähetyvillä *lariurium*-maalauksia, 2. tyyli; -; -.

-.

-.

Eschebach, 25 – 26. Jashemski, 28. Pitture e mosaici, I, 114 – 116. Schoonhoven, 195.

11. I.iv.2, -, 210

(20.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Pohjoisseinä on vino muihin seiniin nähden. 8 pylvästä (joista neljä on kiinni seinässä), -, matala muuri pylväiden välissä, jossa sisäänkäynnit lännessä ja etelässä, -. 45 (20).

Vesisäiliö; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 26. Jashemski, 289. Schoonhoven, 195.

- 12.** I.iv.5/25, *Casa del Citarista/Casa di Apollo Citaredo/Casa di Apollo citarista/Casa dei Popidi Secundus et Ampliatus/Casa di L. Rapinasius Optatus*, 2310
(21.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 17 joonilaista pylvästä, tiilestä ja Saronon kalkkikivistä pinnalla stukko, -, alaosa punainen ja sileä, yläosa valkoinen ja uritettu. 310 (120).

Vesikouru, laavaputeal, pronssisen villikarjupatsaan suussa suihku (Mus. Naz. inv. 4900), pronssinen käärme, jonka suussa oli suihkulähteen suihku (Mus. Naz. inv. 4898), nelikulmainen allas, johon pääsi länsipuolelta kahta porrasta pitkin, pieni puoliympyrän muotoinen allas korvasi maanjäristyksen jälkeen vanhan ison altaan, vesisäiliö; -; pronssinen villikarju (Mus. Naz. inv. 4900), kaksi pronssista koiraa (Mus. Naz. inv. 4899, 4901), loikkaava uroshirvi (Mus. Naz. inv. 4902), pronssinen leijona (Mus. Naz. inv. 4897), pronssinen käärme (Mus. Naz. inv. 4898), kahden kaksoishermin päät, (ehkä Bacchus ja Ariadne), 11 marmorista *oscillaa* roikkuivat arkkitraavissa pylväiden välissä ja esittivät satyyreitä, paitsi yhdessä oli *menadi*, kuusi pyöreää marmorista *tondia* roikkui arkkitraavissa pylväiden välissä ja esittivät satyyreitä (Mus. Naz. inv. 6551, 6642, 6646, 6652, 6667, joka on nykyisin Pom. inv. 20486, yksi on tunnetmaton), viisi marmorista *peltan* muotoista koristetta roikkui arkkitraavissa pylväiden välissä (Mus. Naz. inv. 6660, 6661, 6664, 6665, 6658, joka nykyisin Pom. inv. 20489), Popidian marmorinen rintakuva; -; pastoraalimaalauksia; -; -.

-.

L. Popidius Secundus, L. Popidius Ampliatus ja L. Rapinasius Optatus.

Della Corte, 213. Eschebach, 27 – 28. Jashemski, 29 – 30. Pitture e mosaici, I, 117–177. Schoonhoven, 195.

- 13.** I.iv.5/25, *Casa del Citarista/Casa di Apollo Citaredo/Casa di Apollo citarista/Casa dei Popidi Secundus et Ampliatus/Casa di L. Rapinasius Optatus*, 2310
(22.) Kolmiporttiikkinen peristyyli, keskellä olevan peristyylin eteläpuolella. 20 pylvästä, tiilestä ja Saronon kalkkikivistä päällystettynä stukolla, -, alaosa suora, yläosa uritettu. 270 (105).

Vesikouru, marmorinen puteal; alttari valkoisesta marmorista (Mus. Naz. inv. 110022); pronssinen Apollo, joka soittaa kitharaa (Mus. Naz. inv. 5630); -; -; graffitoja pylväissä; -.

-.

L. Popidius Secundus, L. Popidius Ampliatus ja L. Rapinasius Optatus..

Della Corte, 213. Eschebach, 27–28. Jashemski, 31. Pitture e mosaici, I, 117–177. Schoonhoven, 195.

- 14.** I.iv.5/25, *Casa del Citarista/Casa di Apollo Citaredo/Casa di Apollo citarista/Casa dei Popidi Secundus et Ampliatus/Casa di L. Rapinasius Optatus*, 2310

(23.) Neliportiikinen peristyyli, atriumin takana ja keskellä olevan peristyylin pohjoispuolella. Eteläseinä kääntyy vinoon verrattuna muihin seiniin. Luoteiskulma ja osa länsiportiikkia on muutettu huoneiksi. 15 pylvästä, tiilestä ja Sarnon kalkkikivestä päällystettynä stukolla, -, osa pylväistä on sileitä osa uritettuja. 245 (80).

Vesikouru, travertiiniputeal; -; -; puutarha-aiheita, pastoraalimaalauksia ja lintuja, 3. tyyli; -; -.

-.

L. Popidius Secundus, L. Popidius Ampliatus ja L. Rapinasius Optatus.

Della Corte, 213. Eschebach, 27–28. Jashemski, 31–32. Pitture e mosaici, I, 117–177. Schoonhoven, 195.

15. I.vi.2/16, *Casa del criptoportico/Casa dei TT. Lucreti Cari/Casa del Fregio di Achille/Casa del Larario/Casa Omerica/Casa del Sacello iliaco*, 1160

(30.) Kaksiportiikkine peristyyli, tablinumin jälkeen. Kaakkoiskulmasta talon portaat ovat vieneet osan. 5 pylvästä sekä yksi pilari, tiilestä, matala muuri pylväiden välissä, -. 95 (45).

-; larariumnissi; -; -; Länsiseinällä suuri hyvin säilynyt *lararium*-maalauk, jossa myös maalattu Merkuriuksen rintakuva, 4. tyyli; -; -.

-.

T. Lucretius Carus ja T. Lucretius Carus.

Della Corte, 240–242. Eschebach, 33. Jashemski, 34. Pitture e mosaici, I, 193–277. Schoonhoven, 196.

16. I.vi.11, *Casa dei Calavi/Casa dei Quadretti teatrali*, 730

(35.) Huonosti säilynyt kaksiportiikkinen peristyyli, jossa länsi osa on pienempi kuin itäosa. Peristyyli sijaitsee tablinumin perällä, mutta tilan jako ei ole aivan selkeä. Portiikki ei ollut valmis purkaus hetkellä. 3 pilasterit, kalkkikiveä, matala muuri pylväiden välissä, pilasterit punaisia. -.

Terrakottaputeal, vesisäiliö; -; -; 1., 2. ja 3. tyyli; -; -.

-.

Staius Calavius ja Stenius Calavius.

Della Corte, 237–238. Eschebach, 35. Jashemski, 36. Pitture e mosaici, I, 361–396. Schoonhoven, 196.

17. I.vii.1, *Casa di P. Paquius Proculus/Casa di Cuspius Pansa*, 770

(38.) Neliportiikkinen peristyyli, jossa itäseinä ei ole suora. Tablinumin jälkeen. 16 pylvästä, -, -, alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 415 (135).

Vesikouru, allas, jossa suihkulähde, tricliniumissa myös marmorinen allas, joka yhteydessä peristyylin altaaseen, laavaputeal; -; -; puinen triclinium, pergolan neljä pylvästä; 3. tyyli, alaosa

musta, jossa kasveja, keskipaneelit punaisia ja välillä pastoraalimaalauksia, yläosa valkoinen ja välillä arkkitehtuuriaiheita; -; -.

-.

P. Paquius Proculus ja C. Cuspius Pansa.

Della Corte, 257–260, 314. Eschebach, 37–38. Jashemski, 37. Pitture e mosaici, I, 483–552. Schoonhoven, 196.

18. I.vii.7, *Casa di Amandus/Officina di un faber lignarius tabellarius/Casa dell' Affresco di Spartaco/Casa del Sacerdos Amandus*, 225

(40.) Kaksiportiikkinen peristyyli, jossa eteläseinä ei ole samansuuntainen pohjoisseinän kanssa. Atriumista länteen. 9 pylvästä (joista neljä kiinni seinässä), -, valkoisia ja seinässä kiinni olevat pylväät alaosa punaisia ja yläosasta valkoisia, -. 40 (25).

Kaksi putealia, vesisäiliö; pieni pyöreä marmorinen alusta (mahdollisesti patsaalle), pieni pyöreä kaarellinen nissi, toiminut larariumina; leijonan päät pöydässä yhdellä puolella; pöytä; alaosa musta, jossa kasveja, keskipaneelit punaisia ja välillä amoriineja ja psykkeitä sekä naishahmo (ehkä muusa), jolla on kukkia, larariumin ympärillä arkkitehtuuria ja vaaseja, yläosa valkoinen ja välillä arkkitehtuuriaiheita ja vaaseja; graffitoja; cocchiopesto.

Puun juuret ja viiniköynnöksen kiinnitysreikiä seinällä.

Amandus.

Della Corte, 261–262. Eschebach, 39–40. Jashemski, 37–38. Pitture e mosaici, I, 586–618. Schoonhoven, 196.

19. I.vii.10-12/19, *Casa di P. Cornelius Tages/Casa dell'Efebo/Casa dell'Efebo di bronzo*, 955

(42.) Kaksiportiikkinen peristyyli, jossa itä osaan on tehty nelikulmainen jatke. Talon eteläosassa. 7 pylvästä (kaksi kiinni seinässä), muuratut ja rapatut, pylväiden välissä mahdollisesti ollut puupalkit, joissa verhot, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 55 (40).

Doliumiin johdettu putki, jossa suihkulähde, puteal, vesisäiliö; puolipyöreä nissi ja kaksi suurta nissää; suihkulähteen (*dolium*) vesisuihku muotoiltu käärmeeksi, keltaisesta marmorista rikkoutunut Dionysos-hermi; *dolium* (toiminut altaana); etelä-, länsi- ja itäseinillä puutarhamaalauksia, 3. tyyli, Venus-patsas, eläinmaalaus; grafitto, joka esittää parrakasta miehen päätä, jossa on fallos, -.

-.

P. Cornelius Tages.

Della Corte, 262–265. Eschebach, 40–41. Jashemski, 41, 316. Pitture e mosaici, I, 619–727, 750–789. Schoonhoven, 196.

20. I.viii.2, *Casa del Pomarius Felix*, 545

(45.) Neliportiikkinen peristyyli, tabliniumin jälkeen. 10 pylvästä, -, -, -. 160 (35).

Vesikouru, vesisäiliö; -; -; -; -; -.

-

-

Eschebach, 42–43. Jashemski, 42. Pitture e mosaici, I, 794–796. Schoonhoven, 196.

21. I.viii.5, *Casa della statuetta indiana*, 350

(46.) Kolmiportiikkinen peristyyli, jossa läntinen pylväskäytävä muutettu huoneiksi. Tablinumin takana. 3 pylvästä, tiili ja tuffi, -, -. 120 (40).

Vesikouru; -; pieni norsunluinen intialaispatsas, joka esitti jumalar Laksmia; -; -; -; -.

-

-

Eschebach, 43–44. Jashemski, 42. Pitture e mosaici, I, 797–801. Schoonhoven, 196.

22. I.viii.17/11, *Casa dei Quattro Stili/Casa di L. V. P.*, 520

(53.) Kaksiportiikkinen peristyyli, talon pohjoisosassa. 4 pilaria (yksi kiinni seinässä), -, -, -. 145 (65).

Vesisäiliö; -; -; kattotiilen pala, merkkasi salaman iskun paikkaa, johon myös haudattu salaman koskettamia tavaroita, kipsimuotti kahlehditusta orjasta; -; kattotiilessä piirtokirjoitus FVLGVR (CIL IV. 8223); cocciopesto.

-

-

Eschebach, 46–47. Jashemski, 43. Pitture e mosaici, I, 847–913. Schoonhoven, 196.

23. I.ix.1, *Casa del Bell'impluvio/Casa dell'impluvio/Casa di un Cultor/Casa Imperatoriae/ Casa delle due triadi divine*, 380

(54.) Neliportiikkinen peristyyli (nykyisin pahasti vaurioitunut), jonka itäseinä ei ole samansuuntainen länsiseinän kanssa. Tablinumin jälkeen. 6 pylvästä, -, -, -. 125 (45).

-; -; -; -; -; -.

-

-

Eschebach, 48. Jashemski, 44. Pitture e mosaici, I, 919–941. Schoonhoven, 196.

24. I.ix.3, *Casa di Successus*, 475

(55.) Neliportiikkinen peristyyli, jossa suuri takaosa, tablinumin jälkeen. 8 pylvästä, -, -, -. 240 (40).

Vesikouru, travertiiniputeal, vesisäiliö; nissi; pieni poika, jolla kyyhky kädessä –veistos (Pompei inv. 20395) on toiminut mahdollisesti pöydän jalkana; amforoita; 2. tyyli; -; -.

-.

Successus.

Della Corte, 283. Eschebach, 48–49. Jashemski, 44. Pitture e mosaici, I, 942–963. Schoonhoven, 196.

25. I.ix.5, *Casa del Frutteto/Casa dei Cubicoli Floreali*, 400, 15

(56.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 3 pylvästä, tiili, -, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 80 (25).

Vesikouru, vesisäiliö; aukko itseinässä; -; -; harmaata ja valkoista väriä seinissä; grafittoja (CIL IV 10004, 10005, 10006, 10007); cocchiopesto, jossa kuvioita valkoisista ja mustista tesseroista ja valkoisia marmorin palasia.

-.

-.

Eschebach, 49. Jashemski, 44. Pitture e mosaici, II, 1–137. Schoonhoven, 196.

26. I.ix.13-14, *Casa di Cerere*, 500

(61.) Yksiportiikkinen epäsäännöllisen muotoinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 6 pylvästä, stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 240 (165).

Vettä suihkuttavia amoriiniveistoksiaa, pieni vesiallas eteläosassa, terrakottaputeal, vesisäiliö; survin; 4 marmorista suihkulähdeveistosta, jossa amoriini liukuu delfiinin selkää pitkin; -; 2. ja 3. tyyli, puutarhamaalauksia, idyllis-sakraalinen maisema; mosaiikki (1. ja 2. tyyli); -.

-.

-.

Eschebach, 51. Jashemski, 45, 323. Pitture e mosaici, II, 172–229. Schoonhoven, 196.

27. I.x.4/14-17, *Casa del Menandro/Casa di Q. Poppaeus Sabinus*, 1775

(64.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin takana. Etelä- ja pohjoisseinä eivät ole samansuuntaiset. 23 pylvästä, tuffista ja muurin yläpuolelta pylväät ovat päällystetty stukkolla, matala muuri (0,9 m) pylväiden välissä, jossa sisäänkäynnit etelässä ja pohjoisessa sekä suurin sisäänkäynti idässä, pylväät olivat uurrettu muurin yläpuolelta eteenpäin. 435 (175).

Vesikouru, nelikulmainen allas, jossa suihkulähde, terrakottaputeal, vesisäiliö; pallomainen aurinkokello, pöytä, puinen triclinium (1,74x2,69 m); -; lamppu; 4. tyyli, musta alaosa, keskiosa punainen, alaosassa kasveja, keskiosassa lintuja, pylväiden välisessä muurissa kukkivia kasveja, lintuja ja eläinten metsästystä; -; -.

-.

Q. Poppaeus Sabinus.

Della Corte, 58, 244–249. Eschebach, 52–54. Jashemski, 47, 323–324. Pitture e mosaici, II, 240–397. Schoonhoven, 196.

- 28.** I.x.10-11, *Casa degli Amanti/Casa di Ti. Cladius Eulogus / Casa degli Amanti felici*, 455 (69.) Neliporttiikkinen peristyyli, jonka seinät eivät ole samansuuntaisia. Atriumin jälkeen. 15 pylvästä, tiiltä, joka päällystetty stukolla, matala muuri, jossa uurre maalle ja kasveille, muurista on mennyt puinen aita jokaiseen pylvääseen ja sisäänkäynti on ollut lännessä keskimmäisten pylväiden välissä, pylväät on maalattu alaosasta mustiksi ja yläosasta valkoisiksi. 175 (55).

Vesikouru, suuri vesiallas, puteal; -; -; 3. ja 4. tyyli, keskiosa valkoinen, keskiosassa anka-aiheita ja soittimia; eteläseinällä grafitto: AMANTES VT APES VITA(m) MELLITA(m) EXIGVNT (CIL IV. b408a) graffitoja(CIL IV 8404b, 8405); cocchiopesto, jossa valkoisista tesseroista kuvioita.

Terrakottaruukkuja maassa.

Ti. Cladius Eulogus.

Della Corte, 251–252. Eschebach, 56. Jashemski, 50. Pitture e mosaici, II, 433–499. Schoonhoven, 196.

- 29.** I.xi.14, *Casa del Cherem*, 395 (75.) Kolmiporttiikkinen peristyyli, atriumin takana. 4 pylvästä, valkoinen laasti, matala muuri pylväiden välissä lännessä ja pohjoisessa, -. 45 (10).

Vesikouru (ei enää näkyvissä), terrakottaputeal, vesisäiliö; -; -; -; hepreakielinen piirtokirjoitus pohjoisseinällä; -.

-.

-.

Eschebach, 60–61. Jashemski, 52. Pitture e mosaici, II, 598–613. Schoonhoven, 196.

- 30.** I.xii.6, -, 335 (83.) Neliporttiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. 8 pylvästä ja 5 pilaria (yksi pilari on kiinni seinässä), tiilestä, -, -. 85 (45).

Terrakotta-allas; -; -; -; -; -.

Istutusruukku.

-.

Eschebach, 64. Jashemski, 54. Pitture e mosaici, II, 747–751. Schoonhoven, 196.

- 31.** I.xii.11, *Casa dei Pittori*, 270

(86.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 2 pylvästä sekä 2 pilasteria, tiili, matala muuri pilastereiden välissä, alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 55 (35).

Vesikouru, muurattu puteal, kaksi vesisäiliötä; pieni alusta veistokselle, vesialtaalle tai pöydälle; -; -; suuri eläinmaalauk takaseinällä (huonosti säilynyt), 4. tyyli, alaosa punainen ja yläosa valkoinen, aiheita: Dionysos-teemoja, suihkulähdennympi, pantteri, aarnikotka, arkkitehtuuria, lintuja, hirvi; -; -.

Juuria säännöllisessä muodossa.

-.

Eschebach, 65–66. Jashemski, 55, 327. Pitture e mosaici, II, 794–830. Schoonhoven, 196.

32. I.xiii.1, *Casa di Crescens*, 250

(91.) Kolmiportiikkinen peristyyli, jossa luoteisnurkassa on huone. Faucesin jälkeen atriumin paikalla. 4 pylvästä sekä yksi pilasteri (yksi pylväistä on puolipylväs ja yksi pilasteri kiinni seinässä), tuffi ja muurattu, matala muuri pylväiden ja pilasterin välissä, sisäänkäynti idässä, alaosa punainen. 95 (40).

Terrakottaputeal, vesisäiliö; -; -; 3. tyyli, alaosa musta, keskiosassa punaisia paneleita, lintu ja kasvi aiheita; -; coccipesto.

-.

Ti. Crassius Crescens.

Della Corte, 296. Eschebach, 67. Jashemski, 56. Pitture e mosaici, II, 842–859. Schoonhoven, 196.

33. I.xv.3, *Casa della nave Europa/Casa della nave*, 2675

(106.) Kolmiportiikkinen peristyyli, jossa luoteisnurkka on yhdistetty toiseen huoneeseen. Faucesin jälkeen atriumin paikalla. 5 pylvästä ja 3 pilaria, tuffista, matala muuri pylväiden välissä, jossa sisäänkäynti lännessä, mutta korkeampi muuri läntisen portiikin eteläosassa pilareiden välissä, -. 210 (95).

Vesikouru tuffista, terrakottaputeal; matala *opus signinumilla* päällystetty vesisammio (jossa 9 amforaa), kaksi allasta, vesisäiliö; -; -; 1. tyyli, keskiosa valkoinen ja yläosa keltainen; Eurooppa-laivan graffito pohjoisseinällä; -.

Juuria epäsäännöllisessä muodossa, kolmessa kulmassa puita ja niiden välillä viiniköynnöksiä.

-.

Eschebach, 74–75. Jashemski, 61. Pitture e mosaici, II, 963–977. Schoonhoven, 196.

34. I.xvi.2-a, *Casa delle colonne cilindriche*, 2155

(108.) Kaksiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen atriumin paikalla. 8 pylvästä (joista yksi kiinni seinässä), tuffista, -, -. 165 (60).

Vesikouru tuffista; -; -; -; -; -.

Neljä riviä hedelmä- tai pähkinäpuun juuria.

-.

Eschebach, 75–76. Jashemski, 64. Pitture e mosaici, II, 978–982. Schoonhoven, 196.

35. I.xvi.5, -, 2155

(113.–114.) Kaksiportiikkinen peristyyli, talon länsiosassa. -, pylväät tuffia, -, -. 195 (125).

-; -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 77. Jashemski, 65. Schoonhoven, 196.

36. I.xvii.4, *Casa degli archi/Casa della Maschera tragica*, -, 13

(115.) Kaksiportiikkinen peristyyli, heti kadulta tultaessa. 10 pylvästä sekä 7 pilasteria (kuusi pylvästä ja pilasteria kiinni toisissaan ja neljä pylvästä muurattu kiinni seinään samoin neljä pilasteria kiinni seinässä), tiilestä stukkopinnalla, matala muuri etelässä ja lännessä pylväiden ja pilasterien välissä, sisäänkäynti etelässä, pylväiden välissä kaaret, -. 80 (45).

Vesikouru, vesisäiliö; mahdollinen patsaan alusta tai pöytä, *lararium*-nissi, neljä nissää länsiportiikissa; -; -; puutarhamaalauksia pohjoisseinustalla, 4. tyyli, tausta sinisellä tai mustalla, jolloin yläosa valkoinen, aiheina sfinksejä, kentaureita, rostra, naamioita, altaita, kypäriä ja leijonia, *lararium*issa *lararium*-maalaukset; -; -.

Jälkiä istutuksista epäsäännöllisessä järjestyksessä, suuria puita, hedelmä- ja pähkinäpuita, pensaita sekä kukkia ja yrttejä.

-.

Eschebach, 78. Jashemski, 66, 328. Pitture e mosaici, II, 1038–1059. Schoonhoven, 196.

37. II.ii.2, *Casa di M. Loreius Tiburtinus /Casa di Laomedonte /Casa di D. Octavius Quartio*, 2445

(134.) Kolmiportiikkinen peristyyli, jossa itäinen pylväskäytävä jatkuu suorassa kulmassa kaakkoiskulmasta itään. Atriumin jälkeen. 10 pylvästä (joista yksi kiinni seinässä), -, todella matala muuri pylväiden välissä, pylväät ovat alhaalta sileät ja punaiset, ylhäältä valkoiset ja uurretut. 70 (25).

-; -; lasitettu terrakottaveistos egyptiläisestä Bes-jumalasta, lasitettu terrakottaveistos faaraosta, fragmentteja samantyylistä veistoksista; -; fragmentteja punataustaisesta maalauksesta, jossa naisen rintakuva, alaosa punainen, keskiosa musta ja yläosa punainen, alaosa koristeltu köynnöksin, keskiosa linnuilla ja arkkitehtonisilla aiheilla, yläosassa myös arkkitehtuuria ja köynnöksiä sekä merihirviöitä ja Pegasos, kasviaiheita ja leijonia; -; -.

Kaksi ympyränmuotoista jälkeä keskellä puutarhaa ovat luultavasti istutuksista.

M. Loreus Tiburtinus, M. Loreus Tiburtinus ja D. Ocatvius Quartio.

Della Corte, 308–313. Eschebach, 88–89. Jashemski, 78. Pitture e mosaici, III, 42–108. Schoonhoven, 196.

- 38.** II.ii.4, *Casa dell'augustale/Casa della corona di alloro/Casa della corona di quercia/ Casa di Messius Ampliatus/Casa della Corona civica/Casa dell'Emblema Augusteo*, 395 (137.) Kaksiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen atriumin paikalla. (Pahasti tuhoutunut.) 1 pylväs ja 3 pilaria, kalkkikiveä, -, -. 115 (45).

-; marmoripodium; -; -; -; -; -.

-.

Messius Ampliatus.

Eschebach, 89. Jashemski, 83. Pitture e mosaici, III, 109–111. Schoonhoven, 196.

- 39.** II.iii.3, *Casa della Venere in conchiglia/Casa della Venere marina*, 725 (139.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. Itäisen portiikin eteläpäädyssä on huone. 9 pylvästä, stukko pinnalla, -, pylväiden alaosa suora ja kultainen, kun taas yläosa uritettu ja valkoinen. 295 (130).

Vesikouru; lararium-nissi; -; -; 4. tyyli, puutarha-aiheita etelä- ja itäseinällä, Venus simpukankuoressa kahden amoriinin kanssa eteläseinän suuressa keskipaneelissa, Marsin veistos vasemmassa paneelissa, alaosa keltainen tai musta, keskiosa punainen ja musta, yläosa valkoinen tai keltainen, aiheina: lintuja, asetelma, ruokaa, sfinksejä ja merenranta-arkkitehtuuria; -; -.

-.

Sutoria Primigenia.

Della Corte, 297. Eschebach, 90. Jashemski, 84, 330–331. Pitture e mosaici, III, 112–172. Schoonhoven, 196.

- 40.** III.ii.1, *Casa di Trebius Valens/Casa degli Scacchi*, - (156.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin takana. Itäisen pylväskäytävän perällä huone. 8 pylvästä, stukkopinnoitteella, matala muuri pylväiden välissä maalattu mustaksi ja koristeltu yksittäisillä kasveilla, pylväiden alaosa musta ja yläosa valkoinen. 240 (130).

Vesikouru, puoliympyrän muotoinen allas (3,0 m leveä), 12 suihkulähdettä, pylvään päässä oleva suihkulähde, amfora muuratun pilarin päällä toimi vedenjakelupisteenä; tricliniumin sovat ja pyöreä pöytä, 4 stukkopäällysteistä pylvästä (alaosa punainen ja yläosa keltainen) tricliniumin kulmissa kannattamassa katosta, patsaanjalusta, kaksi nissää; marmorinen amoriini nojasi lehdillä koristeltuun pylvääseen; -; 3. tyyli, alaosa musta, maalattu imitaatioita marmorikuutioista peräseinällä, puutarhamaalauksia, tricliniumissa puutarha- ja eläinaiheita, tricliniumin pöydässä numidialaisen marmorin imitaatiota; piirtokirjoitus patsaanjalustassa; -.

Pieni nelikulmainen istutuspenkki koilliskulmassa on toiminut keittiöpuutarhana.

A. Trebius Valens.

Della Corte, 287–290. Eschebach, 102. Jashemski, 99–101. Pitture e mosaici, III, 341–391.

41. III.iv.4/b, *Casa dell'Artista gemmario/Casa di Ifigenia/Casa di Pinarius Cerialis/Casa dell'orefice*, -

(160.) Kaksiportiikkinen peristyyli, ovesta tultaessa. 4 pylvästä ja 2 pilasteria (kaksi pilasteria kiinni seinässä), tuffista stukkopinnalla, pylväiden välissä matala muuri, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 170 (80).

Vesikouru, vesisäiliö; travertiinista valmistettu vesialtaan jalka; -; pronssinen rannekoru ja uhriveitsi, terrakottaskyfos, jossa Herkuleen pappi; alaosa musta ja keskiosa punainen, alaosassa puutarhamaalauksia, keskiosassa lintuaiheita; -; -.

-.

-.

Eschebach, 106. Jashemski, 102. Pitture e mosaici, III, 435–477.

42. V.i.7/9, *Casa del torelo di bronzo/Casa di T. Pontius Successus/Casa dei Pigmei/Casa del Torello/Casa del Toro*, 950

(163.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 9 pylvästä ja kaksi pilasteria (pilastereissa kiinni kaksi pylväistä ja kaksi pylvästä kiinni seinässä), tuffista stukkopinnalla, pylväitä yhdisti 0,55 m korkea puuaita, mahdollisesti myös verhoja pylväiden välissä, marmorijäljitelmiä pylväissä. 170 (75).

Vesikouru tuffista, matala allas, jossa suihku keskellä, suihkulähteet kaikissa kolmessa nississä, allas nymfaionissa, suihkulähteet peperinotankeissa, laavaputeal; nymfaion, patsaan jalustat jokaisessa nississä, matalia jalustoja (ehkä ruukkukasveille), 2 suurta sylinterin muotoista koverrettua peperinotankkia, näitä oli käytetty suihkulähteen jalustana, pieni puolipyöreä *lararium*-nissi, kolme nissää, pieni varastotila länsiportiikissa ehkä ruokaa varten, marmorialusta; -; -; kolme mosaiikkikoristeltua paneelia, joissa nissit, takaseinällä, marmorijäljennöksiä, puutarhamaalauksia mustalla pohjalla nymfaionin altaassa; -; -.

Ruukkukasveja.

T. Pontius Successus.

Della Corte, 102. Eschebach, 123–124. Jashemski, 107. Pitture e mosaici, III, 481–532. Schoonhoven, 197.

43. V.i.18, *Casa degli epigrammi/Casa di L. Valerius Flaccus/Casa di Partenope e Rufino/ Casa degli Epigrammi greci*, 610

(165.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 11 pylvästä (joista kaksi on kiinni seinässä), seinään kiinnitetyt pylväät ovat tiiltä, joissa stukkopinta, pylväiden välissä 0,68 m korkea muuri, jossa sisäänkäynti lännessä, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen. -.

Vesikouru; -; -; puutarhamaalaus itäseinällä ja muurissa (musta pohja jälkimmäisessä), metsästysaiheita, delfiinejä ja naamiota, Silenos; -; cocchiopesto.

-.

L. Valerius Flaccus.

Della Corte, 79–80. Eschebach, 125–126. Jashemski, 108, 333–334. Pitture e mosaici, III, 539–573. Schoonhoven, 197.

44. V.i.26, *Casa di L. Caecilius Iucundus/Casa del Notaio/Casa del Banchiere/Casa di Ifigenia*, 1000
(168.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Itäisen pylväskäytävän tilalla huoneita. 6 pylvästä sekä yksi pilasteri (yksi pylväs seinässä kiinni), muurattuja pylväitä laavakapiteeleilla, matala muurattu muuri, jonka päällä uurre kasveille, sisäänkäynti lännessä, kaksi punaista pylvästä muut alaosasta keltaisia ja yläosasta valkoisia. 190 (100).

Vesikouru marmorista, marmoriallas, jossa suihku, vesisäiliö; 2 punaista pylvästä, jotka muodostivat vestibulumin tai niiden päällä oli pergola, 4 marmorista oscillumia (2 *tondo*a ja 2 peltaa, Mus. Naz. inv. 110647, 110660, 110661, 110662, aiheina: naisfiguuri ratsastaa merihevosella, nuorekas linnustaja pyydystämässä lintua puussa, joka on tietämätön läheisestä käärmestä, nuorukainen pässinsarvilla, lintu, Silenoksen pää, satyyri), marmorinen parrakas hermi (Mus. Naz. inv. 120487), marmorinen Bacchuksen pää hermässä (Mus. Naz. inv. 120427); vahataulut; eläin- ja puutarhamaalaus eteläseinällä, 4. tyyli, alaosa musta, keskiosa punainen, eroottisia-aiheita (Mus. Naz. inv. 110569), potrettimaalauksia, joiden henkilöiden on arveltu esittävän talon omistajan sukulaisia; graffito (CIL IV 4082). -.

Istuksia muurin päällä.

L. Caecilius Iucundus, Q. Caecilius Iucundus ja Sex. Caecilius Iucundus.

Della Corte, 81–82. Eschebach, 127–128. Jashemski, 108–109, 334–335. Pitture e mosaici, III, 574–620. Schoonhoven, 197.

45. V.ii.4, *Casa del Triclinio/Casa del Simposio/Casa di Bacco II*, 405
(170.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin takana. 7 pylvästä ja 4 pilasteria (kolme pylvästä on kiinni kolmessa pilasterissa), pylväät muurattuja ja 3 pilasteria kalkkikivestä kaikissa stukkopinta, matala muurattu muuri kulki pylväiden sisäpuolella, osa pylväistä keltaisia. 130 (55).

Vesikouru tuffista, myöhemmin cocciopestosta; puolipyöreä nissi (ehkä lararium), marmorinen patsaan alusta; terrakottaisia leijonan päitä (räystäästä); -; lararium-malauksia kaakkoiskulmassa, yläosassa mustalla kasveja; graffitoja (CIL IV. 4100, 4102, 4103, 4106, 4107, 4109, 4112, 4118, 4120) ; -.

Istuksia muurin päällä.

-.

Eschebach, 130–131. Jashemski, 110–111. Pitture e mosaici, III, 797–823. Schoonhoven, 197.

46. V.ii.10, *Casa di Paccia*, 465
(172.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 9 pylvästä, stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, sisäänkäynti etelässä, pylväät valkoiset. 180 (70).

Vesikouru; lararium, matala muurattu muuri; -; -; eläinmaalauksia muurissa; -; -.

Matala muuri puutarhassa ehkä kukkia varten.

Paccia.

Della Corte, 105. Eschebach, 132. Jashemski, 111. Pitture e mosaici, III, 830–847. Schoonhoven, 197.

47. V.ii.15, -, 505

(173.) Kaksiportiikkinen epäsäännöllinen peristyyli, atriumin jälkeen. 3 pylvästä ja 1 pilari (yksi pylväistä kiinni seinässä), tuffista, matala muuri pylväiden välissä, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 100 (25). Vesikouru, vesisäiliö; muurattu triclinium, katos neljällä keltaisella pylväällä, lararium; -; marmoripöytä; lararium-maalaus, katoksen pylväisiin maalattu viiniköynnöksiä, puutarhamaalaus eteläseinällä; -; -.

Katoksen pylväissä koloja viiniköynnösten kiinnittämiseen.

-.

Eschebach, 133. Jashemski, 111–112. Pitture e mosaici, III, 854–869. Schoonhoven, 197.

48. V.ii.15, -, 505

(174.) Kaksiportiikkinen peristyyli, talon pohjoisosassa. 4 pylvästä, -, matala muuri pylväiden välissä, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 130 (85).

Vesikouru, terrakottaputeal, vesisäiliö; maalattu lararium pohjoisseinällä; -; -; lararium-maalaus, jossa Jupiter ja kotka, muuri on punainen samoin länsiseinä, puutarhamaalaus eteläseinällä; kaksi pyöreää graffitoa; -.

-.

-.

Eschebach, 133. Jashemski, 111–112, 335. Pitture e mosaici, III, 854–869. Schoonhoven, 197.

49. V.ii.i, *Casa delle nozze d'argento/Casa di L. Albucius Celsus*, 1940

(180.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 19 pylvästä ja 2 pilasteria (kaksi pylvästä kiinni pilastereissa), pohjoisen pylväät stukkopäällysteisiä ja suurempia kuin muut, aita pylväiden välissä, pohjoisen pylväät alaosasta sileitä ja keltaisia, yläosasta uritettuja ja valkoisia, muut pylväät alaosasta sileitä ja punaisia, yläosasta kahdeksankulmaisia ja valkoisia. 325 (95).

Vesikouru; keskellä pihaa maata kohotettu ympyränmuodossa (halkaisija n. 3,0 m); 4 lasitettua terrakottaeläintä (Egyptistä): vihreä sammakko, kellertävä rupikonna ja kaksi kellertävää krokotiiliä; -; 4. tyyli, alaosa musta, keskiosa punainen ja yläosa valkoinen, aiheina: arkkitehtuuri, merieläimet, asetelma, metsästys, naamiot, sakraalimaisemat, linnut ja ruukut, alaosassa puutarhamaalauksia, friisissä metsästysaiheita; -; lavapesto, jossa marmoreita ja värikkäitä kiviä.

Puunjuuria kahdessa kulmassa.

L. Albucius Celsus.

Della Corte, 83–84. Eschebach, 136. Jashemski, 113. Pitture e mosaici, III, 676–772. Schoonhoven, 197.

50. V.iii.4, *Casa della soffitta/Casa dei soffitti*, 700

(183.) Kaksiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. 2 pylvästä, muurattuja stukkopinnalla, pylväiden ja seinien välissä matala muuri, pylväät valkoisia ja uritettuja. 85 (50).

Vesikouru; -; -; -; puutarhamaalauksia punaisella pohjalla pylväiden välisessä muurissa; -; -.

-.

-.

Eschebach, 137. Jashemski, 114. Pitture e mosaici, III, 875–899. Schoonhoven, 197.

51. V.iii.12, *Casa della Duchessa di Aosta*, 180

(190.) Neliportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen atriumin paikalla. 4 pylvästä, -, muuri pylväiden välissä, marmorijäljitelmiä pylväissä. -.

Vesikouru; -; -; vaaka, kulkunen, pronssinen työkalu, pikari, vaaseja, pulloja, kuppeja, helmiä, veitsi, avain, krateri (aretina), pieni amfora; 4. tyylin keskeneräisiä freskoja, jossa mytologinen aihe; -; -.

-.

-.

Eschebach, 140. Jashemski, 115. Pitture e mosaici, III, 961–965. Schoonhoven, 197.

52. V.iv.a/11, *Casa della nuova Caccia/Casa di M. Lucretius Fronto/Casa di M. Lucretius Lirus*, 420

(195.) Yksiportiikkinen epäsymmetrinen peristyyli, jossa kahdeksan kulmaa, tablinumin takana talon perällä. 4 pylvästä (joista yksi kiinni seinässä), stukkopäällysteellä, -, pylväiden alaosa sileä ja punainen, yläosa uritettu ja valkoinen. 155 (-).

Vesikouru; -; -; -; eläinmaalauksia pohjoisseinällä ja osassa länsiseinää, alaosa musta, keskiosa punainen ja yläosa valkoinen, alaosassa puutarhamaalauksia; -; -.

-.

M. Lucretius Fronto ja M. Lucretius Lirus.

Della Corte, 87–88. Eschebach, 143–144. Jashemski, 116, 336. Pitture e mosaici, III, 966–1029. Schoonhoven, 197.

53. VI.i.7/25, *Casa di P. Varenius Zethus/Casa delle Vestali/Casa di Vesta/Casa di Claudio/Casa del salve*, 1075

(201.) Neliportiikkinen peristyyli, talon pohjoisosassa. 14 pylvästä ja 4 pilasteria (4 pylvästä kiinni pilastereissa), stukkopinnalla, pylväiden välissä matala muurattu muuri, jossa sisäänkäynti etelässä, pylväiden alaosa sileä sekä punainen ja yläosa uritettu. 195 (95).

2 suurta allasta joiden sisäosa oli maalattu siniseksi; suihkulähteen tai patsaan alusta, suuren suihkulähddepatsaanalusta, jossa myös marmoria; -; -; 4. tyylin alaosa punainen, keski- ja yläosa keltainen, aiheita: villieläimiä, aseistettuja miehiä, kuollutta luontoa, sfinksi ja kukkia; -; mosaiikki.

Altaiden välissä oli istutuksia.

P. Varenius Zethus.

Della Corte, 24–25. Eschebach, 151–152. Jashemski, 119. Pitture e mosaici, IV, 5–49. Schoonhoven, 197.

- 54.** VI.ii.3-5, *Casa di atteone/Casa di A. Cossius Libanus/Casa di Sallustio/Casa del Cervo*, 970 (204.) Kolmiportiikkinen peristyyli, talon eteläpäädyssä. 7 kahdeksankulmion muotoista pylvästä, -, -, pylväiden kapiteelit valkoiset, mutta muuten väriltään tummanpunaiset. 95 (45).

Vesikouru, allas (tuhoutunut), suihkulähde (tuhoutunut), vesisäiliö; -; -; 4. tyyli, alaosa tummanpunainen ja keski- ja yläosa musta, itäseinällä värit päinvastoin, kasviaiheita, Artemis ja Atteone, hirvi, arkkitehtuuriaiheita, Friksos ja Helle, suihkulähdennympi, Atteonen kuolema; -; cocchiopesto.

-.

A. Cossius Libanus.

Della Corte, 29–32. Eschebach, 156. Jashemski, 121–122. Pitture e mosaici, IV, 87–147. Schoonhoven, 197.

- 55.** VI.ii.16/21, *Casa del Narciso*, 335 (208.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 3 pylvästä ja 1 pilasteri (yksi pylväs kiinni seinässä), muuratut stukkopinnalla, -, uurretut. 85 (-).

-; lararium-nissi; -; -; ala- ja keskiosa punainen; -; -.

-.

-.

Eschebach, 159. Jashemski, 122. Pitture e mosaici, IV, 198–220. Schoonhoven, 197.

- 56.** VI.ii.22/15, *Casa della Danzatrice/Casa di Apollo*, 335 (211.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Itäisen ja läntisen pylväskäytävien eteläpäädyt ovat huoneita. 5 pylvästä, -, pylväiden välillä matala muuri, jonka yläosa oli rakennettu istutuslaatikon muotoon, pylväiden alaosa punainen, mutta yläosa valkoinen ja uritettu. 90 (55).

Tuffivesikouru, travertiiniputeal, vesisäiliö; lararium; pronssinen Apollo (Mus. Naz. inv. 5613), marmorinen peura imettämässä poikastaan (löytynyt sisältä talosta), marmorinen nukkuva lapsi, jonka vasemmassa kädessä on kori, johon hiiri yrittää mennä (löytynyt sisältä talosta), naamio (löytynyt sisältä talosta); -; 4. tyyli, alaosa musta, ylempää punainen, puutarhamaalauksia; -; cocchiopesto koristeltu tesseroilla ja värikkäillä kivillä.

Pylväiden välissä kiertävän muurin päällä tilaa istutuksille.

-.

Eschebach, 158–159. Jashemski, 122–123. Pitture e mosaici, IV, 221–262. Schoonhoven, 197.

57. VI.ii.25, -, 240

(213.) Neliporttiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. Pylväskäytävien kaakkoiskulmassa huone. 8 pylvästä, 4 niistä tuffista, -, -. 115 (50).

Vesikouru; -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 160. Jashemski, 123. Pitture e mosaici, IV, 269–270. Schoonhoven, 197.

58. VI.v.5/21, *Casa dei vasi di vetro/Casa delle quattro colonne dipinte a mosaico (a Scaglie)/Casa del Granduca Michelle di Russia*, 390

(225.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 11 pylvästä sekä 1 kaksoispilari (neljä pylvästä on kiinni seinässä), stukkopinta, -, pylväiden alaosa on punainen ja yläosa valkoinen. 175 (55).

Muurattu vesikouru, puteal, vesisäiliö; marmoripöytä, katos, jota tuki 4 pientä mosaiikkipylyvästä, tiilijalustat patsaille; Herkules nuijan, leijonantaljan ja Hesperidien kolmen omenan kanssa kreikkalaisesta marmorista, Bacchus (tai Silenus) kuppi toisessa kädessä ja thyrsos toisessa sekä panteri jaloissa kreikkalaisesta marmorista, mahdollisesti Flora (osaksi hajonnut) kreikkalaisesta marmorista; -; katoksen pylväisiin maalattu lehtiä, 4. tyyli, alaosa keltainen ja friisi punainen, välissä puutarhamaalauksia, friisissä merieläimiä ja amoriineja; -; -.

-.

-.

Eschebach, 169–170. Jashemski, 125–126, 340. Pitture e mosaici, IV, 325–336. Schoonhoven, 198.

59. VI.v.14, -, 260

(230.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumin paikalla faucesin jälkeen. 8 pylvästä (joista yksi kiinni seinässä ja yksi kaksoispylväs), -, -, -. 115 (35). Vesikouru; lararium; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 171. Jashemski, 126. Schoonhoven, 198.

60. VI.v.19/10, *Casa dei Fiori/Casa del Cinghiale/Casa dei tre Cortili*, 365

(233.) Kolmiportiikkinen peristyyli, talon takaosassa. 6 pylvästä, tuffista, pylväiden välissä matala muuri, sisäänkäynnit pohjoisessa ja idässä, -. 125 (55). Vesikouru, vesiallas; -; -; -; -; -.

Muurin päällä istutuksia.

-.

Eschebach, 170–171. Jashemski, 126. Pitture e mosaici, IV, 355–356. Schoonhoven, 198.

- 61.** VI.vi.1/12, *Casa di Cn. Alleius Nigidius Maius/Casa di Pansa*, 2055
(234.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 16 pylvästä, stukkopinnalla, -, pylväiden alaosa keltainen ja yläosa valkoinen sekä uritettu. 295 (55).

Vesikouru, suuri allas ja suihkulähde keskellä allasta, kaksi putealia, vesisäiliö; nelikulmaiset patsaanjalustat jokaisessa kulmassa; pronssinen Bacchus ja satyyri (Mus. Naz. inv. 4995); pronssinen lampunjalka, joka oli tehty pienen leopardilla ratsastavan Bacchuksen muotoon (Mus. Naz. 4563); maalattuja kaloja ja kasveja altaan sinisillä reunoilla; -; -.

Puutarhaosan kulmissa ollut aluksi tilaa ruukkukasveille, mutta ne on myöhemmin korvattu patsaanjalustoilla.

Cn. Alleius Nigidius Maius.

Della Corte, 91–93. Eschebach, 173–174. Jashemski, 127–128. Pitture e mosaici, IV, 357–361. Schoonhoven, 198.

- 62.** VI.vii.6, *Casa d'Ercole*, 340
(239.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 3 pylvästä, tiilestä, pylväiden välissä matala muuri, -. 55 (30).

-; lararium; -; -; lararium-maalauksia; -; -.

-.

-.

Eschebach, 177. Jashemski, 129. Pitture e mosaici, IV, 372–388. Schoonhoven, 198.

- 63.** VI.vii.18, *Casa di Adone e Venere/Casa di Adonide ferito/Casa dell'Ermafrodito/Casa della Toletta dell'Ermafrodito/Casa di Ione/Casa di M. Asellinus*, 505
(242.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 7 pylvästä (kaksi kiinni seinässä), tuffista stukkopinnalla, pylväiden välissä matala muuri, pylväät alaosasta keltaisia ja yläosasta valkoisia. 115 (60).

Vesikouru, matala marmori allas, jossa suihku, vesisäiliö; -; -; -; vesilintuja ja -kasveja maalattu pylväiden välisen muurin sisäpuolelle, haavoittunut Adonis keskipaneelissa, ympäröivät tilat maalattu puutarhamaalauksilla pohjoisseinällä, alaosa musta, aiheita: arkkitehtuuri, asetelmia, delfiinit, koira; graffitoja; cocchiopesto koristeltuna valkoisilla tesseroilla.

-.

M. Asellinus.

Della Corte, 36. Eschebach, 179–180. Jashemski, 130, 340–341. Pitture e mosaici, IV, 399–432. Schoonhoven, 198.

- 64.** VI.vii.19, *Casa di Fabius Tyrannus/Casa di Inaco e Io*, 390

(243.) Yksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 3 pylvästä (yksi kiinni seinässä), tuffista, -, -, uurrettuja. 100 (75).

Vesikouru; -; -; -; -; -.

-.

Fabius Tyrannus ja Fabius Jarinus.

Della Corte, 36. Eschebach, 180. Jashemski, 130. Pitture e mosaici, IV, 433–448. Schoonhoven, 198.

65. VI.vii.20, *Casa dei Vasi d'Argento/Casa dell'Argenteria/Casa dei LL. Laeli Erastus e Trophimus/Casa del Duca di Aumale*, 1130

(244.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 9 pylvästä ja 2 pilaria (kaksi kiinni seinässä ja neljä kiinni pilareissa), tuffista, -, -. 220 (70).

Suuri allas; pyhäkkö länsiseinällä; Venuksen, nuoren pojan ja naisen rintakuvat; -; 4. tyyli, alaosa punainen ja keskiosa valkoinen; -; pikkukivistä.

-.

L. Laelius Erastus ja L. Laelius Trophimus.

Della Corte, 35 – 36. Eschebach, 180 – 181. Jashemski, 130. Pitture e mosaici, IV, 449 – 469. Schoonhoven, 198.

66. VI.viii.5, *Casa del poeta tragico/Casa di Aninius/Casa di Glauco/Casa Omerica/ Casa del Cave Canem/Casa di Omero*, 505

(248.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 7 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), stukkopinta, mahdollisesti puinen aitaus, pylväät ovat alaosasta punaisia ja yläosasta valkoisia sekä uritettuja. 75 (35).

Vesikouru tuffista, vesisäiliö; veistosnissi, joka ehkä ollut alttari tai lararium; marmorinen fauni, jolla vuohen nahka täynnä hedelmiä kaulan ympärillä (Mus. Naz. inv. 6347); kilpikonnan kuori; 4. tyyli, alaosa musta tai punainen, jossa vihreitä paneeleja, keskiosa punainen ja yläosa keltainen, aiheet: Ifigeneian uhraus (Mus. Naz. inv. 9112), arkkitehtuuri, puutarhamaalauksia peräseinällä; XVSTVS graffito yhdessä pylväässä kirjoitettu kahdesti (CIL IV. 1458, 1459a); -.

-.

-.

Eschebach, 183–184. Jashemski, 133, 342. Pitture e mosaici, IV, 527–603. Schoonhoven, 198.

67. VI.viii.22/1, *Casa della Fontana grande/Casa della Prima fontana a mosaico/Cas degli Elvi/Casa di Livio*, 510

(250.) Yksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 3 pylvästä, stukkopinnalla, -, pylväät uritettuja. 100 (65).

Muurattu allas, jonka keskellä alusta, jossa oli suihku, suuri mosaiikein ja simpukoin koristeltu suihkulähdennisä, vesisäiliö; -; suihkulähde nissin molemmin puolin marmoriset naamiot, joista

toinen Herkules ja toinen tragedianaamio; -; altaan sisäosa sininen ja koristeltu merieläimillä, puutarhamaalauksia; -; -.

-.

Helvius Vestalis.

Della Corte, 42–44. Eschebach, 187. Jashemski, 135, 343. Pitture e mosaici, IV, 613–620. Schoonhoven, 198.

- 68.** VI.viii.23, *Casa della Fontana piccola/Casa della Seconda fontana a mosaico/Casa della Fontana piccola a mosaico*, 575
(251.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 6 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), tuffista stukkopinnalla, -, alaosa punainen ja yläosa valkoinen sekä uritettu. 130 (55).

Pieni allas mosaiikkinisissä, jossa suihkulähde, suuri mosaiikein ja simpukoin koristeltu suihkulähteenä, vesisäiliö; -; marmorinen komedianaamio, pronssinen amoriini, jolla hanhi kädessä (Mus. Naz. inv. 5000) oli pienellä alustalla altaan keskellä, pronssinen kalastajaveistos (Mus. Naz. inv. 4994) oli suihkulähdeveistoksena altaan reunalla, samoin kuin marmorinen lapsi, jonka korissa on kala (Mus. Naz. inv. 6509), naamio puunrungolla (ei ollut käytössä tässä puutarhassa), Venus Proserpinan marmoripatsas; -; 4. tyyli, alaosa keltainen ja keskiosa punainen, puutarhamaalauksia, maisemamaalauksia, merihirviötä ja delfiinejä, Pegasos, naamioita; -; -.

-.

-.

Eschebach, 187–188. Jashemski, 136, 343. Pitture e mosaici, IV, 621–659. Schoonhoven, 198.

- 69.** VI.ix.2, *Casa di Meleagro/ Casa delle Nereidi/ Casa di L. Cornelius Primogenes*, 1140
(254.) Neliportiikkinen peristyyli, atriumista pohjoiseen. 24 pylvästä, stukkopinnalla, puuaita ja verhot pylväiden välissä, pylväiden alaosa oli punainen ja yläosa valkoinen. 460 (140).

Vesikouru, suuri marmorinen allas puutarhan keskellä, keskellä pylväs, jonka päällä pöytä toimi suihkulähteenä, toinen suihkulähde, jossa ollut patsas on ollut altaan länsireunalla, allas puutarhan länsireunalla, on ollut kalojen säilyttämiseen puhdistuksen aikana tai juomien viilentämiseen, puutarhan itäosassa pieni allas, tuffiputeal, 2 vesisäiliötä; -; -; dolium; 4. tyyli, allas maalattu siniseksi, seinien alaosassa punainen, keskiosan paneelit mustat ja yläosan valkoiset, puutarhamaalauksia alaosassa, muuten aiheet: arkkitehtuuri, naamioita, nereidi, merihirviötä sekä -eläimiä, Dionysos, Silenos, Afrodite, amoriini, nymfi, haavoittunut Adonis, Eros, Pan, Arianna, Thetis, Apollo, satyyri ja ihmishahmot; graffitoja pylväissä; -.

Istutuksia altaan ympärillä ja doliumia käytetty ehkä istutusruukkuna.

L. Cornelius Primogenes.

Della Corte, 36–37. Eschebach, 188–189. Jashemski, 137–138. Pitture e mosaici, IV, 660–818. Schoonhoven, 198.

- 70.** VI.ix.3-5, *Casa del Centauro/Casa di A. Vettius Caprasius Felix*, 1075

(255.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 8 pylvästä ja 1 kaksoispilari (pilarissa yksi pylväs kiinni), tuffista stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, pylväiden alaosa suora ja punainen, yläosa uritettu ja valkoinen. 80 (30).

Vesikouru, pieni allas keskellä puutarhaa; -; -; -; pylväiden välinen muuri on maalattu punaiseksi, seinien alaosa musta ja keskiosa punainen; -; -.

Istutuksia pylväiden välissä kiertävän muurin päällä.

A. Vettius Caprasius Felix.

Della Corte, 38–39. Eschebach, 189–190. Jashemski, 138. Pitture e mosaici, IV, 819–859. Schoonhoven, 198.

71. VI.ix.3-5, *Casa del Centauro/Casa di A. Vettius Caprasius Felix*, 1075

(257.) Kaksiporttiikkinen peristyyli, atriumista etelään. 5 pylvästä, -, -, -. 50 (20).

Puteal, vesisäiliö, suihkulähde Apollo-veistoksessa, suihkulähde pronssithyrsosksessa; -; marmorinen Apollo nojaa lyyraan, 2 marmorihelmiä esittivät Dionysosta, pronssinen thyrsos, marmoripatsas, joka esitti Herkulesta tai nuorta fryygialaista koiran kanssa oli luultavasti myös puutarhan koristeena; -; -; -.

-.

A. Vettius Caprasius Felix.

Della Corte, 38–39. Eschebach, 189–190. Jashemski, 138. Pitture e mosaici, IV, 819–859. Schoonhoven, 198.

72. VI.ix.3-5, *Casa del Centauro/Casa di A. Vettius Caprasius Felix*, 1075

(258.) Yksiporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 4 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), -, -, -. 115 (75).

Allas puutarhan eteläosassa; -; -; -; puutarhamaalauksia peräseinällä; -; -.

Jälkiä istutuksista.

A. Vettius Caprasius Felix.

Della Corte, 38–39. Eschebach, 189–190. Jashemski, 138, 343. Pitture e mosaici, IV, 819–859. Schoonhoven, 198.

73. VI.ix.6, *Casa di N. Nigidius Vaccula/Casa di Castore e Polluce/Casa dei Dioscuri /Casa del Questore*, 1475

(259.) Kaksiporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 14 pylvästä (joista yhdeksän kiinni seinässä), tiilestä, puinen aita pylväiden välissä, pylväiden alaosa punainen, mutta yläosa valkoinen ja uritettu. 190 (90).

Vesikouru, travertiiniputeal, 2 vesisäiliötä; aita puutarhan eteläosassa, joka oli maassa kiinni pienillä nelikulmaisilla tuffihylsyillä, lararium, tuffialttari, marmorilevy kahdella travertiinituella (mahdollisesti pöytä) koristeltu leijonanpäällä; osia naisjumaluuden patsaasta, samanlainen pää kuin Isiksen temppelin jumaluudella (Mus. Naz. inv. 976); amfora; puutarhamaalauksia, joissa oikea aita jatkui maalauksena takaseinällä, leopardi kohottaa päätään rypäleitä kohti pyhätössä, 4. tyyli, keskiosa punainen, Faidra, Hippolytos ja imettäjätär, teatteriaiheita, Io; -; -.

Tuffihylsyillä kiinnitetystä aidasta on saattanut olla viiniköynnöksiä katolle ja jälkiä suorista istutuspenkeistä eli peristyyli olisi toiminut keittiöpuutarhana.

N. Nassenius Nigidius Vaccula tai M. Nigidius Vaccula.

Della Corte, 40–41. Eschebach, 190–191. Jashemski, 138–139, 343–344. Pitture e mosaici, IV, 860–1004. Schoonhoven, 198.

74. VI.ix.6, *Casa di N. Nigidius Vaccula/Casa di Castore e Polluce/Casa dei Dioscuri /Casa del Questore*, 1475

(260.) Neliporttiikkinen peristyyli, atriumista etelään. 8 pylvästä sekä 4 pilaria, stukkopinnalla, -, pylväät alaosa sileitä sekä punaisia ja yläosa uritettuja sekä valkoisia, pilastereissa puolestaan maalauksia. 250 (65).

Vesikouru, allas (mahdollisesti kala-allas), altaan keskellä pylväs, jossa metallinen putki (suihkulähde), pieni ja matala allas; altaan sisäkulmat olivat pyöristetyt ja ne ovat mahdollisesti toimineet patsaiden, koristevasien tai istutettujen puiden alustana, cocciopesto-polku; -; -; 4. tyyli, alaosa keltainen tai punainen, ylemmät osat valkoisia, jossa punaisia paneeleita, aiheet: vaasit, asetelma, aseistettu heros, arkkitehtuuri, menadi, Okeanoksen pää, Odysseus ja, Penelopea, tripodeita, Medea surmaa lapsensa, Perseus vapauttaa Andromedan, lapsi kouluttaa apinaa, Nioben lasten kuolema, Dionysos, jota tukee satyyri, Akilles Thersiteen surman jälkeen, delfiinejä, merihirviöitä, naishahmoja, lintuja, puutarhamaalauksia, amoriineja; -; mosaiikki.

Mahdollisia ruukkukasveja altaan kulmissa ja istutusten jälkiä maassa.

N. Nassenius Nigidius Vaccula tai M. Nigidius Vaccula.

Della Corte, 40–41. Eschebach, 190–191. Jashemski, 139–140. Pitture e mosaici, IV, 860–1004. Schoonhoven, 198.

75. VI.x.6, -, 485

(265.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 4 pylvästä, tuffista, -, -. 120 (50).

-; -; -; -; 1. tyyli; -; -.

-.

-.

Eschebach, 193–194. Jashemski, 141. Pitture e mosaici, IV, 1044–1049. Schoonhoven, 198.

76. VI.x.7, *Casa dell'ancora/Casa di Melissaesus/Casa di Nettuno e Amynone/Casa dell'Ancore Nera/Casa di Nettuno*, 665

(266.) Kolmiportiikkinen peristyyli, talon eteläosassa. 17 pylvästä ja 14 pilasteri (kaikki pylväät kiinni seinässä), muuratut stukkopinnalla, -, valkoiset pylväät ja pilasterit jäljittelivät marmoria. 235 (165).

Suihkulähdefiguurit eteläseinän itä- ja länsinisseissä; kolme mosaiikkikoristeltua nissää eteläseinällä, miniatyyri temppelefasadi keskimmäisessä eteläseinän nississä (mahdollisesti Fortunalle tai Venukselle), yhteensä 18 nissää itä- ja länsiseinällä, joissa kaikissa ollut alusta mahdollisesti veistoksia tai kukkia varten; Sullan rintakuva, nuoren tytön rintakuva; -; -; -; -.

Kukkia ehkä jokaisessa nississä.

Melissaeus ja Tintirius.

Della Corte, 45–46. Eschebach, 194. Jashemski, 141. Pitture e mosaici, IV, 1050–1071. Schoonhoven, 198.

77. VI.xi.4/17, -, 495

(270.) Kaksiportiikkinen peristyyli, talon itäosassa heti sisäänkäynnistä 17 tultaessa. Läntisen pylväskäytävän eteläpääty on muutettu huoneeksi. 3 pylvästä, -, matala muuri pylväiden välissä, -. 100 (50).

Vesikouru; -; -; -; -; -.

Mahdollisesti kukkia.

-.

Eschebach, 197–198. Jashemski, 143. Schoonhoven, 198.

78. VI.xi.9-10, *Casa del labirinto/Casa di Fuficius Ianuarius/Casa delle Terme private*, 1930

(272.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 30 pylvästä, muurattuja stukkopinnalla, -, pylväätkokonaan uurrettuja. 614,8 (281,2).

Vesikouru, 2 vesisäiliötä; -; -; koruja, jotka olivat naisen luurangon yhteydessä; 1. tyyli; useita graffitoja pylväissä (mm. piirtokirjoitukset CIL IV. 1433-1435); -.

-.

Fuficius Ianuarius.

Della Corte, 33–34. Eschebach, 199–200. Jashemski, 143–144. Pitture e mosaici, V, 1–70. Schoonhoven, 198.

79. VI.xii, *Casa del gran mosaico/Casa dei MM. Cassii Marcellus et Saturninus/Casa del Fauno/Casa di Goethe/Casa del Fauno danzante/Casa del HAVE*, 2805

(276.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 28 pylvästä, stukkopinnalla, -, pylväätkokonaan valkoiset. 460 (170).

Marmorinen suihkulähde keskellä puutarhaa, matala allas, joka kulmassa ollut pieni allas, samoin kuin joka sivulla; seinät päällystetty lyijylevyillä, kuutio jokaisessa puutarhan kulmassa, jolla saattoi olla vaasi, veistos tai muu koriste; tanssiva fauni, joka on atriumissa, on saattanut olla puutarhakoriste; pöytä; 1. tyyli; -; värikkäitä kiviä ja lasia lattiassa.

-.

M. Cassius Marcellus ja M. Cassius Saturninus.

Della Corte, 95–97. Eschebach, 201–203. Jashemski, 145. Pitture e mosaici, V, 80–141. Schoonhoven, 198.

- 80.** VI.xii, *Casa del gran mosaico/Casa dei MM. Cassii Marcellus et Saturninus/Casa del Fauno/Casa di Goethe/Casa del Fauno danzante/Casa del HAVE*, 2805 (277.) Neliporttiikkinen peristyyli, ensimmäisen peristyylin jälkeen. 43 pylvästä, tiilestä stukkopinnalla, puinen aita oli kiinni pylväiden ulkopuolella, uritettu. 1120 (650).

Vesikouru, marmorinen puteal ja toinen puteal, vesisäiliö; pieni korotettu alue puutarhan peräseinällä on saattanut olla patsaiden alustana tai toimia esimerkiksi lukutilaisuuksien lavana, kaksi nissää puutarhan peräseinän länsipäässä, ainakin toinen niistä oli lararium; fragmentteja kreikkalaisesta marmorista tehdystä veistoksesta, joka esitti puolialastonta Dionysosta, fragmentteja kreikkalaisesta marmorista tehdystä patsaasta, joka esitti puolialastonta Parista (puuttuu käsi ja pää), Geniuksen patsas löytyi toisesta peräseinän nissistä; kaksi pronssista kandelaaberia, kaksi terrakotalamppua, kaksi pronssista kolmijalkaa, laakerin hiiltynyt oksa, jossa kyyhkysen luut ja munat pesässä laakeripuussa, useita amforoita, marmorinen pöytä, jota kannatteli siivellinen sfinks ja koiran jalka; 1. tyyli, marmori-imitaatioita; -; -.

Laakeripuu.

M. Cassius Marcellus ja M. Cassius Saturninus.

Della Corte, 95–97. Eschebach, 201–203. Jashemski, 145–146. Pitture e mosaici, V, 80–141. Schoonhoven, 198.

- 81.** VI.xiii.2, *Casa del gruppo dei vasi di vetro/Casa di Phillipus*, 1215 (278.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 8 pylvästä, 4 tiilestä ja 4 tuffista stukkopinnalla, matala muurattu muuri pylväiden välissä, jossa päällä tilaa istutuksille (ei enää restauraation jälkeen tilaa istutuksille), sisäänkäynnit puutarhaan pohjoisessa ja etelässä, alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 150 (45).

Kaksi marmorista leijonanpääsuihkulähdettä, puteal, vesisäiliö; lararium; kolme marmorista yksipäistä hermiä, kaksi marmorista hermiä, joilla kaksi päätä, kaksi marmorista leijonanpääsuihkulähdettä (Mus Naz. inv. 110001–110007); -; lararium-maalauksia; -; -.

Pylväiden välisen muurin päällä tilaa istutuksille.

Philippus.

Della Corte, 97. Eschebach, 203–204. Jashemski, 147. Pitture e mosaici, V, 142–157. Schoonhoven, 198.

- 82.** VI.xiii.6, *Casa del Forno di ferro/Casa del forno*, 1215 (279.) Kolmiporttiikkinen peristyyli, jonka luoteiskulman pylväskäytävään työntyy huone. Tablinumin jälkeen. 13 pylvästä (joista kahdeksan kiinni seinässä), tiilestä, matala muuri pylväiden välissä, sisäänkäynti etelässä, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen. -.

Vesikouru; matala muurattu muuri kohotti puutarhan 0,40 m korkeuteen vesikourusta, alueen sisäosa oli täytetty maalla; -; -; -; useita graffitoja; -.

-.

-.

Eschebach, 204–205. Jashemski, 147. Pitture e mosaici, V, 158–174. Schoonhoven, 198.

83. VI.xiii.13/18., -, 550

(280.) Kaksiportiikkinen peristyyli, jonka pohjoinen pylväskäytävä on korvattu huoneilla. Tablinumin jälkeen. 8 pylvästä (kaksi niistä kiinni seinässä), tuffista, -, -. 130 (70).

Vesikouru, puteal, vesisäiliö; lararium; marmorinen bakkantin pää; pyöreä marmorinen pöytä, jossa kolme jalkaa, joiden yläosa esittää villieläintä nousemassa lehtiornamenteista ja alaosa esittää leijonan tai leopardin jalkaa; 2. tyyli; -; cocchiopesto.

-.

-.

Eschebach, 206. Jashemski, 147–148. Pitture e mosaici, V, 179–193. Schoonhoven, 198.

84. VI.xiv.20, *Casa di Orfeo/ Casa della Colonna Etrusca II/ Casa di M. Vesonius Primus*, 705

(284.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 8 pylvästä ja 2 pilaria (yksi pylväs on kiinni toisessa pilarissa, joka on kiinni seinässä), tiilestä stukkopinnalla, -, pylväiden alaosa oli punainen ja yläosa valkoinen sekä uritettu. 185 (90).

Vesikouru; -; -; 3. tyyli, alaosa punainen ja keskiosa sininen, suuri maalaus Orfeuksesta ja eläimistä takaseinällä, kaksi pientä puutarhamaalausta takaseinällä; -; -.

-.

M. Vesonius Primus.

Della Corte, 77–78. Eschebach, 212. Jashemski, 149, 344–345. Pitture e mosaici, V, 264–307. Schoonhoven, 198.

85. VI.xiv.38, *Casa di C. Poppaeus Firmus*, 455

(289.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Itäinen pylväskäytävä on muutettu huoneiksi. 9 pylvästä ja 2 pilaria (kaksi pylvästä pilareissa kiinni), muurattuja, -, -. 180 (60).

Vesikouru, vesisäiliö; puolipyöreä nissi; -; kaksi marmorista tukea pöydälle, jalka, jonka päällä ehkä ollut allas; 3. tyyli; -; -.

-.

C. Poppaeus Firmus.

Della Corte, 67. Eschebach, 216. Jashemski, 150–151. Pitture e mosaici, V, 376–383. Schoonhoven, 198.

86. VI.xiv.40, -, 345

(291.) Yksiportiikkinen peristyyli. Tablinumin jälkeen. 2 pylvästä, muurattua kalkkikiveä stukkopinnalla, -, pylväiden alaosa on keltainen ja yläosa punainen. 95 (45).

Vesikouru; nelikulmainen patsaanjalusta; pieni poika joka syöttää vasemmassa kädessään olevaa koiraa oikean käden leivällä (koiralta puuttuu etujalat ja pojan jalat polvista alaspäin puuttuvat, Mus Naz. inv. 120511); -; -; -.

-.

-

Eschebach, 217. Jashemski, 151. Pitture e mosaici, V, 390–408. Schoonhoven, 198.

87. VI.xiv.43, *Casa degli scienziati/Casa del Lupanare grande*, 510

(293.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Pylväskäytävä vain pohjoispäädyssä ja länsipään pohjoisosassa. 4 pylvästä, 2 tuffipylvästä ja 2 tiilipylvästä stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, pylväät on uritettu. 180 (130).

Vesikouru, mosaiikein ja simpukankuorin koristeltu suihkulähdenissi (samanlainen kuin talossa VI.viii.22), matala allas, jossa suihku keskellä, toinen allas; nelikulmainen lararium-nissi; Mars (Mus. Naz. inv. 126249) alustalla suihkulähteen nississä, naisen naamio suihkulähteen jalustalla, naamioista suihkusi vesi; -; 1. ja 4. tyyli, puutarhamaalaus, kuvattu pitkäkaulainen lintu säleikköaidan yläpuolella molemmin puolin pientä nissi, lintuaiheita, lararium-maalaus; -; cocciopesto.

-

-

Eschebach, 217–218. Jashemski, 151–152, 346. Pitture e mosaici, V, 426–467. Schoonhoven, 198.

88. VI.xv.1, *Casa dei AA. Vettii Conviva e Restitutus/Casa dei Vettii*, -

(294.) Neliportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 18 pylvästä, kapiteelit stukko pinnalla, -, pylväät uritettuja ja valkoisia, mutta värikkäät kapiteelit. 475 (160).

Vesikouru, kaksi pronssista suihkulähdepatsasta, kymmenen marmorista suihkulähdepatsasta, kahdeksan marmorista vesiasiaa, matala marmorinen suihkulähdeallas, katkaistun kävyn muotoinen suihkulähde neliön muotoisella alustalla, nelikulmainen vesisammio valkoisesta marmorista, jossa kaksi nelikulmaista jalustaa, pyöreä jalallinen vati, travertiiniputeali; kaksi pronssista suihkulähde patsasta, kymmenen marmorista suihkulähde patsasta, marmorinen Paris (yksi kymmenestä marmorisesta suihkulähde patsaasta, Pompei inv. 701), kaksi pronssista alastonta poikaa, jota pitivät toisessa kädessä rypäleitä ja toisessa ankkaa, jonka nokasta vesi suihkusi (kaksi pronssista suihkulähde patsaasta, Pompei inv. 704 ja 705), marmorinen alaston satyyri, jolla pinja kruunu (yksi kymmenestä marmorisesta suihkulähde patsaasta, Pompei inv. 679), marmorinen nuorekas Dionysos, jolla murattikruunu (yksi kymmenestä marmorisesta suihkulähde patsaasta, Pompei inv. 678), marmorinen satyyri, jolla viinileili oikeassa ja syrinks vasemmassa kädessä (yksi kymmenestä marmorisesta suihkulähde patsaasta, Pompei inv. 687), marmorinen poika pitelee maassa olevaa jänistä, jonka suusta suihkusi vesi (yksi kymmenestä marmorisesta suihkulähde patsaasta, Pompei inv. 681), kaksi marmorista poikaa (kaksi kymmenestä marmorisesta suihkulähde patsaasta, Pompei inv. 1157 ja 1158), priaapinen suihkulähdeveistos (Pompei inv. 743, 757 ja 758), jonka fragmentteja löytynyt keittiöstä ja muualta talosta, rikkoutunut nuori satyyri (löytynyt keittiöstä), marmorinen pojan käsi, joka pitää ankkaa, josta vesi suihkuu (löytynyt muualta talosta), kaksi marmorista hermiä, joiden pilarit oli koristeltu reliefeillä, kaksoisrintakuva Silenoksesta ja bakkantista hermin päällä, kaksoisrintakuva Dionysoksesta ja Adriadnesta hermin päällä (Pompei inv. 630, 631); pyöreä travertiinipöytä läntisten pylväiden välissä, nelikulmainen marmoripöytä travertiiniputealin päällä, suuri pyöreä marmoripöytä, jota kannattelee kolme leijonapäätä; puutarhamaalauksia, aiheita: arkkitehtuuri, vaaseja, Urania, naamioita (Okeanos ja Medusa), satyyreja, muusia, siivekkäitä geniuksia, aarnikotkia, menadeja ja kuollutta luontoa; -; lavapesto ja cocciopesto tesseroilla koristettuna.

Säännöllisen muotoisia istutuksia.

A. Vettius Restitutus ja A. Vettius Conviva.

Della Corte, 54–57. Eschebach, 218–219. Jashemski, 153–155, 346. Pitture e mosaici, V, 468–572.

- 89.** VI.xv.1, *Casa dei AA. Vettii Conviva e Restitutus/Casa dei Vettii*, - (295.) Kolmiportiikkinen peristyyli, pohjoiseen talon suuresta peristyylistä. 5 pilaria, -, -, -. 60 (15).

Vesikouru, vesisäiliö; -, -, -; pensas ja lintuja pohjoisseinällä, pensas lähellä eteläseinän ovea, -, -; -.

-.

A. Vettius Restitutus ja A. Vettius Conviva.

Della Corte, 55–57. Eschebach, 218–219. Jashemski, 155, 346–347. Pitture e mosaici, V, 468–572.

- 90.** VI.xv.5, *Casa di M. Pupius Rufus*, 705 (297.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 6 pylvästä ja 2 pilaria, tiilestä stukkopinnalla, matala muurattu muuri pylväiden välissä, sisäänkäynnit pohjoisessa, idässä ja etelässä, pylväiden alaosa keltainen ja yläosa valkoinen. 240 (110).

Vesikouru, marmorinen kiekko, jossa reiät suihkulähteille (ehkä tricliniumin pöytä), pronssinen käärmeenmuotoinen suihkulähde lähellä, marmorinen puteal; neljä kahdeksankulmaista vihreällä stukolla päällystetty pylvästä jotka kannattivat katosta, joka varjosti tricliniumia, joka tuhoitiin talon remontissa (osa siitä vielä olemassa), nissi ilman stukkoa (toimi todennäköisesti suihkulähteenä), pyöreä muurattu jalusta päällystetty stukolla, putealin päällä harmaata marmoria oleva kiekko, jolla seisoo marmorinen suihkulähde nymfi, pieni muurattu pylväs jokaisen puutarhan sisäänkäynnin luona, kaksi uritettua marmorista jalustaa; marmorinen suihkulähde nymfi, joka nojaa vasemmalla kädellä nahkasäkkiin, joka on puunrungon päällä (Mus. Naz. inv. 124841), terrakottaveistos juopuneesta vanhasta naisesta (Mus. Naz. inv. 124844), terrakottaelefantti, jolla ratsastaa mauri ja elefantin selässä on torni (Mus. Naz. inv. 124845), perheryhmä päällystettynä vihreällä lasitteella, kaksi Bacchuksen naamioita (Mus. Naz. inv. 124906), pieni pronssinen leijona (Mus. Naz. 1248570), pieni pronssinen jänis (Mus. Naz. inv. 124912), pronssinen käärmeenmuotoinen suihkulähde (Mus. Naz. inv. 124913); pieni vaasi Silenoksen muodossa päällystettynä vihreällä lasitteella (Mus. Naz. inv. 124847), pieni vihreä lasitettu kukonmuotoinen astia, kaksi pientä ankanmuotoista vihreäksi lasitettua vaasia, pieni vaasi hanhen muodossa päällystettynä vihreällä lasitteella, travertiinipöytä; travertiinipöydässä marmorijäljitelmiä; -, -.

-.

M. Pupius Rufus.

Della Corte, 52–53. Eschebach, 219–220. Jashemski, 156–157. Pitture e mosaici, V, 580–621. Schoonhoven, 199.

- 91.** VI.xv.7/8, *Casa del Sileno/Casa del Principe di Napoli*, 240

(298.) Yksiportiikkinen peristyyli, atriumin lounaispuolella. 5 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), tiilestä stukkopinnalla, osa itäosan pylväistä on yhdistetty toisiinsa matalalla muurilla, pylväiden alaosa on keltainen ja yläosa punainen. 90 (65).

Vesikouru, terrakottaputeal, vesisäiliö; lararium korkealla alustalla; -; marmoripöytä, pöydän jalkojen alaosa oli leijonan tassun muotoinen ja yläosassa akantin lehdestä nouseva Silenoksen yläruumis, jolla on Dionysos-vauva sylissään; 4. tyyli; -; -.

-.

-.

Eschebach, 220–221. Jashemski, 157. Pitture e mosaici, V, 647–679. Schoonhoven, 199.

92. VI.xv.23 (25 Pompejissa), -, 415

(301.) Neliportiikkinen peristyyli, heti ovesta sisään tultaessa. 11 pylvästä, tiilistä stukkopinnalla ja doorilaiset kapiteelit tuffista, matala muurattu muuri pylväiden välissä, sisäänkäynti idässä, valkoiset pylväät. 210 (50).

Vesikouru, marmorinen jalka suihkulähteelle tai pöydälle portiikissa, puteal; -; -; marmorinen alusta suihkulähteelle tai pöydälle portiikissa; 4. tyyli, ala- ja keskiosa mustat; -; -.

-.

-.

Eschebach, 223–224. Jashemski, 158. Pitture e mosaici, V, 701–708. Schoonhoven, 199.

93. VI.xvi.7, *Casa degli amorini dorati*, 775

(302.) Neliportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. Eteläisen pylväskäytävän lounaiskulma työntyy sisään. 17 ja 2 pilasteria (kaksi pylvästä kiinni pilastereissa), tiilestä stukkopinnalla, -, pylväät ovat punaisia ja sileitä alapuolelta sekä valkoisia ja uritettuja yläpuolelta paitsi neljä pylvästä joissa alaosa oli keltainen, kun taas pilasterit ja niissä olevat pylväät olivat valkoisia ja uritettuja. 345 (125).

Vesikouru, keskellä puutarhaa suuri nelikulmainen allas, lännessä puoliympyrän muotoinen pää, allasta reunusti leveä marmorireuna, altaan sisäosa oli maalattu siniseksi, hermi, jolla parrakkaan Dionysoksen pää, on voinut toimia myös suihkulähteenä, vesisäiliö; nelikulmainen alusta, jossa on todennäköisesti ollut suihkulähdeveistos, muurattu sylinterin muotoinen rakenne, siihen on mahdollisesti voinut kiinnittää marmorilevyn, osa uritetusta monopodiumista, luultavasti suihkulähteestä (Pompei inv. 1277?), pieni nelikulmainen alusta (Pompei inv. 1236), valkoinen marmorinen aurinkokello, jossa pronssinen osoitin (Pompei inv. 20588), puolikas alustasta, jossa pöydänjalan jäänteitä, nelikulmainen travertiinialusta, jossa kolo pylvästä varten (Pompei inv. 1735), suuri muurattu lararium, egyptiläisten jumaluuksien Isiksen, Anubiksen, Harpokraten ja Sarapiksen pyhäkkö; 21 erilaista marmorista veistoskoristetta: pieni hermi, jossa parrakkaan Dionysoksen pää (Pompei inv. 20456?), litteä alusta reliefille. Alustan pohjoispuolella kuvia siksakiin kulkevasta puusta, jossa myös murattia, myös naamio vanhasta parrakkaasta satyyrista ja traaginen naisnaamio. Reliefin pohjoispuolella kulkeva kuvio: alaston satyyri lähestyy alttaria soihtu vasemmassa kädessään ja hedelmä lautanen oikeassa. Oikealta alttaria lähestyy Silenos lautasen kanssa, jossa hedelmiä ja suuri pinjan käpy. Alustan eteläpuolella: alustan yläosassa amoriinin alaosa kelluu amforalla aallokossa, sitten Triton puhalttaa suureen simpukankuoreen ja kantaa peräsintä, sitten kentauri kantaa pientä puuta ja alustan alaosassa merihevonon. Reliefin eteläpuolella: oikealla Marsyaksen naamio tai parrakas Pan ja vasemmalla menadin naamio.

Reliefin joka kulmassa pieni hermi, oikealla naisenpäällä ja vasemmalla parrakkaalla miehenpäällä. (Pompei inv. 20460) Kaksipäinen valkoinen marmorihelmi, jossa parrakas Dionysos ja parrakas Silenus (Pompei inv. 1280). Hermi, jolla parrakkaan Dionysoksen pää, voinut toimia myös suihkulähteenä (Pompei inv. 1281). Alusta, johon kiinnitetty nelikulmainen alusta sinertävästä marmorista, jonka päällä nykyisin etupuoli keltaisesta marmorista tehdystä Dionysoksen päästä (Pompei inv. 1282). Littana alusta, joka kannattelee nelikulmaista reliefiä. Alustan pohjoispuolen kuviointi: puunrunko joka kasvaa siksakkiin kietoutuneena murattiin, jonka päällä suuri pinjan käpy, myös satyyrin ja naisen naamiot. Reliefin pohjoispuoli: nuorekkaan satyyrin naamio oikealla ja vasemmalla, Dionysoksen *cista mystica*, josta tulee käärme. *Cistan* ja naamion välissä *thyrsos*. Alustan eteläpuolen kuviointi: yläosassa Poseidon kolmikärjen kanssa siivekkään griippin, jolla on kalan pyrstö, päällä aallokossa, jossa myös kaksi delfiiniä. Alaosassa amoriini, joka tekee vaatteesta purjeen. Reliefin eteläpuolella: kolme naamiota, vasemmalla nainen suu auki, oikealla myös, mutta oikealla naisen takana parrakas satyyri (Pompei inv. 20553). Pieni Omfalen (Lyydian kuningatar, jota Herkules palveli kolme vuotta) patsas, jolla ei ole päätä (Pompei inv. 1483). Hermi jolla pienen hymyilevän pojan pää (Pompei inv. 20361). Litteä alusta, jossa nelikulmainen reliefi. Alustan pohjoispuolen kuviointi: siksakkiin kulkeva puunrunko, joka on kietoutunut murattiin. Myös satyyrin naamioita, naisen traaginen naamio, parrakas satyyri ja syrinks. Reliefi pohjoispuolelta: kaksi naamiota profiilissa, vasemmalla nainen ja oikealla mies. Alustan eteläpuolen kuviointi: yläosassa tritonitar puhalttaa tuubaan aalloissa ja pitää vasemmassa kädessään peräsintä. Alaosassa parrakas kentauri oksa toisessa kädessä ja karsintaveitsi toisessa. Kentaurin takana puu kallion jyrkän teellä. Reliefi eteläpuolelta: kolme koomista naamioita, vasemmalla parrakas vanha mies suu auki, vasemmalla nuori nainen, jonka takana parrakas mies. (Pompei inv. 20461) Marmorialusta, päällä marmorinen kaksoispää, jossa Jupiter Ammon sekä parrakas, kaksisarvinen, eläinsilmäinen hahmo ehkä Ox (Pompei inv. 20364). Nelikulmainen alusta, jossa nelikulmainen reliefi. Alustan kuviot: kapiteeli koristeltu lehdillä ja kukilla. Reliefi pohjoispuolelta: kaksi huonosti veistetty naamioita, joiden välissä sylinterimäinen palava alttari. Reliefi eteläpuolelta: vasemmalla nainen naamio ja oikealla parrakkaan miehen, joiden välissä *kalathos*, jossa hedelmiä. Sen takana puunrunko. Kummatkin naamiot ovat viitalla päällystetyn kiven päällä. (Pompei inv. 20458) Marmorialusta, jolla Dionysoksen ja Ariadnen kaksoispää (Pompei inv. 20455). Marmorialusta, jossa pienen pojan valkoista marmoria oleva pää. (Pompei inv. 20455) Pieni villisika, jonka takana koirapatsas (Pompei inv. 20370), pieni jänispatsas (Pompei inv. 1232, pieni koirapatsas (Pompei inv. 1234), hermin alusta valkoisesta suonikkaasta marmorista, jonka päällä miehen rintakuva (Pompei inv. 1258). 5 marmorista naamiota: menadi (Pompei inv. 3014), nainen tai poika, suu auki ja pupillit porattu (Pompei inv. 2354), nainen suu auki ja pupillit porattu (Pompei inv. 2353), nuorekas satyyri, jolla kaksi terttua muratin kukkasia hiuksissa ja suu auki ja pupillit porattu (Pompei inv. 2866), Silenos kruunattuna muratin kukilla, letitetty ja pupillit porattu (Pompei inv. 2885). 2 pyöreää oscillumia, roikkuiivat pylväissä: marmorinen *tondo*, toisella puolella parrakas kentauri hyppää kalliolta, toisella puolella parrakas kentauri ratsastaa kalliolla (Pompei inv. 2351), marmorinen *tondo*, alaston nuorukainen ja toisella puolella menadi (Pompei inv. 2352). Taideteoksia peristyylin seinässä: etelässä: koominen naamioreliefi, jolla parta ja suu auki, kallion päällä ja kalliolla myös soihtu (Pompei inv. 20464). Seuraavaksi reliefi, jossa *Venus Pompeaina* ja hänen poikansa Cupido astuvat luolaan (Pompei inv. 20463). Kolmannessa reliefissä on komediaan liittyviä naamiota (Pompei inv. 1270) Neljännessä reliefissä on kaksi ryhmää, joissa kummassakin kaksi naamiota. Vasemmanpuoleiset ovat traagisia ja naisia, oikeanpuoleinen on parrakas mies, joka on kruunattu pinjoilla. Keskimäinen hahmo on satyyri, joka on kruunattu pinjoilla (Pompei inv. 20462). Tämän reliefin molemmilla puolin medaljonkia, jossa keltainen tausta, vasemman puoleisessa mahdollisesti satyyri ja menadi ja oikean puoleisessa varmasti sama kuvio. Viidennessä reliefissä on tragedian sankarittaren naamio (Pompei inv. 20465) Viimeisessä reliefissä on satyyrin yläosa, joka pitää thyrsosta, jonka päällä on murattipallo (Pompei inv. 20472). Marmorinen nuoren miehen rintakuva eteläportiikin kulmassa (Pompei inv. 3015). Pienet kahden Laarin, Jupiterin, Junon, Minervan ja Merkuriuksen pronssi patsaat larariumissa; -; 4. tyyli, alaosa musta, samoin ylempien osien pohjaväri, puutarhamaalauksia, arkkitehtuuriaiheita, marmorijaljelmiä muita aiheita: aarnikotkat, Pegasos, naamiot, metsästys; -; opus signum koristeltuna tesseroilla ja opus sectile.

-

Cn. Poppaeus Habitus.

Della Corte, 61–63. Eschebach, 225–226. Jashemski, 158–163. Pitture e mosaici, V, 714–846. Schoonhoven, 199.

94. VI.xvi.26-27, -, 550

(305.) Yksiportiikkinen peristyyli, talon eteläpäädyssä. 13 pylvästä (joista kymmenen kiinni seinässä), tiilestä stukkopinnalla, matala muurattu muuri pylväiden välissä, sisäänkäynti idässä, pylväiden alaosa punainen. 105 (45).

Vesisäiliö; -; -; lukuisia doliumeita ja suuria astioita; 4. tyyli, alaosa musta, jossa puutarha- ja eläinmaalauksia, lararium-maalaukset; -; -.

-

-

Eschebach, 229–230. Jashemski, 164. Pitture e mosaici, V, 890–929. Schoonhoven, 199.

95. VI.xvi.36/37, -, 220

(308.) Kolmiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. 9 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), muurattuja stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, -. 105 (45).

Vesikouru, terrakottaputeal, vesisäiliö; lararium; marmoripöytä travertiinijalalla, 2 lampua larariumissa; larariumissa lintumaalauksia; -; -.

Istutuksia pylväiden välisen muurin päällä.

-

Eschebach, 232. Jashemski, 164. Pitture e mosaici, V, 981–995. Schoonhoven, 199.

96. VI.Insula occid.23-26, *Casa del Leone*, -, 27

(310.) Kolmiportiikkinen peristyyli, talon koilliskulmassa. 16 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), -, -, -. 235 (140).

Vesikouru; -; -; -; -; -.

-

-

Eschebach, 236–237. Jashemski, 165.

97. VI.Insula occid.23-26, *Casa del Leone*, -, 27

(311.) Neliportiikkinen peristyyli, talon takaosassa. 40 pilaria, -, pylväskäytävien pylväiden välit suljettu lasi-ikkunoin, 1005 (680).

Nelikulmainen allas, jossa länsipään keskellä puolipyöreä ulkonema, marmorinen suihkulähdepatsas, joka esitti poikaa ja hanhea; -, marmorinen suihkulähdepatsas, joka esitti poikaa ja hanhea (Mus. Naz. inv. 6111 on löytynyt talosta, mutta ollut todennäköisesti puutarhakoristelua); -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 236–237. Jashemski, 165.

98. VI.Insula occid.27-30, *Casa dei cadaveri di gesso*, -, -

(-) Peristyyli puutarha talossa, jossa oli vanha kaivausten toimisto. -, -, -, -. -.

-; -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 237.

99. VI.Insula Occid.32/36, *Casa di M. Cerrinius Vatia/Casa del Diana II*, -, 26

(312.) Neliportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 18 pilasteriryhmää, -, -, -. 750 (465).

Vesikouru, allas, jossa suihkulähde (ei enää olemassa); -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 237–238. Jashemski, 166. Pitture e mosaici, VI, 1–9.

100. VII.i.40, *Casa del Timone e Tridente/Casa di M. Caesius Blandus/Casa di Marte e Venere/Casa del Delfino*, 750

(315.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 15 pylvästä ja 2 pilasteria (pilastereissa kiinni kaksi pylvästä), osaksi tiilestä stukkopinnalla, matala muurattu muuri idässä, koillisessa ja kaakossa pylväiden välissä, pylväät ovat valkoiset. 260 (105).

Vesikouru, vesisäiliö; korkea kolmiomainen musta graniittituki, ehkä kandelaaberille tai vaasille; kolme pientä marmorista hermiä, jotka ovat dionyysisia hahmoja; marmorinen pöytä; 2. ja 4. tyyli, kotka-aihe, eläinmaalauksia aidassa; piirtokirjoitus läntisen pylväikön seinällä: ITV(s) REDITV(s) X PASSI / DCXL (CIL IV. 1714); cocchiopesto koristeltuna valkoisilla ja mustilla tesseroilla.

-.

M. Caesius Blandus.

Della Corte, 154. Eschebach, 250–251. Jashemski, 169. Pitture e mosaici, VI, 380–458. Schoonhoven, 199.

101.VII.i.47/25, *Casa dei PP. Vedi Siricus e Nummianus/Casa del Principe di Montenegro/Casa dei Principi di Russia/Casa del Salve lucr/Casa di Sirico*, 1065

(316.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 7 pylvästä, 4 kalkkikivipylvästä ja 3 muurattua pylvästä; matala muuri pylväiden välissä, sisäänkäynti lännessä, -. 140 (85).

Terrakottaputeal, vesisäiliö; neljä pientä pylvästä tukivat luultavasti katosta, joka suojausi puista tricliniumia; -; 2. tyyli, gladiaattoreiden aseita, marmorijäljitelmiä, aktoksen pylväät vihreitä; -;

-.

-.

P. Vedius Siricus ja P. Vedius Nummianus.

Della Corte, 172–173. Eschebach, 246–247. Jashemski, 170 ja 171. Pitture e mosaici, VI, 228–353. Schoonhoven, 199.

102.VII.i.47/25, *Casa dei PP. Vedi Siricus e Nummianus/Casa del Principe di Montenegro/Casa dei Principi di Russia/Casa del Salve lucrum /Casa di Sirico*, 1065

(318.) Neliportiikkinen peristyyli, ensimmäisestä peristyylistä pohjoiseen ja sisäänkäynnin 25 atriumin jälkeen. 10 pylvästä, muurattuja, -, pylväiden alaosa keltainen ja yläosa valkoinen sekä uritettu. 155 (40).

Vesikouru, travertiiniputeal, vesisäiliö; suuri puolipyöreä nissi, ehkä pyhäkkö; räystäässä ollut terrakotasta valmistettuja leijonan- ja eläimenpään muotoisia vesiaukkoja; -; 4. tyyli, punaiset paneelit; -; cocchiopesto koristeltuna valkoisilla tesseroilla.

-.

P. Vedius Siricus ja P. Vedius Nummianus.

Della Corte, 172–173. Eschebach, 246–247. Jashemski, 171. Pitture e mosaici, VI, 228–353. Schoonhoven, 199.

103.VII.ii.16, *Casa di M. Gavius Rufus/Casa di Teseo*, 670

(322.) Neliportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 12 pylvästä, 3 tuffista ja 9 muurattua stukkopinnalla, -, -. 250 (75).

Vesikouru, pieni nelikulmainen allas, terrakottaputket suihkulähteenä; kassakaappi, lararium-nissi; larariumissa Laarin, Minervan, Apollon ja Fortunan patsaat; kolme amforaa; 2. tyyli, alaosa musta, keskiosa punainen ja yläosa keltainen, puutarhamaalauksia, marmorijäljitelmiä, altaan sisäosa sininen; -; cocchiopesto koristeltu valkoisilla tesseroilla.

-.

M. Gavius Rufus.

Della Corte, 127–128. Eschebach, 257. Jashemski, 173. Pitture e mosaici, VI, 530–585. Schoonhoven, 199.

104.VII.ii.18, *Casa di C. Vibius C.../Casa di C. Vibius Italus*, 745

(324.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Itäportiikin eteläosassa huoneita. 18 pylvästä ja 4 pilasteria (pilastereissa kiinni neljä pylväistä), tiilestä, -, -. 325 (115).

Vesikouru, kaivo (vesi on 26,15 metrin syvyydessä), nelikulmainen allas, jossa puolipyöreä jatke; kassakaappi, nissi; -; -; miekkamaalaus nississä; -; -.

-.

C. Vibius C....

Della Corte, 126–127. Eschebach, 258. Jashemski, 174. Pitture e mosaici, VI, 586–614. Schoonhoven, 199.

105. VII.ii.20, *Casa dei Marmi/Casa di N. Popidius Priscus/Casa di M. Fabius Lalus/Casa di L. Ninnius Optatus*, 975

(325.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Itäportiikki on epäsäännöllinen. 24 pylvästä, tiilestä ja tuffista stukkopinnalla, -, pylväät olivat valkoiset. 382,5 (131,75).

Vesikouru; -; marmorinen pässinpää (Mus. Naz. inv. 120396); puolivalmiita marmoripalasia; 2. tyyli, alaosa keltainen ja keskiosa violetti sekä vihreä; -; cocchiopesto valkoisilla ja mustilla tesseroilla koristettuna.

-.

N. Popidius Priscus, M. Fabius Lalus ja L. Ninnius Optatus.

Della Corte, 123–126. Eschebach, 258–259. Jashemski, 174. Pitture e mosaici, VI, 615–658. Schoonhoven, 199.

106. VII.ii.51, *Casa dei Suetti Elainus e Potitus*, 335

(332.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 3 pylvästä (joista yksi kiinni seinässä), tiilestä, -, -. 70 (20).

Vesikouru, vesisäiliö; nelikulmainen lararium-nissi; -; -; 2. ja 4. tyyli (talossa); -; -.

-.

Suettius Elainus ja Suettius Potitus.

Della Corte, 150. Eschebach, 264. Jashemski, 175. Pitture e mosaici, VI, 814–835. Schoonhoven, 199.

107. VII.iv.31/51, *Casa dei capitelli colorati/Casa di Arianna*, 1600

(350.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 16 pylvästä, tuffista ja tiilestä stukkopinnalla, ristikkoaita pylväiden välissä, pylväät sileitä ja keltaisia alaosasta, uritettuja ja valkoisia yläosasta (värikkäät kapiteelit joissa stukko ja maalaukset). 300 (60).

Vesikouru tuffista, suuri allas, suihkulähde pylväässä keskellä allasta, marmoriputeal, vesisäiliö; -; -; -; amfora; 4. tyyli, alaosa musta ja keskiosa punainen; -; -.

-.

-

Eschebach, 278–279. Jashemski, 179. Pitture e mosaici, VI, 996–1107. Schoonhoven, 200.

108. VII.iv.31/51, *Casa dei capitelli colorati/Casa di Arianna*, 1600.

(351.) Neliportiikkinen peristyyli, ensimmäisen peristyylin jälkeen. 24 pylvästä, tuffista, -, -. 330 (150).

Vesikouru tuffista, matala nelikulmainen allas, jossa marmorisuihkulähde keskellä, puteal, vesisäiliö; altaan ympärillä istutuspenkkejä, joissa myös tiilirakenteita; -; -; -; -.

Istutuspenkkejä.

-

Eschebach, 278–279. Jashemski, 179. Pitture e mosaici, VI, 996–1107. Schoonhoven, 200.

109. VII.iv.48, *Casa della Caccia antica/Casa di Dedalo e Pasifae/Casa di Marius*, 430

(352.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 5 pylvästä ja 2 pilasteria, tuffista, matala muurattu muuri pylväiden välissä, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen sekä uritettu. 165 (85).

Vesikouru, pyöreä allas keskellä puutarhaa, vesisäiliö; -; -; 4. tyyli, tausta musta tai punainen, altaan sisäosa maalattu siniseksi, suuri eläinmaalaus takaseinällä, villa-maisema länsiseinän eteläpäähän paneelissa, Galatea, Polyfemos, Apollon patsas, Niili-aiheita; -; -.

-

Marius.

Della Corte, 101–102. Eschebach, 281–282. Jashemski, 180, 361–362. Pitture e mosaici, VII, 6–43. Schoonhoven, 200.

110. VII.iv.59, *Casa delle Pareti nere/Casa della Parete nera/Casa dei Bronzi*, 620

(355.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 14 pylvästä ja 8 pilasteria (kaksi pylvästä kiinni seinässä ja neljä kiinni neljässä pilasterissa, neljä pilasteria kiinni seinässä), tiilistä stukkopinnalla, puinen aita pylväiden välissä, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen sekä uritettu. 280 (105).

Vesikouru tuffista, puoliympyrän muotoinen allas, pieni nelikulmainen allas, vesisäiliö; mahdollisesti tiilestä tehty aurinkokello; kahdeksan marmori-oscillumia: joista kaksi naamioita (nyt kadonneet) ja viisi *tondo*a (Mus. Naz. inv. 6641, 6643, 6647, 6652 ja yksi tuntematon) ja yksi *pelta* (Mus. Naz. inv. 6662), valkoista marmoria oleva pieni leijona joka repii pientä eläintä palasiksi, parrakas hermi, jolla kruunu päässä; marmorilamppu, pylväissä ripustuskoukut lampuille ja muille esineille; 1. ja 3. tyyli, alaosa musta tai punainen, keskiosa musta tai valkoinen ja yläosa punainen tai valkoinen, eläinaiheita; -; lavapesto koristeltuna valkoisilla tesseroilla ja travertiinin paloilla.

-

-

Eschebach, 284–285. Jashemski, 181–182. Pitture e mosaici, VII, 93–139. Schoonhoven, 200.

111. VII.iv.62, *Casa della forme di Gresso e Creta/Casa di L. Tullius Faustus/ Casa delle Forme di Creta*, 545

(356.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Tuhoutui pahoin 1943. 12 pylvästä ja 3 pilasteria, -, -, -. 220 (85).

-; -; -; -; -; -.

-.

L. Tullius Faustus.

Della Corte, 99–100. Eschebach, 284–285. Jashemski, 182. Pitture e mosaici, VII, 140–153. Schoonhoven, 200.

112. VII.vi.3, *Casa della Diana III/Casa di M. Spurius Saturninus/Casa di D. Volcius Modestus*, 415

(358.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 2 pylvästä ja 3 pilaria (pylväät kiinni kahdessa pilarissa), -, pylväiden välissä matala muurattu muuri, -. 75 (35).

Vesikouru, vesisäiliö; suuri pyhäkkö, tuffialttari koristeltuna marmoreilla, katos; Dianan-patsas (Mus. Naz. inv. 6008) pyhäkössä; -; -; -; cocchiopesto.

Istutusten juuria.

-.

Eschebach, 293. Jashemski, 184. Pitture e mosaici, VII, 173–175. Schoonhoven, 200.

113. VII.vi.7, -, 375

(359.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 11 pylvästä (joista neljä kiinni seinässä), tiilestä, matala muuri pylväiden välissä, pylväät olivat alaosasta punaisia ja yläosasta valkoisia. 135 (50).

Vesikouru, vesisäiliö; kaakkoiskulmassa nelikulmainen nissi, 2 U:n muotoista muurattua kukkapenkkiä; -; -; puutarhamaalauksia takaseinän paneeleissa, Venus-maalaukset eteläseinällä; -; -.

2 U:n muotoista muurattu kukkapenkkiä ja juurien koloja maassa.

-.

Eschebach, 293–294. Jashemski, 184–185, 362. Pitture e mosaici, VII, 176–179. Schoonhoven, 200.

114. VII.vi.28, -, 850

(360.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 14 pylvästä (joista neljä kiinni seinässä), tiilestä stukkopinnalla, -, pylväät valkoisia. 140 (70).

Vesikouru, marmoriputeal, vesisäiliö; muurattu alttari; -; dolium; 3. tyyli, puutarhamaalauksia kolmessa takaseinän paneelissa, Eteokles ja Polyneikes, Niobidien surmaaminen; -; lavapesto.

Säännöllisen muotoisia istutuksia ja puunjuuria.

-.

Eschebach, 296. Jashemski, 185, 362–363. Pitture e mosaici, VII, 182–196. Schoonhoven, 200.

115. VII.vi.38., *Casa di Cippius Pamphilus*, 245

(362.) Kolmiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. 6 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), tiilestä stukkopinnalla, matala muurattu muuri pylväiden välissä, pylväät punaiset. 75 (30).

Vesikouru, suihkulähteenalusta valkoisesta marmorista, pohjan ympärillä koristeena kaiverrettu akaattiköynnös, ympäri pohjaa myös kaksi käärmettä, kaksi kilpikonaa, kaksi liskoa, kaksi etanaa ja suuri rapu; -; -; -; 1. tyyli, alaosa musta, keskellä punaisia paneeleita, marmorijäljitelmiä; -; -.

Pylväiden välisen muurin päällä tilaa istutuksille ja puiden sekä pensaiden juuria epäsäännöllisesti puutarhassa.

-.

Eschebach, 298. Jashemski, 185. Pitture e mosaici, VII, 210–223. Schoonhoven, 200.

116. VII.vii.2/15, *Casa di L. Calpurnius Diogenes/Casa di Trittolemo*, 1350

(363.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Portiikin luoteiskulma ja lounaiskulma muutettu huoneiksi muuttamalla pylväiden väli seinäksi. 8 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), tuffista, -, -. 180 (80).

Vesikouru; muurattu alttari; -; 16 terrakotalamppua; alttarissa kukkamaalauksia; -; -.

-.

L. Calpurnius Diogenes.

Della Corte, 183. Eschebach, 299–300. Jashemski, 186. Pitture e mosaici, VII, 224–231. Schoonhoven, 200.

117. VII.vii.5/14, *Casa di L. Calpurnius Diogenes/Casa di Trittolemo*, 1350

(364.) Neliportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. Epädäännöllinen peristyyli. 12 pylvästä, tuffista ja tiilestä stukkopinnalla, puinen aitaus, pylväiden alaosa punainen, yläosa valkoinen ja uritettu. 240 (75).

Vesikouru, nelikulmainen allas, joka oli maalattu siniseksi sisältä, vesisäiliö; -; -; suuri joukko amforoita; 4. tyyli, alaosa musta ja keskiosa punainen, papitar uhraamassa, allas sininen; -, mosaiikki.

-.

L. Calpurnius Aquila.

Della Corte, 183–185. Eschebach, 299–300. Jashemski, 186. *Pitture e mosaici*, VII, 232–257. Schoonhoven, 200.

118. VII.vii.10/13, *Casa di Romulo e Remo/Casa di Fabius H...*, 460

(365.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 5 pylvästä, -, -, pylväät olivat kokonaan uritettuja, alaosasta punaisia ja yläosasta valkoisia. 90 (25).

Vesikouru; -; -; puutarhamaalaus länsiseinällä, suuri eläinmaalaus sekä länsi- että pohjoisseinällä, seinien alaosa violetti ja keskiosa valkoinen, soturiaihe; -; coccipesto koristeltuna valkoisilla tesseroilla.

-.

Fabius H...

Della Corte, 182–183. Eschebach, 301. Jashemski, 186, 363. *Pitture e mosaici*, VII, 258–276. Schoonhoven, 200.

119. VII.vii.23/17., -, 345

(367.) Kaksiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 5 pylvästä, muurattuja tuffista, matala muurattu muuri pylväiden välissä, -. -.

Vesikouru, terrakottaputeal, vesisäiliö; pieni muurattu alttari; -; puutarhapenkki; lararium-maalauksia länsiseinällä; -; -.

Istutuspenkki eteläseinällä.

-.

Eschebach, 303. Jashemski, 188. Schoonhoven, 200.

120. VII.ix.47/65, *Casa di un Flamen Iuventutis pompeianae/Casa di Marte e Venere/Casa delle Nozze di Ercole ed Ebe/Casa dello spozalizio di Ercole/Casa delle Nozze di Ercole*, 790

(370.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 17 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), tuffista, -, -. pylväiden yläosat uritettuja.

Vesikouru, 3 allasta, travertiiniputeal, vesisäiliö; muurattu alttari; valkoista marmoria oleva patsas nuoresta saksanhirvestä nojaamassa puunrunkoon, eläimen takana jäljellä petoeläimen jalat, huonolaatuinen nuoren satyyrin pää; puiset kannattimet köynnöksille; Herkules menee naimisiin Venuksen temppelein edessä; -; cocciopesto koristeltuna valkoisilla tesseroilla.

-.

-.

Eschebach, 303. Jashemski, *Pitture e mosaici*, VII, 358–377. Schoonhoven, 200. Schoonhoven, 200.

121. VII.ix.60, *Casa della Pescatrice*, 385

(371.) Yksiportiikkinen peristyyli, ovesta tultaessa. 2 pylvästä, -, -, -. 105 (50).

-; -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 318–319. Jashemski, 190. Pitture e mosaici, VII, 378–383. Schoonhoven, 200.

122.VII.x.3/14, *Casa della Caccia Nuova*, 550

(372.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 6 pylvästä, tiilestä stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, pylväät olivat valkoisia ja uritettuja. 75 (25).

Vesikouru, marmoriallas, jossa suihku keskellä, puutarhan eteläosassa; -; -; -; 4. tyyli, alaosa punainen ja keskiosa musta, suuri eläinmaalaus pohjoisseinällä; -; mosaiikki.

-.

-.

Eschebach, 319–320. Jashemski, 191, 364. Pitture e mosaici, VII, 386–422. Schoonhoven, 200.

123.VII.xi.10, -, 310

(377.) Kaksiportiikkinen, lähes L-kirjaimen muotoinen peristyyli, talon eteläosassa. 4 pylvästä ja 2 pilasteria (yksi pilasteri kiinni seinässä), tiilestä stukkopinnalla, -, -. 125 (55).

Vesikouru, vesisäiliö; -; -; -; seinien alaosa keltainen ja punainen; -; -.

-.

-.

Eschebach, 323–324. Jashemski, 192. Pitture e mosaici, VII, 456–462. Schoonhoven, 201.

124.VII.xii.3, *Casa di (L. Caecilius) Capella/Casa del Principe Enrico di Olando*, 395

(381.) Kaksiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 2 pylvästä, -, matala muuri, sisäänkäynti pohjoisessa, -. 70 (40). Vesikouru, matala marmoriallas, jossa suihkulähde, vesisäiliö; -; marmorinen suihkulähdepatsas, jossa istuva poika silittää delfiinin päätä ja pyrstöä (Mus. Naz. inv. 6112); -; puutarhamaalauksia; -; -.

-.

L. Caecilius Capella.

Eschebach, 326. Jashemski, 193. Pitture e mosaici, VII, 478–483. Schoonhoven, 201.

125.VII.xiii.4, *Casa di Ganimede/Casa delle quattro stagioni*, 575

(387.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 9 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), tuffista stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, alaosa punainen ja yläosa uritettu. 121 (49,5).

Vesikouru, travertiiniputeal, vesisäiliö; lararium-nissi; 5 naamiota, joista kaksi tunnetaan: marmorinen orjannaamio (Mus. Naz. inv. 6627) ja marmorinen satyyrin naamio (Mus. Naz. inv. 1628), kolmas marmorinaamio ja kaksi terrakottanaamiota ovat kadoksissa, larariumissa marmorinen Venus ja siellä myös Dianan patsas; -; 4. tyyli, alaosa ja keskiosa punainen, kasviaiheita, eläinmaalauksia ja arkkitehtuuriaiheita; -; cocchiopesto koristeltuna valkoisilla tesseroilla.

-.

-.

Eschebach, 333. Jashemski, 197. *Pitture e mosaici*, VII, 616–635. Schoonhoven, 201.

126. VII.xiv.9, *Casa delle Colombe/Casa di V. Popidius*, 560

(390.) Yksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 5 pilasteria (joista kaksi kiinni seinässä), tiilestä, -, -. 155 (105).

Vesisäiliö; -; -; puutarhamaalauksia; -; -.

-.

Popidius Priscus.

Della Corte, 189. Eschebach, 339. Jashemski, 198. *Pitture e mosaici*, VII, 686–697. Schoonhoven, 201.

127. VII.xv.2, *Casa del Marinaio/Casa di Niobe/Casa dei Niobidi/Casa del Gallo*, 1200

(392.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 6 pylvästä, tiilistä ja tuffista stukkopinnalla, pylväiden välissä matala muuri, pylväiden alaosa musta ja yläosa valkoinen. 403,75 (297,5).

-; -; -; lasivaasi täynnä oliiveja; marmorijäljitelmiä, merihirviöitä; -; -.

-.

C. Lollius? Fuscus.

Della Corte, 165. Eschebach, 341–342. Jashemski, 199. *Pitture e mosaici*, VII, 704–765. Schoonhoven, 201.

128. VII. Insula occid.1., -, -

(399.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumista länteen. 14 pylvästä, -, -, -. 115 (40).

Vesikouru; -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 346. Jashemski, 201.

129.VII.Insula occid.12-15., *Casa di A. Ubricius Scaurus*, -
(400.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 14 pylvästä, tuffista stukkopinnalla, -, pylväät valkoisia ja uritettuja. 250 (45).

Suuri allas; -; -; -; -; travertiini koristeltuna värikkäillä kalkkikivillä.

-.

-.

Eschebach, 348. Jashemski, 201. Pitture e mosaici, VII, 845–886.

130.VIII.ii.1, *Casa di Championnet I*, -
(407.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 12 pylvästä, tiilestä, muurattu muuri pylväiden välissä, -. 120 (30).

Vesikouru, vesisäiliö; -; -; -; 4. tyyli; -; mosaiikki.

Mahdollisesti koristeltu ruukkukasveilla.

-.

Eschebach, 353–354. Jashemski, 205. Pitture e mosaici, VIII, 24–61.

131.VIII.ii.3, *Casa di Championnet II*, -
(408.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 14 pylvästä, tiilestä, muurattu muuri pylväiden välissä, -. 170 (45).

3 vesisäiliötä; -; -; 3. tyyli; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 354–355. Jashemski, 205. Pitture e mosaici, VIII, 62–69.

132.VIII.ii.13, -, -
(409.) Kaksiporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 6 pylvästä (joista yksi on kiinni seinässä), 2 kalkkikivistä, muut muurattuja, -, -. 95 (75).

-; -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 355–356. Jashemski, 205. Pitture e mosaici, VIII, 70–71.

133.VIII.ii.14/16., -, -
(410.) Neliporttiikkinen peristyyli, talon perällä. 14 pylvästä, tiilistä, muurattu muuri pylväiden välissä, -. 315 (145).

Nelikulmainen allas; -; *tondo* (Mus. Naz. inv. 121612), löytynyt talosta saattaa olla puutarhakoristeita; 9 pientä amforaa, joiden päällä 8 samanlaista amforaa, altaan länsipäädystä, 8 amforaa altaan itäpäädystä; -; -; suuria valkoisia, harmaita ja kellertäviä kalkkikiven palasia ja lavapesto, joka koristeltu valkoisilla tesseroilla.

-.

-.

Eschebach, 356–357. Jashemski, 205–206. Pitture e mosaici, VIII, 72–93.

134.VIII.iii.8, *Casa del Cinghiale I/Domus di L. Coelius Calvus*, 715

(420.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 14 pylvästä, tuffista ja tiilestä stukkopinnalla, puuaita pylväiden välissä, pylväät olivat valkoisia ja uritettuja. 260 (85).

Vesikouru, puteal; -; -; 4. tyyli; -; mosaiikki.

-.

L. Coelius Calvus.

Eschebach, 354. Jashemski, 210. Pitture e mosaici, VIII, 362–384. Schoonhoven, 201.

135.VIII.iii.16-18, *Casa di Diana*, 385

(423.) Kolmiporttiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 8 pylvästä ja 5 pilasteria (pilasterit kiinni seinässä), tiilestä stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, pylväät olivat valkoiset ja uritetut. 140 (60).

-; -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 366. Jashemski, 211. Pitture e mosaici, VIII, 412–413. Schoonhoven, 201.

136.VIII.iii.24, *Casa d'Apolline e Coronide/Casa di Apollo e Coronide*, 540

(425.) Kolmiporttiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. 5 pylvästä ja yksi kulmapilasteri, tiilestä, pylväiden välissä matala muuri, -. 285 (95).

Vesikouru, 2 tuffiputealia; -; -; 1. ja 4. tyyli; -; cocchiopesto.

-.

-.

Eschebach, 367. Jashemski, 211. Pitture e mosaici, VIII, 418–442. Schoonhoven, 201.

137.VIII.iii.27, -, 305

(427.) Kaksiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. 7 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), tuffista ja laavakivistä stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, -. 130 (65).

Vesikouru, puteal; -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 367–368. Jashemski, 211. Pitture e mosaici, VIII, 443–448. Schoonhoven, 201.

138. VIII.iii.31, *Casa di Pane*, 680

(428.) Kaksiportiikkinen peristyyli, talon eteläosassa. 7 pylvästä (yksi kiinni seinässä), -, -, -. 165 (85).

-; keittiö toiminut peristyyliässä; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 368. Jashemski, 211. Pitture e mosaici, VIII, 449–450. Schoonhoven, 201.

139. VIII.iv.4, *Casa di Diana/Casa dei QQ. Postumi Modestus e Proculus*, 1035

(429.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 16 pylvästä ja 3 pilasteria (kuusi pylvästä kiinni pilastereissa ja neljä pylvästä kiinni seinässä), muurattuja stukkopinnalla, puinen aita pylväiden välissä, alaosa keltainen tai punainen ja yläosa valkoinen sekä uritettu. 282,25 (102).

Vesikouru, allas, jossa keskellä marmorinen pöytä, josta vesi suihkusi, useita suihkulähteitä; luoteiskulmassa marmorinen pöytä, suihkulähteen alusta; etelässä suihkulähde patsas, joka esitti poikaa, joka pitää ankkaa vasemman kätensä alla ja oikeassa kädessä hänellä on vaasi josta vesi valuu, vesi valui patsaan alla olleille portaille (vahingoittunut jo antiikin ajalla); rautakoukut altaan reunassa (ehkä lihan ja kalan kylmässä säilyttämistä varten); 4. tyyli, alaosa musta ja keskiosa punainen, aiheita: naamioita, kuollutta luontoa, arkkitehtuuria; graffittoja: IIX ID IVLIAS AXVNGIA P CC / ALIV(m) MANVPLOS CCL (CIL IV 2070), MORAM SI QVAERES / SPARGE MILIV(m) ET COL / LIGE (CIL IV 2069); -.

Istuksia.

Q. Postumus Modestus ja Q. Postumus Proculus.

Eschebach, 369–370. Jashemski, 212. Pitture e mosaici, VIII, 451–517. Schoonhoven, 201.

140. VIII.iv.9, *Casa di Mexinius Gelo*, 700

(430.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 7 pilasteria (joista kolme kiinni seinässä), muurattuja, -, -. 210 (105).

Allas puutarhan takaosassa; -; -; vaatteita; -; -; -.

-.

Mexinius Gelo.

Eschebach, 371. Jashemski, 213. Schoonhoven, 201.

141.VIII.iv.15, *Casa di C. Cornelius Adiutor/Casa di Cornelius Rufus*, 1400

(432.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 18 pylvästä, tuffista, puinen aita, pylväät uuritettuja. 372 (97,5).

Vesikouru, marmorinen neliön muotoinen allas, jossa suihkulähde, travertiiniputeal, marmoriputeal; -; -; -; -; -.

-.

C. Cornelius Adiutor, C. Cornelius Rufus ja Cornelius Fuscus.

Della Corte, 198–199. Eschebach, 372–373. Jashemski, 213–214. Pitture e mosaici, VIII, 518–525. Schoonhoven, 201.

142.VIII.v.2, *Casa del Gallo*, 1295

(436.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 10 pylvästä, tuffista stukkopinnalla, jonkunlainen aita ollut kiinnitettynä pylväisiin, pylväät valkoiset ja uritetut. 380 (70).

Vesikouru tuffista, nelikulmainen allas, jonka pääty puolipyöreä, tuffiputeal, vesisäiliö; -; -; -; 3. tyyli; -; -.

Jälkiä säännöllisistä istutuksista.

-.

Eschebach, 379–380. Jashemski, 216. Pitture e mosaici, VIII, 547–566. Schoonhoven, 201.

143.VIII.v.9, -, 660

(437.) Yksiportiikkinen epäsäännöllinen peristyyli, tablinum jälkeen. 6 pylvästä ja 1 pilasteri (pilasteri ja yksi pylväs kiinni seinässä), tuffista ja tiilestä stukkopinnalla, -, pylväät uritettuja. 130 (50).

Vesikouru, takaseinällä nelikulmainen vesiallas, terrakottaputeal, vesisäiliö; -; -; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 380–381. Jashemski, 216. Pitture e mosaici, VIII, 569–571. Schoonhoven, 202.

144.VIII.v.24, *Casa del Medico/Casa del Medico nuovo I/Casa del Giudizio di Salomone*, 250

(442.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 4 pylvästä ja 1 pilasteri, -, pylväiden välissä matala muuri, -. 65 (30).

Vesikouru; -; -; 2 amforaa; pylväiden välisessä muurissa maalauksia, joista yksi ”Salomon tuomio” (Mus. Naz. inv. 113197); -; -.

-.

-

Eschebach, 383. Jashemski, 217. Pitture e mosaici, VIII, 604–610. Schoonhoven, 202.

145.VIII.v.28, *Casa della Calce/Casa dell'imperatore Francesco II/Casa dell'Imperatore I di Austria*, 1439,62, 32

(443.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 9 pylvästä, tuffista, jonkunlainen aita ollut kiinnitettyä pylväisiin, pylväät uurretut. 288 (140).

Tuffinen vesikouru; -; -; -; -; -.

-

-

Eschebach, 383–384. Jashemski, 217. Pitture e mosaici, VIII, 611–618. Schoonhoven, 202.

146.VIII.v.37, *Casa delle Pareti rosse/Casa della Parete rossa/Casa dei Fabi*, 435

(444.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 2 pylvästä ja 1 pilasteri (pylväät kiinni seinässä), stukkopinta, matala muuri pylväiden välissä, -. 55 (30).

Vesikouru, leijona, delfiini- ja tiikeriveistoksista on suihkunnut vettä; -; nuori satyyri (Mus. Naz. inv. 120048), hermin pää (Serapis Mus. Naz. inv. 120050), leijonaveistos (Mus. Naz. inv. 120057), tiikerinpää (Mus. Naz. inv. 120049), marmorinen delfiinipatsas (Mus. Naz. inv. 120051); -; valkoinen pohjaväri; -; -.

-

Fabius.

Della Corte, 214. Eschebach, 385. Jashemski, 218. Pitture e mosaici, VIII, 619–647. Schoonhoven, 202.

147.VIII.vii.24, *Casa dello scultore*, 500

(457.) Neliportiikkinen peristyyli, atriumista etelään. 12 pylvästä, -, -, -. 250 (90).

2 putealia; -; -; -; Niili-aiheita; -; -.

-

-

Eschebach, 392–393. Jashemski, 222. Pitture e mosaici, VIII, 718–731. Schoonhoven, 202.

148.IX.i.12., -, 255

(462.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 5 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), 3 tiilestä, matala muurattu muuri, -. 60 (20).

Vesikouru; nissi, larariumnissi; -; -; 3. tyyli, ala- ja keskiosa musta yläosa valkoinen; -; -.

-

-

Eschebach, 400. Jashemski, 225. Pitture e mosaici, VIII, 893–905. Schoonhoven, 202.

149.IX.i.22/29, *Casa di Epidius Sabinus/Casa di C. Cuspius Pansa/Casa C. Cuspius Proculus/Casa di Parnassus*, 985

(465.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 9 pylvästä, stukkopinta, matala muuri eteläosassa pylväiden välissä, muuten puinen aita; -. 100 (45).

Vesikouru, puutarhan eteläosassa matala allas, jonka keskellä suihkulähde, puutarhassa ollut myös muita suihkulähteitä; -; -; -; puutarhamaalauksia, kalamaalaus altaassa, seinien alaosat violetteja tai mustia, keskiosa valkoinen tai sininen ja punaisia paneeleja; -; -.

-

C. Cuspius Proculus ja C. Cuspius Pansa.

Della Corte, 207–213. Eschebach, 402. Jashemski, 226–227, 365. Pitture e mosaici, VIII, 956–1044. Schoonhoven, 202.

150.IX.i.22/29, *Casa di Epidius Sabinus/Casa di C. Cuspius Pansa/Casa C. Cuspius Proculus/Casa di Parnassus*, 985

(466.) Kolmiportiikkinen peristyyli, sisäänkäynnin 29 atriumin jälkeen talon pohjoisosassa. 11 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), tuffista, kalkki- ja laavakivistä, stukkopinnalla, -, pylväiden alaosa sileä sekä punainen ja yläosa uritettu sekä valkoinen. 170 (50).

3 putealia; -; -; lukuisia amforoita, joissa piirtokirjoituksia; 1. tyyli, alaosa musta; amforissa piirtokirjoituksia; -.

-

C. Cuspius Proculus ja C. Cuspius Pansa.

Della Corte, 207–213. Eschebach, 402. Jashemski, 227. Pitture e mosaici, VIII, 956–1044. Schoonhoven, 202.

151.IX.ii.10, *Casa del Gallo II*, 350

(471.) Kaksiportiikkinen peristyyli, faucesin jälkeen. 4 pylvästä, -, matala muuri pylväiden välissä, -. 130 (70).

Vesikouru, terrakottaputeal, vesisäiliö; -; alaston poika kädessään jänis ja jaloissaan koira (Mus. Naz. inv. 120527); -; -; -; -.

-

Chlorus ja Caprasia.

Della Corte, 173–174. Eschebach, 407. Jashemski, 229. Pitture e mosaici, VIII, 1091–1116. Schoonhoven, 202.

152.IX.ii.16/15, *Casa di Bellerofonte/Casa della Principessa Margherita/Casa di T. Dentatius Panthera*, 325

(472.) Yksiportiikkinen peristyyli, talon länsiosassa. 7 pylvästä (joista viisi kiinni seinässä), tiilestä, -, -. 55 (40).

Vesikouru; lararium-nissi; -; -; seinien keskiosa punainen; -; -.

-.
-

T. Dentatius Panthera ja Q. Brittius Balbus.

Della Corte, 178–179. Eschebach, 408–409. Jashemski, 229. Pitture e mosaici, IX, 1–40. Schoonhoven, 202.

153.IX.ii.17, -, 330

(473.) Kaksiportiikkinen peristyyli, talon perällä. 11 pylvästä (joista 6 kiinni seinässä), kalkkikivestä stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, pylväiden alaosa punainen ja yläosa valkoinen. 80 (50).

Vesikouru, marmoriputeal (tai travertiiniputeal), vesisäiliö; -; -; -; lararium-maalaukset pylväiden välisessä muurissa; -; -.

-.
-

Eschebach, 409. Jashemski, 229. Pitture e mosaici, IX, 41–57. Schoonhoven, 202.

154.IX.ii.18, 290

(474.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 3 pylvästä, tiilipylväät, pylväiden välissä matala muuri, -. 70 (25).

Vesikouru, muurattu puteal; lararium-nissi; -; -; lararium-maalauksia; -; -.

-.
-

Eschebach, 409. Jashemski, 229. Pitture e mosaici, IX, 58–81. Schoonhoven, 202.

155.IX.ii.19-21, -, 325

(475.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 1 pylväs ja 2 pilasteria, tiilistä ja kalkkikivestä, matala muuri pylväiden välissä, -. 110 (45).

Vesikouru, vesisäiliö; lararium-nissi, alttari, patsaan alusta; käämereliefi; -; alaosa keltainen ja keskiosa punainen, jossa valkoisia paneeleita, marmorijäljennöksiä; -; -.

-.
-

Eschebach, 410. Jashemski, 229. Pitture e mosaici, IX, 82–96. Schoonhoven, 202.

156.IX.ii.26, *Casa di M. Casellius Marcellus*, 370

(476.) Yksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Epäsäännöllisen muotoinen peristyyli. 4 pilaria, stukkopinnalla, pilarien välissä matala muuri, -. 160 (135).

Vesikouru, travertiiniputeal; -; -; -; -; -.

-.

M. Casellius Marcellus?.

Della Corte, 161–163. Eschebach, 411. Jashemski, 230. Pitture e mosaici, IX, 106–115. Schoonhoven, 202.

157.IX.iii.5/24, *Casa delle Suonatrici/Casa di M. Lucretius/Casa di Marcus Lucretius/Casa di Marco Lucrezio*, 600

(479.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 3 pilaria, -, matala muuri pilareiden välissä, -. 90 (45).

Vesikouru, suihkulähdenni puutarhan perällä viiden portaan päällä; vesikanaali portailta johti pyöreään altaaseen puutarhan keskellä, keskellä allasta suihku, osassa eläinveistoksissa myös suihku; Suihkulähdveistos nississä esitti Silenosta viinileilin kera (Pompei inv. 20332), 4 kaksipäistä hermiä, jotka esittivät Dionysosta (Pompei inv. 20333?, 20338, 20627, 20628), 2 veistosta, jossa amoriinia ratsastaa delfiinillä (Pompei inv. 20373, 20375), Pan, jolta satyyri ottaa tikkua jalasta (Pompei inv. 2060), nuori satyyri (Pompei inv. 20331), hermisatyyri, jolla kili sylissä, jota tämän emo maassa tavoittelee (Pompei inv. 20333), 2 jänistä syömässä rypäleitä (Pompei inv. 2057/20367? ja 2063/2036?), 2 iibislintua (Pompei inv. 20376 ja 20378), ankka (Pompei inv. 20377), saksanhirvi (Pompei inv. 20466), lehmä (20467), viisi oscillaa, joista kolme peltan muotoisia (Mus. Naz. inv. 6663, 6669 ja tuntematon), yksi tondo (Mus. Naz. inv. 6648) ja yksi nelikulmainen, lisäksi puutarhasta on löytynyt myös faunin marmoripää; musta marmorikivi (*pietra celeste?*); 4. tyyli, puutarhamaalauksia pilareissa ja muurissa niiden välissä; *Labyrinthus, hic habitat Minoraurus* (CIL 2331); -.

Matala alusta pohjoisseinällä ehkä ollut kukkapenkki.

M. Lucretius.

Della Corte, 133. Eschebach, 413 – 414. Jashemski, 231 – 233, 366. Pitture e mosaici, IX, 141 – 313. Schoonhoven, 202.

158.IX.iii.15, -, 335

(481.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 10 pylvästä (joista neljä kiinni seinässä), tiilistä stukkopinnalla, pylväiden välissä matala muuri, -. 155 (55).

Vesikouru; lararium; -; amforan kappaleita; 3. tyyli, alaosa punainen tai musta ja keskiosa punainen; -; -.

-.

Philocalus.

Della Corte, 158. Eschebach, 416. Jashemski, 234. Pitture e mosaici, IX, 328–345. Schoonhoven, 202.

159.IX.v.1-3, *Casa di Stronnius /Casa di Achille*, 465

(487.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 4 pylvästä ja 2 pilaria, tiilestä ja kalkkikivistä, pylväiden välissä kaaret, -. 80 (25).

Vesikouru, vesisäiliö; -; -; -; -; -.

-.

Stronnius.

Della Corte, 105–106. Eschebach, 422. Jashemski, 236. Pitture e mosaici, IX, 370–399. Schoonhoven, 202.

160.IX.v.9, *Casa dei Pigmei*, 445

(489.) Kolmiportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 5 pylvästä, tuffista stukkopinnalla, pylväiden välissä matala muuri, pylväät olivat keltaiset. 105 (45).

Vesikouru, terrakottaputeal, vesisäiliö; -; -; -; 4. tyyli, keskiosa punainen, eläinmaalauksella länsiseinällä, kalastaja-aihe, työskentelyaihe, jossa mies laittaa stukkoa seinälle, pylväisiin maalattu seppeleitä, lehtiä ja pieniä lintuja; -; -.

-.

-.

Eschebach, 424. Jashemski, 237, 366. Pitture e mosaici, IX, 486–527. Schoonhoven, 203.

161.IX.v.11/13, -, 340

(490.) Kaksiportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 4 pylvästä, muurattuja stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, pylväiden alaosa musta ja yläosa valkoinen. 55 (35).

Vesikouru; muurattu triclinium, jonka pyöreässä pöydässä oli jalkana kuusi kaarellista nissiä, nelikulmainen alusta ollut alttari tai pöytä; -; -; 4. tyyli, suuri eläinmaalaus eteläseinällä (tuhoutunut), pylväiden välinen muuri oli maalattu ulospäin punaiseksi ja sisäänpäin mustaksi; -;

-.

-.

Poppaeus Sabinus.

Della Corte, 106. Eschebach, 424–425. Jashemski, 237, 366. Pitture e mosaici, IX, 528–599. Schoonhoven, 202.

162.IX.vi.5-7, *Casa di Oppius (Gratus)*, 895

(496.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 16 pylvästä, tiilestä stukkopinnalla, matala muuri pylväiden välissä, pylväiden alaosa musta, yläosasta valkoisia ja puneisia alaosasta. 360 (130).

Tuffinen vesikouru, kaksi nelikulmaista allasta vesikanaalin päällä, laavaputeal, vesisäiliö; eteläportiikissa matala cocciopestosta tehty alusta; rikkoutunut kreikkalaisesta marmorista tehty Venus Anadyomene nojaa puunrunkoon, jolla ityfallinen satyyri seisoo (korjattu jo antiikissa, löytynyt tablinumista, mahdollisesti puutarhakoristelua, Mus. Naz. inv. 111383), marmorinen pygmi seisoo puurunkoa vasten (löytynyt tablinumista mahdollisesti puutarhakoristelua, Mus. Naz. inv. 120407); -; -; -; -.

-.

Oppius Gratus.

Della Corte, 135–136. Eschebach, 427. Jashemski, 238. Pitture e mosaici, IX, 747–764. Schoonhoven, 203.

163.IX.vi.g, *Casa di C. Cornelius Clu...*, 540

(498.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. Täydellisesti tuhoutunut nykyisin. 14 pylvästä (joista kaksi kiinni seinässä), stukkopinta, -, pylväiden alaosa punainen, yläosa valkoinen. 215 (45).

Vesikouru, jonka yli idässä oli asetettu pala tuffia sillaksi; suuri nelikulmainen nissi, jossa lattiassa oli kaksi painaamaa patsaille, uurrettu travertiininen pöydänjalka; -; valkea marmorikuppi; 2. tyyli; -; -.

-.

C. Cornelius Clu....

Della Corte, 161. Eschebach, 429. Jashemski, 239. Pitture e mosaici, IX, 733–735. Schoonhoven, 203.

164.IX.vii.20, *Casa della Fortuna/Casa degli archi/Casas di D. Caprasius Felix*, 525

(501.) Neliportiikkinen peristyyli, atriumin jälkeen. 15 pylvästä, tiilestä stukkopinnalla, kaaret pylväiden välissä, keltaiset pylväät. 145 (55).

Muurattu vesikouru, terrakottaputeal, vesisäiliö; pyöreä marmorialla jalsutan päällä vesikourussa, marmoripäällysteinen tiialusta, travertiinijalusta patsaalle; pronssinen suihkulähdepatsas, jossa amoriini, joka pitelee delfiiniä oikealla olkapäällään (Mus. Naz. inv. 111701), valkoista marmoria oleva patsas (myöhemmin muunnettu suihkulähdepatsaaksi) amoriinista, joka istuu kivellä ja pitää Panin naamiota vasemmalla polvellaan (Mus. Naz. inv. 114595), valkoista marmoria oleva suihkulähdepatsas Silenuksesta, joka ratsastaa viinileilillä (Mus. Naz. inv. 120362), kolme *tondo*a (Mus. Naz. inv. 120332, 126234, 126235), palasia *tondosta* (Mus. Naz. inv. 120507), neljä *pinakesta* (Mus. Naz. inv. 120325, 12033, 120326, 120334), viisi *peltaea* (Mus. Naz. inv. 120330, 120518, 120331, 120329, 120324), *syrinx*, kolme naamiota (Mus. Naz. inv. 120531, 120395, 119585), kaksi rintakuvaa hermeille: toinen jokijumaluus, jolla härän sarvet (Mus. Naz. inv. 119584) ja toinen naisen pää (löytynyt atriumista, mutta todennäköisesti käytetty puutarhakoristeena); -; 1. ja 2. tyyli, marmorimitaatioita; -; -.

-.

D. Caprasius Felix.

Della Corte, 177–178. Eschebach, 434–435. Jashemski, 240–242. Pitture e mosaici, IX, 824–864. Schoonhoven, 203.

165.IX.viii.3/6, *Casa del centenario/Casa di C. Seppius Fructus/Casa di A. Rustius (Verus)/Casa del Fauno ubbriaco*, 2115

(506.) Neliportiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 22 pylvästä, tuffista, puinen aita pylväiden välissä, samoin verhot olleet pylväiden välissä, pylväiden alaosa punainen, yläosa valkoinen. 650 (225).

Vesikouru, nelikulmainen allas (nykyisin tuhoutunut), jossa puoliympyrän muotoinen jatke pohjoisessa, laavaputeal; tuffialusta altaassa, nelikulmainen alusta, joka todennäköisesti tuki *pergola*, joka oli yli altaan; pronssinen satyyri, jolla vasemmalla olkapäällä viinileili, josta suihkuua vettä (Mus. Naz. inv. 111495), suihkulähdepatsas pienellä tuffialustalla keskellä altaan puoliympyrä osaa; terrakotta ruukkuja istutuksille; puutarha maalauksia aidassa, alaosa musta, keskiosa punainen, keltainen, vihreä ja valkoinen sekä yläosa valkoinen, aiheita: arkkitehtuuri, Boreas, Okeanos, Perseus ja Andromeda, Herkules vapauttaa Hesioksen, Minervan attribuutit, Heran attribuutit; -; -.

Säännöllisen muotoisia istutuksia ja terrakottaruukkuja istutuksille.

B. Seppius Fructus ja A. Rustius Verus.

Della Corte, 107–109. Eschebach, 438–439. Jashemski, 244, 367. Pitture e mosaici, IX, 903–1104. Schoonhoven, 203.

166.IX.viii.c, -, 305

(508.) Kolmiportiikkinen peristyyli, ovesta tultaessa. 5 pylvästä ja 2 pilaria, stukkopäällysteistä tiilestä muurattuja, muurattu muuri pylväiden välissä, -. 140 (40).

Terrakottaputeal, pieni muurattu allas; pieni muurattu alusta; -; marmorinen pöydänjalka; -; -; -.

-.

-.

Eschebach, 440. Jashemski, 245. Schoonhoven, 203.

167.IX.xiii.1-3, *Casa di C. Iulius Polybius*, -

(517.) Kolmiportiikkinen peristyyli, tablinumin takana. 14 pylvästä (joista viisi kiinni seinässä), stukkopinnalla, -, -. 280 (115).

Tuffivesikouru, puteal, vesisäiliö; -; terrakottaiset leijonanpäät räystäässä; terrakottaruukkuja, puiset tikkaat hedelmien keräämiseksi puista, pieni amuletti, fallosamuletti, 4 kirstua tai kaappia itäisestä portiikista; 3. tyyli, alaosa musta ja ylemmät osat valkoiset, aiheita: asetelmia, sakraalimaiset, naamioita, Dionysos, Pan, delfiini ja atrain, vaaseja, menadi, Silenos, satyyri; graffitoja, vaalipiirtokirjoitus; -.

Runsaasti istutuksia mm. suuria puita ja pensaita sekä hedelmäpuita sekä terrakottaruukkuja istutusta varten.

C. Iulius Polybius.

Della Corte, 278–280. Eschebach, 449–450. Jashemski, 249–251. Pitture e mosaici, X, 183–356.

168.IX.(xiv).4/2, Casa del Conte di Torino, 1910

(519.) Neliporttiikkinen peristyyli, tablinumin jälkeen. 16 pylvästä ja 1 pilari (pilari kiinni pylväässä), tuffista ja tiilestä stukkopinnalla, muurattu muuri pylväiden välissä, -. 460 (215).

Vesikouru, allas, jossa 12 suihkua; aurinkokello, suihkulähteen alusta; parrakkaan iäkkään miehen rintakuva ollut hermissä; -; -; piirtokirjoituksia, aasi-graffito; lavapesto ja valkoisesta kalkkikivistä tehty lattia.

-.

-.

Eschebach, 451. Jashemski, 252. Pitture e mosaici, X, 361–500. Schoonhoven, 203.